ילקוט ריב"ל

ספר הכולל

מאמרי הלצה (סאַטירע), מכתבים ספרותיים, שירים, מכתמים,
מליצות וחידות ומאמרים שונים

מאת

אביר סופרי זמננו, הרב החכם הכולל הנודע לתהלה
מו"ה **יצחק בער לעווינזאהן** ז"ל מקרעמניץ

בהשתדלות והוצאות המו"ל כל ספרי ריב"ל
דוד בער נאטאנזאהן
ובעזר יעקב ישראל לעווינזאהן

ווארשא

דרוק פאן אלעקסאנדער גינז, נאייע זיעלנא שטראססע № 37
שנת תרל"ח לפ"ק

ЯЛКУТЪ РИБАЛЪ

СБОРНИКЪ РАЗНЫХЪ ЛИТЕРАТУРНЫХЪ СТАТЕЙ.

соч.

И. Б. Левинзона

ВАРШАВА.
ВЪ ТИПОГРАФІИ АЛЕКСАНДРА ГИНСА.
Новозельная № 37.

1878.

Дозволено Цензурою.
Варшава 26 Іюля 1878 г.

דבר אל הקורא !

„יצייר בששר על לוח, ציר אָמן, תבנית מקרה נורא ועצום, אחרי בצע מעשהו, ראשית דבר אז בצלע הלוח יודיע, בדלתות שתים ושלש תבנית תבניתו יספר, ממנו יבין כל משכיל תורת הציור חקותיו ומשפטיו; לא כן אם תבניות פרטיות מעשהו: קריה נשגבה, הר גבנון, נחל עובר, חרש מצל, וארמון תלפיות, או תבנית נפש כל חי למינהו, מאיש עד אשה, משור עד שה, כל צפור כל כנף, כל רמש או דגה אשר במים; פה כל תמונה לבדה הלא תגיד תבניתה, ואי לו לאמן אשר צלמי תבניותיו לא תכירם עין רואה בלתי אם ירשמו שמותיהם תחתם; ככה המושך בשבט סופר המלמד דעת כי יחבר מחברת הכוללת ענין אחד גדול ורחב ידים, טרם ישלחהו על פני חוץ, על מפתן השער הלא יעמוד, יקרא ויודיע לכל קורא משכיל, לאמר: הנה זאת תורת הספר! תכונתו וכל צורתו; אך לא כן בחבור ענינים קצרים השונים בצורתם זה מזה (כתבנית ספר ילקוט ריב״ל הזה), אשר בכל שעל ושעל יפגע הקורא ענין חדש המתבודד בכוונתו, למותר הלא יחשב להגיד מראש, מגמת כל דבר וענין, אך הקורא יבין מעצמו הדברים באין הקדמה ומבוא״.

אמר המו״ל ספרי ריב״ל: הדברים הנעלים האלה יצאו מפרש מפי עט רבינו הגדול ריב״ל עוד בשנת תקפ״ט, בהקדמתו למחברתו בית האוצר הנלוה אל הספר שרשי לבנון. ואחרי אשר זכיתי לסדר את הספר ילקוט ריב״ל, אמרתי להציג פה איזה מבוא קטן או הקדמה לתת במו איזה מושג מעניני הספר הזה, אבל לא הרהבתי בנפשי עז לדבר דברים במקום גבוה, ולעזוב מים קרים נוזלים. נזכרתי בדברים האלה אשר היו כתובים בעט ריב״ל כעין הקדמה למחברתו בית האוצר, האוצר בקרבו דברים שונים, ולא קמה בי עוד רוח לקחת עטי בידי לכתוב עוד מה ולהוסיף על דבריו הנשגבים, אשר יש בכחם לעמוד באולם הספר הזה כחותם תכנית, כי גם הוא כולל בקרבו ענינים שונים במליצה ושיר, וגם במכתבים פרזיים. אחת אמרתי! לא אוסיף ולא אגרע על דברי ריב״ל, וראוים המה הדברים המעטים האלה למי שאמרם, וזכותו יגן עלינו לראות גדולתו וענותנותו בספריו המודפסים, כן בספריו כתבי יד המעותדים לצאת לאור הדפוס, השונים בצורתם, תכנם ותכונתם, המיוסדים על עמודים חזקים, והיו לאות ולמופת בישראל ובעמים.

תכן עניני הספר ילקוט ריב"ל

תולדות פלוני אלמוני הכזבי

שלום לאוהבי ורעי יקירי הערך, סופרים ומשכילים, ה"ה המורים בבית הספר הנכבד בקישיניף והנלוים עמכם מדורשי התושיה אשר בקריתכם, ה' עליכם יחיו!

אחי! זה כמשלש שנים אשר עזבתי מלאכת הקדש בבית ספרכם נאוה קדש, מהעדר אונים, קוה קויתי מצוא תרופה ולשוב אל כני לשאת כמאז משאת עבודת הקדש עמכם, אך אהה, כל מזור רחוק ממני, ומוסר שדי אשא ואסבול, יהי שמו הגדול מהלל עדי עד.

ועתה יקירי! מלאתי את רצונכם, ואשלח לכם פה את המחברת הקטנה היא מסכת אותו ואת בנו, המחוברת בדרכי ההלצה והההתול; הוא הדרך הנבחר מאז למוסר אוילים, וכן נהג אליהו הנביא והחוזה בן אמוץ בליצנותא דע"ז ועובדיה הפתאים. ודעו אחי! כי לא רצונכם לבד מלאתי בזה היקר לי מאד, אבל קיימתי בזה ג"כ מצוות חז"ל: מצוה לפרסם את החנפים (חנף הונח על רשע הכולל, עיין רד"ק בשרשיו). ובאמת מי לנו גדול בחנפים ואנשי תרמית וכזב ובכל מדה גרועה כזה הנוכל פלוני אלמוני הכזבי, כי הוא בודד ומיוחד, איש מזוין בכל מיני זיין להרע, איש אשר בו יתפאר מלך בלהות לאמר: „בני אתה! אני היום ילדתיך".

אך טרם אתן לפניכם את המסכת הזאת, אכתוב לכם ראשונה בקוצר מלים חיי זה הנוכל, וחי אני כי עוד כפלים בו, ויותר ממה שזה האיש רע המזג ומלא נכלים (אף כי לתכליתו הוא אויל ופתי) — עוד הוא מתהלל כל היום במתת שקר, לאמר: אני גאון בתורה, אני חכם בכל מדע, אני מליץ[1]) וסופר מופלג ודרשן מצוין, וכמרדכי בלשן חכם בלשונות, חריף כרבינו יהונתן מפראג,

---

[1]) במעלה זו החל להתפאר בזקנותו, וראוי להעתיק פה מה ששר עליו על ענין זה אחד המשוררים, קרא את השיר הקטן הזה בשם הכוֹזב, וזה הוא:

כשבעים שנה חלפו למספר ימי,
רק כזב ספרתי בכל פעמי,
עתה „מיטב השיר כְּזָבוֹ" שמעתי,
הלא מליץ אנכי! ועד כה לא ידעתי!

מהלך לפני שרים ומלכים, יועץ כאחיתופל, עשיר כקרח, ובילדותי הייתי סוחר מופלג, עושה מסחר וקנין בווילנא ובראדי על אלפי רבבות, גם יש לי קבוץ של ספרים מכל הלשונות[1]) אין דוגמתו בכל העולם, וכהנה רבבות גוזמאות והתפארות אשר תצלינה אזני השומע[2]).

ועתה שימו אזנכם לאפרכסת ושמעו נא את חיי האיש הזה וכל תכונותיו ומדותיו, ואחל ראשונה מידיעותיו התורתיות והמדעיות, ואומר:

א) הוא קצת יודע ספר, היינו במדרגה השניה שאחר עם הארץ, ובקוצר מלים אומר, הוא איש ריק מתורה וחכמה בעולם, כי בראשית ימי עלומיו, אחר שברח מבית הספר, לא למד כלל, ולכן לא ידע על בוריו פסוק אחד בתנ"ך עפ"י הדקדוק, הגיון ודרכי הלשון, כי כל אלה כספר החתום לו, ואף שמות המלאכותים שבדקדוק והגיון לא שמע מעולם, ולא ידע מאי דקאמרי, וכי רוצה לכתוב איזה מכתב הוא משתמש בספר כתב יושר וספר עט סופר וכדומה, או מלקט מאגרות אחרים הנמצאות בידו, כי יש לו מהם קבוץ לתכלית זה, ועפ"י רוב מלאכתו נעשית ע"י אחרים, ואם יכתוב מדעתו לפעמים ובידו, לא יוציא מתחת ידו שורה אחת שלא יהיו בה שבושים כמעט כמספר אותיותיה, אשר לא יאומן כי יסופר, ד"מ: כתב לאחד שיחזיר לו ספר נתיבות השלום, וארבע כוסות, וכתב כזה: „תושליח לי ספר נתיבים השלים וארבעה כותים".

---

[1]) מזה הכזב הנורא נספר אח"ז, אך ראיתי להזכיר פה דברי משורר אחד ומכתמו:

נדמו מאספי ספרים,
ישנים עם חדשים —
ומחכמה הם נעדרים,
לסריסים שומרי הנשים.

[2]) אחי יקירי! בל אמנע מלהתות פה לפניכם שיר אחד ממשכילי העם כאשר שמע את ספוריו הכוזבים והתפארותו, וישורר עליו:

„אני סופר, וחובר ספרים,
„אני מליץ לפני טפסרים,
„אני סוחר בבל ממכרים,
„אני עשיר כאחד השרים,
„אני מלומד, וחכם חרשים,
„אני יועץ, ונבון לחשים".
צדקו יחדו כל אמריו,
לא תוסיפו על דבריו!

להדיין הרב ז"ק כתב מכתב קטן כזה : „לפי חוותות שיכלי צריך בוודי אלמנית ר"י לחזיר הרוזיקית, כי כל הקילקיל באו מהמירשטעית ימות שמה, גם תושליחו לי עתקה מן הקאנפירוימעט". — ומה אספרה לכם ולא ידעתם מזה? הן בידכם נמצאו כמה אגרות אשר שלח זה הבור לקרוביו, אשר השתעשעתם עמהם ימים רבים, כמדומה לי שלא היו ימים טובים לישראל, כימים האלה אשר שמחתם על האגרות האלה.

פלוני אלמוני הכוזבי עודנו חי, החפץ הלא ינסה וימצאהו בור במקרא ובמשנה ובגמרא, ובכל ספר אשר ראוי שיקרא ספר. ובספר המורה וכוזרי ובעל עקדה וכדומה מספרים כאלה, לא זאת שאין לו מבוא כלל בהם, אולם חיי ראשי כי גם לקרות העברי על נכון בל יוכל, ופרוש רוב המלות זר לו, הרוצה הלא ינסהו, ואם לא ימצא כדברי, וחטאתי לה' כל הימים [1]) אין לו כתב כלל וכלל, ואף חתימת ידו כחתימת בכור השפחה שאחר הרחים, ואתם הלא ראיתם אגרותיו מכתיבת ידו. מלשונות זרות לא ידע ולא שמע, וזרה לו אף הקריאה, לא רוסיא ולא פולניא ולא אשכנזית, וזרים לו כלשון חינא. גם לדבר לא יוכל בלשונות הללו שהזכרתי המתהלכות אתנו במדינה זו, שאף המשרתים ודלת העם מאחינו ידברו בהם. וכאשר הוא פותח לדבר בלשונות הללו, ישחקו עליו נערים. הן אלה תורתו, חכמתו וידיעותיו, ובכל זאת לא יבוש להתהלל בכל מקום בואו בין דלת העם, ולספר מחכמתו ותורתו וידיעותיו הנשגבות, ושאין כמוהו חכם בכל החכמות ובכל ספרי ישראל ובכל הלשונות. ובאמת מה נקל להונות את איש ההמוני, ובפרט כהזכיר לו שמות החכמות ושמות החכמים, ופותח להם דלתי הארגז שבו כלואים ספרים מהם גדולים וארוכים ועבים כדובים, ומהם קטנים ודקים, כפול המצרי, וכלם מעוטפים בגדים נאים, ועומדים סדורים זה בזה, ועל גביהם יציץ זהב וכסף, ורואים מחוקות על הכותל משוחות בששר, ומה ידין איש ההמוני על כל אלה? ולא ייעף ולא ייגע למשוך לביתו כל היום מן החוץ תופשים ואורחים, אנשים ונשים וטף, להראות להם כל אלה, ולספר מגדולתו תורתו וחכמתו, וכל חיתו

[1]) בספר ב"ה להחכם . . . נמצא מודפס על שמו של הכוזבי נוסח מצבת אביו ושיר קטן, אחר זה תדעו יקירי! כי ארבע דלתות הראשונות של נוסח המצבה הזו, המה מעשה המשכיל ה' ש ... והשיר הקטן שאחר נוסח המצבה בדף השני הוא מעשה החכם ... הנזכר, כי לא היה יכול להפטר מן זה האיש הכוזבי, אשר הפציר בו לחברו על שמו, כי הוא ממשפחתו.

תלויה בהתפארותו, בכל אלה כשאול לא ישבע יומם ולילה, גם מצחו ישים כנחושה. אם יבואו תושבי העיר לפני איזה שר ואדון לפקח על עסקי הכלל, הדיוט זה קופץ בראש להיות ראש המדברים בלשונו העלג, ויש באלה התושבים אף מהפחותים שבהם היודעים לדבר צח בלשון המדינה רוסיא ופולניא ויודעים לכלכל דבריהם היטב כראוי, אך הוא בעזות מצחו, לא יתנם פתוח פיהם, ויורד לחיי מי שלא יניחהו.

ב) מנטוריו הוא אוהב לשמוע דברי לצון ומינות ואפיקורסות מליצני הדור, בכל מקום בואו, ושותה בצמא את הדברים הללו, שח"ו לית דין ולית דיין, כי כן דרך כל האנשים הרעים, אשר כל מעשיהם להרע, יעקרו בזה דעתם, שאין דין וחשבון. את כל דברי לצון אלה קבץ על יד, מפה ומפה, ושם באמתחת זכרונו, ובכל מקום בואו, מפתח שפתיו דברי הזיות אלה, וידבר בה' ובמשה עבדו ובכל הנביאים, ואין קץ מה שמלעיג על חכמי התלמוד כבאחד הריקים. ויש אנשים אף מהמשכילים, הבלתי יודעים אותו על בוריו, בשמעם מפיו דברי מינות כאלה, ידמו עכ"פ שהוא למד הרבה בספרי האפיקורסים והכמיהם, ובפרט שמזכיר פעם בפעם שמות אלה האפיקורסים והמחברים החכמים, וכמו שכל דבריו תמיד באפיקורסות ומינות, כן בהפך בבואו בין ההמון והבורים בעם, הוא מתנהג בחסידות וביראה, הוא מוהל ילדים, ומביט במשניות בבית הכנסת בכל יום אחר התפלה בבקר, כשהוא מעוטף בטלית ותפלין, ונמצא תמיד בכל סעודות מצוה. ביום כפור אחר כל נדרי, הוא יורד לפני התיבה ואומר בקול בכי ספר תהלים. בשבת כשהולך מבית הכנסת או בטיילו ברחובות, הוא מקשר על פי מדותיו מבחוץ את המטפחת, למען יראו כי הוא זהיר מאד שלא לחלל את השבת ח"ו בהוצאה. פעם אחת היה העם מרנן על החזן דהכה"כ, אך עפ"י הדיינים והב"ד הכשירוהו, כי שקר ענו בו, ונתרצו כל אנשי העיר שיתפלל החזן כמקדם, ובימים נוראים עזב הכוזבי את בית הכנסת, והלך להתפלל אל מנין, וצוח ואמר ברבים: אהה ה'! מי ראה כזאת שבימים נוראים לא ידקדקו בבעלי התפלות? רחמנא ליצלן! חכם אחד משרי הגוזרים פה, כאשר הכיר היטב את דרכי האיש הזה, תהלוכותיו ותרמיתו, קרא עליו בלשון פולניא לאמר: „זה הוא ארנבת בעל שמונה רגלים"!

ג) מנטוריו היה עני ודל, ראשונה היתה פרנסתו מחיה דלה ובזויה מאד, מחיה הבנויה על עון ואשמה, נגד דין התורה והממשלה הטובה, מחיה אשר חיי בעליהם תלואים להם מנגד (לא אמא שמה על שפתי). ואח"ז ארה לחברה עם פועלי און מעבירי המכס, להביא סחורה מחו"ל, ואח"ז אחז גם בעניים

אחרים, אבל בכלם היה דל ורש, אך גם בעניו התגאה מאד, והרבה להשתבח תמיד ולהתפאר בגוזמאות ממסחריו, כי מעולם לא הלך ד' אמות בלי כזב, בלי התהלל במתת שקר. וזה כעשרים וארבע שנים, מעת אשר יצאה הפקודה לקבל גם מבני ישראל לאנשי חיל, החל זה הכוזבי להטפל אל המתעסקים בלקיחת הרעקרוטען, ובעשית הערכות כסף לתכלית זה. ויודע כל עמי פה במדינה, שכל החפץ ימלא ידיו בהתמנות זו. פה זמם הכוזבי למצוא מקום ויד למלא כל חפצו, וכל תאותיו הרעות ישלים, כי בזה ימצא מקום לאסוף הון במסתרים, כי הוא דבר הסמוי מן עין הפרסום, כי הוא לשכת החטאים, כל אחד ואחד יגזול בחשאי, ונעלם מעין חברו, ומעט מעט החל הכוזבי לקבץ עי"ז ממון, ולקנות קצת כלי כסף ולקבוץ קצת ספרים, בין בקניה ובין במתנה, ובין בשאלה על מנת שלא להחזיר, כי יראו ממנו, כי כל אשר לאיש יתן בעד פרי בטנו, ובקבלו מעט ספרים מצא מקום להתפאר כל היום ולהונות בני אדם, לחשבו ללמדן ומשכיל בכל חכמה, וכי ידו בכל היא. ע"י התעסקותו זו בין החוטפים[1]) מצא מקום לפסוע על ראשי עם הארץ, ולהשתרר על דלת העם. פה יכרעו וישתחוו לפניו תמיד כל היום זקנים וזקנות, נערים ונערות, כי מרה כל נפש איש על בנו ואחיו ובן בנו, חתנו, קרובו, רעו, מיודעו ובן זקוניו היחיד. פה הלא יוכל לבלע כל זממיו הרעים, גם לקחת נקמתו מכל אשר ימרה את פיו, או לא יכבדהו, או לא יודה על כזביו. פה הלא יהיו לו עדים מזומנים תמיד, להעיד גם לשבע בשקר לכל עניניו להרע לכל אשר יחפוץ. ע"י עדי שקר יוכל להנקות פעם בפעם מפשעיו שעשה ושעושה תמיד נגד הדין והיושר וחוקי הממשלה הטובה[2]).

ויהי כראות הכוזבי את העסק הזה בהתמנות „החוטפים" כי טוב הוא, וכאלו נבראת זו ההתמנות מששת ימי בראשית רק למענו, פנה את לבבו מכל דבר, לא נח ולא שקט, וירב תחבולות מתחבולות שונות, וגנב לב ההמון (הטרוד מאד בצרותיו, במסחרו ובמלאכתו) עד שאחז בעובי הקורה בעסק הזה, ויט שכמו לסבול כל משא וטורח, וגם את ביתו שהוא מתגורר בו הפקיר לתכלית הקבוץ הזה, ומן אז ביתו פתוח לרוחה, הומה מאדם רב אנשים ונשים וטף

---

[1]) בעלי התמנות זו מהיהודים נקראים כן פה במדינה כנודע מפני רוע מעלליהם, נגד חוקי היושר והצדק ויקר האנושי. (ברוך המקום, ברוך הוא שפטרנו היום מכל אלה).

[2]) וכבר יצא עליו פסק דין מהממשלה שהוא פסול לעדות ולשבועה, וגם מלקות חייבוהו, בדבר רציחת נפש.

מדלת העם, אשר יזעקו בזעקת שבר, ותעל שועתם השמימה, פה ילד מר צורח, ופה אשה תפרש כפיה, פה זקנה תתעלף, פה זקן בן שמונים שנה נופל ארצה, יתמרמר בבכי, ולאזן זה ראש החוטפים, קול בוכים לקול עוגב יחשב, ילך בביתו הנה והנה וישחק, או ישרוק אל צפריו, או מסב עם בניו ובני ביתו בשלחן למאכל הצהרים או הערב, לקיים מה שנאמר: „והמלך והמן ישבו לשתות, והעיר שושן נבוכה“! כי אכזר הוא אין על עפר משלו, ומעולם לא נחם שום אדם הבוכה לפניו, אך זה דרכו להוסיף עוד מכאוב על מכאובו, ולהכאיבו בדבורים מרים כלענה, ולשפוך דמם, ובזלזולים קשים ורעים.

הה! מי יספר כל העול והרשע אשר יעשה בביתו בדבר הרעקרוטען, ובכל פסיעה ופסיעה יבולע הצדק והאמת, ודין תורה, ופקודות הטובות של הממשלה ירמסו ברגליהם, ד"מ: בית אב של עשיר יהלכו לבתי אבות קטנים להפטר, ובתי אבות עניים יצטרפו ביחד, בכדי להגדילם לחייבם ברעקרוטען. כי יהיה לעשיר אחד כמה בנים גדולים יצטרפו לו עני אחד זר שיש לו לפעמים רק בן יחיד קטן ורך, ולפעמים הילד הזה הוא עוד בן שמונה או תשע שנים, ויתן זה בן העני כפר בעד ששה בניו הגדולים של העשיר, ויקבלו שנים עשר מלמדים מן העיר או בעלי בתים עניים ומצוים להם שישבעו בבית הכנסת לפני היכל ה' בנקיטת ספר תורה, שהעני הזה הוא מאחר בשריו של זה העשיר, ומבית אב אחד, ושזה הילד כבר חלפו עליו שתים עשרה שנה, ולפעמים צריך לשבע בהפך, שזה בן העני (אעפ"י שהוא בן שלשים ושש שנים) שעדיין לא עברו עליו כ"ד שנים, כי הילד קודם י"ב שנה והגדול יותר מכ"ה שנים לא יקובלו ברעקרוטען. וכאלה וכאלה שבועות של שקר בכל רגע ובכל שעה. ואם יאמר זה המלמד או הבע"ב העני, לא אשבע, או אם אשבע ואגיד האמת, אז בסכנה זה המאמן לשבע בשקר, כי יהדפוהו עד חרמה, בכל מיני רדיפה, ויקחו את בנו לרעקרוט, ואם לא יהיה באפשר למסרו בשום פנים, כי הממשלה לא תקבלהו, די בזה שיאסרוהו עכ"פ על כמה חדשים בין הרעקרוטען, גם עושים לו רדיפות אחרות ממון וכדומה.

בשעת זמן התרומה של רעקרוטען אין כסף נחשב כלל, אם עשיר ואם עני המחויב ברעקרוטען והבלתי מחויב, הכל כאשר לכל יפזרו אז את כספם, ושוקלים על ידי עושי המלאכה זו החוטפים, ואם היה חפץ אז ראש החוטפים את אצבעו של איזה איש שיחתוך ויתן לו, לא ימנע ממנו, בידעם כי גדול הכזבי הרשע, וכי אם יצעק לפני הממשלה הטובה, יצא רשע בהשפטו; כי מה תוכל להועיל לו הממשלה, אם החוטפים הללו יעמידו עדי שקר מקרבם,

וישימו נאל מלתו. וזה לא כביר בא משפט כזה לפני האדון היקר החכם ואיש צדק הנוב׳ דפה, ואמר בפומבי אל אשה אחת אשר לקחו את בנה שלא ביושר, כי היה למעלה משלשים שנה, ויאמר: „ידעתי כי האמת אתך אשה קשת רוח, אך מה אעשה? כי שנים עשר כלבים מקרבכם נשבעו לפני ה׳, כי בנך הוא בן כ״ד שנים, ירא ה׳ וישפוט ואני וכסא רוסיא נקיים״. מן מעשי זה הנבל בשבועות שקר ובעול ותרמית אצל תרומת הרעקרוטען למדו גם יתר הערים הקטנות אשר סביב עירנו, ונתפשט הלאה והלאה, פשה הנגע, וכמו שאמרו חז״ל: „עבר אדם עברה ושנה בה נעשית לו כהיתר״. והגזלות בהערכות הנעשות לקבוץ הכסף לצרכי העיר אז אין לשער. השתות האלה של שבועת שקר כי נהרסו, ירדו פלאים עמו כל היושר והצדק, והחמס גבר, וקם הכזבי וימלוך בחזקה.

ד) זה הכזבי לא ישכנו רגליו בביתו כל היום, ישוט כצפור בכל קריה ובכל רחוב, ואצל כל פנה יארוב, ואין מקום אשר לא ימצאוהו, ואין בית אשר לא יראוהו, ואין עסק וריב אשר לא יתערב ויגדילו, ומחרחר בחשאי ובגלוי. ברגע בואו לביתו כל עסקו עם הצפרים, ינקה הכלובים, ירחצם בידיו, יכין למו מאכל ומים וילמדם לשרוק, מזווג זווגים, מלקט ביציהם, או יסחור ויחליף בצפרים וכלובים עם נערי הנוצרים האכרים, המביאים לו צפרים וכלובים, ועוד הבלים כאלה אשר ירדוף כתינוק בן שלש שנים. תמיד מספר בגנות של כל אדם. נוקם ונוטר כנחש, מקנא בזקנים ונערים, בעשירים, בחכמים, במליצים, בבעלי מעלה. אם יעשיר איש בעירו ויעלה לגדולה, אז לא ינוס ולא יישן לדבר בו כל היום וכל הלילה, למצוא עליו עלילות ברשע ולירד עד לחייו, וככה יתנהג עם כל איש אשר יצא עליו שם בתורה או בחכמה או באיזה מעלה, כי שמועה כזו היא פולחת כברק את לבו, ואם לא יכול להזיקהו אז כותב עליו כתבי בוז (פסקווילען) וזורקן ברחובות, ונכרים על ידי השבושים שהם מעשי ידיו · מכס המזיגה (אטקופ) או הטקסי כי יקח בעל חדש, יקום נגדו כנחש, יהדפהו, יכתוב תרמות בסתר, יעליל עליו עלילות. ואם יראה שהאיש הזה הוא תקיף, ולא יכול להרע עמו, אז יתרועע אליו, ובחלקת שפתיו ידרוש כל לבו עד שיוכל להרע לו. ופעם אחת שאל ממנו איש אחד בליעל עצה מה לעשות שיוכל להרע לאיש אחד ידוע, אמר לו היועץ הבליעל הזה: ראוי לך לעשות כמו שעושה אני, היינו שאנכי מתאמן לפעמים לעשות שלום עם שונאי כי אז אוכל להרע עמו ביותר מאשר הוא נפרד מאתי ומשתמר ממני. וכאשר שמע אחד מחכמי העיר הזאת את העצה הזאת שיעץ הכזבי, אמר

לו פעם אחת בדרך שוק: זה שאמר הכתוב: „בקש שלום ורדפהו". אם תבקש את השלום עם רעך אז תוכל לרדפהו. וישמח הכזבי על הדבר הזה, ולא חלפה שעה אחת, עד שסבב הכזבי כל הרחובות והבתים, לספר פרוש הפסוק הזה ומשמו ולא משם אומרו, כמנהגו בכל דבר אשר ישמע, תורה או דברי חדוד וכדומה.

איש כי ישדך את בנו או בתו מרחוק בשדוך הגון ונכבד, אז לא ינוח עד כי ישלח בסתר אגרות מזויפות מלאות מלשינות לעיר זו, עד שלפעמים יתקלקל השדוך, וכן הוא במשא ומתן וכדומה.

ה) זה כארבע שנים אשר כבר מלא את כל תאותיו כחפצו, התעוררה בקרבו גם קנאת סופרים, להיות נמנה בין המחברים, וע"כ צוה לצייר שיעשה לו דמותו וצלמו משוח בששר, תבנית גדול, ואוחז בידו ספר גדול מספרי הרמב"ם. גם בקש ממלמד אחד שיכתוב לו איזה דבר תורה על שמו, ואחר זה נתן למלמד אחר כותב טוב, שיאריך וייפה את הדרוש הזה, עד שהעלה ברטון. ענין חדושיו אלה אכתוב לכם אי"ה באגרת מיוחדת, אז תשוממו על הלומותיו ועל עזותו.

טרם מלא לו מנוח בהתמנותו, עוד לא אחז בה בשתי ידיו, היה מפרנס א"ע כתחמס, היה משוטט בעירות הקטנות הקרובות לטרוף טרף, נטפל אל אנשים תמימי דרך, אשר לא ידעו דרך התרמית וקלים להאמין, או נטפל ליועץ ולעסקן, לסרסר, לשתדלן, למשולח, עד שנפל בעלומיו וישסעהו בצפרניו כעיט היורד על הפגרים, ובכל מקום, ובכל דבר אשר אך העמיד בו כף רגלו, כבר לא יצא זה האיש נקי ממנו, תובעו בערכאות, העמיד עליו עדי שקר ושבועות שוא, הדפו ורדפו, העליל עליו עלילות. ככה הוריד מנכסיו את איש אחד מחזיק המזיגה, נטפל אליו בשמה לוגין ארעק, ועשה מזה תביעה על כמה מאות רו"כ, ויהדפהו וירדפהו, עד כי הביאו עד ככר לחם, הוא ובניו, ועדיין המה בוכים למשפחותם, יצעקו ללחם ואין. וכן עשה לשני בעלי בתים תמימי לב מעיר . . . נטפל להיורשים של העשיר א . . . התערב לעזבון אביהם, באלפים כזבים ורמאות נדחק ביניהם, והאנשים הללו לעירי ימים היו, אנשים הרחוקים מכל תרמית, פיהם ולבם שוים, טרודים מופלגים במסחרם כנודע מהם. ארב כשועל בין הכרמים, מציץ מן החרכים, מריח בחוטמו, מצפה זמן כי יהיו טרודים הכורמים, יחטוף זמורת ענבים ואיננו, לא עבר שבוע אשר לא בא הכזבי לביתו, ואיזה חפץ בידו מן העזבון, כוס כסף וכדומה. ואחד הגעיר ביורשים, איש רך לבב, אשר היה לו עסק עם סוחרים של אונגארען, נטפל לו בעסק זה הכזבי, והסיתו לתבוע בדין את הסוחרים הללו, והוא יהיה

לפה ולשתדלן בדבר הזה. בין כך ובין כך היה מולך את דמו של היורש. הסוחרים האלה מאוגגארטן היו אנשי לבב ועשירים, לא נחו ולא שקטו, עדי הביאו את היורש הזה ע"י פקודת הממשלה עד ככר לחם, בין כך וכך נטפל הכזבי אל הבכור של היורשים הללו . . . . (הטרוד מאד מאד במסחריו הגדולים). ואל עשרה אנשים בעלי בתים שהיו נבחרים בעסק הרעקרוטען, יעץ להם הבליעל הזה עלות רעות בענין הזה, ומלך אחת לאחת מקופת קהל זאת העיר כסף על הולאות, עד שנלכד אחד ואנשיו מהנבחרים בענין הזה ברשת, מהם מתו במאסר והתודו על חטאתם אשר חטאו נגד חקי הקיר"ה, בעצת הנפתל הזה כנודע.

קבוץ של שותפים מכמה עירות ובתוכם הרבנית המפורסמת ש . . . היה למו עסק בעיר ד. . . ובתוכם כמה אנשים שותפים מקהלתנו, וירח השועל הזה כי יש פה ענבים, וילך הלוך ונטפל לזה ולזה מהשותפים בעלות בסרסורים, ולא שמעו לו, אך בין כך ובין כך היה נכנס ויולא לפעמים בבית אשר בו התקבלו השותפים והסופרים והמשרתים והסרסרים ובעלי עגלות. ככה היה מנהגו לבוא בתורת אורח לפעמים בין הבאים, ואח"ז כאשר בא זמן החלוקה של השותפים והיו מדיינים זה בזה ומריבים, ויחטפו זה מזה כסף כנהוג בשותפים, מנחם ראה כי עתה הוא הזמן שיחטוף גם הוא, היה עומד ומלפה עת מלוא לזה שלא היו הבעלים בבית הכסף, רק סופר אחד לעיר בימים. ויפן הכזבי אליו ויאמר לו: כי הנגיד ר' ז. . . ושותפו לוה לתת לו שלש מאות רו"כ, והמה שולחים אותו לד... בשליחותם. הנער נתפתה, והשלש מאות רו"כ באמתחת הביא הכזבי לביתו, ותהי לעקה ומריבה, אך לא הוליאו ממנו כלל, אדרבא הוא היה הטוען והלועק בכל הרחובות שהשותפים גזלו ממנו כפלי כפלים, לאמר: שהיה סרסר, שהיה משולח וכהנה וכהנה. השותפים הללו שהיה עסקם זה עולה מכמה אלפים והולאותיו היו גם כן כמה אלפים, וטרדותם היתה רבה ועלומה מאד, ובפרט שהיו מתקוטטים ביניהם, עזבו ביד הכזבי הכסף לעת עתה, וקשה גזל הנאכל, ונשתקע הכסף בו.

ראה כי יש לאביו בית חומה וכמה חנויות שמתפרנס מזה, ואחיו גרים בעירות אחרות, נטפל אל אביו והוליא כמה רו"כ על בדק הבית וכדומה, ועל המשפט אשר היה לאביו, ואחת לאחת מלא חשבון, ובקש מאביו שיתן לו שטר ויכתוב לו רוחים כך וכך לשנה, ואח"כ תבע את אביו הזקן לב"ד ויבזהו לפני הרב הגאון מ. . . אב"ד ולפני הדיינים, עד שמרוב בוז וחרפה בכה אביו הזקן, עד שהיה מוכרח לכתוב על שמו במאגיסטראט, חלי חומה היותר נבחרת.

אביו טרם מותו בקש מאתו שיתן לו עוד כמה רובל הצריכים לו על פרנסה בימים ההם, ולא נתן לו, ולא רחם עליו. פעם אחת בערב לא היה לו מה לאכול, שלח אליו שיתן לו שני זהובים, ולא נתן לו. המשרתת אשר חמלה על הזקן הלכה אל מוכרי דג ותקח בהקפה דג אחד, ותבשל לו לסעודת הערב ויאכל, הדג היה קלא נבאש, ויחלה הזקן בלילה הוא (באותו זמן היתה מחלת החלי רע) החל לשלשל, ומת אחר שני ימים. אחר מות אביו באו גם היורשים ולא ענה אותם דבר. את אחיו הצעיר הלא ידעתם הרווק המשכיל . . . צוה אביו לזה הבליעל שיתן לו מהנחלאות שש מאות רובל כסף, למען יוכל לקחת אשה, ולא נתן לו עד הנה, עד שמת זה הרווק ברווקותו בן ארבעים ושש שנים, כאשר ידעתם, וירש אותו הבליעל הזה.

אחותו, שהיתה עשירה בנעוריה, גם היא השיאה לאשה מכספה את הבליעל הזה, ואח"ז כאשר ירדה מנכסיה, גם נתארמלה, אביה צוה לפני מותו שיתנו לה מן הנחלאות מאה רו"כ, ואשר צוה ממנה זמן לא כביר לפני זה, ואחרי מות אביהם לא רצה הכוזבי לתת לה אפילו פ"א, וגם מקום ללון בבית אביה מנע ממנה, אחרי שהיתה שמה כמה ימים גרשה מביתו, וישפוך דמה כמים בזלזולים קשים, ולא זכר כי היא היתה ענוגה ועשירה, ולא זכר כי היא השיאתהו לאשה, ועשתה עמו טובות הרבה, ועם כל בית אביה, בהיותה במעלה העליונה. ומי יספר פה הרעות אשר עשה לבת היחידה של אחיו הגדול הנזכר להלן, ומצץ את דמה עד שעזבה את חלדה, וכן עשה אח"כ עם אשתו של אחיו זה, לא חמל עליה, ונהג עמה באכזריות כל ימי חייה האחרונים, והמות חמל עליה, ויצילה מידו, עד שהשאיר אחיו זה לזקנותו באין אשה ובן פרי בטן, והולך ערירי הרחק ממקום ביתו.

ו) הכוזבי הזה בחר להתפלל בבית הכנסת הגדולה, ולא חפץ בבתי המדרשות שבעיר, כי בבתי המדרש נמצאו לומדי תורה ודייני העיר וכל מלמדי העיר וצעירי ימים הרבה שמהם לומדי תורה, ומהם משכילים, ויודע בנפשו שפה לא יוכל לרמאות בתורתו, בחכמתו וכדומה, כי ישחקו עליו הצעירים, כי קטנם עבה ממתניו, לכן אמר בנפשו: אהיה ראש לשועלים ואל אהיה זנב לאריות, וקבע לו תפלתו בבית הכנסת ששם מתפללים עפ"י רוב חייטים, סנדלרים, אופים, קצבים וכדומה מבעלי המלאכות, וגם כמה בעלי בתים, אם שרובם אנשים כשרים ויראים, אך אנשים פשוטים שאינם מלומדים, ומקצת דמקצת מהם אשר יש להם כח לעיין באיזה ספר קל, פה אשב — אמר הכוזבי — פה אהיה אנכי הלמדן והמשכיל בכל דבר חכמה והיועץ, ולהורות לעם הדרך בחלוף היוצרות והמחזור כשחל יו"ט

או ראש השנה בשבת וכדומה מדינים כאלה, ואחר התפלה אספר לעם הזה נפלאות שיתמהו על חכמתי, ואספר להם שקרים כרצוני, ואסביר להם מהכסיסי מלחמה וכדומה, ואגיד להם דיני המלכות ואקקאנטעס, ועניני הכלל Общество, כלל דבר אמלא כל הפלי.

האכזר הזה אשר לבו לב אבן, אשר לא יחום על דל מעודו, וישנא אותם שנאת מות, ויחשבם כנגר נתעב, פעם אחת (והוא היה בזמן ההוא כאשר יצאה הפקודה מאת הקיר"ה לבטל הפרנסי חדשים) קודם פורים כמה ימים, זמם הכזבי לתקן איזה תקון בעיר, וחשב שהתקון הזה ימצא חן בעיני הנשים נגידות העיר ובעלות הבתים, וכך אמר בפה מלא אל בתו לאמר: אקוה שבסעודת פורים הבע"ל ישיחו בי כל נשי העיר מהנגידות ובעלות הבתים, ויהללו מעשי, כי אתקן תקון נפלא. חשבתי כי היו"ט הזה של פורים היה באמת יו"ט טוב מאד, אך המנוולים הללו העניים והעניות המה ועוליהם הסחופים והמשוקצים, לא יתנו מנוחה ביום הזה, כי ביום תענית אסתר טרודות בעלות הבית בעשית מיני מתיקה ובפורים במשלוח מנות, והמנוולים המשוקצים הללו, זה נכנס וזה יוצא, ולא יתנו מנוחה, גם מטנפים ברגליהם את הבית המשוקצים הללו, וגם בעת שיושבים לסעודה בערב, ישאלו המה ונשיהם ובניהם, ולא יתנו מנוחה, וגם נפש אדם יסתאב להביט אז על זוהמתם, לכן אצוה ביום תענית אסתר בבקר להכריז כרוז בבהכ"נ, שאל יעוז שום עני איש או אשה קטן או גדול, בן עיר או זר, לדרוך על מפתן בעלי הבתים באזהרה רבה. גזר וקיים, הכריז ביום ההוא בבקר, ותהפך שמחת פורים להעניים האומללים לאבל ויגון, ויבכו ברחובות, והכזבי שב אל ביתו כהמן שמח וטוב לב, ומתהלל לפני בתו ובנו במפעל זה.

העם לא פנה אל כרוז האכזר הזה, והודיעו אל העניים האומללים שילכו כרצונם כמנהג כל ישראל וכמצווה בספר אסתר, אך אל בית הכזבי לא באו, וסחור סחור לביתו לא הקריבו, כנזיר לכרם, וככהן לבית הקברות, ואיש אחד ישר מצעירי הימים חבר אז בפורים על זה הענין בכלל זמר יפה בהלצה, בלשון יהודית אשכנזית המכונה בשם: „פורים שפיל אויסגערופען אין שול", אשר שלה לכם אז ידידנו החכם ר' שמחה:

עס לאזין זיך אוים דיא גוטע צייטען,
וואס איך פֿלעג אויף קהל רייטען,
זייא האבען גיגעסין מיט לעפֿיל,
אונ איך מיט שעפֿיל.

אז בייא מיר פֿלעגט זיין דיא אסיפה
האב איך געהאט פרנסה בשופע

ז) מלפע יצא אפעה, מעקרב ערוד, מזאב זה, איש שותה כמים עולה, מלא נכלים כרמון, תוכלו לשער מה בנו הנולד לו בדמותו וצלמו, כן דרך העקרבים שאינם מולידים רק אחד, פן ירבה, וירבו להשחית. ואחיו הגדול של לבן הכזבי, הגר קרוב לעירכם והנודע לכם, אשר חרפה לא ישא על קרובו, קורא את בנו של הכזבי בשם „פירוש״. וכאשר שאלוהו מה כוונתו בזה? אמר: בן אחי הכזבי הוא פירוש על אביו, כי הבן הזה מפרש ומבאר את אביו מה הוא, והוסיף עוד לאמר: באמת אני ועוד כמה כמוני יבינו את אחי הכזבי בלי פירוש, אך יש מן ההמון, שלא יבינו היטב את אחי הכזבי, למענם נעשה הפירוש הנפלא הזה, ומי יוכל לעשות פירוש יותר מהמחבר בעצמו? ואחיו השני של הכזבי, ידעתם גם אותו, כי הוא מתגורר ג״כ סמוך לקריתכם, קורא את בנו זה של הכזבי בשם כַּרְעָה על דרך הלצה, כי בלשון רוסיא ופולניא נקרא כן סוס בגוון ידוע, ועוד מפני דברא כרעא דאבוה.

תאר הבן הזה הוא כתאר הבהמה הבלתי טהורה, בשעה שיוצא מבית הכסא, מנוול שאין כמותו, רווק מפלשים שנה ומעלה, בור גמור אשר לא יוכל להתפלל כראוי, ובכל זאת מעיד עליו אביו, שהוא יודע שלש לשונות (אולי שלש לשונות בחרדל), מוזג באצבעותיו, קולו כקול הרחים, טוחן בשניו, בולל בשפתיו, מביט לארץ, עמקן ברמאות, רֵעַ לכל איש משחית, חבר לכל פועלי און. עד שלשים שנה היה לו סוס ועגלה, נסע יחיד כל הימים, אנה ואיפה לא נודע, חבר לכל גנב, ומעשיו הרעים שכבר עשה רבו מלספור.

ועתה יקירי! הפעם תקראו את המסכת הזו הבאה אחר זה, חברה אחד מחכמי הזמן, איש אוהב צדק ומישרים, קראוה והשתוממו, עד כמה כחו של מלך בלהות, הרודף לשחת בני אדם, והאיש אשר נמשך ורץ אחריו עד כמה ישחת לבבו.

דברי אוהבכם ומוקירכם לנצח

נחום בלא״א המופלג מו״ה משה גרשון אורוואַרגער.

י״ד כסליו תר״י.

אמר המוסיף: מהמעשה הנורא שעשה זה הבליעל לבן הכזבי עם הגביר ר׳ . . . . שרדף אותו חנם, עד שיצא מדעתו ומת, ואחר כך גזל ממונו. המעשה הזה אכתוב אי״ה במאמר מיוחד.

מסכת
אותו ואת בנו

ממנה ילמד הקורא להבין (ולא לעשות) מעשי האנשים הרשעים אב ובנו,
הלא הוא לבן הכזבי, ובנו מלא בר כזבי.

כל ליצנותא אסירא
לבר מליצנותא דע"ג.

מגדלין רווק זקן בעיר מפני הסכנה. מעשה בצור ברווק של הכזבי שהיה מטייל בשווקים וברחובות שלא ברצון חכמים. גמ' מדתני בעיר מכלל דבכפר מגדלין אמאי מפני שאין בו שווקים ורחובות ותניא רווק זקן אין מטייל בשווקים וברחובות מנא הני מילי שנאמר בהיר הוא בשחקים אל תקרא בהיר אלא בחור א"ת בשחקים אלא בשווקים. א"ד מהכא דכתיב זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם מקיש בחורים זקנים לזקנים. ואין מטייל בשווקים וברחובות תנא אין מטייל כל השנה חוץ משלש רגלים דמצוה קעביד מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך הזכרים לא נאמר אלא זכורך זכורך המיוחד משמע. מאי כל כדתניא איזהו זכר שהוא כל הוי אומר זה רווק זקן כתיב הכא כל זכורך וכתיב התם כל זקן גדועה איזהו איש המגדע זקנו הוי אומר רווק זקן. תניא בחור זקן אסור לשמות שנאמר שמח בחור בילדותך מכלל דבזקנותו אסור. מפני הסכנה. מאי סכנתיה סכנתא דנשייא במערבא אמרי סכנתא דנפשיה והאי דמערבא עדיפא. איתמר רווק שבא בימים אם

רש"י

רווק. בחור: מפני הסכנה. בגמרא מפרש מאי סכנתיה: צור. שם עיר ע"ש הצורים המצויים שם ברווק של מנחם הכזבי: וזקן גדול היה. הכזבי בגמרא מפרש. מנה"מ. שהאיסור חל דוקא על מקום שיש בו שווקים ורחובות: בהיר הוא בשחקים. פסוק הוא באיוב וסיפא דקרא ורוח עברה ותטהרם, כלומר תטהרם מן הסוק: משער שבתו. כלומר לא יבואו בשוק: דמצוה קא עביד. אם מטייל: המיוחד. הניכר והנודע בעיר לפרסומו משום דזקן הוא ורווק: מאי כל. ליתני זכורך סתם ומאי כל זכורך: דבזקנותא אסור. כלומר בחור זקן אסור בשמחה: מפני הסכנה. אמשנה קאי: סכנתא דנשייא. סכנת הנשים כלומר שלא ימצא אותם: סכנתא דנפשיה. סכנת עצמו שלא יעשה זב וכרות שפכה או מרוה אסך מרוב תאותו לנשים: עדיפא. מפני שהנשים

אביו מוהל חייב למולו שנית דכתיב כרתי ברית לבחירי ואין מוהלין אותו לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות אלא באמצע הרחוב משום פרסומי מלתא ואעפ״י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר להכרית עולל מחוץ בחורים מרחובות ואין עולל אלא בחור זקן שנאמר עול ימים וזקן ונאמר בחורים וזקנים יחדו. איבעיא להו מאימתי נקרא רווק זקן כתנאי דתניא ר״מ אומר רווק זקן זה שהגיע למעלה משלשים שנה ר״ש אומר עד שיביא שתי שערות לבנות בזקן מ״ט דר״מ שנאמר שש מאות רכב בחור ושלשים על כלו א״ת ושלשים אלא ושלושים מ״ט דר״ש שנאמר הרימותי בחור מעם וכתיב בתריה בשמן קדשי משחתיו מה שמן מלבין את השער אף הזקנה מלבנת את השער ומאי משמע דהאי שער שערא דזקן הוא אתיא שמן שמן כתיב הכא בשמן קדשי משחתיו וכתיב התם כשמן הטוב וסיפא דקרא יורד על הזקן מה התם זקן אף הכא זקן והלכתא כר״ש. תנו רבנן בחור זקן שדברו בו חכמים דוקא בור אבל אם היה עוסק בתורה או בחכמה הרי הוא כבן אדם וכן תני ר״מ זקן בחור זה שאין לו אומנות ר״נ אומר זה שהוא בור כגון בריה דלבן הכזבי. לבן הכזבי. מאי הכזבי פליגי ביה אמוראי חד אמר דהוא מקרתא דכזיב וחד אמר כדיבא ממש לימא מסייע ליה למאן דאמר כדיבא ממש דתניא מ״ד הפכפך דרך איש וזר זה לבן הכזבי דהוא כדיב ומלוהי כדיבין והוא מהפך במלוהי משעתא לשעתא מהן ללאו ומלאו להן ולא הוה מימר מלתא דקשוט מימוהי. במתניתא תנא לא לבן שמיה אלא ארמי שמיה ואמאי קרי ליה לבן משום דהוה מתחרט בצפרא ממה דאמר ברמשא וברמשא ממה דאמר בצפרא וכמה דאת אמר וינחם על הרעה ומתרגמינן מתחרט א״ד משום דהוה משתבח גרמיה תדיר בעובדין כדיבין ושקרין עתירא אנא כהמן בן המדתא והוה עניא חכימא אנא כקרח בן יצהר והוה טפשא ספרא אנא ולא ידע למיכתב כבר בי רב דחד יומא חסידא אנא והוה מינא צורבא מרבנן ולא ידע מאי דקאמרי רבנן ומאי משמע דמנחם לישנא דתושבחתא היא כמה דכתיב עשו אחיך מתנחם לך ומתרגמינן משתבחא כד אתא ר״פ אמר אמאי קרו ליה מ... שכן בלשון רומית צווחין לכדיבא מענדאציום. אמר ר״ח לר״ז מי שמיע לך מהאי רווקא בריה דמנחם כזבאי אמר ליה לדידי חזי לי האי רווקא ישישא ברא דמנחם כזבאי בשעתא דהוה מטייל בשווקים

רש״י

יכולות להבדל ממנו אבל דנפשיה קשורה בלבו תדיר ואין בכחו להבדל מינה : למולו שנית. מסתמא בועל ארמית הוא והבועל ארמית נמשכה לו ערלתו : משום פרסומי מילתא. בכדי שיבדלו ממנו הנשים : להכרית. כלומר כרתית הברית צריך להיות ברחובות : יחדו. בחור וזקן כאים אחד : על כלו. כלומר למעלה משלשים : לבן הכזבי. אמשנה קאי : דכזיב. כזיב שם מקום כמו שנאמר ויהי בכזיב בלדתה : כדיבא ממש. כלומר משום דרובן הוא ומשקר תדירא : מינא. מין כלומר כופר והוא גרוע מאפיקורוס דאפיקורוס מלומד עכ״פ ומין הוא עם הארץ וכופר : צווחין לכדיבא מענדאציום. וכן הוא בלשון לע״ז :

וברהובות והוה מזבן לנשייא מצנפתאי במתניתא תנא איכל סבא שמיה סבא משום דהוה זקן איכל כמה דאת אמר ומיכל המים ומשום מעשה שהיה. תניא אמר ר"י נקטינן גופיה גוץ ופניו הדרוקן זקנו עבדיקין ושערי דדוקנא צהובין חוטמיה קמוט ומשטח שטיח כחרטומא דבר אווזא ועינוהי כבושין בקרקע. אר"י סח לי זקן אחד מצור דידע להאי רווקא איכל סבא והוה זנאי רמאי וגנבא וכל מילין בישין בגוויה הווין וכד ממלל הוה מושיט ידיה ווזקף ומחוי באצבעוהי לקיים מה שנאמר שלח אצבע ודבר און ועינוהי הוו בולטין ושפוותוהי הוו נקשין דא לדא ובטיש בטישין כמאן דתהי כד חמא או חזא מלתא דתמיהי דתווהין עליה בני אנשא והוה משתעי תדיר ממילתא דרעבתנותא מתפוחי דארעא מכרובא וצנון וברקיוואי מחלבא חמיצא מירקא דגינתא והוו אנפוהי זהירין טפי בשעתא דא והוה גחיך טובא וכד הוון משתעין אינשי במלין דאורייתא הוה יתיב כהדא גולמא משום דהוה בור גמור וכד הוון קריין בספר תורה בעידנא דצלותא הוה עריק ובטיש בשעתא דא בעליתא משום דבור גמור הוה. אמר רבב"ח האי רווקא דמנחם הכזבי כד הוה זקיף עינוהי וחמא איתתא מיד הוה ניקרי. אמר ר"ט אראה בנחמה אם לא ראיתיו תמיד מדבר רק עם נשים ובתולות והיה מתעטף תמיד בסרבלא ויתיב בכנופיא של נשים ומתחכך בבית בהתתיה. אמר ר"פ אני ראיתיו והוו צווחין ליה זייפנא דזימנא חדא הוה מזייף גושפנקא דמלכא וגליף חותמיה דבי מוכסא והתם ביה ותו דהוה מזבן זימנא חדא לארמלתא בעיר ליבנא שיתא דנא דחמרא דארזינאה ברמשא לצפרא טעמיה ארמלתא לחמרא והוה מיא. אר"י כמה עובדין בישין כהאי גוונא עביד האי רשיעא. אר"מ לא איכל שמיה אלא פרשנדתא שמיה וכדר"י דאמר ר"י למה נקרא שמו פרשנדתא משום

רש"י

מצנפתאי. מצנפות. תרגום מצנפת מצנפתא. והוא שלובשים הנשים בארצותינו (קופקים בלע"ז) ובזה היה מסחרו תדיר ומפרנס מזה: סבא איכל שמיה. שמו של בנו של מנחם איכל הזקן שמו: ומשום מעשה שהיה. המובא להלן בש"ס שמכר מים תמורת יין: גוץ. קצר קומה: הדרוקן. סימן לבעל עבירה משום דניקרי תדיר כי רועה זונות הוא כדלקמן בשמעתין: עבדיקין. פי' עב וגדול וסימן הוא לשוטה כדאמרינן עבדיקין סכום: צהובין. לזהוב מין מומאה הוא: קמוט. עקום וזה סמן ג"כ לרוע לב כך מצאתי בספר פרצופין לר"ג גאון: שטיח. פי' משוטח ונופלת: כחרטומא של בר אווזא. (קאטשקי בלע"ז): כבושין. שקועין כלומר מביטות לארץ, כך הוא דרכו של בעל עבירה גדול שמתביים בעבור חטאיו להביט בעיניו של אדם בשעה שמדבר עמו. כך מצאתי ביסודו של רבנא מצליח הרופא ז"ל: תפוחי דארעא. (קארטאפלים בלע"ז): כרובא. (ריבען בלע"ז): ברקיוואי. (בריקווים בלע"ז): חלבא חמיצא. (זויער מילך בלע"ז): ניקרי. ראה קרי: בבית בהתתיה. תרגום של במבושיו: צווחין ליה. קוראין אותו: זייפנא. זייפן: גליף וכו'. היה מזייף חותם של בית המכס שחותמין בו סחורה: ליבנא. שם עיר (ברעזין בלע"ז): חמרא דארזינאה. יין חזק הנעשה מאורז (אריק בלע"ז): פרשנדתא. לשון פירוש וביאור וכדאמר לקמן בשמעתין:

דמפרש לן את מנחם הכזבי כדתנינן בראו כרעא דאבוה . תניא פעם אחת חלה בנו של מנחם הכזבי נכנסו חבריו מהני בריוני לבקרו ומצאוהו שוכב על מטתו ומתאנח ומנחם הכזבי יושב לו למרגלותיו וראשו בין ברכי בנו ובוכה כיון שראה חבריו נכנסין אצל בנו פרש מנחם הכזבי ולקח ספר הקונדאס והניח בין רגליו של בנו ואמר קיים זה מה שכתוב בזה . איתמר אר"נ בריה דמנחם כזבאי חולי שונקירא הוה ליה דהוה זנאי רברבא . מאי שונקירא אר"פ שקלייתא דהגרוניא מאי שקלייתא דהגרוניא כד אתא רב פערדאקיא אמר באבאניתא . אר"ט בשעה שנולד בריה דמנחם כזבאי יצאה בת קול ואמרה זה ספר תולדות אדם תרגמא רב חגלא זה ספר הקונדאס וזהו דתנינן מנחם הכזבי כתב ספר הקונדאס ומי כתב ספר קונדאס ר' אהרן מבערדיט כתב . כד אתי ר"י בעו מיניה ואמר כך מקובלני שאיש ליטוואי כתבו ואהרן הוסיף עליו ומנחם הכזבי מיחסהו לנפשיה משום דאית ביה כל מה דאית בבריה . אר"י מנחם הכזבי מן התורה מנין אר"פ שנאמר כזבי בת צור תניא מנחם הכזבי יתיב במערתא דביתיה ולימד את בריה שלש לשונות והוו כמאן דמנח בקופסא . הלשונות הללו מאי הן אר"י לשון כזב לשון הרע לשון תרמית וי"א אף לשון של גנבים וי"א אף לשון של כלי זמרים . ואיזהו אומנות למדהו לגלוף חותמא ולזייף משקאות ולברות המכס ולאחוי באצבעין כד ממלל . תניא אר"י רווק שנימול שנית צריך הגבהה דכתיב הרימותי בחור מעם ומנין דהאי קרא במילה משתעי דכתיב ובריתי נאמנת לו ואי בעית אימא מהכא לא אחלל בריתי מאי ואי בעית אימא דאי תימא מהכא הוה אמינא במילה קדמייתא קא משמע לן לא אחלל בריתי דיתירא הוא והא בבחור משתעי קרא אלא חסורי מחסרא והכי קתני אם היה אביו מוהל חייב למולו שנית ושלישית שנית אין צריך הגבהה שלישית צריך הגבהה ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך . א"ר נחמן זימנא חדא הוה קאים לבן הכזבי בשוקא דליבנא בגו קיבוצא דעמא דארעא וסיפר תלי תלין דכזיבין אמר אית

רש"י

דמפרש לן וכו'. כלומר הבן הוא כפירוש על אביו ומבאר כל מצפוניו ומעשיו הנסתרים: באבאניתא. (שאנדיר דיזער בלע"ז) והיא הולאת של רועה זונות: זה ספר הקונדאס. כלומר הבן הזה הנולד הוא הוא בעצמו ספר הקונדס כי כל מעשיו המה מעשי הקונדאס הכתוב בספר הזה: כתב. חיברו כי הוא מולידו: ומי כתב וכו'. אך מי כתב באמת ספר הקונדאס הנמצא אתנו? בערדיט. בערדיטשאב: כזבי בת צור. רמז על מנחם הכזבי שהוא מעיר צור: לשון הרע. ונכלל בו גם מסירה כי בריה דמנחם הכזבי היה מוסר שחורות שחוץ למדינה (דאנאססעפיק בלע"ז): לברות המכס. שקורין (פעקלין בלע"ז): הגבהה. להראותו לצבור דכתיב שם אצל הרימותי וגו': לא אחלל בריתי. גם זה שם: קדמייתא. כשנמול בפעם ראשונה אחר שמונה ימים: שלש פעמים וגו'. ר"ל בפעם השלישית צריך להראות את הבחור הזקן שהוא כל זכורך כדלעיל וע"י הגבהה יהיה נראה: ליבנא.

לי גו מרתפאי תמניא עסרא בקבוקין מחמרא דבראשית ותרין בקבוקין מחמרא דנח ופלגא דבקבוקא מחמרא דלוט ואית לי בצנא דספרא ספרא דאדם קדמאה והשטר מכירה שמכר עשו ליעקב הבכורה בעד עדשים וספרא דתולדה בחמש עסרין ספרין דברי הימים למלכי מדי ופרס ואגרות דאחשורוש ודהמן דכתבו על יהודאין ופתקא דשדר שובך גבירא אל יהושע בן נון וספרא דרבי כרוספדאי ומדרשי דתליסר אלפי גמלי על ששה בנים דדה״י ודרשות דהאי ינוקא דדרש בחשמל וספרא דאשמדאי דמסר לשלמה מלכא וספרא דקיסמין דבלעם בן בעור וכל הני ספרין כולהון מתורגמין בתרגומא דגרמניאה . אר״מ לבן הכזבי כל יומא ויומא דהוה בביתיה עמד בשוקא וכד חמא אורחין הוה נקיט להו בגלימייהו ובעא מנהון למיעל לגו ביתיה אחוי להו כל מה דבגויה ומשתבח בחפיצין דיליה אחוי להון צנא דספרא וצפרין בגו כלובין והוה שריק ומצפצף להני ציפרין בגין דיזמרון ובכל זמנא הוה חמי בעיינין דאורחין כד חמא דתווהין ומשבחין הוי חדי ובדיח ואמר כמה חכימין אינון אורחין וכד חמא דלא תווהין הוה מעקם חוטמיה דיליה ושפוותוהי וכד אזלין מיניה הוה עציב ואמר חזו כמה טפשין דעלמין אינון אורחין חבל דלית להו עיינין ומוחין דידהו כמה זעירין אינון דלא ידעין ביקרא דידי וביקרא דציפרין וספרין דידי . אר״פ זימנא חדא הוה קאים לבן הכזבי בבי קברא דאבוהי כד נח נפשיה והוה מיחם הספרא על מצבתא דאבוהי ואמר מלין שאין הפה יכול לדבר ולא האזן לשמוע ודרש דברי כבושין ועביד קלא דבכיה כמאן דגנח ובכי ולא הוה מוריד דמעין כלל וסליק עינוהי לגבי עילא ואשתיק וחזא באוירא דשמיא ונבית לשפתתא דלתתא בשינוהי והוה תווה כמה רגעין וכל אינשי דהוון תמן סברי דחמי מה דחמי בגו אוירא דשמיא מרוחין ונשמתין וכדון לבן הכזבי שריק שריקא לעילא סלקו אינשי עיניהון וחמון דשריק לצפרתא דפרחתא לעילא והוו קא מחייכו עלוהי לקיים מה שנאמר הפכת מספדי למחול לי . כד אתא רבי צחותא קרא עליו המקרא הזה ויקום לקול הצפור ומנלן דבהספדא משתעי קרא אר״י רבי צחותא דריש סמוכין דכתיב בתריה וסבבו בשוק הסופדים . תניא בשעה שדרש לבן הכזבי באו כל שידין לילין ורוחין לשמוע חכמתו . וי״א אף בלק מלך מואב וי״א אף עמלק .

פתח ר״ש ואמר מה הדין דכתיב ופי רשעים תהפוכות דא הוא לבן כזבאי דכד הוה משתעי עם צורבא מרבנן הוה מנצי ביה וצווח ואמר דלית חוכמתא

רש״י

(בערעזיטן בלע״ז) : בקבוקין . (בוטילקעס בלע״ז) : מחמרא דבראשית . מיין המשומר : דנח . מכרמו של נח : דלוט . משום דשכור גדול היה לא השאיר כ״א חצי בקבוק : דגרמניאה . תרגום אשכנזי . וקבלתי מרבותי שאמרו שכולם היו דפוס אמשטרדם : בשוקא . כי שם ביתו : דברי כבושין . כלומר סודות ובגמרא דמערבא אמרו מאי כבושין כמה דאת אמר הכובש ירק כלומר הדבור היה ירוק (גרין בלע״ז) : ונבית . פי׳ נשך : לקול הצפור . הצפור עמד לקולו של הכזבי . ויש מפרשין הכזבי עמד מהספדו כלומר הפסיק בעבור קולו של צפור : בלק . משום דבן צפור היה : עמלק . על שם ויזנב

בעלמא כחוכמתא דפילוסופין וכד הוה משתעי עם פלוסופא הוה מנצי ביה והוה צווח ומגדף לחוכמתא דפילוסופין ואמר לית חוכמתא בעלמא כחוכמתא דאורייתא ומ״ט עביד הכי משום דלא הוה גמיר לא באורייתא ולא בפילוסופיא וכן כד הוה אתא לגביה יהודאה גרמנאה הוה משתעי בהדיה בלישנא דיוונאי וכד אתא לגביה יהודאה יוונאה הוה משתעי בהדיה בלישנא דגרמניא משום דלא ידע כלל לא לישנא דיוונאי ולא לישנא דגרמנאי ותרויהון הווין ליה כלישנא נוכראה וכד הוה משתעי עם חכימא במקרא הוה עסיק עמיה במילי דתלמודא והלכתא וכד הוה משתעי עם חכים בתלמודא ומרא דהלכתא הוה עסיק עמיה במילי דקראי משום דלא ידע לא דא ולא דא ולא הוה יכיל למסבל שום אינש דחכימא מיניה במלתא חדא ותדירא הוה בעי להתכבד בקלון של חברו אף על גב דהוה בורא ועמא דארעא בכל מילתא. תניא היה ר״מ אומר עשרה קבין עזות ירדה לעולם ולקח לבן הכזבי תשעה קבין הימנה. אר״י שתי שנים ומחצה היו מדיינים שני בתי ישיבות על הכזבי אם היה כזבן יותר או עזות פנים יותר ועדיין לא נצחו אלו את אלו.

פתח ר״ש ואמר מאי דכתיב שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ זה לבן הכזבי בעידנא דהוה משתעי עם צדיקיא וחסידי דעלמא הוה ממלל חוצפתא כלפי שמיא וכלפי רבנן דארעא. אר״מ עפרא לפומיה דהכזבי דהוה מפיק מלין דאפקרותא דלא שרי למשמע דהוה אמר לית דין ולית דיין ומאי אהני לן רבנן. תניא אר״י עטינגעראה פעם אחת נכנסתי למרתף אחד בבראדי באכסניא של יעקב ליגזאה ושמעתי כבת קול שמנהמת כיונה והכרתי שהוא קולו של הכזבי שעומד וצועק בכל כחו עד שלא השאיר בו כח כיון שנתקרבתי אליו הכרתיו והיה מעוטף בטלית ותפלין והשל ראש עמד על ראשו בצפונית מזרחית ופניו לבנות כשלג והוא צועק בקול גדול וסביביו עומדים אנשים ונשים וטף והוא עומד באמצע והוא מוכיח להם דברי מינות והאנשים הללו היו מקצתם מוכרי ספאָדקאות וירמילקאות מבראדי ומקצתם היו אורחים מן עיר ברעסטיטצקי אנשים פשוטים מעמא דבר ומי שלא ראה הויכוח הזה לא ראה דבר נפלא מימיו. אמר ליה בריה דר״פ לר״פ מי שמיע לך מאי הווין מלין דמיוונות הללו דבר כזבאי בהאי ויכוחא א״ל ר״פ לבן הכזבי אמר להו משה רבכם מדעתיה דנפשיה יהיב אורייתא והקולות וברקים דסיני משה בתחבולא עביד דהוה ידע רזא דאבקא דשריפא דמיהב זיקא וקלא רברבא כהני אוכלוסין דבעלי קרבא דורקין בקנין דשריפא. ועוד מלין דאפקרותא אמר להו מאינון דכתיבין בספרי דאפקרותא דכתבי המינין בספריהן בלשנא דגרמנאי וגליא ואוחרין לישנייא דעממין. א״ל בריה לר״פ אבא והא לבן הכזבי לא ידע שום לישנא נוכראה א״ל ברי שפיר קאמרת וכזבאי מפי השמועה אוליף למלין אלין מפי סרסרין כד הוה פרוונקא זעירא לבראדי למזבן פרקמטיא לתגראי זעירי דצור. ואמר ר״פ

רש״י

בך וגו׳ ומסוס דסכזבי מוסל סיס : גרמנאה. אשכנזי : יוונאי. לשון רוסית :

זימנא חדא איקלע לבן הכוזבי לחד ביתא דהוון תמן כמה פילוסופין דהוו גזירין לחדא בחוכמתא דפילוסופיא והוי מנהון אוף אפוקריתין וכד פתחו פומייהו לאשתעי עם כוזבאי אלין בחוכמתא דפילוסופיא ואלין באפוקריתא בגין דשמעין מאינשי דכזבאי משתבח גרמיה תדירא באולפנא הדין וכד חמא כוזבאי דנפל בגו רשתא בשעתא דא בגין דידע בנפשיה דהוא מסכנא בחוכמתא דידהו אטים אודנייהו וצווח חבל על אינון בני אנשא דמפקין מלין דלא שרי למשמע לבר יהודאי לית חוכמתא אלא למאן דעסיק בתלמודא והילכתא ולית הימנותא אלא לחסדאין ומאן דלא עסיק ברזין דאורייתא לא טעם מלתא דמתיקא מיומוהי. אר״ג בריה דהכוזבי הוו קריין ליה סבא ושטיא וסימנך ויקראו לפניו אברך אב בשנים ורך בחכמה במערבא אמרי הכוזבי אית ליה במרתופא חמרא חדתא ורוקא עתיקא איכא דאמרי אמרי במערבא לבן הכוזבי אית ליה במרתופא יינא חמיצא ורווקא מרירא.

תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהקניטתו אשתו בערב ראש השנה הלך ולן אצל הכוזבי הציע לו מטה אצל צנא דספרא ושמע שני ספרים חדשים שמספרים זה עם זה זה אומר בן גדולים אני ממשפחת סופרים וגונבתי מאיש פלוני וכהן הוא אבל תיפח רוחו של אותו האיש שעבד בי עבודה קשה יום ולילה וזה אומר בן חכמים אני ממשפחת יחוסים וגונבתי מפלוני וחכם הוא אבל תיפח רוחו של אותו האיש שעבד בי עבודה קשה יום ולילה והלכתי ערום בלא לבוש לכן בואו ונחזיק טובה ללבן הכוזבי בעל הבית הזה שהביאנו לביתו והלבישנו ונתן לנו מנוחה שלמה ומשעה שבאנו לכאן אנחנו עומדין בשלוה וכל הנוגע בנו כנוגע בבבת עינו היה שם זקן אחד כרסתן מופלג בשנים וילקוט שמעוני שמו אמר להם שוטים שבעולם עבודתכם היא חייכם ומנוחתכם היא מיתתכם מנוחה זו מביאה רקבון בעצמותיכם מוטב שתלכו ערומים ובעבודה קשה ואל תהיו בטלנין בן מאתים ועשר שנים אנכי היום באספניא נולדתי ועוד יניק הייתי והביאוני לגליא ומגליא לאפריקא ומאפריקא נמכרתי לכרכי הים וכבר באתי בשנים ומכרכי הים הביאוני למדי ופרס תוגרמא וארץ הצבי משך תובל וריפת והייתי מסבב כל העולם כלו ובכל מקום בואי מנוחה לא מצאתי יום ולילה היו מעדנים אותי כתולעת בבתי מדרשות ואצל בעלי בתים זקנים ונערים ויקראו בי וקרעו עורי מעלי הרבה טפות חלב רותח שפכו עלי כמה שרפות סבלתי מנרות דולקות שנפלו עלי ונדנתי כמה פעמים בארבע מיתות ב״ד סקילה שרפה הרג וחנק. וכמה פעמים נלקיתי במלקות כמה שנים הלכתי קרוע ובלוי וכמה שנים נתקשרתי בשני לוחות עץ משא חמש ליטראות בכל הצרות הללו לא הייתי מרגיש לא רקב ולא עיפוש-המתרגשים לפעמים בין אחינו בני ספר ומשעה שהביאוני פה לבית לבן הכוזבי

רש״י

וכהן הוא. כלומר למדן: כרסתן. כרס עב כלומר בעל בשר: באספניא. בספרד: לגליא. לצרפת: ריפת. אנגליא: מעדנים. כפפו אותי: במלקות. להשקיט את העם לקדושה וברכו

בעל הבית שלנו הפשוט כתנתי מעלי ביסורים קשים הכוני בפטיש חזק ויתנוני במכבש עד שכמעט יצאה נשמתי אוי ואבוי לנפשי כי מלו אותי לזקנתי כבלות כחי דקרו את גבי התש במרצע ומחט והלבישוני בגד צר מעורות תחשים ויצפו בזהב את גבי כאחד הספרים הריקים מספרי עמים בחיי ראשי כי לא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשה זאת הגאוותן הזה כ"א לכבודו ליהנות בראות עיניו על גבי המוזהב למה לי הנוי הזה אם בעצמותי היום רקב ותולעת ויאכלני עש וסס וכבר נתעפשתי פה. וזה שנה תמימה אשר נסגרתי פה בבית האסורים והנני עומד צפוף ודחוק ולא אראה אור היום רק פעם אחת בחודש או בשני חדשים אני מרגיש בגבי מעט רוח חדש המנשף בו כאשר יבואו אורחים ואז פותח את דלתות בית האסורים על כמה רגעים להתגאות בנו ואחר זה סוגרין אותנו כבראשונה. ועד שאותו שמעוני הזקן מספר עמהם שמע אותו חסיד שהכזבי מדבר בשוק עם שני אורחים ומתחנן לפניהם שיבואו לביתו לראות את הצנא עם הספרים שיש לו ומרוב הפצרה נכנסו לביתו שלא לרצונם והלך זה ופתח דלתי הצנא והמה עומדים ומביטים על הספרים מגביהן והאורחים הללו באו לעיר בעסק פרקמטיא וטרודים בעסקיהם ומבקשים להפטר לילך לדרכם אך הכזבי אינו מניחם אוחז בחגורם ומתהלל לפניהם ומתפאר את עצמו ומספר להם גוזמאות ושקרים מרוב עשרו וחכמתו כדרכו. עודו מדבר ומשתבח א"ע וספר קטן אחד אשר עמד בצלע הצנא תחת צלע הדף ולא היה יכול לראות את פני הבית ויבקש את חברו העומד אצלו נגד הדלת הפתוח ויאמר אליו אחי הניחה לי לראות פני הבית והראני גם את בעל הבית שלנו הכזבי כי זה חודש ימים בלילה לקח אותי בחזקה הכזבי מיד בעל הבית שלי והעמיד אותי פה ועד היום לא ראיתי ולא ידעתי את פני בעל הבית החדש שלנו ויגער בו חברו בנזיפה שוטה שבעולם עד שאתה מתמיה עליך שלא ידעת את הבעל זה חודש ימים משעה שבאת פה תמה עלי שאני פה עשר שנים ולא ידעתי עדיין את בעל הבית הזה הכזבי רק בשמו. באותה שעה יצאה בת קול מחומש אחד שעמד למעלה ואמרה שוטים שבעולם עד שאתם מדיינים זה בזה ומתמיהים עליכם בואו ותמהו עלי זה ארבעים וחמש שנים שאני אצל הכזבי שלקחני מבית אביו וגדולה מזו שבכל שבת ושבת לוקח אותי בידיו ואני לא ידעתי אותו ולא עוד שהוא לא ידע אותי.

אר"מ מאי דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין זה הכזבי ואמר ר"מ במגלת סתרים מצאו כתוב הקונה ספרים ולא ידע פתרון הדברים כחמור נושא מספוא ולא יאכל מהם. ת"ר הרואה לבן הכזבי בחלום ידאג שנאמר עשו אחיך מתנחם לך להרגך.

אר"י מקום אחד יש בבית הכזבי וגבעת ערלות שמו ששם הוא מכנים

רש"י

וכלוזים: הקונה. לשון קנין אינו דוקא בקניית כסף אלא פירושו השגה מיד הבעלים באיזה אופן שיהיה. כי הכזבי עני הוא ואיך יקנה. ספרים בממונו: ידאג. מן הפורעניות

כל הערלות שחותך ומה עביד בהו מאכיל בהו את צפריו מאי קראה שנאמר וערלתם ערלתו את פריו אל תקרא פריו אלא צפרי. תניא כמה כוסות היה לו להכזבי ארבע ומה שמם כוס יגון כוס אנחה כוס פורענות כוס חרבות וכולם אוכלי ערלה הם ושותים דמי מילה הם שנאמר כוסי רויה ואין רויה אלא דם שנאמר ורותה מדמם ואין דם אלא מילה שנאמר בדם בריתך.

אר"י בשעתא דהני חקוקאין צווחי להכזבי רב נזדעזעה ארעא והוה זיקא שנאמר ותגעש ותרעש הארץ וגו׳ ברד וגחלי אש. א"ל ר"פ לר"י ומאי משמע דבעון רב הוה א"ל שיננא שפיל לסיפא דקרא וברקים רב ויהמם. ר"ז אמר הני חקוקאין בקשו רחמים ונמחל להם מאי אמרי וסלחת לעונינו כי רב הוא ר"מ אומר לא נמחל להם שנאמר רב כעם ר"ג אומר מהכא רב כופר אל יטך ר"ע אמר לא חטאו מעיקרא והא דקרו לעמא דארעא רב ותניא הקורא לעמא דארעא רב עובר בעשה שנאמר מדבר שקר תרחק הני חקוקאין אחיכו קא מחייכי בהכזבי דאמרי דהוא תלמידא דעשו דאתקריא רב דכתיב ורב יעבוד צעיר ומנין דהכזבי תלמידא דעשו הוא שנאמר הוא עשו אבי אדום ונאמר באדום בזוי אתה מאד ותנינן בזוי אתה מאד שאין לו לא כתב ולא לשון וגמירי דהכזבי אין לו לא כתב ולא לשון. תניא נמי הכי לבן הכזבי אין לו לא כתב ולא לשון והני דרשי דזונות ודרמש רבנן חקוקאין כתבו על שמא דהכזבי. ואמאי תשלומי גמול הוה משום דמכר להו ספריהן בשוקא דצור והא יהבי ליה דמי סרסורא חטיבא יתירה עבדו ליה בהכזבי משום דהוה מפציר בהו. במתניתא תנא הנך דרשי גופייהו לאו דהכזבי אינון ולאו מהנך חקוקאין ומפומייהו דקרובייהו שמע מאן אינון סבי דבי צור ר׳ העניך ור׳ שמעלקי שדרשו בו ביום בעליה של לבן הכזבי ובנו של הכזבי עמד על גביהן והיה משמש לפניהם בהטבת הנרות.

אר"י בשעה שהיה ר׳ העניך הולך בשוק בין השמשות כל עוף הפורח נשרף וכל אווזא ותרנגול הודו שנתן בו עיניו נעשה גל של עצמות וכל סוס

רש"י

שלא יהרג: כוסות. יש לפור שמו כוס: חקוקאין. מדפיסים: צווחו. קראו: רב. בדרוש הזונות דשלמה והרמשים: זיקא. רעידת הארץ: לסיפא דקרא. לאו דוקא והוא בפסוק שאחריו: רב ויהמם. דרש מלשון רב: ורב יעבוד צעיר. בעשו משתעי קרא: ואמאי. כלומר מפני מה עשו זאת המדפיסים להדפים הדרשות שדרשו בעצמן על שם הכזבי: בשוקא דצור. ברחוב קר.... והא יהבי ליה וכו׳. והלא נתנו לו ככר שכר סרסרות: ומפומייהו דקרובייהו. כלומר מפי שארי בשרו של הכזבי: ר׳ העניך קיטש, הוא דודו של הכזבי ור׳ שמעלקי אחי אמו של בנו של הכזבי: בו ביום. לאו דוקא ביום כי גם הלילה בכלל: כל עוף. יהיה מי שיהיה: נשרף. בפיו אחר שצלאו: תרנגול הודו. אינדיק בלע"ז: נעשה גל של עצמות. לסוף אחר שאכל את בשרו:

שנתן בו עיניו פרח באויר ר"ז קרא עליה מקרא זה וכל אשר לרעך ור' שמעלקא מה הוון עובדוהי עסק במעשה מרכבה .

תניא בשעה שעסקו הני סבי דבי צור בעלית הכזבי בעליה במעשה דזונות היו כל הזונות שבעולם מזדעזעות עמהן ובראֹ דהכזבי יתיב והוה מפרכס ומרחש בשפוותוהי .

ר"י שאיל שאילתא מקמיה דר"פ אמאי קרו להכזבי כוי מאי כוי אמר ליה ר"פ שיננא שפיר קרו ליה כוי כי לא הכריעו בו חכמים אם הוא בכלל חיה או בהמה .

רש"י

עסק . כלומר נפה במרכבה ומעיין היטב מה שיש בה כי הוה דאנאסטאיק : כוי . המדפיסים בסוף ספר בראשית כתבו עליו כזה : „בשם הרב כוי" .

הדרן עלך מסכת אותו ואת בנו

מִכְתָּם[1]

שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹמוֹ מָצָא חָכְמוֹת ,
וְזֶה אֱוִיל רָאָה בְּחָכְמָה חֲלוֹמוֹת .

זָקֵן וּכְסִיל ! מַה לְּךָ לְזוֹנוֹת וְחָכְמָה ?
לְחָכְמָה יְבַקֵּשׁ רֹאשׁ וּמְזִמָּה !
לְזוֹנוֹת יְבַקֵּשׁ . . . עֲשׂוֹת זִמָּה !
וְאַתָּה חֲסַר מַדָּע גַּם כֹּחַ גָּבֶר ;
וּבְכִיסְךָ שֶׁבֶר עַל פְּנֵי שָׁבֶר .

---

[1]) על הדרוש „משפט שלמה בדבר הזונות" הנמצא בבאורים החדשים לתנ"ך הנדפס על שם הכזבי , ולא לו הוא כי מאחרים גנב , ולכן אין בדרוש זה לא ראש ולא זנב , וכל יודעיו ומכיריו יעידון כי זה האיש הוא בור גמור , גם אין לו לא כתב ולא לשון , ע"כ בזוי יקרא , כמו שאמרו חז"ל על פסוק בזוי אתה מאד . והדרוש הקטן הזה והשני בדומה לו על הרמש שניהם גנובים , יבשים כחרובים , ואשר שמו עליהם מעטה המליצה והסדר , הלא המה המשכילים מביאי התנ"ך לדפוס .

הרמב"ם וְהַצַּיָּר[1]

למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין (משלי יז)

הרמב"ם לָמָּה נָתַתָּ סִפְרִי בְּיַד גֹּלֶם ?
וְהוּא אִישׁ בַּעַר הָיָה מֵעוֹלָם !
צַר נוֹתֵן לִכְסִיל סֵפֶר בְּכַפּוֹ ,
שָׂם לַחֲזִיר נֶזֶם זָהָב בְּאַפּוֹ !

הצייר אִישׁ הָאֱלֹהִים ! אַל תִּתְמַהּ אֹדוֹתָיו ,
אֵין פֹּה סִפְרְךָ , הֲלֹא לְחוֹתָיו !
פְּנִימָה אִם מָטָה יָדֵהוּ ,
בְּתַכְרִיךְ חִיצוֹנוֹ הֲלֹא יֵדָעֵהוּ !

הרמב"ם וּמַה זֶּה כִּי פָּנָיו שָׁנִיתָ ?
מִזָּקֵן כְּסִיל נַעַר עָשִׂיתָ !

הצייר תֵּת אוֹת , כִּי זִקְנֵי כְסִילִים כַּנְּעָרִים ;
כִּי מֶה חָכְמַת חֲמוֹרִים עַל עֲיָרִים ?

מוֹהֵל עַבְרָיָן

בִּלְעָם מִתּוֹרַת מֹשֶׁה סָר ,
וְהוּא יָמוֹל כָּל עֶרֶל בָּשָׂר ,
כְּצוֹרֵף יְהוּדִי נוֹסֵךְ פְּסִילִים ,
וְהוּא אֵינֶנּוּ עוֹבֵד אֱלִילִים .

הַסַּבָּל

כָּל סַבָּל יַבִּיעַ
— עֵת תְּהִלָּתוֹ יַשְׁמִיעַ —
„לוּ כְּתוּב יָכֹלְתִּי
עַל כֹּל מָשַׁלְתִּי !“

---

[1]) הכוזבי צוה לצייר לו את דמותו , בתבנית איש נער לימים , וצוה לו שיתן בידו ספר אחד מספרי הרמב"ם . ותהום כל העיר וכל יודעיו על מעשה זה הזר ויצעקו כלם ויאמרו : מאין מצא חכמה זה הזקן בנערים ? ולבקשת כל העדה וחכמיו נכתבו אלה הטורים .

תוספתא ממסכת בקורים

חמשה מיני אנדרוגינוס הם, וכל אחד הוא בריה בפני עצמו ולא יכלו חכמים להכריע עליהם: הפאדראטשיק והרבי, החסיד והמשכיל והשצאָגיל. — הפאדראטשיק כיצד? אם הוא עשיר או עני, כי יש בו דרכים שוה לזה ויש בו דרכים שוה לזה. הרבי כיצד? אם הוא בר אוריין או בור וכו׳. החסיד כיצד? אם הוא ירא שמים או רשע וכו׳. המשכיל כיצד? אם הוא חכם ומלומד או בור וכו׳. השצאָגיל כיצד? אם הוא נכרי או יהודי וכו׳, ויש אומרים אף העוסק בצרכי צבור אם הוא גנב או חומס, כי יש בו דרכים שוה לזה ויש בו דרכים שוה לזה. מה בין גנב לחומס? זה מלאכתו בסתר וזה מלאכתו בגלוי, זה גונב מקופת הקהל וזה חומס ליחידים — הצד השוה שבהן שדרכן לילך ולהזיק.

הקדושים מהחסידים בארץ פולין ורוסיא

בְּמְלֹא רֹחַב אֶרֶץ מְכוֹרָתֵנוּ,
בְּכָל פֶּלֶךְ וְעִיר תּוֹךְ עַמֵּנוּ,
בְּנֵי אֱלֹהִים, בַּכֹּל, תַּחַז עֵינֵנוּ,
אַךְ אָדָם! אַף אֶחָד לֹא רָאִינוּ,
אַךְ אִישׁ! אַף אֶחָד לֹא רְאִינוּהוּ!
חִפַּשְׂנוּהוּ כֹּה וָכֹה, וְלֹא מְצָאנוּהוּ.

התמונה [1]

קצר הקומה בנינו, שער צהוב זקנו, וכמראה השועל, בזקנו תלתלים וקווצות, שטוח וחרום אפהו, כתמים ובהרות בפניהו, ירקרק־צהוב מראהו, עיניו קטנות ושקערורות, שפתיו ארוכות ורחבות, גלגלת ראשו קטנה ומרובעת, מצחו קצר, בדברו מביט לארץ וירעש, ועיניו אז נוצצות כעיני הזאב, וינוע אפו.

באור מאמר בב״ר סוף פרשה נ״ט

„לעת ערב לעת צאת השואבות׳ „אמר רב הונא בשעה שאדם הולך ליקח אשה ושמע קל כלביא מנבחים הוא מצית מה אינון אמרין לעת ערב לעת צאת השואבות׳ עכ״ל.

---

[1]) לא הזכרתי שמו של הבליעל הזה, וע״כ ציירתי פה בעמי כל תכונתו, ואז יכיר הקורא ממחוזי מי הוא זה, כי נודע הוא מאד.

נראה לדעתי שהוא על דרך שאמרו חז"ל שנשים המזורות ללבנה, זה דרכם לספר לשון הרע; וכן בקבוץ הנשים לשאוב מים לעת ערב מן המעין, גם אז הנה מדברות לשון הרע מחברותיהן, מי היא צנועה ומי בלתי צנועה, ונקראים מדברי לשון הרע בתאר כלבים המנבחים, על דרך ישובו לערב יהמו ככלב וגו׳. והכוונה פה שמי שרוצה לקחת אשה ילך אל המעין לעת ערב שמתקבצות שם הנשים והנערות, ואז יתודע לו מה היא האשה אשר הוא רוצה לקחתה, אם צנועה וכדומה או בהפך.

ההשגחה

כמו ההשבתות ל הלוך הכוכבים לפי שטת נעפטאן, כן הוא בכל תהלוכות תבל, שמזמין ה׳ השבתות לענינים בבדי להעמיד כל דבר על מכונו (גלייכגעוויכט) וכן הוא הענין עם ההשכלה והכסלות, וכן הוא הענין עם החסידים שקמו, וכן עם כת האפיקורסים שקמו, האחת תשבית את רעותה, בבדי להעמיד האמת על משקלו הנאות, וכן בחולאת הגוף, וכן ברפואתו.

החסידות שנתגברה היום הוא כסמי הרפואה המרים אשר בם ירפאו מחלת ההשכלה אשר התגברה באופן לא טוב, וכן בהפך ההשכלה זו להשבית את הכסלות אשר הלכה ונתגברה בחסידות.

ההשבתות הללו הם הנקראים לקדמונינו ג"כ בשם שְׂטָנִים, כמו ויקם ה׳ שטן לשלמה את הדד האדמי (מ"א י"א), והשטן עומד על ימינו (זכריה ג׳) וכדומה.

וכן אמרו שה׳ ברא הרפואה קודם למכה, כגון מעשה של הצלת משה רבינו ע"י בתיה בת פרעה, ואסתר המלכה וכדומה. וכן הוא באדם הפרטי, יראה כל עת השבתות כאלה, אך מטרת ההשגחה העליונה, הכל להעמיד הממוצע ומשקל השווי (גלייכגעוויכט).

יד ה׳ עשתה כל אלה למען טובתנו, ומי חכם יבין אלה, כי הכמת ה׳ נשגבה מני אדם, חכמים ינזורו אחור ושכלם קט מלהגיע לתכלית כוונת ההשגחה העליונה, ברוך הוא וברוך שמו הגדול לעולם!

מההשגחה נראה תמיד, כאשר יבואו על האדם פגעים גדולים ועצומים ומקרים רעים מאד עפ"י רוב ינצל האדם, ואך כאשר ירצה ה׳ להאביד את האדם מן העולם או שימות, הוא עפ"י רוב על ידי רעה קטנה, וזה אות נאמן שיש השגחה פרטית כמו שנבאר אי"ה.

אודות ההשכלה כבר אמרתי שלא לעשותה אצלנו בפעם אחת, רק בהדרגה אחר הדרגה, ואז יהיה לנו תכלית טוב, אך אם תעשה מהר, תהיה לרועץ, והוא על דרך מעט מעט אגרשנו מפניך פן תרבה עליך חית השדה.

בינה בתלמוד

אמרו חז"ל (שבת דף י"ד) בשעה שתיקן שלמה ערובין ונטילת ידים יצאה ב"ק ואמרה: „בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (משלי כ"ג) (עיין מהרש"א שם). הענין הזה אינו מובן ויש לשאול בזה שאלות הרבה, ושמע נא הקורא מה שנראה לי בענין הזה, ואכתוב הנה בקצור ואאריך בו במקום אחר: ידוע שהתורה מסורה ביד חכמי הדור, היינו הבית דין הגדול, להימין ולהשמאיל כפי הזמן והמקום. והנה בעת נתינת התורה ואחריה שהיו היהודים עובדי אדמה, היו נוחים בשבת בביתם ולא יצאו החוצה, ולא היו מצטרכים לטלטל שום דבר חוץ לביתו, ואולם אחר זה שהיו סוחרים ועשירים וגם לא היו עוד בארצם ותחת ממשלות אחרות, לא היה באפשר שישאר היהודי פנוי ונקי בביתו ביום השבת, והיה לו מההכרח לטלטל את עצמו, ולפעמים גם את חפציו. והנה מצד הדין מותר לבית דין להתיר כפי הזמן והמקום, אך למען לצאת ידי הבריות הבלתי חכמים שלא יסכימו מדעתם לחלל התורה כאות נפשו, מצאו חכמי הזמן איזו המצאה כמו שבררנו בספרנו בית יהודה, והיתה זאת המצאה מחוכמת לעשות אלפים אמה לכל צד כרשות היחיד ע"י תחבולות הערוב, ועל אופן זה כל עניני ערוב הן ערובי חצרות וערובי תחומין וכדומה, וכן היתה המצאה בערוב תבשילין, וכן היה בראשונה מההכרח בנגעו באיזה דבר טמא שהיה אסור לו לנגוע בלחם עד שיטבול במים, והיתה זאת מחכמה לרחוץ גם את ידיו ויש גם רמז בזה בתורה, לכן אמרו חז"ל שבת קול יצאה להלל את החכמה הזאת כי רק המיקל ברוב חכמתו הוא החכם האמתי. גם נראה לי ששלמה פה הוא מליצה בעלמא, והכוונה איש חכם, וכנוהו בשם שלמה ע"ש חכמתו, ויען כי חכמי התלמוד אשר מצאו הדינים האלה המקובלים להם מאיזה חכם קדמון ראו בו דבר חכמה ולא ידעו מי הוא, קראו אותו על שם שלמה המפורסם בתכמה, כמו שכנו ספר חכמת שלמה, והוא אינו לשלמה, וכן לדעתי ש"ה.

תר"י קרעמניץ. אלהים יחנך יקירי איש הדעת, אוהב טהר לב! . . . תמול הגיעני מכתבך היקר לי בצרוף כ"ה רו"כ אשר קבצת למעני בעמל וטרח. לכן שא יקירי תודה על אחת משנה, ההובאת לך מאתי מוקירך אוהבך ומכבדך. לבי הה! כדונג נמס במעי — בשמעי מפיך היום — כי מלך בלהות, נשיא התפת, יועץ בליעל, שלח מלאכו משבית השלום לפניו, והוא מקשתו רָב כברק חצי איבה במחנה המשכילים אשר בקריתך, ויזורו הלאה איש מעל אחיו. בדאבון נפש אקרא: צדקה נפשה משבה החסידה מבֹּגֵדָה אחותה! בת ההשכלה! לשוא חָלִית, לשוא כָרַעַת לָלֶת, אַת לא אִמָם, הם לא בניך, על ביצים לא לך רבצת, ותחַמֵם זרע זרים, לשוא יתעלו אלה בנים זרים בשמֵך, לא בצדק ישאו הודֵך עליהם, לשוא צבי עדיך לגאון שָמָהו

כרביד על גרונם ! עת לחשות . וביום בואך אלי — כאשר השמעתני יקירי ! אז אם יחייני ה׳ , ואדברה ברחבה אתך פנים בפנים כי רבות יש לי לדבר אתך . . . .

היה בטוב יקירי ! ויהי ה׳ עמך ויעלך עלה על מרום ההצלחה בגוף ונפש . ודרוש נא עבורי את שלום ידידינו הנדיבים אלה אשר יצאו לישעי הפעם , איש איש כתהלתו תן לו ברכה ותודה , ואל ישכחוני , ולא ישכח בם ה׳ אלהי ישראל . דברי בחיר ידידיך , החפץ שלומך והקשור באהבתך כל ימי צבאו . יב״ל .

עזי פנים

פֶּלֶג מִתְהַלֵּל
כִּי לֹא יִשָּׂא פָנִים ,
כָּכָה יִתְפָּאֵר הַיּוֹם
כָּל עַז־פָּנִים .

הַמַּרְאוֹת (Brillen)

מִי זֶה מִתְהַלֵּךְ שָׂמֵחַ בְּגַפּוֹ ?
הֲלֹא זֶה בֶּן־יָקְטָן בְּגֹבַהּ אַפּוֹ !
בְּמַרְאוֹת זְכוּכִית מְאִירוֹת עֵינַיִם ,
כְּדַבֶּשֶׁת גְּמַלִּים עַל אַפָּיִם .

הֲלֹא אֵינֶנּוּ מֻכֵּה עִוָּרוֹן ?
וּבְעֵינָיו לֹא תְבַלֻּל וְלֹא חִסָּרוֹן ?
כָּכָה שָׁאֲלָה הַנַּעֲרָה תָּמָר
בְּלֶכְתָּהּ אֶת אָבִיהָ אִיתָמָר .

מַה תִּשְׁתָּאִי ? תָּמָר יוֹנָתִי !
הַטִּי אָזְנֵךְ שִׁמְעִי אִמְרָתִי :
מַרְאוֹת אֵלֶּה חָגַר בְּאַפֵּינוּ ,
לֹא לְהָאִיר עֵינָיו אַךְ עֵינֵינוּ .

ברית מילה

קֹרַח הַמָּל הָפְקַד לְפַרְנֵס הַחֹדֶשׁ ,

אֶת־אֶחָיו בִּשְׂפָתַיִם שֵׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ ,
כָּל זָכָר בַּטַּף כָּרַת עָרְלַת בְּשַׂר בְּרִית
וְאֶת־נְעָרִים גַּם אֶת זְקֵנִים כָּרַת הַכִּיס .

אח לצרה יִוָּלֵד (משלי י״ז)

הָאֹהֵב כְּמוֹ הַיָּרֵחַ לֹא תַכִּירֵהוּ
בִּזְרֹחַ לְךָ שֶׁמֶשׁ הַצְלָחָתֶךָ ,
וְרַק אָז תִּרְאֵהוּ וְתֵדָעֵהוּ
בְּבֹא כָּאֹפֶל לֵיל צָרָתֶךָ .

תשובה על שתי שאלות

א) שמעתי בילדותי בשם קדמון אחד ז״ל : שאלה , ראובן עשיר גדול מת בלא בנים , והניח אשתו מעוברת , ומצאו כתוב אחרי מותו בצוואה שכתב ז״ל : אם תלד אשתי בן זכר יקח הבן מהוני שני חלקים ואשתי חלק אחד , היינו שליש , ואם בת תלד , אשתי תקח שני חלקים ובתי תקח חלק אחד , היינו שליש . ויהי בעת לדתה , והנה תאומים בבטנה בן ובת , ילמדנו נא רבינו מה דינו ? וכבר היו בערכאות שלהם המשפט הזה ולא מצאו ידם ורגלם , ושלחו להב״ד ישראל בעירנו , וגם הם אינם יודעים איך להתנהג .

תשובה : בנדון הזה יש לנו לחקור אחר כוונת השכיב מרע , כי נראה ממנו שאהב את בנו כפלים כאשתו , ואשתו כפלים כבתו . מעתה יעשו חלוקה על שבעה חלקים , ד״מ : נניח שנשאר שבעה זוזים ויתנו להבת זוז אחד , ולאשתו שני זוזים , כי הוא הכפל מירושת הבת , ולהבן ארבעה זוזים , כי הוא הכפל מירושת אשתו .

ב) שמעתי בשם חכם אחד ז״ל : שאלה , ראובן איש ירושלים לקח שתי נשים כאחת רחל ולאה , וישנא את לאה ויאהב את רחל , ותהר השנואה ראשונה ואחר זה כחדש ימים נתעברה האהובה , ואחר שבעה חדשים ילדה האהובה בן , והשנואה ילדה כחדש ימים אחר לידת האהובה , כי ילדה לתשעה חדשים , ותיכף אחר זה נפל ראובן למשכב וחלה מאד , וכתב בצוואה שבן האהובה יקח שני חלקים מירושתו כדין תורה , כי הוא הבכור , והשנואה צועקת מר לאמר : כי בנה הוא הבכור האמתי וראשית אונו , ר״ל בכור לבטן , ובן האהובה הוא רק בכור ללידה . והנה כל שכניו יודעים כי האמת הוא שבן השנואה הוא בכור האמתי לבטן , יורנו רבינו מה דינו ?

תשובה : אחר העיון מצאתי שדין זה מפורש בתורה , שצריך לילך אחר הבכורה מבטן ולא אחר הלידה , ואם כן בן השנואה יקח פי שנים . וזה הבנתי

מדברי התורה: „כי תהיין לאיש שתי נשים וגו׳ וילדו לו בנים האהובה והשנואה (ר״ל הלידה תהי ראשונה לאהובה ואחר כך לשנואה) והיה הבן הבכור לשניאה (ר״ל אבל יהיה הבן הבכור באמת להשנואה, היינו שיהיה בכור לבטן) והיה ביום הנחילו את בניו וגו׳ לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור[1]) כי את הבכור בן השנואה יַכִּיר (ר״ל הוא בעצמו מַכִּיר זאת, ויודע שבן השנואה הוא בכורו לזריעה, ר״ל לבטן) לתת לו פי שנים וגו׳ כי הוא ראשית אונו (ר״ל שנולד מזרעו הראשון) לו משפט הבכורה, ר״ל אין הולכין אחר הלידה אך אחר ראשית אונו, והבן[2]) .

גימטריאות

אחד מליצני הדור עשיר ותקיף בא אל הרב דקהלתו ושאל אותו רבי מדוע נוהגין איסור באכילת אגוזים בימים נוראים? ואמר לו הרב שכן כתב הרמ״א הלכות ר״ה[3]) והטעם מפני שאגוז בגימטרא חט, ושאל לו הלץ הזה אם מותר לאכול קרעפליך? אמר לו הרב מדוע לא? אמר לו הלץ והלא קרעפלך בגימטריא פשעים, ואמר לו הרב ע״ד ענה כסיל מדוע החסרת יו״ד במלת קרעפליך? אמר לו כדי שיעלה היטב הגימטריא, וכן עשה הרמ״א שהחסיר א׳ במלת חטא, לכן אם רשות לחסר על מספר י״ז מספר א׳ רשות לחסר על מספר גדול של חמש מאות, מספר עשרה; וא״כ אנכי ותרן יותר מהרמ״א! שאל לו הלץ אם מותר לאכול גענזענע לעבערליך? אמר לו הרב מדוע לא? אמר לו והלא הוא בגימטריא האשמות, אמר לו הרב כלך בליצנותך,

כבר אמר הגאון הפילוסוף ישי״ר מקנדיאה: „הנח לבעלי הגימטריאות ויעשו ברצונם, כי גם המה דברי אלהים חיים״.

עולם הפוך

הצדיקים מזיקים. החסידים מזידים. הענוים גנבים. הסופרים כופרים, התמימים מערימים. המשכילים אוילים. הנבונים סלונים. הראשים נחשים. היראים מרֵעים. הטהורים בוערים. המורים חמורים. הטובים מכאובים. האוהבים אויבים. הסוחרים עוכרים. העשירים חזירים. הידידים מפרידים. האחים

---

[1]) כי באמת קשה איך יוכל לעשות אותו בכור והוא אינו בכור, אבל כמו שאמרנו הוא על נכון.

[2]) אמנם יש לי בזה עיון גדול, כי מהתלמוד נראה שהולכין בענין זה אחר הלידה דוקא.

[3]) הובא גם כן ברש״י ישעיה (י״א א׳) אמנם המעתיק לא אדע מה שייכות יש לו בפסוק הזה ונמצא שם דרוש בענין הזה עפ״י יסודות האר״י ז״ל. עיין שם ברש״י.

פחים. הגבאים רמאים. הנערות הָרות. הקדושות קְדֵשות. היפות מנאפות. הבתולות בעולות.

על הכסיל פלאי יועץ

בְּלַהֲקַת אֱוִילִים
רֹאשׁ הַכְּסִילִים
יֵחָשֵׁב נָבוֹן;
יָאִיר בַּלַּיְלָה
בֶּאֱשׁוֹן אֲפֵלָה
עֵץ רִקָּבוֹן.

מכתם

קְצַר יַד כָּתוֹב חִבּוּרִים
וְהוּא מְבַקֵּר סִפְרֵי אֲחֵרִים –
כַּחַיָּט אֲשֶׁר מַעֲשֵׂהוּ טְלָאִים
בְּמַעֲשֵׂה אָמָן חוֹפֵשׂ חֲטָאִים.

שיר ידידות

אל אהובתי תמתי חברתיו על ראש שמחתי [1].

לבבתני אחותי כלה וגו׳ (שיר השירים ד׳ ט׳)

אִישׁ כִּי יִמְחַץ אֶת רֵעֵהוּ
יְשַׁמְּחֵהוּ הַמֻּכֶּה וִיהִי עֵרֵהוּ;

---

[1]) בעת היא שכתבתי תולדות חיי ריב״ל, לא היה השיר הזה לנגד עיני, והשגתיו אך עתה על פי הזדמנות, ויצא מעט הרב ריב״ל עוד בשנת תקס״ד, בשנת הט״ז לימי חייו. נפלאה היא כי בכל המון כ״י אין שם וזכר לימי בכורי אהבתו, ומי היא היתה האשה אשר הוכיח ה׳ לו. רבים אומרים כי אשתו הראשונה היתה מעיר ראדוויל, ואך כאשר עברה שנה אחת אחרי חתונתו, בחלה נפשו בה, ותהי לו למורת רוח, ובמדה זו שגדלה שנאתו אליה, כן רבתה אהבתה אליו, ובראותה כי לא תוכל להטותו לחפצה, עשתה למענו כוס רעל (גיפט) ותשקהו, אך הוא לא התמהמה רגע, ורץ לבית המרקחת ובקש לתת לו תרופה לזה. וכנראה עלתה ארוכה למכתו, אבל הרעל הזה הפעיל בקרבו פעולה רעה לסבב לו מחלה עזה אשר לא נרפא ממנה עד יום מותו. את הדברים האלה אמרתי לשום נוספות לספר הזכרונות שלי, כי שמעתים ממקור לא אכזב. (המו״ל ספרי ריב״ל).

וְאַתְּ יָפָתִי ! מָחַצְתְּ לִבָּתִי ,
הַאִם אֶטּוֹר לָךְ אֵיבָתִי ?
לוּ וְכָפַלְתְּ עוֹד חַבּוּרָתִי
אָז אוֹסִיף אֵלַיִךְ אַהֲבָתִי .

הכתות והעתות

שָׁלֹשׁ מִפְלָגוֹת בַּיְּהוּדִים
מַשְׂכִּילִים , זֵדִים וַחֲסִידִים :
הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר
יַחְקוֹר יְבַקֵּר הֶעָבָר ,
וְזֶה דְּבַר הֶחָסִיד
יְבַקֵּשׁ יִדְרוֹשׁ הֶעָתִיד .
וְהַזֵּד מַה יֹּאבֶה ?
רַק אֶת הַהֹוֶה !

מכתם

כָּל שׁוּעָל יְהַלֵּל זְנָבוֹ ,
כָּל אוֹחֵז עֵט אֶת כְּתָבוֹ .

ההצלחה [1]

בְּאֵר דָּלְיָה שְׁנַיִם ,
בַּגַּלְגַּל יוֹצִיאוּ הַמַּיִם ,
הַמָּלֵא יוּרַק בַּעֲלוֹתוֹ ,
וְהָרֵק יִמָּלֵא בִּנְפִילָתוֹ ;

[1]) נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' וגו' (דברים ט"ו י') הדין עלמא דמי להדין גלגלין ואנטילין , דמלא מתרוקן , דמתרוקן מתמלי (ילקוט פ' בהר בשם ויקרא רבה פרשה כ"ה) . אנטליון בלשון יונית דלי , ותמונה בא גם ללשון רומית Antlia , ויוכל להיות שהיונים לקחו מעברית דלי , ונשתנה בהברת לשונם , וכפי תמונת לשון היונית .

כָּכָה תִּתְגּוֹלֵל הַהַצְלָחָה ,
תֵּהָפֵךְ הַמְּאֵרָה וְהַבְּרָכָה ,
הֶעָשִׁיר מֵהוֹנוֹ יִדַּל
הַמִּסְכֵּן יֵעָשֵׁר וְיִגְדַּל .

מכתב

ברוך בואך יקירי משא נפשי! אמרתי או כחי יתחלף או הגשם יחלוף ואראה פניך, אך שניהם קשי ערף, ויתעללו בי, לכן יקירי! אם לא עיף ויגע הנך מדרכך אשר שבת בשלום, קח לך מחסה מזרם, או שים עליך מעטפה והנעל בתי רגליך, אז תשחק לזרם ושיט חוצות. ואם על שפים במסלה תלך — לא בדרך המלך — והלכת לבטח דרכך ביבשת, ממפתן ביתך עד דלת מגורי: ארצך, אשקך ואשמח בך כבעל כל הון. הנני ידידך כמאז. ח"י אלול תרי"ד קרעמניץ. יב"ל.

ממעונות אריות מהררי נְמֵרִים [1]

(שה"ש ד׳).

בִּמְעוֹנוֹת פְּרָאֵי מִדְבָּר יָגוּר
יָלִין הַלַּיְלָה תּוֹךְ חַיְתוֹ טָרֶף ,
וְהֵן עַל מַרְעִיתָן רוֹעוֹת בֶּטַח ,
לֹא תִשְׁבַּתְנָה מִפָּנָיו ,
מַכִּירוֹת כִּי זֶה הָעֶלֶם ,
אֵין מַבָּטוֹ לְצוֹדֵד צֵיד חַיָּה ,
וְלוֹ יָכְלוּ תֵּת יַד־אַהֲבָה ,
כִּי עַתָּה לֹא חָשְׂכוּ מֶנְהוּ .

[1]) המשוררים הערביים בשיריהם שהברו על האהבה, אל חשוקותיהן, מתפארים תמיד בזה שהמה שוכנים בין מעונות אריות וחיתו טרף, כי יש למו היכרות עמהן. והא לך לדוגמא השיר הערבי מהמשורר הקדמון תאבט־שרא אשר חבר כאשר ארושתו אהובתו זנחתהו; כי יראה על נפשה פן תשאר אלמנה אחריו; יען כי הוא שם נפשו בכפו ללחום מלחמות להראות גבורתו, וישב במארב חורים ביערים בין חיתו טרף וילין במגורתם.

מספד

על קבר הכלב המכונה זנב בן חמץ .

1.

פֹּה מָצָא קֶבֶר ,
לְכָל מַשְׁחִית חָבֵר ,
מוֹתוֹ עָשָׂה כָּלָה ,
לְתַרְמוּת וְכָל נְבָלָה .

2.

כַּעֲזָאזֵל הָיָה מַרְאֵהוּ ,
כְּקוֹף תֹּאַר פָּנֵיהוּ ,
כַּחֲזִיר מַפְרִים רַגְלָיִם ,
וְקוֹלוֹ כְּקוֹל הָרֵחָיִם .

3.

בְּדַבְּרוֹ הֵנִיעַ רֹאשׁ ,
וַיִּזַּל מֵחִכּוֹ רוֹשׁ ,
כִּסָּהוּ בַּחֲלָקוֹת וְנֹפֶת ,
וְתַחְתָּיו תִּבְעַר הַתֹּפֶת .

4.

מִזְּנוּנִים שׁוֹד וָרֶצַח ,
לֹא חָדַל נֶצַח ,
וּמַה לֹּא פָּעַל ,
זֵד זֶה הַבְּלִיַּעַל ?

5.

וְעוֹד מָשְׁחַת נִשְׁמָתוֹ ,
כָּפוּל לָרֹעַ, מִגְוִיָּתוֹ ,
הִיא ! חוֹתֶמֶת הָרֶשַׁע ,
תָּכְנִית כָּל פֶּשַׁע .

6.

שִׁכְנֵי רְפָאִים רָאוּהוּ ,
תַּחְתָּם רָגְזוּ וַיָּנֻעוּ ,
וּמֶלֶךְ בַּלָּהוֹת הַנּוֹרָא ,
נָמֹג לְבָבוֹ מִמּוֹרָא .

7.

וַיַּעֲנוּ כֻּלָּמוֹ יַחַד ,
בְּקוֹל אֵימָתָה וָפַחַד :
הָהּ ! נֶפֶשׁ שְׁחוֹרָה !
לָהּ רֵאשִׁית הַבְּכוֹרָה .

אל המבקר ספרי בית יהודה[1]

בֵּית יְהוּדָה אַךְ יָצָא לְאוֹרָה ,
אַךְ שִׁכְמוֹ סָר מִסֵּבֶל נוֹרָא ,
וַיָּבֹא הַמְזַנֵּב חֲזִיר הַיַּעַר ,
שֶׁאַפּוֹ חַיִּים אֶת פִּיהוּ פָּעַר .
זֵד לָקַח בִּזְדוֹנוֹ פִּי שְׁנַיִם ,
לַמְחוֹת שְׁמוֹ מִתַּחַת שָׁמַיִם ,
וַיַּעַן גַּם אַתָּה אִישׁ הַמֶּרִי !
הָלַכְתָּ עִם בֵּית יְהוּדָה קֶרִי ,
וְהוּא מִבֵּית הַחֶרֶט אַךְ יָצָא ,
כִּמְעַט נִתְקָה כַּף רַגְלוֹ חוּצָה ;
לָכֵן גַּם לְךָ נָפַל חֵלֶק ,
בְּמָחֹה תִמְחֶה זֵכֶר עֲמָלֵק .

ר"ח מנחם, שנת והימים ימי בכורי הזנבים לפ"ק .

---

[1]) המבקר זה העלים שמו ושם עירו ואץ לבקרהו טרם הגיע לידי מבה"ד, ויצא נגדו ונגדי כצר ואויב בחרפות וגדופים, ולא ראיתי להשיב לו על דבריו, כי בקרת הבל כתב, כל רואיה הזילוה כי ראו ערותה .

חידה

אִם תִּהְיִ חוֹקֵר
לָדַעַת שֵׁם הַמְבַקֵּר ,
קַח שֹׁרֶשׁ רוֹשׁ
זְנָבוֹ הֲפוֹךְ לְרֹאשׁ ,
וְיָהֵל לְךָ אוֹר
כִּי הוּא רֵעַ חֲמוֹר .

חידה

אֶשְׂחַק וְאֶהֱמָיָה יַחַד
כְּשַׁחַל שָׁלֵו מִפַּחַד
הֲסִבּוֹתִי אֶת לִבִּי
כִּי שְׁמִי בְּקִרְבִּי
כָּרְתוּ רֹאשִׁי וּזְנָבִי
לִי וּלְבֵית אָבִי ,
רֹאשִׁי בְּרֹאשׁ רוֹעִים ,
זְנָבִי בְּרֹאשׁ שָׂרִים .

שור המבקר

מחבר אחד השלים ספרו , ובטרם מסרו לדפוס עבר עליו ראשונה מקְצה אל הקצה , ויהי היום והוא מתבונן בו , ויאמר בלבו מי יודע מה יהיה משפט המבקרים המתחדשים לבקרים , כי רבו היום המתפרצים , וכל הרוצה לטול את השם מבקר או שופט וחוקר , יבוא ונוטל מן החמור עד הכלב והשור , ומדי שטו רעיוניו בדבריו אלה האחרונים : „חמור כלב ושור" נרדם על ספרו ויישן , ויחלום . וירא בחלומו והנה דמות חיה עומד לפניו , חצי אדם וחצי שור , וישתומם המחבר על הפראי הזה כי לא ידע מה הוא , כי היה מפרים פרסה כחזיר , ומעלה גרה כשור , וקולו כקול כלב נובח , זנבו ארוך , ולשונו כזנבו ארוכה :

המחבר : מי אתה יליד הפראים ? חזיר מיער או זרזיר מתנים ? תוא או יחמור ? גבר ארור או יליד התפתה ?

הפראי: אני שור, רֵע לחמור, מתלמידי בן בעור, עובד לבעל פעור, ושמי מִינוֹתוֹר ¹):

המחבר: ומה מעשיך אדם בן בקר?

הפראי: בוקר אנכי.

המחבר: מה זה בוקר?

הפראי: מבקר או בעל בקרת או בעל מלאכת הבקור, אחד מגדולי התארים בזה הדור, יתואר בו גם החמור וגם השור.

המחבר: את מי אתה מבקר? ומה הוא הבקור? ולמי תעשה בקרת? האם מבקר אתה את החולים, או גבאי אתה בבקור חולים? או אולי תעשה בקרת לשפחה נחרפת?

הפראי: מבקר ספרים חדשים אנכי.

המחבר: אולי בעל מגיה אתה? או סופר סת״ם המגיה ספרי תורות? או אולי בעל מגיה הספרים בבית הדפוס?

הפראי: הה! מחבר ממחברי זמננו לא ידע את שם מבקר או בקור או בקרת! מי לא יתפלא על זה, שאל נא בהמות ותורך, ועוף השמים ויגד לך, בימים ההם חי אני כי צחוק עשה לי המחבר הזה, לכן אאלפך המחבר! ואברר לך למען תדע מהיום והלאה, דע כי הנני משיג על ספרים חדשים, וכן יכנו אותי בעבור זה „שור המשיג״.

המחבר: אם שור אינו משיג! ואם משיג אינו שור! אולי שמך שור המזיק? כי כן יאתה, ושמך זה נאה לך, ואתה נאה לשמך, אך להיות משיג על ספרים, זר ממך, כי מי נתן לפר בן בקר דעת? ומי שם בטוחות בהמה חכמה? הה! עגל לא לומד! למענך הוכן עול, דרבן ומלמד, לשדד אדמה לחרוש תלמיה, ואם תמים אתה ושמן תהי חטאת שמנה לה׳ וכפרה על ישראל.

הפראי: מי לא ישיג על זה המחבר אשר נעלמו ממנו דברים נשגבים, לא ידע ראשונה תהלוכות דור זו, לא ידע ממבקרים בעלי בקרת, ולא ידע הפעם כי שור יודע ספר.

המחבר: איך תתגאה יליד הבהמות לאמר הנני יודע ספר? ואם בינה לך הואל נא ותקע בשופר, כי היא חכמה קלה ואינה מלאכה, וכבר יאמר משל ההמוני: השור יש לו לשון ארוכה, ואינו יודע לתקוע שופר!

הפראי: למה זר בעיניך על כי אומר חכמתי נבונותי והנני יודע ספר? הלא ידעת אם לא שמעת כי שור יודע ספר, כי מי זולתי תנא בבולא נזיקין? ומי כמוני בהלכות שור שנגח וכו׳ ונמצא עוברה בצדה? ובשור שחבל באביו ובאמו? מי כמוני במועד לשבתות? ובמועד לישראל? ומי חוץ ממני בכל הלכות נזוק ומזיק? בהלכות נגיחה, נגיפה, נשיכה, רביצה, בעיטה ודחיה?

בלאטינא Minotaur והוא מהיונית Μινοταυρος, והוא היה פלאית בעיר קרעטא חצי אדם וחצי שור.

ובהלכות צרורות ? ממני הלא יגורו אילים ! וכי אחפוז זנבי כמו ארז אז אין מזיק כמותי , וכל רואני ירחיקו ממני כמלא עין .

המחבר : ומה לך פה פר בן בקר ? למה באת הנה ומה חפצך ?

הפראי : לבקר ספרך זה החדש באתי , או אדבר בשפה ברורה , להשיג עליו באתי .

המחבר : מה לך ולספרי ? האם כתבתי שם מה מהלכות נזיקין ?

הפראי : הלא רבות כתבת מזה .

המחבר : מה כתבתי ואיפה ?

הפראי : בחלק שני מספרך אחר שעמדת לימין הקבלה הארורה והשנואה , באת להגיד שיש שדים ורוחות רעות במציאות , ועתה האם השדים ורוחות לא נקראו מזיקין ?

המחבר : ומה שגיתי בזה ? הגד !

הפראי : חטאתך זו רבה מאד ואין קץ לפשע זה , כי המאמין בזמן הזה באלה הדברים , לו יהיה חכם כשלמה בן דוד אינו כלום , ובהפך האומר היום בפרהסיא שהוא אינו מאמין באלה הדברים אף אם הוא בור ועם הארץ , לחכמה תחשב לו זאת . ובמה יוכר היום איש להיות חבר למשכילים ? האם לא בזה להוציא לעג על האגדות ולהכחיש בקבלה , ועל כלם להכחיש במציאות הרוחניים בכלל , ואם באלה יכחיש וילעג כבר נחה עליו רוח העת ולחכם יחשב אף כי לא למד זולתו , ובפרט שאנכי יודע בברור כי שקר דברת .

המחבר : ומה הוא השקר ?

הפראי : האם לא שקר דברת שיש שדים ורוחות בעולם ?

המחבר : האם לא האמין גם התלמוד במציאותם ? ופילון היהודי ראש החכמים ? וגם החכם הגדול ביבאגי והרמב״ן ואברבנאל , ובעל מעשי ה׳ , ור׳ מנשה בן ישראל , וגם ר׳ משה בן מנחם שאמר על הכרובים (אשר השכין ה׳ מקדם לגן עדן) שהמה המזיקים ? וא״כ האם גם המה שקר דברו ? ומי חכם כמוהם ?

הפראי : אין חכמה ואין עצה נגד החוש , כי מי מזיק בעולם אשר לא ארעהו ? הלא אני ראש כל מזיק בעולם , ומשנה מפורשת היא ארבעה אבות נזיקין : השור והבור והמבעה וההבער .

המחבר : לו היית בקי בקבלה , היית יודע שיש נוטריקון אצל מחברי הספרים וכותבים לפעמים ברמז , ובאמרי שיש במציאות שדים ורוחות רעות , רמזתי אליך המזיק הראש וראשון , כי ראשי תבות של שור : ״שד ״ורוח ״רעה , וזהו מה שאמרו המקובלים שיש קליפה ששמה שור .

הפראי : לו יהי כדברך בדבר הזה , הלא יש לי עוד השגה על ספרך זה , הלא ראיתי בראשית ספרך על השער כי לבשת גאה וגאון .

המחבר : ומה לך ולהדבר הזה ?

הפראי : כי קנאת האמת בלבי בוערת , וכבר שמתי חק לנפשי ללחום בעדה .

המחבר: ומי שמך לשופט?

הפראי: כבר נודע אנכי לשופט צדק ומישרים ומקנא האמת, ותהלתי זו יספרו בהמון חוגג.

המחבר: מי הם המספרים תהלתך זו?

הפראי: תהלתי זו ומשפטי הצדק הלא אב לבנים יודיע שנה בשנה, במשתה היין, ויספרו ברנה כיציאת מצרים. ולגדל יקרת מפעלי חברוהו בשיר וזמר, ולגדל קדושתו חברוהו בלשון שאף מלאכי השרת אינם מבינים, והוא לשון של לבן הארמי.

המחבר: אזני תצלינה מספורך זה אדם בן בקר! הגד נא מה משפטך אשר חרצת? איה קנאתך בגלל האמת? איפה יכתבון מליך? איפה חרות משפטך זה הצדק? ומה שֵׁם השיר הזה?

הפראי: הה! חרפה וכלמה הוא למחבר זמננו, אשר יהיה נעלם ממנו כל מאורע אשר קרה יהיה קטן או גדול. מחבר זמננו צריך לדעת בעל פה שמות כל השירים אשר נתחברו, וצריך שידע שם מחברו, ואביו, ואבות אבותיו, ועל איזה מאורע נתחבר, וכמה פעמים נדפס השיר הזה, גם צריך לו לדעת באיזה דפוס נדפס, גם הזמן והשנה, גם שם המדפיס וכנויו, וגם באיזו שנה נתיסד הדפוס הזה, ואם היה המדפיס כהן או לוי או ישראל, אם פנוי נשוי אלמן או גרוש, חגר או עור וכדומה מבקיאות כאלה, וכן צריך שיהיה בקי בכל דבר שבעולם בפרטי פרטות, ובכל דבר שהוא חדש בעיני הקוראים, וכל דבר פלא ותמיה, ואינו מהצורך לזה להיות שוקד בספרים יומם ולילה, לא כמו שעושים המחברים הבלתי הולכים ברוח העת, שמעדנים עצמם כתולעת ולומדים יומם ולילה בספרים ישנים, ועל הסדר דוקא.

המחבר: גזרת אמר ראשונה שמחבר זמננו צריך להיות בקי בכל דבר שבעולם בפרטי פרטות וכו׳ ובכל זאת אמרת שאין צריך לשקוד בספרים, והוא שני הפכים בנושא אחד, ואם לא ילמד איך יהיה בקי?

הפראי: קנה לך ספר פחד יצחק וקאנווערזאציאָנס לעקסיקאן וקרא במגידי חדשות, אז תהיה דומה כבקי גדול, ותוכל להתערב בכל דבר, ועל זה די לך שעה אחת או שתים ביום, ותהיה תמיד מספר חדשות במקהלות ותוכל להיות מבקר, ואין צריך שתדע מה שנודע לכל, ולא ללמוד מה שלומדים הכל, כי אם דברים הבלתי נודעים לכל, ומה לך ללמוד על הסדר? הלא הוא אבוד זמן ותפסיד כחך, ולמה תמות בלא עתך? אך אם ככה אתה עושה כאשר הוריתיך אז תהיה בריא אולם, והזמן היקר מכל תבלה בנעימים, בחברת אנשים ונשים, תשחק ותלעג לכל, ותשמח ותתענג על כוס יין מלא כברכת ה׳.

המחבר: אתמה עליך מאין נודעו לך בן בקר כל הדברים הללו?

הפראי: יען הדברים האלה כלם שייכים לסדר נזיקין ותולדותיהן, והדברים ארוכים לא אוכל לספרם על רגל אחת.

המחבר: יהי לך אשר לך, אך הגד לי משפטך אשר חרצת אשר בו תתהלל, ומי הוא השיר הזה ואיפה הוא?

הפראי: משפטי זה הלא הוא כתוב בספר ליל שמורים הוא ספר הגדה, בסופו, בשיר הקדוש והנורא המכונה בשם חד גדיא, אשר יזמרוהו בנגון מיוחד ליקרתו, ושמהו באחרונה כי אחרון חביב, ואתה שמע דברי ותדע.

המחבר: ספר כי שומע אנכי.

הפראי: קנא קנאתי, לתת לרשע רע כרשעתו, אנקמה מאויבים האכזרים המים הזידונים, להכתי אותם בלשוני הארוכה עד תמם, יען חרפו נפשם לכבות את אש לוהט, אב במזיקים כמוני, כדתנינן ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער, — האש הזה שפט מישרים, שרף את מקל החובל, יען הכותו את השופט צדק כמוני, הוא הכלב הישרן, המקנא הגדול, קנא בן קנא הוא, יום עמד לימין אביון הגדי.

המחבר: מה לכלב המזיק אל הגדי? וכי מבעלי בריתו הוא? או מזיק כמוהו?

הפראי: בריתו נאמנת לו, וזכר לו יום התרועע עמו להיות מזיק כמוהו, יום אשר הזיקו שניהם יחד, ומשנה מפורשת היא: הכלב והגדי שקפצו שניהם מראש הגג ושברו את הכלים.

המחבר: פמי למדת להיות דין ושופט?

הפראי: מהכלב הצדיק, כי הוא היה בזמנו פני הדור, ועליו כוונו פני הדור כפני הכלב, את קנאתו זו ראיתי ואמרתי אהיה גם אני כמוהו, ואנקמה הפעם מהמים המאררים, ומן אז הנני שופט ודין, ומתעבר על ריב לא לי, ואעפ״י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר: מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו.

המחבר: להיותך שופט צדק ככלב, נכון וישר הוא; כי למדת ממנו, אך מאין תוכל לנבוח ככלב? כי מעולם לא ראיתי שור נובח כמוך.

הפראי: כי ברך אותי החסיד הזה לפני מותו.

המחבר: ספרה נא לי מחסידותו.

הפראי: מי יספר כל מדותיו בחסידות וכל סגופיו וצניעותיו, אך מעט אספר ומזה תקיש על השאר: לא היה משתין מעומד משום צרורות, אך היה נוטה ומשתין בקיר, וכל ימיו היה יושב בתענית ומסגף, ועפ״י רוב לא אכל בשר כי אם עצמות יבשות, ולפעמים היה מסתפק בחררה שהדליק בו את הגדיש, ובאשמורה התיכונה היה צועק הב הב, וכשבא מלאך המות לעיר לא היה רואהו שום אדם, אך אליו לבד נתגלה, ומיד היה מרים קולו ובוכה עד שהחריד לב השומע, והיה הופך מנעליו לאות אבלות.

המחבר: על מה היה בוכה ומסתגף ומתענה?

הפראי: על חטאות נעוריו, כי חטא אחד היה לו מנעוריו ועל זה היה מצטער אותו צדיק כל ימיו.

המחבר: מה היה החטא הזה כל כך גדול עד שהצטער כל כך?

הפראי: חטא גדול היה מאד.

המחבר: ומה הוא?

הפראי : שלא חרץ לשונו על בני ישראל במצרים. ובעבור זה נהג כל ימיו לנבוח על איש ישראל יותר מעל כל האדם, וכן צוני גם אותי קודם מותו עת אשר ברכני.

המחבר : מה היא הברכה אשר ברכך?

הפראי : טרם מותו אמרתי לו ברכני נא אבי! וארבץ לפניו וישם כפיו על ראשי ויברכני ויאמר : הוה גביר לארבעה אבות נזיקין, תהי מעלה גרה כחזיר, היה מקשקש בזנבך כל ימיך, תהי עז פנים ככלב, והיה נובח, בנבלתך יטפלו רק הבעלים, וזר לא יאכלוה כי אם הכלבים ויקוים בך לכלב תשליכון אותו.

וימת הכלב תחת אבוסי ברפתי, כי לן על אבוסי תמיד, והיה משגיחי בשדה ויער, ואבך במותו ואתאבל ואומר : תמות נפשי מות הכלבים, ותהי אחריתי כמוהו! ומן אז אשר ברכני פי שנים ברוחי : הנני מזיק כשור ונובח ככלב.

המחבר : בכל ברכתך זו לא מצאתי שתהיה מ ב ק ר.

הפראי : לבוז וחרפה היא לך המחבר! כי אינך מבין בחכמת הלשון והמליצה, כי באמרו : „תהי עז פנים" הלא זה „מבקר" כי לעז־פנים לפנים יקרא היום מְבַקֵּר.

המחבר : אך פליאה נשגבה לא אוכל לה, מדוע לא היה הוא בעצמו מבקר? כי מעולם לא ראיתי כלב מבקר כמוך.

הפראי : יען הכלב אינו מלומד כמוני.

המחבר : אם כן לא הגיע עדיין הכלב למדרגתך, ורבי קרית ליה!

הפראי : אני לַמדן יותר מהכלב, אך הכלב יותר יַשְׁרָן ממני.

המחבר : הגידה נא לי מה שמך? פן תבוא לידי איזו בקרת אשר חתם עליה שמך.

הפראי : גם זה נעלם ממך שהמבקרים חותמים רק בראשי תבות, היוצאים מן השם, ואינם מגלים שמם הפרטי?

המחבר : אם כן הגד נא לי שמך בראשי תבות.

הפראי : הסמן לשמי הוא : ויהם כלב.

המחבר : החברת איזה ספרים?

הפראי : רבים חברתי.

המחבר : ומה שמם?

הפראי : ספר בן בליעל, ומרוח אשך, והוא באור על ספר בת היענה, וגם בקרת על ספר שפחה נחרפת, חוץ מה שחברתי בלשון אשכנז ולאטין.

המחבר : זאָ! זיא שרייבען אויך דייטש?

הפראי : אָ יאַ, איך האבע צווייא שאֶהנע ווערקע אונטער דער פרעססע געמליך : דיא מאַגד אין דער קיכע, אונד דיא נאַכבאַרישע אַמַמע,

אונד מיין לאטינישעם פראדוקט האבע איך גראדע יעצט בייא מיר אין דען ביינקליידערן . . . . . וייקץ המחבר והנה חלום !

הערה : אחרי שיצא ספר „בית יהודה" מבית הדפוס , קם צעיר אחד בימים , מילידי עיר ברארי , ופגע אז בכבוד הספר הזה ובכבודי , באיבה וחרפות חנם אין דבר , הלא המה כתובים באנגלאלען של הרב החכם הנודע ר"מ יאסט ז"ל. אך כל טובי העיר הזאת , משכיליה וסופריה חכמיה וקציניה , כשמעם , כולם חרדו על דבר הנבלה הזו , וידברו בזה המבקר קשות , ועוד ועוד , כעדות מכתביהם היקרים שבידי , אשר הריצו אלי אז . גם הרב החכם יאסט — כאשר הגיע אחר זה ספרי בית יהודה לידו — שלח לי מכתב יקר ונכבד , מפליא בו עד לאחת , ספרי זה , ומרבה באמת לב להתגלל לפני על קבלתו הבקרת הזו אל אנגלאלען שלו .

אמנם אנכי לא רציתי לרם את הקולמוס להשיב להמבקר על חלומותיו , כי לא שמתי לבי על אודותיו , יען שם אור לחשך והשך לאור , פתח בשור , וסיים בבור . ומתחלה ירא פן יהי לחוכא וטלולא , וכלמה ילבש תחת מעטה תהלה ; על כן מלא בקרתו כזב ועלילה , להכות בסנורים אשר לתמם קוראים , לא בנפה ולא בכברה זורים , או אלה תועי רוח אשר מדרך השכל סוררים ומורים . גם לא בעברית כתב בקרתו כ"א בלעז לאשכנזים . אמת כי יש בהם מלומדים וגדולי חכמי הרזים , אך בתלמוד רובם דלים ורזים . גם יש בספרי זה כמה ענינים אשר לדידן לא הוה מומא ולדידהו הוה מומא .

אך רבים הסיתוני להשיב לזה המבקר אשר חרפני כגמולו , פתוני ואפת קלת , והכרתי כדמות סאטירי נגדו , שלמתי אל חיקו שבעתים , תחת כי תלה בי בוקי סריקי , והוספתי ברא שיתו „מאמר" בו ספרתי כל הענין הזה , ובטול טענותיו . גם העתקתי שם אות באות כל האגרות מהסופרים והמשכילים שבעירו , שהזכרנו , וזולתם מעירות אחרות , אשר יצאו בנשק לקראת זה המבקר , עודם תחת ידי עד היום הזה . וכאשר הסירותי מהבקרת זו הצעיף מעל עיניה , ואת כתנתה מעליה , ויראו זנוניה בפניה , ונאפופיה בין שדיה , וכרסה בין שניה .

אולם חזרתי מהר מהסכמתי לפרסמו בדפוס , מחלתי על עלבוני , כדרכי מאז לברוח מכל ריב ומצה , ומכ"ש להציע לרבים בפומבי ע"י הדפוס , אמרתי מה אדם וכל תפארתו בחיי הבלו ! גם עם לבבי אשיחה , הלא זה עוד צעיר לימים , והחכם מכל אדם כבר גזר אמר : הילדות והשחרות הבל !

וברוך ה' אשר הרחיקני מריב לשונות , והושע לי ידי , לבלי תת דופי ומשחק באנשים נגדה נא לכל העם .

אמר המו"ל ספרי ריב"ל : למען ישפוט הקורא על תכונת רוח איש הנעלה הזה , ועל תקף ידיעתו במלאכת ההתול , לא יכולתי התאפק מתת פה את המאמר הסתורי הזה (אחרי מות המבקר והמבוקר) להראות את עצם יד ריב"ל גם במאמרים כאלה , אשר לא היה מחפצו לגלותם בפומבי , בספר הזה המלא מאמרים סתוריים , ולכן בל יגרע גם פה מקומו . לא למותר אחשוב להביא פה עוד שני שירים סתוריים על חסרי לב כאלה הרוצים להוציא רק את הרע מהטוב והמועיל , והחכם ריב"ל ידמה אנשים כאלה לבעלי כנף

המחפשים אחר זרעונים, ובולעים לפעמים גם פנינים, והרעים שבהם דומים להזירים שאינם מוצאים קורת רוח בשום דבר יקר, ורק אחרי גללים מחפשים:

זֵרֹעִים, פְּנִינִים, שְׂכוּיֵ בַּחוֹל יְנַקֵּר,
וְהַחֲזִיר הַנָּאֱלָח, אַחֲרֵי גְלָלִים חוֹפֵר;
כָּכָה גֶבֶר יְבַקֵּשׁ הַטּוֹב בַּסֵּפֶר,
וְאַךְ הָרַע יְחַפֵּשׂ הָעִקֵּשׁ הַמְבַקֵּר.

והחכם פלוטארך אמר: קוראים ספרי ראוי שיהיו אנשי אמת ולא אנשי און מבקשי תאנות, חלף עמלי לשפוך אל חיק הקורא ענג ועדן. והפילוסוף אמר: הנני להשיב לכל שואל אשר שם חפצו להבין אמרי ולא לשואל למען נצוח, וכן כתב הראב״ד ממש, ובהתנצלותם אומר גם ריב״ל בדרך שיר:

לָכֵן לִמְבַקֵּשׁ תֹּאֲנָה בְּזוֹ מַחְבֶּרֶת,
עָרְפִּי אֶפְנֶה, מֵעֲנוֹת שְׁאֵלָה נִבְעֶרֶת;
וּלְהַשּׁוֹאֵל כַּדָּת, לֹא לְחָרֵף אוֹתִי,
אָשִׁיבָה דָבָר, וְאוֹדֶה אִם שָׁגִיתִי.

בטול המכירה של העבירות על פי השכל

בשנת תקפ״ג בר״ח אייר בהיותי בעיר בראדי, אירע שם ביומא דשוקא שמכר אחד לחברו כל העבירות שעבר מיום הולדו עד היום הזה בסך ידוע, ושלם לו המוכר דמי המכירה, והיתה המכירה הזאת בפני עשרה אנשים, ובתקיעת כף ובקנין גמור אג״ס, ואחר איזה שעות חזר הקונה ממקחו ובקש להשיב לו הכסף, באמרו: שכל משפחתו שפכו עליו מרורות בעבור זה, והמוכר לא חפץ לקבל הכסף, ושמח במכירתו, כי נעשה כתינוק בן יומו בלא חטא, והגישו דבריהם לפני ב״ד הגדול דשם, ונקראתי גם אני אל הב״ד לשבת עמהם בדין זה, ונשאו ונתנו הב״ד בדבר הזה והסכימו שבטל המקח, מטעם שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וגם אנכי הסכמתי לדבריהם בהראותי להם פסק מתשובת מהר״מ אלאשקר באחד שמכר חלק משכר מצותיו לעולם הבא. ואחר העיון קצת אמרתי להב״ד ולכל העם הרב אשר מלאו את הבית לאמר: גם השכל מחייב שבטל המקח, כי מעיקרא אין זה מכירה כלל; כי המוכר שמכר את חטאותיו היתה כוונתו שהעונש המגיע לו לעולם הבא בעד חטאותיו, יקבל הלוקח עבורו, וידוע שעונש ה׳ יתברך לחוטא אינו על דרך הנקמה ואכזריות חלילה, אבל הוא ע״ד רפואה לנשמה, כחתוך אבר וכרטית הוויזיקא-טאריע לכאב הגוף, והרי בעיני המוכר הזה דומה למי שנחלה בגופו עד מאד והסכימו הרופאים שאין לו תרופה עד שיחתכו לו אבר ידוע, או לתת על גופו

רטיה זו שהזכרנו, והלך חולה זה ונתן לחברו מאה מנה שיחתכו לחברו האבר הזה, או ישימו עליו רטיה זו חלף גופו, הלא לשחוק יהיה, כי היוכל החולה הזה להתרפאות בקבלת היסורין של חברו? ויענו כל העם הנצבים עלינו פה אחד לאמר: יפה דנת! ויקבל הממון מהלוקח והחזירו לבעליו בחזקה. ראיתי מעשה זה ונזכרתי בדברי החכם מכל אדם: אין שלטון ביום המות ואין משלחת במלחמה (וכדמפרש רש"י ז"ל: שלא יוכל לשלוח תחתיו את בנו ולא עבדו).

ספר המבקש

הוא עתרת שלום ואמת אל כל אומני הילדים.

אליכם אישים משכילים! אליכם אקרא ואתחנן, קומו והושיעוני נא אדוני! מדוע יעשקוני משפט חנני בו היוצר? למה יגרע שם אמתכם מתוך בית אבי כאחת הנבלות? חנוני! חנוני! אתם מנהלי צדק! שמעו נא ואספרה:

שתים אחיות בנות איש אחד נחנו, אותי ואותה ברגע אחד חבלתנו ילדתנו, דמות אחד גם תבנית אחת לשנינו, כמוני כמוה כתאמי צביה; ואקל בכל זאת בעיני הורי, והכרע הכריעוני לפני אחותי.

עודנה נערה ורכה הייתי, עזבוני זנחוני הורי באין מנהל, באין מורה, ועל אחותי מני אז שמו עין, רבוה, גדלוה, וילמדוה מלאכות ממלאכות שונות, גם הכתב והציור, ולנגן בכלי שיר הורוה, עדי הצליחה, עדי השכילה. ויהי בשלחי גם אנכי אצבעותי לתפוש עט או צפורן, למען נסות כחי אולי אוכל גם אנכי להתוות תו כמוה, או לכתוב בספר, אז קמו עלי ויתנו לי בקרת, בשבט או באגרוף יד, ויוסיפו ליסרה אותי, באמור אלי: בת השובבה! אל נא תגעי באלה, הלא לכל מלאכת עבודה לא תצליחי!

הן אמנם מדי תעבוד אחותי עבודה, או בעשותה מלאכה, תספה גם אותי להיות לה סוכנת מעט, אך כאחת השפחות אשרת אותה, מבלתי יחד לי לבדי עבודה או מלאכה אחת.

פן תחסדוני אתם אדוני, כי אשפוך מרי שיחי לפניכם היום, כי ירע לנפשי יען המירו בקלון כבודי, ואהי שפלה בעיני הורי, חלילה! לולא רעה רבה ועצומה יראתי כי עתה החרשתי.

כחקת המשפט אשר לבית אבינו מני אז, עלי ועל אחותי לכלכל את מכסת אנשי בית אבינו, לתת להם יום יום טרף חקם. ואגלה אזנכם היום — כי להעלים דבר מכם בל אוכל — לגו אחותי מוכנים חליים רבים, וכל נגעי בני אדם, שאת, בהרת וספחת, ופן מה נעשה אז כי תקרינה לה אחת מאלה, הלא נגוע כלנו ברעב, או אז ינהמו הורי, וינחמו על אולתם, אשר עשו עמדי, כי העלימו עין, והייתי משובה כמוני היום, מבלתי צלוח למאומה, למצוא חית יד, ולא יהיה אז לאל ידי לכתוב ספר אל הנדיבים בעם, לבקש עזרה בצר או מסת יד להחיות בית אבי.

ודעו אדוני! כי הספר הזה אשר הגשתי פה היום, גם הוא איננו פרי עמלי, אצבע זולתי הוא, לזאת אדוני! טובי לבב, הואילו פנו בי להושיע זרוע לא עז, דברו נא על לב הורי ויבינו הפעם, כי אין טוב לפניהם כ״א לאהוב את בניהם יחד, תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכל צאצאיהם.

ואפול אפים ארצה לפני הוד תפארתכם אדוני, אני אני אמתכם, הנצבת עמכם בזה לשרת לפניכם כל הימים. יד השמאלית.

אמנון ורעיתו

בבגדה באהבתו [1])

שָׁם בְּבֵית הַמְשֻׁגָּעִים בְּנַחַל הַיַּעַר,
בְּגוֹדָה אֲהוּבָתוֹ מְבַכֶּה הַנַּעַר,
אֵיכָה נְחֻשְׁתָּיו יְצוֹלְלוּ כְּמוֹ הֶמְיַת נֵבֶל,
לְקוֹל מַנְגִּינָתוֹ בְּהִי הֶגֶה וָאֵבֶל.

חֲדַל נָא אֵל! הַכְאִיב לִבִּי מַר צוֹרֵחַ,
כַּלְכֵּל בַּל אוּכַל, הָהּ רוּחִי פּוֹרֵחַ,
הָסִיר הַזִּיקִים! פַּתַּח הַכֶּבֶל!
לַאֲהוּבָתִי אָעוּף בְּמֶרְחֲבֵי תֵבֵל.

פֶּן בְּחֹרֶשׁ מֵצַל לוּקֶטֶת נִצָּנִים,
הֶאָח! מִי יִתְּנֵנִי שָׁמָּה כְּנַף רְנָנִים,
בִּמְגִנַּת לֵב אֲזַמְּרָה בְּקוֹל שִׁירָתִי,
„נַחֲמִי נַחֲמִי הַנַּעַר אַתְּ רַעְיָתִי!"

אוֹ כְּאַחַד הַדּוּדָאִים אֶהְיֶה שָׁמָּה,
אָז אֶבְכֶּה מָרָה, וְאֶקְרָא מֵהָאֲדָמָה,
יְדִידָתִי! קָטְפִינִי לְרֵיחַ נִיחוֹחַ,
בְּשָׂדֶיהָ אֶמְצָא קֶבֶר וּמָנוֹחַ.

---

[1]) בעיר קרעמניץ אצל מקק"ד העתקתי משיר אשכנזי: אם אירגהויז דא דריבען וכו' וגם בעברית יסדתיהו על י"א תנועות כמו שהוא בלשון האשכנזית, בכדי לזמר אותו בנגון המיוחד לו.

אַךְ הַאֶשְׁכַּח כִּי בָגְדָה בִּבְרִית אַהֲבָה ?
מִלִּבִּי יִמָּחֶה צַלְמֵךְ , בַּת מְשֻׁבָה !
אֵלִי ! אֵלִי ! עַד אָן תְּדַכֵּא אֶת נַפְשִׁי ?
לְמַלְאַךְ הַמַּשְׁחִית אֱמֹר : בְּלַע ! וְאֵצֵא חָפְשִׁי .

זֶה שָׁנָה יְגוֹנוֹ חָדַל , בִּכְיוֹ אָיִן ,
שַׁלְאֲנָן בְּגֶבַע יָנוּחַ עַל הָעַיִן ,
בְּאַשְׁמוּרָה תִּיכוֹנָה לְעִתּוֹתֵי לַיְלָה ,
עֲלֵי צִיּוּן הַלָּז הָעַלְמָה יוֹלֵלָה .

פלאי הצַיָּר או עמק יהושפט

רשמית מחקר פליאה (אסף)

ויהי בימי שפוט השופטים במלכות אדום גברת המדינות , מצאו ברומא הבירה לוח גדול ונורא , נטוע במסמרות על העמוד הגבוה העומד לתלפיות ברחוב העיר , בצלע הימנית הפונה אל שער בת רבים , והלוח שיש טהור , כלבנת הספיר וכעצם השמים לטהר , ארך הלוח עשר באמה ורחבו עשר באמה , ועליו מחוקה כמבנה עיר ומקדש מלך , ועליה רקיע נטוי מלמעלה כעין הקרח הנורא , גם מאורות תלוים ברקיע השמים , שמש ירח וכל כוכבי אור , וכברקים יהלו , ועל הארץ מתחת הררי אל וגבעות עולם , יער וכל עץ , מעינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר , ושדי תרומות וגני חמד סביב סביב עם פרחים וציצים ועץ כל פרי , שדמותיה יעטפו בר , וכל מעגלותיה ירעפון דשן , לא יחסר כל בו . הכל מתאר בשרד , משוח בששר , ומצויר בצבעים מצבעים שונים , כלו אומר כבוד והוד , כלו מעשה ידי אמן נפלא , נורא ועצום מראהו , כמוהו לא היה ליופי ואחריו לא יהיה , וכל העם אשר בקרב העיר הזאת אנשי מדות , וכמו חי יתהלכו למו , גם הבהמה והצאן למינהו , כל עוף כל כנף למינהו , גם רכב וסוס כמו ירוצון ברחובותיה . ואנשי חיל מתלעים , גבורי כח , אוחזי חרב וחנית , כמו רצוא ושוב הנה והנה , כלם כחיים יראו , וכמו נתנה נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה . ועל שפת המחוקה מתחת , היו אלה הטורים , והמכתב מכתב חרטמים הוא , חרות על הלוח , וזה פתרונו כמו שבארו החרטמים הפותרים :

„כל חכמי לב אשר נתן אלהים את התבונה ואת הדעת בלבם , עושו נא ובואו הנה וראו את פעל כפי , מעשה ידי להתפאר , מי בכם אשר יבין תעלומות הציור הנורא הזה , יפיו וכליל הדרו , מעשהו ותחבולותיו , יגש הלום ויגיד משפטו , ואיש איש יכתוב ידו בספר את משפטו החרוץ , והיה האיש אשר ישיג האמת , הוא החכם , ואמן גדול יקרא , גם שכר הרבה יקח , מחר

כי יבוא על שכרו, נאם האמן השלם, אשר לו במלאכת הציור זרוע עם גבורה, יצרתיו אף עשיתיו. ואם את שמי תשאלו, דעו כי פלאי שמי, זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור׳.

והקול נשמע בכל העיר לאמר: קם מלך ברומא, חכם אדיר ואמן נורא ועצום, לו בכל חכמה ומדע עשר ידות, גם ידיו רב לו בחכמת הציור ובכל מלאכת מחשבת, לפניו לא היה חכם, ואחריו לא יהיה, פלאי שמו; וימים רבים אין מלך ברומא, כי כן דבר השופטים מלפנים, ויכתב בספר המשפטים אשר לפניהם, לבלי תת שרביט המלך כ״א לחכם ואמן נפלא אשר יעשה שם בארץ בחכמה ודעת ובכל מלאכת מחשבת, ביתר שאת וביתר כשרון.

אז כחול ים עם רב נקהלו, מכל פנה מכל עבר כנהר באו, אל הציור הנורא הזה רצו ונהרו, ועיניהם אל ראש העמוד דלו, אך רבים מדלת העם לעמת שבאו כן הלכו למו — המה הבוערים בעם אשר בהמה המה להם — רגע אחד אמנם התפלאו, ושנים ולא הוסיפו, ויהי בעיניהם הכל כאשר לכל בחזות ישן נושן, אשר כבר שבעה עינם בו למדי, המה ראוהו ומבלי משים עזבוהו, וילכו לפעלם ולעבודתם. ואולם היותר נבונים מעמי הארץ, אשר אהבת עולם נתנה בלבם, האוהבים להתענג בכל דבר יופי וחדש, המה ראו כן תמהו, ויעמדו עליו מן הנשף עד הערב, לא הניעו עפעף ממנו, ובקול גדול מאין הפוגות קראו יחי המלך! פלאי שמו ומעשיו נפלאו. אך לא מחכמה דברו את אשר דברו, כי לא היה בכל ההמון הרב הזה איש מבין דעת וחכם לאשורו, כי מכל מדע ריקה נפשם, כי לא נשאם לבם מעודם ללמוד איזו חכמה או מלאכת מחשבת, אך מי מההמון לא יתפאר בלבבו לאמר: זמותי! חכמתי! לא נופל אנכי מכל חכם לב? אשר לא טעם טעם חכמה, ערכה בל יודע, על כן דורשיה יבזה, וממקצת הקהל הרב הזה היו אנשים אשר הבריקה למו החכמה מעט ברק, אך הכו בסנורי הכסלות, על כן לא חזו נכוחות, חזיוני כזב ומראות שוא נצבו כעבי ערפל מול עפעפיהם, לאלה מכובדי עם קראו, לקדושים אשר בארץ נחשבו, ועל כל חכמי לב התנשאו; הקדושים האלה החפיאו עליו דברים אשר לא כן, ויענו ויאמרו: רק לנו יודעו מעשי הציור פלאי המלך הזה, ויתנו לכל קו ושרד טעמים זרים, וסודות מהבלי שוא וחזיוני הבל, וכל הקהל הרב הזה עם כל המונו הניעו ראשם והצדיקו דבריהם לאמר: הטיבו את אשר דברו קדושינו, האח! מה רבה חכמתם, דבריהם מה מתקו, טעמיהם מה נעמו, סודותיהם מה עמקו. הקדושים האלה כאשר שמענו מפיהם יודעים את האמן הזה פנים בפנים, והוא בכבודו גלה למו כל תעלומות הציור הנורא הזה, רמזיו וסודותיו, להם לבדם יותן השכר ביום הכסא; לכן בואו ונתנה כבוד ותודה להקדושים האלה אשר גלו לנו מצפוני הלוח הזה, והאירו לנו עינים, ותנו איש בקע כסף לגלגלת, או נזם וחלי זהב אשר באזניכם ובאפיכם למו למנה, ומחר כי יבואו על שכרם גם לכם יתן שכר בעבור כבדתם אותם, ויעש העם כן.

ובכל הבתים והחצרות, ובכל הטירות, ובכל עמוד גבוה, מקטר ומגש

לשם האמן פלאי המלך הגדול, והדליקו נרות בכל החלונות, ובכל מגדל וכפתר, ובכל הר וגבעה, והיתה להם אורה ושמחה, וכקוף המחקה מעשי בני אדם, כן ההמון במעשיו, איש עושה כמעשה רעהו, מבלי דעת מדוע ולמה.

ויהי כאשר הגיע הדבר אל חכמי המדרש אשר ברומא ואל מוריו השלמים בכל חכמה ומדע ובכל מלאכת מחשבת, וגם במלאכת הציור ידם רב למו, והמה כשלשים איש, כלם נקבצו יחדו ויבואו לראות המראה הזה. המה ראו התבוננו חקרו ודרשו היטב, ויתפלאו מאד מאד על יפיו והדרו, וביותר על חיי רוחו אשר בקרבו, וכל הגדול מרעהו בדעת ובתבונה, גדלה פליאת הציור בעיניו. אז נשאו כפיהם ויאמרו: ברוך האמן הנפלא הזה, יהי שמו מהלל, יחי המלך! יחי לעד המלך הגדול פלאי, יחי לעד! לו לבדו יאתה התהלה, אך מי הוא ואי זה הוא? איה מקום כבודו? גם תעלומות מלאכתו הנפלאה ותכליתו כל זה נעלם מאתנו, הה מי יתן ונדעך אמן נפלא! אז על פנינו נפול לפני הדום רגליך לנשק עפר שעלך, גם רוחנו גם גויתנו נתנה לך למנה. וכל אשר הרבו להתבונן עליו ולחקור על אדותיו, כן רבתה הפליאה, וכן גדלה חכמת האמן בעיניהם. וילחמו האנשים גם על דבר השכר הקצוב למבין הציור, אלה אמרו צרור כסף תלוי אחורי הלוח, זה אומר בכה וזה בכה. ויותר התפלאו מדוע לא יתגלה האמן הזה לעיני העדה למען ימליכוהו עליהם. וכהנה רבות פליאות והמון שאלות משאלות שונות שאלו איש לרעהו, ולכלן אין פתרון דבר לאמתו.

וכאשר שמעו מההמון את דברי חלומותיהם וכזביהם, שחקו עליהם לאמר: מה לכם אנשים ריקי החכמה, משוללי הדעת והתבונה, כי עליתם הר מרום החקירה? לא לכם לדעת, לא לכם להתבונן בדברי חכמה ומלאכת מחשבת, אף כי בדבר נפלא כזה! הן כל תבונה וכל דעת תהי מה, כספר החתום לכם ולבני גילכם, מוכים אתם בסנורי הפתיות, ואיך תאמרו עינינו תחזינה מישרים? ראיתם לוח משוח בששר ובצבעים שונים, פלא תקראו! אך לא מחכמה, ומעשיכם כמעשי עולל ויונק, לכל פרח שושנה יקרא, לנחשת קלל זהב אופיר, ולכל אשה אם. ויען הקהל הרב הזה אותם בקול המולה לאמר: גם לנו לב כמוכם, לא נופלים אנחנו וכל ההמון הזה בחכמה בתבונה ובדעת מכם, ודעו נא וראו כי כל חכמתכם מאפע, הבל וריק המה מול חכמי הסודות אשר בקרבנו, אנשי קדש יקראו, כי כן יאות למו ונאוה השם היקר הזה, המה בארו לנו את הציור הזה, ולא כחשו מאתנו קטן וגדול. הקדושים ההמה יודעים את האמן הנפלא, ועין בעין ראוהו, וילמדם כל רזי הציור הזה ומצפוניו, ויריבו עמהם בחזקה.

ויקם אחד מחכמי המדרש ויאמר: מי הוא האמן הנפלא הזה אשר תתפארו לאמר כי ידעתם אותו? הגידו נא לנו איה מקום כבודו? אמן כזה גם בכל חכמי לב ישים תהלה, כי כלנו כחגבים בעיניו, אף כי אוילים כמוכם? ככה התוכח החכם הזה עם המון הכסילים האלה עד כי נחר גרונו, וכל חכמתו תתבלע, ויקם רעהו ויהם אותו, ויאמר באזנו: אנא רעי! אל תען כסיל אמר

משל הקדמוני, לא ברעת אויל ינוצח, ובאמרי בין לא תגביר עליו, כל מתוכח בו ישבע קלון, כאב לב ותוגת נפש מנתו. אוילים כי כתרוך, דע כי בין כלבים עזי נפש אתה, על מקומך עמוד ודום, ומטה עוזך בו תשען, אחרי גוף שלח הלאה.

עוד המה מתוכחים, והנה קול נשמע לאמר: הציר הגדול איש איטליא הנודע הנה בא לעירנו, ויאמרו החכמים נשמעה נא מה בפיו, כי אין מבין בלעדיו, ויהי כאשר נגש החכם הזה וירא את הציור הנורא הזה נפל על פניו ויאמר: מה נורא הציור הזה, אין זה כי אם מעשה איש אלהים הוא! תהלה רק אליו יאתה. אך מי ישמיע תהלתו אם לא חכם כמותו? וכל חכמי המדרש שמו יד לפה, ויאמרו אליו מי כמוך שופט צדק, ידענו שאין כח בחכמתנו לשפוט עליו בצדק ובקו המשפט הראוי, אתה תשפוט ולא אנו, ולך ינתן כסף השכר. ויפן הציר אל החכמים ויאמר: אפסה חכמתי ותבונתי, כי אין איש בארץ יודע להבין אל נכון מעשי הנפלא הזה, אך ידעתי כי בא לגבולנו איש חכם גדול וציר אמן מעיר אתון, זָפִּיטַטס שמו, הוא חכם ואין זולתו במלאכת הציור העיונית והמלאכותית, ויותר מזה הוא חכם נפלא בכל החכמות והמדעים ופילוסוף נורא, קראו לו ונשמעה מה בפיו. וישלחו אחריו ויבוא. ויהי אחרי הביטו אל הציור הזה ויתבונן אליו, קרא בחיל לאמר: שמעו נא אלי כל חכמי לב! האותי קראתם להגיד משפט הציור הנורא הזה? דעו נא וראו כי לא הטבנו לראות, חוש הראות מטעה אותנו הפעם הזאת, מחזה שוא אנחנו רואים, מעשה להטים ואחיזת עינים הוא כי בלתי אפשר שחלו בציור הזה ידים. ואם אין זאת, אנא עמדו נא אחי ואגיד לכם דעתי בזה, ידעתי כי אחרי דברי תלעיגו, הלוח הזה נעשה לא בשנה אחת, ולא בשמטה אחת ולא ביובל אחד, אבל חלפו עליו שנים אלפי אלפים, ועל פי המקרה נעשה הציור הזה. שם תחת קו המשוה ואיזור החום לפני 75000 שנים הלך כוכב דשביט אחד קרוב אל השמש, ויפגע בה בחזקה, עד שנתפוצץ מהשמש חלק דק מאד, ונפל על הארץ תחת איזור החום, החלק הזה היה בוער ערך 35000 שנים, אחר זה נעשה ממנו נהר ויבש מעט מעט במשך 25000 שנים מגדל החם, ונעשה ממנו הלוח הזה של שיש, ומהאדים שיצאו מהשיש הזה טרם יבש, נעשה עליו מלמעלה כדמות הציור הזה, ובמעמד הזה יהיה עוד 93000 שנים, ואחר כן ישוב לאין. ואם אין זאת שמעו נא אחרת: אדים עלו מהשמש ויהיו לרגבים קטנים, הרגבים האלה נדבקו אחד לאחד והוצקו לגוש מוצק, ובכח המושך אשר לשמש נגש הגוש המוצק אל השמש וקרב אליה, אז דהפתהו השמש בכח הדוחה אשר לה, ותקלענו במצולות השמים מתחת, והנה יצא הלוח הזה, ומי יודע כמה אלפי רבבות לוחות כאלה גדולים וקטנים מתבניות שונות ומטראות שונים נעשו פעם בפעם על אופנים הנזכרים, ושבים לאין ואפס, ככלות זמנם, והמה נגלים ונראים לאנשים זולתנו הגרים רחוק מאתנו, כמו שאנו רואים היום פה הלוח הזה. אמן אין לציור הזה, ואיה איפה הוא? ומדוע לא ראהו איש? מדוע לא יתגלה נגד העם להמליכו? איה אמן

נפלא אשר יעשה דבר נפלא אשר לא יתפאר בשער? ומדוע נחבא אמן נפלא כזה? האם לא יחפוץ להתכבד מאתנו? ואם קטנים אנחנו בעיניו ומאד שפלים ואין כבודו להתגלות לנו ולמלוך עלינו קטני הערך, מדוע התעמל לשוא לעשות ציור נפלא כזה, ולהראות לנו את מלאכתו? אין אמן לציור הנפלא הזה! אין אמן! אין אמן! לשוא אתם מיחלים יום בואו, כן ארמה, אך דעו ארוני, כל מה שדברתי עד הנה מדבר הזה, לא נאמר מאתי לדבר מוחלט וברור, אך ע״ד השערה ואומדנא, כי מך הדעת הנני, כי גם המקרה הזה ומעשהו זר עמדי. אכנהו ארמהו ולא אדע מה, זר מעשה המקרה, זר מעשהו, עוד יותר זר. מלתת למעשה הנורא ההוא אמן. הה! אחשוב, אתבונן, אשפוט, אומר, אגזור, ומה — בל אדע.

ויהי כאשר שמעו החכמים את דבריו, אף כי לא נתקבלו להם על הלב, בכל זאת היו מכבדים את החכם הזה, בידעם כי לבו לב רחב בכל חכמה, ובמענה רך ובמועצות ודעת נשאו ונתנו בדבר הזה עמו, והעלו בפלס המאזנים דבריו, והוא השיב למו פעם בפעם עפ״י יסודות איזו חכמה, והכל בהשכל ובתבונה, רגע גברה ידם, משנהו וגבר הוא עליהם. ובכל דבר אשר לא היו מחשבותם מחשבותיו, תלו המה בקצר שכלם, והוא גם הוא תלה פעם בפעם בקצר שכלו ועמק המושג, ולא החליט לאמר: חכמתי! כן הוא! אין זולתו, אך: פן ואולי.

ויהי כשמוע העם וקדושיהם את הדברים האלה קראו בקול גדול לאמר: תפשוהו חיים והמיתוהו במיתה אכזריה, כי דבר סרה על הציר החכם ועל הציור מעשה ידיו, גם כחש בו, הנבל המכחש הזה יומת. אז סבבוהו כתרוהו ויכוהו מכות בלתי סרה, ויאסרוהו בנחשתים גם ידיו גם רגליו, ויתנוהו בית הסהר מקום אשר הרוצחים אסורים שמה, והגבילו יום מועד לתלותו שמה על העמוד נגד הלוח למען יהיה לאות לבני מרי. ויהי יום המגבל אחר כלות שלשת ימים, ויוציאו אותו לתלות, וקדושיהם הלכו בראש העם ועטרות של זית בראשם, והנה קול נשמע לאמר: נגלה האמן הציר בכבודו ובעצמו, והנה הוא עומד על הלוח הלז, ובידו קו ומחוגה, ולמען תת אות נאמן כי מעשה ידיו הלוח הזה, שנה בו מעט שנויים, גם הוסיף עליו דברים נפלאים מאד אשר עין לא ראתה מעולם, וירא כל העם ויבינו כי זה הוא הציר הנורא פלאי, ויפלו על פניהם ויקראו בקול גדול, יחי המלך פלאי! ויגשו ראשי העם ושופטיהם ועמהם חלוצי הצבא מגבורי החיל עוברים למאות ולאלפים לפניהם, ויריעו תרועה גדולה, יחי המלך פלאי לעד! תרב גדולתך עד בלי ירח, ותהום כל הקריה לקול תרועתם, ויתנו כסא מלוכה לפניו, וישימו כתר מלכות בראשו, וימליכוהו עליהם ועל זרעם.

ויסב המלך את פניו אל העם ויברכם. ויקראו השוטרים בכל פנות העיר וברחובותיה: מטעם המלך הגדול פלאי האמן הנורא, אשר שכרו אתו ופעולתו לפניו, התאספו נא יחד אל עמק יהושפט הלז, והגישו איש איש את משפטו החרוץ על דבר הציור הנורא הזה, אשר כוננו ידי האמן הנפלא הזה, ועל כל

מכתב ומכתב יהיה חתום בעליו עליו, שמו ושם אביו ומשפחתו. אז הגישו העם את המכתבים מחכמיהם וקדושיהם, וישב המלך על כסא מלכותו וכתר מלכות בראשו, ולפניו סופריו ומזכיריו, ויהיו המכתבים אלף ושלשים מכתב, ויצו המלך להמזכיר לקרוא לפניו, ויקר מקרהו לקרוא בראשונה את שלשים המכתבים מחכמי המדרש, ויקרא המלך את איש איש בשמו, ויבואו ויעמדו לפניו, ויאמר להם: אתם הבנתם מיפיו והדרו אפס קצהו, על כן תודה לכם בעד העמל שעמלתם להתבונן עליו, והיתה תודתי זאת נגדה נא לכל העם חלף השכר, פעולת הטוב וידיעת החכמה הוא השכר האמתי. אח"ז הגישו לפניו אלף המכתבים של הקדושים, ויהי בקראם מהחל ועד כלה, רעמו פני המלך ויקצף מאד, ויקרא גשו הלאה! אל תראו את פני כל הימים, המעט מכם כי סכלים אתם וערלי לב, ולא למדתם חכמה ודעת, אף כי הוספתם חטא על פשע, כי העזתם את פניכם לעשות נבלה בארץ, להונות את בני האדם לאמר: ידענו את הציר פנים בפנים, והוא מסר לנו את רמזי הציור הזה וסודותיו, הוי רמאים! אל הבלי שוא כאלה סודות תקראו!

ועתה הסירו נא עדיכם מעליכם אשר לקחתם בעקבה מן דלת העם, ויסירו את עֶדים מעליהם, ויצו המלך לחלקם בין שלשים חכמי המדרש, ואת מכתביהם צוה להשליך על האח, ואת כל מעשה נבלתם אשר עשו צוה לכתוב על העמוד לדראון עולם. ויהי כראות דלת העם את אשר נעשה לקדושיהם, כי את אשר לא קוו ראו, ותחת מעטה תהלה לבשו גם המה בוז וקלון, ויהמו ממרירות לב, ויתנו את קולם בבכי, ויאמרו איש אל אחיו אבל סכלים אנחנו, אנה נסתיר את פנינו וכלמתנו, אהה! אם בקדושים ישימו תהלה אשר אמרנו בצלם נחיה, אף כי בנו, וייראו מאד. ויאמרו איש אל אחיו, הבו נא הלום עצה, במה נכפרה את פני המלך? ויועצו יחד כי אין להתרצות אל המלך כי אם למסור לידו את המכחש אשר כחש בציור הנפלא הזה, וגם דבר סרה על המלך וכחש גם בו, ויענו כלם ויאמרו: טוב הדבר! ויהי כי הגישוהו אל המלך אסור בנחשתים ויפלו לפני המלך ארצה, ויקראו: אדונינו המלך! הנה זה הוא עוכר האדם איש רע ובליעל, אשר לא לבד דבר סרה וכתב און על הציור הנפלא אשר יצרת, אף כי כחש בך לאמר: אין אמן לציור הזה, וגם אלפי רבבות לוחות כאלה גדולים וקטנים נמצאו במרחקי עולם, וזולתו עוד הרבה דברי גדופים והרופים נגד הוד מלכותך, ואנחנו טרם כלה את דבריו, וטרם שמנו לב להתבונן אמריו, לבשנו קנאת כבודך הרם, ובפקודת זקנינו אשר חרדו לשמך ולזכרך, השבנו שבעתים אל חיקו, והרצנו משפט מות אל הנבל המחרף אֶת שמך הגדול; ולולא כי נגלה כבודך היום, כבר מת, אך עתה הנה הוא בידך עשה כטוב בעיניך, למען יהיה לאות לבני מרי. ויאמר המלך אליו: ואיה מכתבך? ויפול האסיר על פניו, ויאמר: קרעוהו גזרוהו לגזרים, בי ארוני המלך! נפלאת ממני ולא ידעתיך עד הנה, ועתה עיני ראתך, ואם חטאתי אל הוד כבודך, יקר בעיני המותה היום, ינעם לנפשי למות מפקודתך

המלך, ואל בפקודת האנשים האכזרים, ראה כי הפכו ידם בי טרם שקלו בפלס אמרי, גזרו מחנק לנפשי טרם הבינו דברי. עתה המלך! בידך אפקיד רוחי עשה עמדי כמשפטך. ויאמר המלך אליו הגד נא לי את כל, מה דברת? מה חרצת על הציור? אל תפל דבר. ויאמר: נשמה לא נותרה בי וכח אין להגיד, אך קרא את שלשים חכמי המדרש, המה יגידו לך, כי הצעתי דברי לפניהם. ויקראו חכמי המדרש לפני המלך, ויספרו לו כל דבריו ומשפטו, ויקם המלך מעל הכסא, ויבט בפני האסור, ויתבונן אליו מעט רגע, ויאמר: מה שמך? ויאמר: זְפַּטַטַם. ויקרא: הסירו נא הנחשתים וכבלי ברזל מעליו!

ואל הרופאים אמר: סמכוהו באשישי ענבים! חזקוהו ביין הרקח! ראו נא כי לא במרד ובמעל כחש בי ובציור הנפלא, לבב חכם הוא, אין על עפר משלו, הוא הבין לתכליתו, יופי הציור וכליל הדרתו, אך מעשהו ותחבולותיו נעלמו מאתו, ולו היה יודע גם תעלומתו, מעשהו ותחבולותיו, לא היה נופל ממני ולא יבצר ממנו מזמה לעשות כתבניתו, ובמה נפלאתי אני ממנו אם לא בתעלומות חכמה, אשר בתבונתי הגדולה כסיתי מכל אדם סודותיו? הכי קראו שמי פלאי, כי נפלאים ונעלמים מעשי מאד! הוא הבין את יופי הציור הנורא הזה, אך הוא לבדו ואין בלעדיו, ע״כ השתומם עליו מאד, ומזמותיו הסתערו בקרבו כנהמת גלי הים, ובחכמתו אשר בקרבו התאמץ לתת לציור הנורא הזה איזו סבה חיצונית, עד אשר לפעמים אמר אין זה מעשה ידים. גם זאת לא במוחלט גזר אמר, ועל חכמתו הרבה לא נשען, לא נח ולא שקט להתבונן במעשי ידי. אך דעו נא! לו היה תחתיו איש קטן ממנו בכשרון ותבונה, ובלתי מלומד בכל ענפי החכמות הגדולות והמדעים הרבים כמוהו, או היה מתעצל לשום לב אחר חקר דבר, ורק מגבה לב כחש בי ובמלאכתי למען התגאה ולהראות כי חכם הוא בעיניו מכל האנשים כגילו, וכפתן חרש האטים אזנו משמוע דברי חכמי לב, אז חרצתי על האיש הזה משפט מות, וחרפת חטאתו שמורה נצח, ולא תמחה דור דור.

ואל זְפַּטַטַם אמר: תחת אשר עמלת ללמוד חכמה ודעת הרבה (הכי קראו שמך כן, כי חכם החכמים אתה) גם עמלת בכל מאמצי כח להבין את הציור הנפלא הזה, אשר יפיו והדרו פלח כחץ את לבבך, ואתן לך בביתי יד ושם לעמוד לשרת לפני כל הימים, לגלות לך מתעלומות חכמה והיה זה שכרך!

אמר ר׳ רחומאי: מ״ד ודרך חיים תוכחות מוסר, מלמד שכל הרגיל במעשה מרכבה ובמעשה בראשית אי אפשר לאדם שלא יכשל בה, שנאמר: והמכשלה הזאת תחת ידך, אעפ״י כן אהוב וחביב לפני המקום שנאמר ודגלו עלי אהבה (ספר הבהיר). והמכשלה הזאת תחת ידך: דברים שאין בני אדם עומדים עליהם אלא א״כ נכשלים בהם (חגיגה י״ד ע״א). קרעמניץ ח״י טבת שנת: ואין צור כאלהינו ואין צַיָּר כאלהינו (ברכות פרק ה׳, מגלה פרק א׳).

טעם הקטרת ע"ד השערה

הרמב"ם ז"ל במורה כתב הטעם כדי לטהר האויר במקדש מן הריח רע שהיה מבשר הנשרף. ולי הצעיר נראה טעם פשוט: כי הקרבנות בכלל היו רק על דעת העם, ממה שהורגלו לעבודה זרה (כדעת המדרש והרמב"ם) וחשבו שאליליהם אוכלים ושותים כבני אדם, ולזה עשו להם סעודה גדולה בבקר ובערב, והסעודה גדולה לשרים ומלכים היתה מבשר לאכילה ויין לשתיה, ואחר הסעודה נהגו אצל שרים ומלכים ובכל סעודה גדולה לעשות המוגמר, ועל אופן זה נהגו בקרבנותיהם, לתת לאליליהם בשר ולנסך יין ולהקטיר קטרת, וכל מה שעשו ראשונה לעבודה זרה צוה ה' עפ"י ההכרח לעשות לו כל אלה.

(עיין ילקוט על התורה פרשת פינחס בפסוק: את קרבני לחמי, בד"ה תנא אין מביאין את המוגמר. ועיין זרבבל טו"מ ט', משתה אסתר).

באור מאמר הגַדיי

„בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בה שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי" (שבת דף נ"ו ע"ב) ופירש רש"י „נעץ קנה ושרטון מדובק בו עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול ורפש וטיט שהים גורש" עכ"ל.

והנה תכלית הספור הזה הוא להראות, כי מעת שנפל שלמה ממדרגתו (ע"י אשה זו שהטתהו לעבודה זרה) נבנתה עיר זו, וקמה מלכות זו שהחריבה אחר זה את בית המקדש, והצירה לישראל אח"כ שנים רבות. אך רבים היום המתחכמים אף מאחינו השמחים אלי גיל במצאם מאמר כזה, הנראה כדברי הבאי ודבר רחוק מהשכל, אף אם נסכים שגבריאל פה אינו כמשמעו אך כנוי אל כח הטבע ששם השי"ת בכל ההשתנות שנעשה בעולם, והויות החדשות. (עיין „שרשי לבנון" ערך גבר מה שכתבנו בענין הזה, אף שאינו צורך גדול לענינו הנוכחי). אך היצויר זה בטבע שיתהוה על אופן זה אי חדש וארץ רחבה? ואומר שלא דבר ריק הוא, וחכמים גדולים היו חז"ל בחכמת הטבע, וידעו ענינים בה שנתגלו אחר כמה מאות שנה לחכמי הטבע בימינו, וראה מה שכתב הנוצרי החוקר הגדול לצרפתים ב' דיס ענטפיער בספרו סלם הטבע וז"ל: „עוברי ארחות ימים קאָק ופארטער יספרו בספריהם שראו בעיניהם כי איים חדשים זה מקרוב יצאו ממעמקי הים מאגוז אחד (קאָקוס נוס) שצף על פני התהום, ואחר נאחז בסבך עצי האלמוגים, ויעמוד ויצמחו עצי אגוזים הללו, ופרים ועליהם שנפלו מהם שנה בשנה, הכבירו עפר האדמה, עד כי היתה לאי רחב ידים" עכ"ל.

זוגות

בדבר הזוגות שמקפידים וכנמצא בתלמוד ערבי פסחים דף ק"ט וק"י ענין ארוך מזה (ע' אפס דמים סוף שיחה ג' בהערה האחרונה). דע שמצאתי

בספרים הקדמונים מהאומות שגם הפילוסוף היוני פיטאגאראס ותלמידו אפלטון, הקפידו מאד על מספר שנים, כי בזה המספר האמינו שהוא מורה דבר רע מאד, ובזמן פיטאגאראס היוני היתה אמונה זו מתפשטת בכל מדינת איטאליען, וכן אצל הרומים היה המספר הזה שנים דבר רע מאד. ויען שהיו נוהגים אז להקדיש כל דבר המרמז לרעה אל אליל פלוטאָ Pluto[1]) על כן נמצא בספרי המיתולוגיא של הרומים הקדמונים, שהקדישו ברומא לאליל זה את החדש השני בשנה ואת יום השני בחדש הזה, עיין A. Baniers Götterlehre, 4 B. 370. ומזה נראה שעד היום אצלנו יום השני בשבוע (מאנטאג) יום שאין מתחילין בו דבר, וחז"ל (שנהגו לתת גם לכל מנהג מושרש באומה איזה רמז בתנ"ך) אמרו שביום השני בששת ימי הבריאה לא נאמר בו „כי טוב"[2]) וגם יום הרביעי בשבוע הוא אצלנו כיום ב' שאין מתחילין בו, ואמרו בתלמוד (תענית) שאז שולטת האסכרה בתינוקות כמו שאמרו שם ב"ד מתענין על אסכרה שלא תפול בתינוקות, עיי"ש. ועיין רש"י בחומש פסוק יהי מארת ברקיע, מארת חסר כתיב. ויוכל להיות שגם מטעם הזוגות מספר ארבעה ללא טוב יחשב, כי מספר ארבעה הוא זוג זוגות. גם אמרו בתלמוד פסחים שבליל ד' אגרת בת מחלת נוסעת (עיין בית יהודה מה ששערנו שם על הקליפה הזו אגרת ועניגה). ולמען הוציא מלב ההמון אמונות משורשות קדמוניות כאלה, אמרו חז"ל במקום אחד, שדוקא יום ב' ויום ד' טובים להתחיל בם, וסימנך ב"ד קדש.

מאמר

בבראשית רבה פרשה ל"ו בסדר נח.

ויתגל בתוך אָהלה (בראשית ט' כ"א) אהלה כתיב, אָהלָה של אשתו; אמר רב הונא בשם ר"א בנו של ר"י הגלילי, נח כשיצא מהתבה הכישו ארי ושברו ובא לשמש מטתו ונתפזר זרעו ונתבזה עכ"ל הבראשית רבה. ובתלמוד סנהדרין (דף ע') י"א סרסו י"א רבעו עכ"ל.

---

[1]) בררנו במקום אחר שהוא הנקרא בפי המקובלים סטרא אחרא, אדם בליעל וכדומה מהשמות ובדברי חז"ל בשם סמאל, וגם המקובלים אומרים שאל הסטרא אחרא יש להביא לו דורון כל דבר טמא ונמאס כי חפץ בו (כמו שהאמינו ג"כ הרומים והיונים שהזכרנו על פלוטא) וכן נוהגים אצלנו שהנשים מטמאות את החולה בשמן ובדומה לו, ואומרים שבזה עושים נחת רוח להקליפה, וזה הוא קרבנו כדי שיתרחק מהחולה, ועוד ועוד כאלה.

[2]) ואמרו בבראשית רבה מפני שביום השני נברא הגיהנם, שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה עי"ש, ולא ישכח הקורא המבין על מה מושל פלוטא לפי המיתולוגיא, עוד אמרו שם במדרש דבר מוסרי והוא שביום השני נבראת מחלוקת, שנאמר: „ויהי מבדיל". (עי"ש היטב).

הערך ההסכמה בספור מעשה קדמון, שחלפו עליו הרבה מאות שנה, בפרטי הדבר המסופר בפי סופרים שונים, ומאומות שונות, ממה שבא להם ראשונה בעל פה מפי ההגדה, אינו מבטל את יסוד הספור, כל זמן שהפרטים אינם סותרים זה את זה מהקצה אל הקצה, וכן הוא במעשה זה שלפנינו בדבר חם ונח, התורה כתבה ברמז, וכסתה פרטי הדבר, אבל באו בהגדה איש מפי איש, וע"כ יש הבדל בין סופר לסופר בפרטי הדבר, אבל בכל ההבדל שיש בפרטי הדברים בפי הסופרים מזה לזה, נשאר בם יסוד הדבר ואמתתו, שספרה התורה, היינו: שעשה חם לאביו נח, איזה דבר בליעל לעת כי נגלה ערותו.

ולא לבד סופרי היהודים באגדת התלמוד ומדרשים יספרו זה הענין, וגם משונים בפרטיו, אלא שגם הסופרים קדמוני קדמונים לפני חכמי התלמוד, מסופרי הכנענים והיונים יספרו זה המעשה, וגם הם משונים בפרטי הספור, וז"ל הסופר הכנעני המפורסם Sanchuniathon, והוא היה עוד בזמן גדעון השופט, כמו שמעתיק דבריו אייזעביוס בספרו .Prop. Erop ספר א' פרק י': „ויהי בשנת שלשים ושתים שנה למלכות אילוס (הוא חם בן נח הנזכר בתורה, והוא חרוֹנוֹס או זאטורן אצל היונים), ויהי היום והתחבא אילוס בעמק בין נהרות ובארות, ויהי אורב שם לאביו אוראַנוס (הוא נח) ויקם על אביו ויכרות לו את ערותו בחרבו, ועד היום נודע המקום הזה בעמק הזה" עכ"ל. והסופר היוני הנודע העסיאָדוס Hesiodus Theogonv. 154—182 יספר זה המעשה בקצת שנוי, וז"ל: „אוראנוס סגר את בניו מבלי נתון אותם לראות את אור היום, ועל זה היה דוה לב אשתו אם הבנים טִיטֵיאַ Titäa, ותעש לה חרמש ברזל, וזאטורן לקח את החרמש בידו, וישב במארב, ויקם על אביו פתאום, לעת כי בא לשמש מטתו עם אשתו זו, ויסרס אותו".

וזה היה באמת אחת מסגולת רבותינו חכמי התלמוד, שמצאו תמיד רמז ואסמכתא בתורה לכל ענין, וכן כאן מצאו בכתוב מלת אהלה שבא בה"א, ותלו בזה את המסופר (עיין עוד מזה הענין בקונטרס אור לי"ד *).

ואגב אומר עוד דבר אחד השייך לדבר קללת נח את כנען. חכמי ישראל האחרונים וגם חכמי הנוצרים האחרונים מפרשי התורה, מתאמצים לפשר הדבר מדוע קלל נח את נכדו כנען? והכתוב הלא יאמר לפני זה, שדבר בליעל זה עשה לו בנו חם? והנה בכל דבריהם לא מצאתי מרגוע, ואשא עיני ואראה בשפתי חכמים על התורה והוא מביא בשם רבותינו בעלי התוספות וז"ל: „והא דקלל את כנען וכו' ופירשו התוספות מה שלא קלל חם בעצמו? לפי שכתוב (לפני זה) ויברך אלהים את נח ואת בניו, ואין קללה במקום ברכה" (מהרש"ל). וזה הוא הטעם הנכון והישר באמת. ונראה די באר, שאף שהיו לשלשת בני נח כבר נשים קודם המבול, אבל לא הולידו בנים עד אחר המבול כעדות הכתוב (שם י') ולא הזכיר הכתוב את כנען, רק מפני מעשה המסופר שם.

---

*) הקונטרס אור לי"ד, ביחד עם הקונטרסים תער הסופר מחברת א' וב', עם הקונטרס ענפי הדסה, יצאו אי"ה בקרב לאור הדפוס ויהיו נקראים ביחד בשם בית האוצר, עם עוד מאמרים שונים. (המו"ל ספרי ריב"ל)

הַמַּסְוֶה

אלף מסוות לבש השקר ויכירוהו ; ויפגע אותו תרמית ויאמר אליו : אחי שקר ! מדוע פניך רעים ? ויאמר אליו : העם ירחיקוני , כי בכל המסוות שאני מתכסה מכירים אותי , ויאמר : איעצך , הלבש נא מסוה היראה ולא יכירוך עוד , ויעש כן וטוב לו .

טבור הארץ

בלשון המשנה וארמית טיבור הוא השרר (נאבעל) ובמקרא מצינו שתי פעמים : טבור הארץ (שופטים ט׳ , יחזקאל ל״ח) ולדעת התרגום ורש״י והרד״ק הכוונה פה אמצע הארץ וגבהה , כי השרר הוא באמצע הגוף וגבהו , וכוונתם ביחזקאל על ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות . ולדעתי הכוונה במליצה זו „טבור הארץ׳ אל מקום היבשה במדינה הרחוק מן הים , ממש כמו בלשון הרומית "Mediterraneus„ ,אמצע הארץ׳ והוראתו תוך המדינה , רחוק מן הים (מיטלענדיש , מיטטען אים לאנד , וויים פאָס מעערע געלעגען) . עוד אומר כי יוכל להיות שם ביחזקאל הכוונה במליצה זו על אזיא הקטנה ; כי ראיתי להחכם שרעדער (Schröder) שאמר שהיתה נקראת בימי קדם אַזיא הקטנה בלשון רומית בשם : „מעדיטעראנעא׳ (וכל זה צריך עוד עיון) .

שמות החדשים ע״פ השערה בעלמא

א) ניסן : על שם הנסים שנעשו בחדש זה , והוא יציאת מצרים עם כל אותותיו ומופתיו .

ב) איר : ע״ש האור הצח , ויקרא גם בשם זִיו ; והוא החדש השני אחר ניסן , ולא נמצא בתנ״ך , ושמו בתנ״ך זיו . ודע שבלשון היונית נקראת ראשית האביב (דער פריהלינג) בשם יֶאַר (Εαρ) ובלשון השירית והמליצית הֶר (Ηρ) והוראה העיקרית ביונית בקר , צְפָרָא (בארמית) פריהמאָרגען , ומיונית בא השם הזה לרומית "ver„ דער פריהלינג (דיא יוגענד) . ומלשון היונית נראה שבא שם זה לחדש זיו „איָר׳ אבל מקורו נראה שהוא מלשונות המזרחיות מן אור , כי נקרא הבֹקר לפעמים בשם אור בעברית , מן האור עד מחצית היום (נחמיה ח׳) ואולי מזה קומי אורי כי בא אורך (ישעיה ס׳) ר״ל בא בָקְרֵךְ כמו באה הצפירה (דער מאָרגען) , וכמו שהבקר הוא התחלת היום והמובחר והראשון מן ארבעה חלקי היום , כן האביב התחלת השנה והמובחר והראשון מן ארבע עתות השנה , וכן נקרא בלשון האשכנזית האביב בשם פֿריהלינג , נגזר מן פֿריהע פירוש בקר . וכמו שנקרא אייר על שם האור , כן נקרא בעברית זיו , זיו ואור נרדפים המה .

ג) סיון: ע״ש זיו קטן, כי הוא אחר איר שהוא זיו גדול.

ד) תמוז: ע״ש השרב והחום השורף, מן מזי רעב כמו שורפי רעב, וכן למזא ר״ל להסיק.

ה) אב: ע״ש שיבוכרו הפרות כמו אביב (רייף).

ו) אלול: ע״ש תבואת השדה, כי אז לא ישאר שום תבואה, וכן שמו בלשון ערבית וסורית (עיין ערוך ערך אללא).

ז) תשרי: ע״ש שמוחלין אז עונותיהם של ישראל כדאיתא במדרש ויקרא רבה, שתשרי ותשבוק לחוביהון עיי״ש במדרש (ועי׳ ילקוט פרשת פינחס תשפ״ב), ואולי ע״ש שאז נוחים מן העבודה אשר עבדו כל זמן הקיץ. והחכם הבן עזרא אמר שנקרא תשרי ע״ש שהחדש הזה הוא תחלת השנה, כמו ושריו למבנא (עזרא ה׳) פירוש התחילו לבנות (עיין אגרת שבת לראב״ע).

ח) חשון: ע״ש שאז נופלים ונובלים העלים מן העצים, כמו ויחשוף יערות (תהלים כ״ט) ויהיה חשו כמו חשף, ומזה נקרא בול שנובלים העלים ונופלים, וכן בשפת פולנית נקרא החדש הזה ליסטאָפּאַד, ר״ל נפילת העלים.

ט) כסלו: אולי על שם שאז האדם בבטחון כי כבר מלא אסמיו ואוצריו בתבואה (כמו אשר יקוט כסלו (איוב ח׳) פי׳ בטחונו).

י) טבת: ע״ש הצום והתענית שבחדש הזה, והוא צום העשירי הנזכר בזכריה, ופי׳ טְבָת גם טְוָת בלשון ערבית וארמית צום ותענית (וכן הוא בדניאל ז׳ י״ט). ויש עוד הוראה בלשונות המזרחיות אל טְוָת: בתולה. (עיין פירוש רבי סעדיה גאון לדניאל שם).

יא) שבט: ע״ש שאז נראה על החלונות כדמות שבטים וענפים, וכן על כל מקום שנופל הקרח הנורא, על שערות האדם והבהמה ההולכים בקרח. והחכם לעטערים באוצר השרשים כתב וז״ל: „שבט שם חדש האחד עשר לשון ארמית וערבי, ומאחר שמצינו בתרגום (אסתר ג׳ ז׳) שנקרא ריש ירחי שתא לאילנא, יפה פירשו המדקדק ר׳ יהודה קרפנטראסי, הביאו החכם פירשט שנקרא כן ע״ש שילבלבו בו בארצות בני קדם שבטוטי אילן שיצאו חטרים׳ עכ״ל. ואני לא באתי להשיג על פירושו זה, כי הכל השערה הוא, אולם תמה אני על לעטערים שהביא מן התרגום של מגלת אסתר שהוא אחרון בזמן מאד, ומדוע לא הביא משנה מפורשת במסכת ראש השנה (פרק א׳ משנה א׳) וז״ל: באחד בשבט ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית הלל אומרים בחמשה עשר בו, ובתלמוד שם אמרו שבחדש זה יעלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה.

יב) אדר: כבר נודע ששם חדש זה הוא מן הפרסיים, ונקרא כן לדעתי ע״ש האש שעבדו הפרסיים, ואולי החדש הזה קדוש בעיניהם ע״ש האש שעבדו, ואולי זאת היתה הסבה שבחר המן על פי הגורל בחדש הזה, שהוא קדוש, ושמו כאליל שלהם.

מספר הכוכבים

הבט נא השמימה וספור הכוכבים וכו׳ (בראשית ט״ו ה׳) חז״ל אמרו (בראשית רבה פרשה מ״ח) שהעלה אותו למעלה מכפת הרקיע וכו׳. המאמר הזה הוא מאמר עתיק באומה הישראלית מימי קדם עוד לפני חבור התלמוד והמדרשים, ומזכירו החכם פּילון היהודי, ולא נדבר פה מהענין הזה אם היה בהקיץ או במראה הנבואה, כי כבר דבר מזה המורה והאברבנאל והבאור לת״א. וכוונת חז״ל נראה לי שהיה קשה למו, הלא הכוכבים הנראים לעינינו יש למו מספר, ולא מספר רב, כי גם התוכנים החדשים בזמננו שנתגלו למו כפלי כפלים מאשר היו בזמן חכמי התלמוד גם הם מצאו למו מספר לא רב עודנה היינו 17240, עיין Uranographie להחכם Bode מבערלין, וביחוד עיין Hardings Sternatlas, ומהכתוב פה נראה שאין למו מספר לרובם? וכמו שבא במקום אחר: „הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים (בראשית כ״ב י״ז) והרבה כמותו בתנ״ך.

ובאמת הכוכבים רבים מאד כחול הים, אך למרחקם הגדול והנורא לא נראו לעינינו פה על הארץ רק מעט, ולזאת באה הקבלה לקדמונינו שהוציאו ה׳ מחללו של עולם (ויוצא אותו החוצה) בהקיץ או במחזה, והגביהו למעלה, והיה בכחו לראות אז כל הכוכבים, כי גם התוכנים היום בימינו עם כל כלי מחזה שתקנו לזה, אין בכחם לראות כל הכוכבים לגדל מרחקם, כי הגדול בכלי המחזה היום המביט למרחוק בגבהי שמים, הוא עד ארבעים מיליאן פרסאות, וכל המרחק הזה הוא כטפה מן הים נגד כל החלל בגבהו ומרחקו.

בינה בתלמוד

(בבא בתרא פרק הספינה)

„אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזילנא באורחא ואמר לי ההוא טייעא תא אחוי לך בלועי קרח אזלי וחזאי תרי ביזעי דקא נפק קוטרא מינייהו שקלי גבבא דעמרא ואמשייה במיא ואותביה ברישא רומחא ואיחריך וכו׳ שמעי דהוו קאמרי משה ותורתו אמת וכו׳״.

בכל הענין הזה אין בו זרות, כי היה זה המקום מסתמא מהמקומות הנודעים שיש שם תחת הארץ טמונה אש לוהט, ושמה מבין נקיקי הסלעים יצא עשן, ואם ישימו באלה הנקיקים איזה דבר רך כצמר ופשתן וכדומה ישרפו מהלהב. ודבר זה נודע היום מאד מאת הנוסעים ברחבת תבל, כגון באיים שהיו נקראים בשם „וואולקאנישע אינזעלן״ ונקראו אחר כך בשם „עאָלישע אינזעלן״ ובמקומות זולתן. גם יש במקומות הללו שנשמע מן הארץ שמה בלי הפסק קול

ורעש מאד, וסבת זה הקול לא היה נודע להקדמונים, וכעת נודע שהוא בא מן הרוח הכלוא שם באדמה, ונדחק בעד הנקיקים הללו.

והנה בימי קדם היה נעלם סבת כל הענין הזה, והכנענים (פעניציער) הקדמונים שנסעו ראשונה במרחבי תבל על פני המים, וראו מרחוק שמבין נקיקי הסלעים הללו באיים הללו עולה קיטור ועשן מאד, גם ראו בלילה אש יוצא מבין הסלעים הללו, וכן שמעו במקומות ידועים שם קול צוחה ורעש גדול, ונתנו לכל אלה סבות מאמונות זרות, אמרו ששם האליל וואולקאן עושה מלאכתו בברזל עם הציקלאפען, ונתרחבו להם יותר ויותר כזבים ואמונות זרות, עד שבאו השמועות הללו אל היונים הקדמונים, ונתוסף כזב על כזב ואמונה זרה על אמונה זרה, ורבו הדעות על כל הנ"ל, והיו מהאומות שהאמינו שהוא התפת שנדונים בו הרשעים באש. ולכן אין זה זר שהיו הערביים ועמהם קצת מהיהודים כאשר נתגלה להם לפעמים מקומות כאלה במדבר ערב, והאמינו שהוא מקום בליעת קרח, כי מעשה זה של קרח מפורסם מאד בין כל האומות הערביות היושבות בסביבות המדבר שמה, ומכ"ש אצל בני ישראל. וכאשר הטה אזנו זה האמורא, וכבר היתה תקועה בלבו אמונה זו ששם באדמה נמצא קרח ורעיו הנבלעים, היה נדמה לו ששומע איזה דברים מתוך הרעש, ושמע מה שחשב בלבו, כדרך כל בעלי הדמיון, ששומעין מה שחושבים בלבם, ומה שנשרש אצלם.

ואתם קוראים נעימים! הלא תתפלאו אם אעתיק לפניכם פה מאמר אחד מה שכתב אחד הקדמונים המובחר והמצויין בכל פילוסופי העולם, ותראו איך האמין אז בענין הזה והוא אריסטאטלעס היוני המפורסם, ושמעו נא דבריו: „באחד משבעת האיים של עאָלוס Aeolus אומרים שנמצא שם קבר אחד וכו' ומבטיחים לדבר אמת ונכון, ששם נשמע קול רעש של תפים ועוגב (טראָממעלן אונד צימבעלן) גם נשמע שם קול צוחה' עכ"ל אריסטאטלעס.

(Aristoteles, Mirabil. auscult)

ועיין: Baniers Erl. Götterl. Leipzig 1764 B. 3. s. 584

עניותא לישראל

יאי עניותא לישראל כורדא סומקא
לסוסיא חיורא (חגיגה דף ט').

כבר חכמים הגידו וגם הכתובים מעידים, שהחירות הנתנה לישראל לפעמים באיזו מדינה ממלכי האומות, היא מזקת לישראל, הן בתורה והן בדרך ארץ, ותמיד טוב לישראל קצת שעבוד ועול.

והנה לדעתי מרומז זה במליצה זו: כי הסוס וכן מראה הלובן שניהם מורים בארצות המזרח האדנות והחירות, והרסן וכמו כן מראה האודם, מורים העבדות והשעבוד והשפלות. ויהיה פירוש עניותא: „השתעבדות', וביותר הכנעה, והרבה מזה השרש בתנ"ך על הוראה זו.

ספרי קסמי

בירושלמי מעשרות : ר׳ זעירא הוה מקנתר לאלין דאגדתא וצוח להון ספרי קסמי, (ועיין מה שכתב על זה החכם באהמער במחברתו כיצד מעריכין צד 23—22 בהערה), ואני אומר שאפשר הבאור של „ספרי קסמי״ „ספרים בעלמא״ ר״ל שאין להם יקר וערך, אבל כספרים של מה בכך, או כספרי חול, כמו הלשון בתלמוד : „דברים בעלמא״ ר״ל דברים של מה בכך, „חושבנא דעלמא״ (והוא בפרק אלו טרפות) ובדומה, והוא לשון יונית „Kosmos“ כלומר העולם.

דבר נפלא

(בתרגום תהלים ע״ה).

„היה לי לצור מָעון״ נראה מהתרגום ירושלמי שם שהיתה לפניו הגירסא מעוז תמורת מָעון שלפנינו (וחלוף כזה קרוב מאד להיות) כי תרגם פה תְקִיף עָשִין, וכל עוז ומעוז תרגם תרגום זה כן, ד״מ : ה׳ עֻזי (תהלים ק״ח) תרגם : ה׳ עושני, ה׳ עוז למו ומעוז ישועות משיחו הוא (שם) תרגם : ה׳ תקוף להון ועושנא, ונמצא בתהלים פעם אחת כעין הפסוק הזה ממש שהזכרנו, ושם נאמר : היה לי לצור מעוז בזיין (שם ל״א) וגם שם תרגם עָשִין.

הסנה

בכרם חמד מביא החכם ר׳ י״ש ביק מבוארדי לדבר נפלא בשם החכם הנוצרי הצרפתי Bosnage שהסנה שנתגלה בו ה׳ למשה שנאמר בו והסנה איננו אֻכל, היה רמז לישראל שלא יעשה להם ה׳ כלה בכל צרותם בגלות, עיי״ש.

הדבר הזה הלא נמצא במדרש, והוא בשמות רבה (פרשה ב׳), וז״ל : מתוך הסנה וגו׳ ולמה הראה ה׳ למשה בענין זה, לפי שהיה משה מחשב בלבו ואומר שמא יהיו המצריים מְכַלִין את ישראל, לפיכך הראה הקב״ה אש בוערת ואיננו אֻכל, א״ל כשם שהסנה בוער באש ואיננו אֻכל, כך המצריים אינן יכולין לְכַלוֹת את ישראל עכ״ל. והן הנה הדברים, אך זה החכם אמר שהוא רמז לנצח בכל הגליות.

פליאה בדבר התקסרות אַספַּסִיַאנוּס

(Vespasianus)

הן נודע לכל הספור המסופר בתלמוד בפרק הנזקין ובמדרש איכה (פסוק היו צריה לראש) כאשר צעד רבן יוחנן בן זכאי ראשונה לפני שר צבא הגדול

אספסיאנוס, נתן לו רבן יוחנן בן זכאי בדבורו הראשון את תאר הכבוד הנתן לקיסר, וכאשר התפעל מזה השר צבא ואמר לו אני אינני קיסר, אמר לו ר״י בן זכאי, אם אינך היום קיסר, סופך שתהיה קיסר, והוכיח לו מהכתוב (ישעיה י׳) והלבנון באדיר יפול, ואין אדיר אלא מלך, וכן היה, כי אחר שלשת ימים נתבשר השר צבא ע״י ציר מיוחד מרומא שמת הקיסר נירון (Nero) ואותו בחרו זקני רומא עליהם לקיסר.

אמנם מה מאד השתוממתי בראותי שהיוסיפון לרומים יספר יסוד הענין הזה על עצמו, וזה תוכן ענינו: כאשר בא יוסיפון לפני וועספאסיאנוס שר צבא המצביא על ירושלים ראשונה ודבר עמו, התנבא לו יוסיפון תיכף שנירון קיסר ימות במהרה, והוא יתקסר במקומו, ובהבטחה מוחלטת הבטיח לו זאת יוסיפון, שבאם לא יהיה כדבריו בימים לא כבירים אזי מחייב את ראשו לו, ומן רגע זה שהתנבא לו זאת והלאה, נהג יוסיפון לתת לו בדבורו תאר „קיסר״ וכן היה שנירון קיסר מת ושר צבא זה נתקסר מזקני רומא.

וזה היוסיפון מזכיר בספרו זה את רבן יוחנן בן זכאי בכבוד גדול, ומעלה לשמים חכמתו וצדקתו, גם מזכיר חשיבותו אצל זה השר צבא וועספאסיאנוס, ואינו מיחס כלל נבואה זו לרבן יוחנן בן זכאי, כמו שמיחס התלמוד והמדרש.

מעתה אל מי נפנה בדבר הזה? אם אל חכמי האמוראים מסדרי התלמוד (שהיו מאוחרים בזמן מרבן יוחנן בן זכאי כמה מאות שנה) או אל הכהן המשיח יוסיפון שהיה ביחד עם רבן יוחנן בן זכאי בזמן אחד, ובמעשה אחד, ושניהן בחשיבות רב אצל שר צבא הזה.

עודני עומד ומשתאה על הענין הזה ימים כבירים, והנה פתאום נראתה נגד עיני פליאה חדשה, והנה סופר אחד נוצרי מפורסם A. Banier (בשם סופר קדמון רומי מפורסם) Götterlehre B. 3 S. 805 art. בהעתקה האשכנזית "Carmelus„ מספר לתמו נבואה זו ומזכירה כלאחר יד, ומיחסה לכומר אחד מהסוריים באזיליום שמו Basilius שהיה כומר לאליל הסוריים "Karmelus„ כרמל שמו.

וה׳ יאיר עינינו ויגל את מסך הסכלות מעלינו, להסיר כל ספק ופליאה מקרבנו, ולהעמיד כבוד חכמי התלמוד על מכונו.

טעם הקשתות בל״ג בעומר והטיול לבחורים וילדים

(על פי השערה).

על דבר המנהג הנהוג שהילדים והנערים עושים להם קשתות בל״ג בעומר לירות, והולכים לשדה לטייל כל הנערים והילדים עם ראשי דוכניהם וכל הבחורים — כבר אמרו טעמים על זה, ולא אזכירם פה כי ידועים המה, והמה טעמים הבנוים על אדני תהו ובהו. ולי נראה טעם פשוט ואמתי, כי ידוע שיום ל״ג בעומר הוא י״ח אייר, ואייר הוא חדש מאיי, והיה המנהג ברומא שהתלמידים

מבתי הספר ובתי המדרש הלכו ביום י״ח מאַיי המה עם מלמדיהם וסגניהם לטייל חוץ לעיר בהמון חוגג ועשו שם שמחה וששון, ועשו בדרך שחוק מלחמה ביניהם כידוע, וכל זה היה כפי הנראה לפי שהתלמידים עוסקים בלמוד כל השנה ועשו יום זה להם לפוגת נפש ברוח צח על פני השדה, ולהביא את גופיהם בתנועה, ועד היום הזה נהוג המנהג הזה ביום הזה בכל איירופא בתלמידי בתי הספר והמדרש לכל אומה ולשון, ונקרא מאז ועד היום מאַיאָווע ריגיראציע.

וגם מה שעושים בארץ ישראל היום הלולא דר׳ שמעון בן יוחאי ביום ל״ג בעומר הוא מנהג חדש, ונעשה אחר התפשטות ספר הזהר בעולם, וזה ערך שלש מאות שנה, ועשו כפי הנראה את המנהג הזה לחזק האמונה בעם שהזהר הוא מר׳ שמעון בן יוחאי, נגד דעת החכמים בעולם שהוא המצאה מאוחרת כנודע, ואצל קדמונינו היה חמשה עשר באב ויו״כ יומא דפגרא, שהיו הבתולות רוקדות בכרמים באספת הבחורים.

שבעה מדורי גיהנם

ענין שבעה מדורי גיהנם הנמצאים באגדות, ובזהר חדש מאריך בענין הזה ומהממונים אשר בכל מדור ומדור, ונמצא הרבה מזה בספרי המקובלים כנודע, וכן מביאים הספרים איזה מדרש שנזכר בו שר׳ יהושע בן לוי האמורא מדד את הגיהנם והמדורות שבו (עיין היטב בשבילי אמונה לנכד הרא״ש ז״ל נתיב התשיעי) שמעתיק שם את דברי המדרש הזה בד״ה אמר ר׳ יהושע בן לוי „כד משחנא ביתא קדמאה במדור גיהנם״ עיי״ש שמסדר והולך כל השבעה מדורות וכו׳.

הנה כל החכמים שבעולם וכל חכמי ישראל הקטנים עם הגדולים, כלם מודים בשכר ועונש בעולם הרוחני, ולא יכחישו זאת כי אם הכסילים החכמים בעיניהם, ויפה אמר הרמב״ם שענינים כאלה אנחנו מאמינים רק דרך כלל, ר״ל שיש שכר טוב לצדיקים ועונש לרשעים, אחר המות, אך מה שנאמר בדבר הזה בדרך פרט, ד״מ: מה הוא הגיהנם והגן עדן? ועל איזה אופן ידונו שם וכדומה, הכל המה דברים הנאמרים על דרך השערה, ואף ההגדות המדברים בזה בתלמודים ומדרשות, וכבר צוה הרמב״ם שאל יבלה אדם זמנו באגדות כאלה.

ואנחנו אמנם כבר בררנו שכל הדברים כיוצא בהם ובפרט מה שנמצא בספרי הכמי הקבלה החדשים, וגם רוב יסודות קבלה זו, לא נולדו על ברכי דתנו. וראה נא שמצאתי בספרי המשורר הגדול הרומי הקדמון Virgil שמזכיר שבעה מדורים אלה, וגם הוא קראם בשם „מְדוֹרִים״ (וואָהנונגען) והולך ומבאר אחד לאחד מי המה הנמצאים בכל מדור ומדור, עד שלא יסתפק שום אדם אשר יקרא את דבריו אלה, כי ממנו ומהדומה לו מחכמי יון והרומיים הקדמונים, באו אל קצת מחברי ישראל שהיו אחרי ווירגיל, וההבדל שביניהם הוא רק בזה, שווירגיל מונה רק ששה מדורות בגיהנם, ובמדור השביעי אומר שהוא

הגן עדן. ולא רציתי להעתיק אות באות דברי ווירגיל, כי יארך הענין, ואני תש כח, לכן כל מי שבכחו לקרוא את דבריו יבא ויקרא, כי הספרים גלוים ומצוים Virg. Aen. L. VI. Leip. 1765 T. 4. ועיין Baniers Götterl.

מכתב

קרעמניץ ניסן תר"א. שלום לידידי היקר המופלג כבוד מו"ה מאיר ג"פ נ"י — —
ומה שהתרעמת עלי מה שכתבתי בספרי תעודה בישראל ובית יהודה בכמה מקומות וביחוד בבית יהודה בצד 133 שכאשר בזמן חכמי המשנה נשתנו עניני היהודים, כי ממה שהיו ראשונה עובדי אדמה גרו תחת יד האומות ועשו מקנה וקנין, וזה היה צריך לחדש להם דינים חדשים וכו' וסיימת סוף דבריך „תם ושלום" וכו'. — כפי הנראה לא קרית ספרי על הסדר, וע"כ באת בעלילה עלי, כמדומה לי שכל דברי אלה יש להם יסוד גדול בתלמוד, וכמה תקונים תקנו חכמי התלמוד בזמנם, גם הגאונים שאחריהם וגם בכל דור ודור, כמו שתראה אם תקרא על הסדר, ולא לסירוגין; אך למען לא אפטרך מכל וכל, הנני להעתיק פה מאמר אחד מהתלמוד, אשר בפה מלא מעידני. וז"ל התלמוד סנהדרין (דף ג' ע"ב): „אמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם (ויקרא כ"ד), ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה? כדי שלא תנעול דלת בפני לווין" עכ"ל התלמוד. — ואם כדבריך, יש להקשות מה נשתנה הזמן הזה מזמן משה, והלא גם אז ינעול דלת בפני לווין אם תהיה דרישה וחקירה בדיני ממונות כמו בדיני נפשות? אם לא שנאמר שאז לא היה מסחר וקנין.

ומה ששאלתני מה שכתבתי בשרשי לבנון מחברת א' שמדה (אייגענשאפט) נמצא גם בתנ"ך, ושאלתני איך היתה נקראת בתנ"ך לפי רוב? — דע שתבת לב היה משמש בתנ"ך על ענין זה, לב אכזר, פי' מדת אכזריות וכדומה, ומזה יש לפרש באבות (פרק ב'): „אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה וכו' לב טוב.

תשובה אל החכם יה"ב

יקירי! על שאלותיך בדבר שתי הזונות שבאו לפני שלמה למשפט, מה היה חפצה של זונה זו השניה לקחת לה ילד זר? ומה לה ולצרה הזאת? ובפרט כי ממזר הוא, ואיך לא תבוש לדבר בפני המלך והעם?

א) הזונה הפנויה הישראלית אם יולד לה ולד, הולד כשר הוא, ואינו ממזר, כמבואר בתלמוד ובפוסקים, ולדוגמא עיין „יד החזקה' להרמב"ם הלכות איסורי ביאה (פרק ט"ו ופרק י"ח). ודע שהזונות העבריות היו נזהרות בנדה וטבילה; כי מלבד שנדה וטבילה דאורייתא, עוד היה חק זה בארצות המזרח אף קודם מתן תורה, כמו שבררנו בספרנו „אבני מלואים', וגם נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר הוא כמבואר בתלמוד ובפוסקים, ולא נזכר בתורה כלל איסור הזנות לישראל עם אשה פנויה, ולא נאסרה אשה בזנות לישראל אלא מזמן התלמוד וממדרשו של ר' אלעזר בן יעקב נמצא את נושא אחותו ואב נושא בתו,

ועל זה נאמר (ויקרא י"ט) : „ומלאה הארץ זמה" ובא הוא ז"ל ובטלם עיי"ש [1] .

ב) בעדות סופרי התנ"ך , וספרי קדמוניות לרומיים , וספרי המסעות החדשים הנוסעים בארצות המזרח , היתה מאז גם עתה אשה חשוכת בנים , אם עקרה או שמתו בניה ונשארה גלמודה וכדומה , לבוז וחרפה , כמו שנראה בבראשית ל' : „אסף אלהים את חרפתי" . וקללה רבה מאת ה' תחשב , גם חשובה חשוכת בנים כמתה , כמו שנראה מדברי רחל שם : „הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי" לא אמרה אמות או אמותה אך מתה (איינע טאדטע) כלומר הנני חשובה כמתה (ועיין נדרים פרק א') . גם היו שם בארצות המזרח העקרות וחשוכי בנים יושבות כאבלות וראשם חפוי [2]) ובעבור כל הדברים שכתבנו עד הנה היו נוהגות הנשים הללו שם המשוללות בנים לגדל עכ"פ בן זר על ברכיהן ויהי למו כבן . ומזה תבין מה שנהגו שרה ורחל לתת את שפחותיהן לבעליהן , והבנים הנולדים מהן היו נחשבים לבניהן וגדלו אותם על ברכיהן , וזהו שאמרה רחל : „הנה אמתי בלהה בא אליה ותלד על ברכי" (וכדמתרגם שם אונקלוס „ואנא אֲרַבֵּי") וגו' ותהר בלהה ותלד ליעקב בן ותאמר רחל „דנני אלהים" וגו' ויתן לי בן (שם) , ונאמר אצל נעמי (שנשארה גלמודה מבנים) : ותקח נעמי את הילד ותשיתהו בחיקה ותהי לו לאומנת , ותקראנה לו השכנות שם לאמר „יולד בן לנעמי" (רות ד') , וכן נאמר אצל משה בבת פרעה : „ויהי לה לבן" (שמות ב') , וכפי המסופר בספר „חיי משה" מפילון היהודי היתה בת פרעה עקרה , ועשתה בערמה והתאמצה שיאמין העם שהילד הזה פרי בטנה הוא . וכן חמשת בני מיכל (ש"ב כ"א) לא היו בניה , רק בני אחותה מֵרַב , אבל יען שגדלה אותם נקראים על שמה .

בדבר איזה מצות שתלויות ברפואת הגוף

כבר הוכחתי לדעת בספרי בית יהודה בכמה מקומות , וביחוד בצד 85 בהערה (הוצאה ראשונה) , שיש מן המאכלות האסורות וכן מטומאה וטהרה יש מהם השייכים לסוג דת הנימוסית וכו' , ואחד מחכמי זמננו כתב לי ואמר : „שחלילה לומר שיש מצות ההולכות על דרך הרפואה" וכו' .

לא אדע מדוע יתפלא זה , והנני להביא לו ראיה שגם חז"ל חשבו שיש הרבה אזהרות בתורה שהמה שייכים לדת הנימוסית והולכות ע"ד הרפואה , ד"מ : המשהה נקביו יזיק לו , ועובר בזה על מצות הרופאים לבד , כי המה אומרים

---

[1]) והגאון בעל עקדה (פרשת ויקרא שער כ') מזכיר שבימיו היו בקצת קהלות מחזיקין נשים קדשות , ומספיקין להם פרס מן הקהל כיון שמצילות את הרווקים מחטא וכו' עיי"ש .

[2]) ומזה תבין המליצה בתפלת נחם (ותפלה זו היא קדמונית ונתחברה בזמן חכמי התלמוד בארץ המזרח) „נחם וכו' ואת העיר האבלה וכו' והיא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה" עכ"ל .

שהוא מזיק לגוף, ואין השכל גוזר שיהיה בזה איזה חטא דתי, ובכל זאת אמרו חז״ל: המשהה נקביו עובר על „לא תשקצו את נפשותיכם״, והפסוק הזה הלא נאמר באכילת שקצים ורמשים (ויקרא י״א מ״ג, ועיין רש״י שם), והנך רואה שגם אכילת שקצים ורמשים הוא ממצות הנימוסיות, מפני שהוא מזיק לגוף, ועיין רמב״ם יד החזקה חלק שני הלכות מאכלות האסורות פרק י״ז הלכה כ״ט, ל׳, ל״א, ל״ב לענין בל תשקצו, ולענין איסור דבר מאוס (ועיין מורה חלק ג׳ בטעמי המצות).

בדבר הנבואות והיעודים

דברי הנבואות והיעודים נכתבו עפ״י רוב ברמז ובחידה, ולא יבוארו אלא אחר שיתקיימו, הטעם לזה: כי אם היו די באור היה יכול לצמוח מזה רעה, ד״מ: לו אמר ה׳ באר היטב לאברהם שזרעך יהיו בגלות בארץ מצרים ע״י נכדו יוסף בן יעקב, שימכרו אותו, אז לא היה באפשר אח״כ כי יעקב היה נזהר על בנו, והיה יודע שבניו מכרו אותו מצרימה, וכדומה שהיה נתקלקל כל הענין, וכן דרך משל נכתבה בתנ״ך איזו הבטחה לטובת ישראל, אבל כל זה נכתב בדרך רמז לא נודע כלל כוונת הנבואה, אך אח״ז כשיקוים הדבר אזי נראה בעליל כל הנבואה הזו מפורשת, והטובה הזו לא תוכל להיות ד״מ כ״א ע״י רעה גדולה שיעשו למו תחלה, ואם יהיה הענין הזה נודע די באר לישראל וגם להאומה העושה רעה זו לישראל, אז יתקלקל כל הענין, וכוונת ה׳ ע״כ העלימה.

בר כוכבא

בר כוכבא הידוע, אולי היה שֵׁם עירו כך, כי מצינו בפסיקתא רבתי (פרשה ט״ז): „שאלתי את רד״א מן כוכבה״, וכן מצאתי כעת שהעיר בית שמש בחלק יששכר הוא הנקרא היום מן הערביים בשם „כוכאב אל האמא״ (ר״ל כוכב השמש) ועיין מה שכתבנו בערך שמשון.

חק ומשפט

כבר בררנו בסוף ספרנו בית האוצר מחברת ב׳ שהכוונה בו לפעמים בתנ״ך מה שנקרא אחר כך בפי בעלי אסופות בשם „טבע״ (דיא נאטור), ומזה בארנו (שמות ט״ו) „ויורהו ה׳ עץ וישלך אל המים וגו׳ שם שָׂם לו חק ומשפט ושם נסהו״ (ועיין ראשונה היטב דברי הבאור שם מה שהביא בשם הרמב״ן בפסוק הזה), וכך הוא הכוונה לדעתי: שם (במרה) שָׂם (ה׳) לו (ר״ל לעץ הזה) חק ומשפט ר״ל טבע זו, היינו אם ישימוהו במים המרים של המקום הזה, אז ימתקו המים, ושם (ר״ל במקום הזה) נסהו (ר״ל בחן ונסה משה את העץ הזה) (דארט פראָבירטע ער איהן).

וכה דרכי אל, שברא תמיד רפואה לכל מכה באותו מקום, וכל הענין הזה פה היה למור ורמז לישראל, שה׳ מזמין לאוהביו ההולכים בדרכיו תמיד רפואה למכתם, ומאיר עיניהם למצוא התרופה הנאותה, בלי עמל וטרח, ובלי רחוק מקום, אבל בקל ובאותו מקום. וזהו שהוסיף לאמר: והיה אם שמוע וגו׳ כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה׳ רופאך, וכדמפרש רש״י (בשם המדרש) ואם אשים הרי היא כלא הושמה, כי אני ה׳ רופאך עכ״ל. ור״ל אף אם יקרה לך איזה חולי אזמין לך רפואתו, כי אני ה׳ הוא הרופא שלך.

מכתב

ידידי ויקירי ר״ל! השב אשיב לך בדי תודה היום את הספר הנכבד מאלוף נעורי אביר הרועים מוהר״נ קראכמאל נ״ע אשר שלחת לי תמול. יען עתות שאנן אין עמדי, תת מעיני בו כנכון למפעל כמוהו, אמנם רגעים אחדים אמש הלילה השתעשע בו נפשי, כאשר ישתעשע יונק את שדי מינקתו אחרי הגמל, ויזכור בירחי קדם, ויאנח! — בחפזי עברתי על פני ספרו ותשוט עיני כה וכה, רחפה רוחי כנשר על גוזליו, נוגע ואינו נוגע, תקעתי את שני לא תוך חרצן הפרי, אך בזגו ועורו, כאשר יטעם איש בלקחו פרי מן הטנא למען דעת מה היא, חי אני! אף אם לא היה חקוק על מפתן השער שם מחברו, הכרתיו; כי עקבות ר׳ נחמן בכל שעל נודעו. גם את קולו שמעתי מתוך אשו, האמנתי כי ידבר עמדי פנים בפנים, יהי זכרו ברוך! אמנם תדע יקירי! כי מצאתי בו בענין תורה שבע״פ כמה ענינים ומעשים המה שמכוונים דבריו עם דברי בספרי בית יהודה שנדפס כבר, וגם בספרי זרבבל, ומאד שמחתי כי כוונתי להחכם הגדול הזה. (קרעמניץ ח׳ כסליו תרט״ו).

מכתב

קרעמניץ ער״ה אדר ת״ר טו״ב. לינוב חכמה הגות לבו תבונה, לשונו כסף נבחר, תורני מופלג, בקי וחוקר, דולה פנינים מקרקע ים התלמוד, ויסב אותם משבצות זהב, ה״ה החכם הרב מ׳ ישראל באהמער. יתן ה׳ אתך את החיים והברכה והשלום!

מחברתך אין ערוך לה „כיצד מעריבין" אשר כבדתני הגיעתני מעיר זיטאמיר היום ששה ימים, ומי יודע כמה נתעכבה בדרך עדי באה עדי.

חובר מחכם! תודה לך חלף תשורתך זו הכבודה, היקרה בעיני עד לאחת, במוצא ידים אומר: ברוך אלהי ישראל אשר נתן לך לב חכם, וקו ומאזני משפט, כמוך ירבו בישראל! על ערשי ערש דוי אשתעשע בדבריך, ויהיו נרי למכאובי, ושקוי לעצמותי היבשות, ואני בתוך הגולה, מושבי עיר תלאובות, אין אורח, אין סופר, אין ספר, אין מגיד חדשות, ואין קורא בספרים, ואין רואה עלים חדשים. אשמע סביבי יום יום אנקת אביונים העשוקים מהרודים בעם, מאחינו שוטרי ישראל וראשיו, ואשמע אחרי קול רעש גדול מתנשא לעמת שרפים (שותי יין שרף) מהחסידים, אשר ירקדון בחוצות עדרים עדרים, ויזמרון

בקול, מַנהגים רַבִּיִּים הדשים לבקרים במרכבות מרקדות לעירי, זה יוצא וזה נכנס, ולעמתם השרפים משתכרים ואומרים קדוש!

משום ועוגה התערבו יחד בקרבי, בראותי במחברתך זו, כמה סופרים יקרים וחכמים נפלאים, והמון ספרים יקרים וטובים, וכלם חדשים לאזני, ולא זכיתי לראותם, ולא שמעתי מהם עד כה. ואף הספרים הנודעים לי מישנים והדשים, גם הם אין עמדי פה, והי אני! כי בוש אבוש להגיד, כי גם מספרי בבורי עתים ומכרמי חמד, לא ראיתי כ"א שתים או שלש מחברות, והעדר ספרים הגדיל כפלים מחלתי, בעת שחברתי ספרַי, הנדפסים והנמצאים עודנה בכתיבת יד, ורבים המה ת"ל. וזה כערך שבע שנים אשר זרקתי מידי הקולמוס, ומסרתי כל ספרַי כ"י ליד ידידי הגאון ר' דוד לוריא בוכיוועד ז"ל, והוא היה חפץ להדפיסם, והיו בידו עד יום מותו, ועתה באו ספרַי תחת רשות ב"א בעיר אדעססא, ואני משכתי ידי מהם, כי קשה עלי הענין, ואף הכתיבה והישיבה כל שהוא, ובנפשי אני עושה. ולמען כבודך יקירי, וכבוד מחברתך היקרה לי, אמרתי יהי מה, אקום, אשב ואכתוב לך יקירי דברים אחדים, כי נקשרה נפשך בנפשי, יאריך אל ימיך, ועשה חיל בשדה יהודה וישראל, לכבוד דתנו, רבותינו, חכמינו וסופרינו הישנים עם החדשים, ולכבוד אחינו מבית ישראל, ולא כל ישראל, הן המה אשר לא כרעו לבעל, ואשר לא שתו מי רעל, הייתו: החסידות והמינות, כי שתיהן בימינו היו בעוכרי ישראל.

לבי אומר לי — אף כי לא ידעתיך עד כה — שלבך לשמים, ומלאכתך בשדה החכמה והמדע, כמוהו, וכל אמרת חז"ל קדושה בעיניך, ולכן רכב וצלח, וה' ישלם לך בזה ובבא, ומחכמי הזמן וסופריו, ומכל משכיל על דבר האוהב אמת תשא ברכה וחסד ותודה רבה.

הא לך יקירי וסופר נכבד דברים אחדים מה שהערתי בקריאת מחברתך היקרה. באין ספרים כלל וכלל — ורצוני לשמוע דעתך בזה. אגרותיך או ספריך וכדומה, יכולים לבוא אלי בטח ובזמנם, אם תרצה לכבדני... אולי תוכל להודיעני כמה יעלה שכר הדפסה בברלין מבאגען, ועל נייר המדפים, כנייר של ספרך זה ששלחת לי, כי נחוץ לי לדעת, אולי אוכל שיודפסו ספרַי, רובם או קצתם, או אולי כיום, בברלין, ואז אודיע מזה לב"א באדעססא, וגם תראה לבקש את הממשלה הטובה פה, שתתן לי רשות להכנים ספרים שנדפסו חוץ למדינה, בלי מכס, ואקוה כי תעשה למעני הממשלה, כי תודה לה' יקרתי בעיניה — וגדולה מזו אבקש מכבודך יקירי, לעשות עמדי אות לטובה — אם לא יהי כבד הדבר עליך — להתאמץ בהדפסה, ואז אתן לך תודה רבה, ואברכך כל ימי חיי. והיה אם יכתוב לך ב"א מאדעססא איזה מכתבים בדבר ספרַי אלה, אחלה פניך להשיב אותו דבר, כי אנכי בעצמי קשה עלי הדבר הזה, ובגלל הדבר הזה פרקתי מעל צוארי כל טרדות ספרַי, ומשכתי ידי מהם, ולא אתערב יותר בכל הענין הזה.

היה בטוב, עוד תזכה להפיץ מעינותיך חוצה, להיות דולה ומשקה לשמח אלהים ואנשים, וה' ישמור את פיך ועטך לדבר מישרים, ולא יכשלו נצח, הנני ידידך החפץ באהבתך, יב"ל. (ואלה המה ההערות אשר מצאתי לנכון להעיר עליהם):

קצת הערות

תמורת אביינוס צ״ל אבגינוס בצד 6. בתלמוד ירושלמי ובמדרשים, וגם בקצת לשונות החדשות יש לפעמים במלות השאולות מיונית ורומית שמחליפים במבטא אות ג׳ לאות י׳ וכן בהפך אות י׳ לאות ג׳. ד״מ: Elegie (קינה והספד) יבוא בירושלמי ומדרשים „אֶלֶיִיא״ וכן בהפך: “Traianus„ (קיסר רומי) יבוא בירושלמי ומדרשים „טרגינוס״ או „טראכינוס״ וכדומה, ובלשונות החדשות יעאָגראפּיע תמורת „געאָגראפּיע״ וכהנה רבות.

לצד 31 „דהוה אזיין בהון״. נראה לי פרושו: שהיה מזדיין בהם, ר״ל השדים היו לשלמה כאנשי חיל מזוינים נושאי כלי זיין, שהיו שומרים לראשו, וכנהוג אצל המלכים אז, ואח״כ לקח שלמה תמורת השדים המזוינים את גבורי בני אדם מישראל, כאמור הנה מטתו וגו׳.

לצד 33 Isis בשם דיאדארום: אֲלט. אולי היא מלשונות המזרחיות, וידענו בברור ששמות האלילים אצל היונים באו להם מהמצריים והכנענים והכשדים, ומקור מלה זו יהיה אולי מן העברית ישיש, ולשנוי ההברות מהאותיות והנקודות בלשונות הללו אין להפליא כידוע. ובזמן גלות בבל השתמשו גם היהודים במליצה כזו: „עתיק יומין״ ובספרי המקובלים אח״כ בתאר „אדם קדמון״.

לצד 51 „תאל״ מלה זו לשון רומית היא Talea, זמורה לנטיעה ולהרכבה, ויוכל להיות שמקור מלה זו בלאטין לקוח מלשונות המזרחיות מעיקר שרש „תל״ ומזה בעברית שרש שת״ל (בהעמיד כל שרש על שתי אותיות, והיא האמת) ומן „תל״ נעשה בעברית עיקרי שרשים: דל, סל, זל, היינו: שרש דלל או דלה, דלת ראשך כארגמן, שער הראש, לפנות דליותיו, ענפי העץ ושער הראש תאר אחד להם בעברית ובלשונות אחרות, ושרש סלסל (ענפי העץ) ושרש זלזל (ענפי העץ), וגם מעיקר שרש תל נעשה שרש תלתל. משנוי ההברות והתחלפות כאלה כתבתי בספרינו השרשיים למאות ולאלפים. הלא המה בב״י [1].

זה שנה הוגד לי מווילנא, לשמחת לבבי, שהח׳ ר׳ שניאור זאקס מזאמוט נמצא כעת בברלין, והוא שוקד מאד בלמודים ועושה פרי תבונה המשמח אלהים ואנשים, ומסתמא הוא זה החכם ר׳ שניאור אשר זכרת במחברתך זו, ואני כבר ראיתי בו אותות חכמה בהיותו במחיצתי, ולכן פקדהו בשמי לשלום ותברכהו בשמי אלף פעמים, כי יקר הוא בעיני מאד, אף כי אראה כי שכח בי. ופליאה היא בעיני מאד, ואני הלא עשיתי עמו טובה רבה, וכמעט כל האמור בנוסח לפיכך וכו׳ הנמצא בהגדה, וחוץ לזה כפי הודאת פיו בעצמו, וכעדות מכתביו אז אלי, הנני אלופו ורבו, כי ספרי היו נר לרגלי השכלתו. טוב לו להשדהו כי שכח בי, מלחשדהו כי מעל בי חלילה!

---

[1]) שרשי לבנון ותולדות שם יצאו לאור הדפוס, והשאר בכתובים — המו״ל.

בדבר הזהר והקבלה

לחרב החכם מו"ה דוד לוריא בוכיוועד ז"ל (קרעמניץ שנת תרט"ו).

כבר השיבותי למעכ"ת זה שלשה שבועות על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון הכל באר היטב; ואני תמה על כבודו שלא ירד לכוונתי, ולכן אפרשהו הפעם באר היטב יותר ויותר — — — אך אבקש מכבודו שיהיו דברי אלה לו לבדו ולא לזרים וד"ל. — — — — צר לי מאד שלא יוכל מעכ"ת לשלות כמה קונטרסים מספרו שכתב לחזק הזהר והקבלה. וכבודו יודע שאני איני מתנגד על הקבלה בכלל, וכמו שכתב לי מעלת כבוד תורתו בעצמו, שראה ודקדק היטב בספרי בית יהודה ומצא אותי לאינו מתנגד על הקבלה בכלל, ואדרבא אמרתי שם שמדברי חז"ל נראה די גלוי שהיו לרבותינו הקדמונים סודות ורזי תורה, הנקראים להם סתרי תורה וכו׳.

אמנם אם כל לבי אגלה לפניו הוד כבודו, אומר: שאין כוונת חז"ל בסתרי תורה כ"א לדברים מחכמת הפילוסופיא הטהורה הקדמונית וחכמת הטבע ומחכמות אחרות יקרות, ואולי גם מאיזה סודות באלהות ובנבואה שהם למעלה מחכמות אנושיות, אך אין כוונתם כלל על סודות הקבלה שבספר הזהר והנמשכים אחריו, כי כל אלה המצאות חדשות, לא זו הדרך ולא זו העיר שבסודות חז"ל, כי המה (של חז"ל) כבר נשתכחו ונאבדו מטלטולים וגרושים. גם נראה לי שהסודות שהיו לחז"ל הקדמונים לא היו כ"א בספר בראשית בתחלת הפרשה, ובמצות שבתורה הבנויות על הפילוסופיא, כמציאת ה׳ ואהבתו וכדומה, וגם בקצת מאמרי ישעיה יחזקאל ודניאל וכדומה, אולם רוב התורה לספוריה ומצותיה המעשיות וכדומה לא חשבו קדמונינו מחז"ל לסודות, אבל האמינו לדברים כהוייתן, בלי שום סוד. ומה שנמצא מאמר אומר: „שבעים פנים לאורייתא" או „התורה כלה שמותיו של הקב"ה הם" וכמובן בפרושו מדברי הרמב"ן ז"ל על התורה, וכדומה למאמרים כאלה, דע כי גם המאמרים הללו מאוחרים הם, לכן אין ראיה מהם כלל, ואדרבא כשנעיין היטב בתלמוד במכילתא ובספרי וספרא וכדומה, נראה מדבריהם גלוי שחשבו התורה לספוריה ובפרט למצותיה המעשיות, רק לפשוטן, ודברים כהוייתן, הן נמצא ד"מ כמה פעמים שמקשה התלמוד: „למה לי קרא? סברא הוא"! ואם היה התלמוד מאמין שיש בתורה סודות נעלמים לבד הפשט, לא היה מקשה שאלה כזו. וכן לא היה אומר לפעמים: „עירוב פרשיות כתוב כאן" ופירש רש"י (ב"ק ק"ז) עירוב פרשיות: „פסוק שהוא מפרשה אחרת נתערב בזו שאינו מקומו". ואם היו סודות, ושמות של הקב"ה, בטלו כל דברי המאמר הזה. וכן המאמרים בתלמוד: „ההוא מיבעי ליה לר׳ פלוני". וכן: „איידי דכתב האי כתב האי". והרבה מאמרים כאלה נמצאו בתלמוד ומכילתא וספרא וספרי, וסתם ספרי ר׳ שמעון בן יוחאי הוא. ופה הקושיא יותר גדולה, שהוא ר׳ שמעון שמיחסים אליו הזהר והתקונים, ובתלמוד וספרא וכו׳ מצינו לפעמים הלשונות הללו שהזכרנו

שיוצאים גם מפי ר׳ שמעון בן יוחאי עצמו ומתלמידיו הנמצאים בזהר. וא״כ לרעתי הקלושה לית נגר ובר נגר שיוכל לפרק כל השאלות ששאלו רבותינו האחרונים עד ר׳ יעקב עמדן ואחריו נגד הזהר, וכל אלה גלוים וידועים למעכ״ת יותר ממני, ובפרט שמעכ״ת עוסק בענין הזה. אך יען שמעכ״ת כתב לי שדבריו בספרו החדש העומד לימין הזהר, ושר׳ שמעון בן יוחאי חברו, והכל כאשר לכל כמקובל אצל רוב העם בימים ההם, ואני ידעתי את מעכ״ת ושכלו הזך, ובקיאותו בתלמוד וספרא וספרי וכו׳ ואין דבר נעלם ממנו, גם אדע כי לא יתהלל במתת שקר כמו שכתב לי כבודו. כל זאת הלהיב בנפשי תשוקה רבה לראות דבריו, ואם עוד נפשי יקרה לו, כמאז החל לבוא עמי באגרות רצוא ושוב בדברי תורה וחכמה — אלף פעמים אשביעהו לשלוח לי עכ״פ באָגען אחד מהמובחר בעיניו, והנני נשבע לו בחיי ראשי, כי לא אקח ממנו שום העתקה, גם לא אַראה לשום אדם, ולא אספר בעל פה לשום אדם תוכן אמריו. אקוה לתשובתו. הנני ידידו החפץ באהבתו ומתכבד בשמו הנכבד והמהלל בעולם, הכותב בחפזון ובידים רפות. יב״ל.

P. S. בפאסט השנית אולי אשלח למעכ״ת איזה מאמרים ממה שהחלותי לכתוב בימים ההם, שלפי דעתי „הקבלה החדשה״ אקראה¹) הוא לקוח בכל יסודותיה מהמיטאלאגיע הבבלית המצרית הכנענית והיונית הקדמונית, ומהפילוסופיא הקדומה לבבלים למצרים ולכנענים וליונים. ואני רוצה שיבטל מעכ״ת את דברי אלה, וחי נפשי כי אשמח אם אמצא שדברתי אלה ברות המה, באלה הדברים, ועל מי חל יותר לעיין בדברי אלה ולהשיב עליהם כמעכ״ת המלמד סנגוריא על הקבלה. דברי הנ״ל.

מכתב

ח״י אייר תרי״א קרעמניץ, יקירי החוקר ש״י פין ירחמך ה׳! מכתבך היקר לי מאד מן ט׳ ניסן הגיעני לנכון, ומחולשת כחי לא אוכל לבוא עמך בהרחבת דברים, כיאות לענין כזה. וע״כ קבל נא באהבה יקירי תשובתי הקצרה בדבר שתי שאלותיך:

א) בעל ספר אל מקמץ או המקמיץ היה קראי, עיין בספרי הקראים אשכול הכופר (נ״ז ונ״ח) דוד מרדכי ובאגרת קריה נאמנה כי שם מעתיקים מספרו הרבה מאמרים, דוק בהם ותשכח כי קראי היה. וכן קבלתי זה כשלשים שנה מפי ידידי מחמד נפשי אדוני ומורי ראשי, הרב הגדול ראש החוקרים, איש האלהי ר׳ נחמן קראכמאל הכהן זצ״ל. ודע יקירי! שזה בעל ספר המקמץ היה שמו ר׳ דוד בן מדואן אל דקי (עיין אשכול הכופר בדברו על הכתות שקמו בישראל).

ב) בדבר הנקודות שאמרתי בשם סופרי האומות שהמציאן ר׳ יצחק בר ברוך, כן

---

¹) בין כתבי יד של הרב ריב״ל לא מצאתי את הספר הזה, ואולי כוונת הרב בזה לספרו פתוחי חותם אשר הזכיר אחריו בכתובים, המלא מאמרים הכרחיים ונחוצים בענין זה. (המו״ל ספרי ריב״ל).

כתב טשאצקי (עיין בספרו Rosprawa שחבר על היהודים, וכן כותבים זולתו. ואני כעת בביתי ריק מכל ספר, וכבר נתרחקתי מעניינים כאלה המדברים בקדמוניות, ולכן לא אוכל לתת לך פשר דבר מי הוא ר' יצחק בר ברוך זה, חפוש אחריו ותמצא, כי בווילנא נמצאו כל הספרים הללו, לא כן עירי בימים ההם מעת נעתק הליצעאום מפה, היא ריקה מכל ספרים.

היה בטוב יקירי! וה' ישא פניו אליך וישם לך אך טוב ושלום סלה כחפץ מוקירך בלב שלם. יב"ל.

P. S. גם תדע שבית צור נמצאת ג"כ בס' יהושע (ט"ו נ"ח). ומה שכתבת בגל 35 בהערה בדבר הוראה ואמרת בסוף: „כי לא התבררו עד היום כפי מה שנודע לי". — כוונתך אל מחברת ציון תר"א כי שם נשאלה שאלה זו לבאר מה הכוונה בדברי התלמוד סוף הוראה.

ואם תעיין יקירי בדברי כללי הש"ס לר"ש הנגיד ותמצא שבר לחידתך, וביחוד נעלם מאלה השואלים וממך יקירי דברי הגאון מהרנ"ק בתשובותיו.

מכתב

יקירי החכם מ' י"ל ב"ש. קבלתי מכתבך היקר לי, והיה בטוח כי אשלים חפצך בכל מבוקשך. ועל אשר נפלאת יקירי על דברי האברבנאל על התורה סוף פרשת בראשית שכתב וז"ל: „ופה נשלם פי' ספר בראשית הנקרא ספר הבריאה" עכ"ל. ונפלאת מאד על דבריו אלה, ואמרת שנעלם ממך איפה נמצא שיקרא ספר בראשית בשם ספר הבריאה כי לא מצאת לא בשם התלמודים והמדרשות, ולא בשום חבור ישן וחדש. דע יקירי! שספר בראשית נקרא מהשבעים זקנים בלשון היונית בשם genesis ובלשון לאטינא generatio ר"ל היצירה או הבריאה (דיא שעפפונג), ונראה שכן היה נקרא באומה הישראלית מן אז אצל היהודים האלכסנדרונים שדברו בלשון היונית, יען כי הפרשיות הראשונות מזה הספר מדברות על היצירה, ונדבר מזה אי"ה באחד מספרינו, ונבאר מזה ג"כ הלשון: אלה תולדות השמים והארץ, שיהיה פרושו טבע. עיין בית יהודה, כי שמה דברנו קצת מזה, גם יובן מה שנקרא בתלמוד הטבע בשם מעשה בראשית, ויובן מה שנקרא הספר הנודע ספר יצירה.

פרעה

בשם זה היו נקראים מלכי מצרים עד זמן פטאלאָמעאוס לאגוס שר צבא אלכסנדר המקדוני, שמלך שמה, כי מן אז והלאה היו נקראים כל מלכי מצרים היונים בשם „תלמי" (פטאלאָמעאוס) שלשה עשר מלכים זה אחר זה רצופים, עד קלעאָפאַטרא המלכה, שעמה חדלה ממלכה זו.

עד ימי שלמה המלך, לא מצינו שיזכירו הכתובים שם עצם לשום מלך ממלכי מצרים, אולם רק בשם תאר „פרעה". ע"כ לא נודע בברור מי היה פרעה זה שלקח את שרי אשת אברם? ומי היה זה שהיה בזמן יוסף? ומי הוא זה שענה את ישראל? ואיזהו הנטבע בים סוף? על שישק מלך מצרים שהיה בזמן שלמה (מלכים א' י"א) אומרים שהוא Sesnochis, ועל נכה מלך מצרים

שהיה בזמן יאשיה (מלכים ב׳ כ״ג) הנקרא ג״כ נכו (ירמיה מ״ו) אומרים שהוא Nechos שמזכיר הסופר הערָאדָאטוס, ולרבותינו ז״ל במדרש שיר השירים הוא שישק והוא נכה עיי״ש. ועל סוא מלך מצרים שהיה בזמן הושע בן אלה מלך ישראל (מלכים ב׳ י״ז) אומרים שהוא Sabahon או Sethon, ועל חפרע מלך מצרים שהיה בזמן ירמיה (ירמיה מ״ד) אומרים שהוא Apries שמזכיר ג״כ הערָאדָאטוס ואומרים שזה אפריעס היה בנו של Psammis ובן בנו של Nechos הנזכר.

ששים

על דבר השעור ששים באיסור והיתר (בטל בששים) מדוע דוקא השעור הזה הוא ולא אחר? וכן נמצא בפאה אחד מששים (והוא מדרבנן) (פאה פרק א׳ משנה ב׳) וכן הולך כל דבר מעוט בשעור הזה, ד״מ: אחד מששים בנבואה, וכיוצא בו? וחכמי האמוראים בגמ׳ (חולין דף צ״ח) אמרו: כל איסורים שבתורה בששים, ויליף מזרוע בשלה עיי״ש.

אמנם לי נראה מפני שחלק הששים הוא הקטן במשקלים ובמדות (ביחזקאל מ״ה) השקל: הוא אחד מששים בחומר, עיין שם היטב ביחזקאל ודוק בדבריו שם.

טעם למי מלח והזרוע הצלויה בליל פסח

המי־מלח לסעודות היה נהוג לפעמים בימים הראשונים כנראה מן התלמוד, ולדוגמא עיין במשנה דשבת (פרק י״ד), והזרוע בליל פסח כבר אמרו שהוא זכר לקרבן פסח (ועיין רמב״ם הלכות חמץ ומצה פרק ח׳ הלכה א׳ ובמגיד משנה והג״מ שם, ועיין אבודרהם) ובתלמוד ירושלמי אמרו שלוקחין דוקא זרוע כלומר למפרק יתנא בדרעא מרמתא (פי׳ לגאול אותנו בזרוע רמה). כבר בררנו לא אחת ושתים שיש לפעמים למנהגים כאלה טעמים פשוטים, וקדמונינו השתדלו לתת להם גם טעמים רמזיים, ולכן לא יחשב לנו לאון בתת להם גם טעמים פשוטים.

לדעתי שני הענינים הללו מי מלח וזרוע הצלויה ענין אחד הוא; ואומר: בסעודות הגדולות היו נוהגין בימי קדם אצל כמה אומות גדולות לשאול חידות, כמו שבארנו כבר גם בספרנו אפס דמים שיחה שלישית בענין „אחד מי יודע״ עיי״ש. והיה מנהגם להכין בשלחן זה קערה עם מי מלח, וחתיכות חתיכות בשר צלי, והאיש אשר שבר את החידה הנשאלת (ר״ל פתרה כראוי) נתנו לו חתיכת בשר צלי, חלף פתרונו האמתי. והאחרים שבסעודה זו אשר לא יכלו לפתרה, או פתרוה שלא על נכון, השקוהו כוס של מי מלח, והיו כופין אותו לשתות לקנס ועונש (עיין Pollus ספר רביעי פרק י״ב). ויען שסעודה זו של פסח בערב היא ממש על דרך סעודות הגדולות של השרים כנזכר בספרנו אפס דמים שם, וגם שאלו בעבור זה חידות עיי״ש. ויוכל היות שגם זאת היתה נהוגה לקדמונינו, ונשכח הענין הזה בכלל, ונשאר ממנו רושם.

גם יש לומר יען שהיה אסור לכהני מצרים , עפ״י דתם , לאכול מלח , והרחיקוהו תכלית הרחוק , לזה צוו חכמינו ז״ל לאכלו בפסח בסעודה זו , למען עשות נגד חקיהם , וכמו שאמרנו בספרנו אפס דמים על היין עיי״ש , ולזה צותה התורה : על כל קרבנך תקריב מלח , ולא תשבית מלח ברית אלהיך ; ואולם אכילת הביצים בלילה זו , כבר כתבנו בספרנו אפס דמים שכבר נהגו בסעודה הגדולה של השרים אצל הרומיים לאכול ביצים וירקות וכדומה בתחלת הסעודה , בכדי לעורר תאות האכילה (עיי״ש) .

בינה במקרא

,מברך רעהו בקול גדול בבקר השכים קללה תחשב לו׳ (משלי כ״ז) יתבאר על פי מה שאמרו חז״ל (ברכות דף י״ד ע״א) כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל כאלו עשאו (ר״ל את חברו) בָּמָה וכו׳ (והני מילי) במשכים לפתחו , ועיין אלפס שם , ודברי הרלב״ג בפרוש הפסוק הזה נוטים קצת לענין הזה שכתבתי . וכפי הנראה למדו זאת חז״ל מן החסידים כת האיסיים [1] שהיה אסור להם לפתוח שפתם בדבר הרשות בבקר , אולם קדשו ראשית דבורם בבקר להתפלל לה׳ , וכבר אמרנו שבעבור זה נקראו לדעתי האיסיים בשם ותיקין (עיין בית יהודה צד 202 בהערה הוצאה ראשונה) . ומה שאמרו במשנה (ברכות דף ל׳ ע״ב) : אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבד ראש , חסידים הראשונים (המה הותיקין הללו) היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים . וכבר שערנו מה שכתבה שם המשנה : ,אפילו השר שואל בשלומו לא ישיבנו ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק׳ , עכ״ל . הוא נמשך אל החסידים הראשונים , והמשנה מספרת מהם שכן היה נוהג איש החסיד הזה שלא היה מפסיק (בשעה זו שהתפלל או בשעה שהיה מכוון לבו) אפילו השר שואל בשלומו לא ישיבנו וכו׳ ואין זה דין לכל ישראל . ומה שמפרש הגמרא שם : אמר רב יוסף לא שנו אלא שרי ישראל וכו׳ וכן אמר רב ששת לא שנו אלא נחש וכו׳ ג״כ יוכל להיות שהכוונה על החסידים הללו , וראיה לזה שהגמרא מביא שם מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום וכו׳ . עוד אומר שכבר מותר לפרש פשט במשנה אף נגד פרוש הגמרא . (עיין ב״י צד 221) .

השארת הנפש ומשיח

כבר כתבנו בספרינו הקודמים וגם בספר זרבבל , שהאמונה בהשארת הנפש היתה נודעת לחכמי ישראל מאז היתה לגוי , אך היתה מהסודות ומתורה

---

[1]) איסיים , כה שמס , ולא אַסיים , וכן הוא במאור עינים תמיד אִיסִיים .

שבע״פ, ולא גלו אותה לעם הארץ, והמעיין היטב ימצא שכן נהגו מיסדי דתנו הקדמונים להעלים מן ההמון כמה אמונות נשגבות (כזו שהזכרנו) אף כי אמונות יקרות והכרחיות המה, כי חשו פן תצא מזה חורבא. ר״מ: האמונה האמתית והיקרה השארת הנפש, מצדה היא אמונה הכרחית מאד, אולם אצל ההמון תתהפך אמונה זו הטובה לאמונה הבלית, ועל כן העלימוה הנביאים וסופרי התנ״ך מההמון, וזכרוה רק בדרך רמז, בעבור החכמים המעיינים הגדולים.

והנה חכמי האומות הקדמונים ומיסדי הדתות הפילוסופיות שגלו בדרשותיהם ובספריהם סוד זה מהשארת הנפש להמונם, יצאה להם באמת חורבא גדולה מזה, וכמעט כל עבודת האלילים ממקורה יצאה, כי כאשר באה אמונה זו בהשארת הנפש מן החכמים הפילוסופיים אל ההמון, התחילו ההמון לחשוב בענין זה מחשבות פגול (כדרך ההמון הרחוק מדרכי התבונה, ודבר אין להם עם ההשכלה העיונית) ויצאה להם אמונה זרה: שהנשמות הללו אחר יציאתן מגופי האדם, נעשים מלאכים וממונים על בני אדם החיים, עושים בהם כרצונם מה שיחפוצו. וע״כ החלו בני האדם להקריב להם קרבנות, ובפרט להמתים הללו שהיו מצוינים בחייהם לאנשים גדולים הן בחכמה ומדע ומלאכה, והן בגבורה או ביופי וכדומה. ויבנו למו היכלות, והרימו למו מצבות ובמות ומזבחים ומקטרים להם, וזהו: זבחי מתים הנזכר בתנ״ך אצל האלילים (תהלים ק״ו): ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים, וכן מזה גם כן הזביחה לשדים ולשעירים הנזכרת בתנ״ך. ומזה הענין בתורה (דברים כ״ו): „לא אכלתי באוני ממנו וגו׳ ולא נתתי ממנו למת׳. וגם מזה כל דרישת החיים אל המתים, והאובות והידעונים, ואולי על זה רמז ישעיה הנביא בתוכחתו ואמר במתק מליצתו (ישעיה ב׳): „חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא׳. והסופרים הקדמונים מהגוים מודים בעצמם בפה מלא ואומרים שכך האמינו קדמוני הגוים על המתים ככל הדברים שהזכרנו לעיל. והסופר הגדול ביונים הקדמון העסיאָדוס (Hesiodus) בשיריו [1]) אומר די באר שהאנשים הישרים והצדיקים אחרי מותם נתמנים מן האליל יופיטער (Jupiter) למגינים וחוסים (בעשיטצער ר״ל אפוטרופסים) על בני האדם. וכבר העיד הגדול לנוצרים הקדמון אויגוסט (August) בספרו עיר האלהים (Ciritate dei) שלא ימצא אצל הגוים הקדמונים אליל אחד או אלילה אחת אשר לא היתה ראשונה בן אדם. וכן כתב פליניוס (Plinius) בפרוש בספרו הטבע (ספר 8 קאפ׳ 7) שבני אדם אחר מותם יבואו במספר האלילים או הכוכבים.

החכמים השלמים ובפרט מחכמי ישראל שנתאמתה אצלם ידיעה זו של השארת הנפש עפ״י מחקר הגיוני ומופתים עיוניים, האמינו בה רק בדרך כלל, ולא בדרך פרט, ר״ל דרך כלל שיש השארת הנפש, אך לא דרך פרט ר״ל איך היא השארה זו? ומה היא? ולמי היא? ואנה היא? וכדומה מהפרטים,

---

[1]) Opera et Dies v. 121. 122.

כי הפרטים בענין זה נעלמים המה, ועיין מחקר לא שזפתם, וכמו שהרחבנו לדבר מזה בספרנו זרבבל, והצגנו לעין הקורא שכן דעת גם חכמי התלמוד השלמים שידיעה זו בהשארת הנפש ובשכר ועונש אין לנו ממנה להאמין רק דרך כלל ולא בדרך פרט, וכל דבר פרטי האמור בענין זה, כל אדם כוזב.

וכמו שהיתה האמונה בהשארת הנפש אצל קדמונינו מן הסודות ותורה שבע״פ, כן האמונה במשיח היתה רק מתורה שבע״פ ומן הסודות, וגם אותה העלימו מן ההמון, והזכירוה בתנ״ך גם כן רק דרך רמז. ואף שאמונה זו גם היא יקרה מאד והכרחית, העלימוה בכל זאת קדמונינו מן ההמון, ומן אז שנתגלה סוד זה להההמון, התחילו לחשוב בו מחשבות זרות וארגו בו איש איש כפי העולה על רוחו הבלים אין חקר. וכבר ראינו כמה רעות גרמה אמונה זו ע״י ההמון, וגם כמה משיחים שקרים עמדו, וגם בימינו אם נסתכל נמצא שכל ההבלים שנשרשו ביהודים היום יסודתם היא האמונה בביאת המשיח, ובספור פרטיה ואופניה. וכמה וכמה רפיון ידים ועצלות ורעות רוח גרמה זאת, וכמה אולת צמחה על ידה, כי אמונה זו הזכה והטובה נתהפכה לרועץ, והיתה סבה לאמונות הבליות אין חקר.

ומה נעים אף יפה עשה החכם הגדול המצוין ר׳ יוסף אלבו בספרו העיקרים, שלא חשב אמונה בביאת המשיח לעיקר בין העיקרים, וזאת היתה לדעתי גם כן כוונת האמורא ר׳ הלל במאמרו בפרק חלק (דף צ״ט ע״א) „כבר אכלוהו בימי חזקיהו״ למען תתקרר אמונה זו בלב ההמון, ויפטרו מהרבה הבלים ורפיון ידים ועצלות. וזהו הטעם שאמרו חז״ל שם בפרק חלק גם במדרש תהלים מזמור ט׳ „תיפח רוחן וכו׳ אם יאמר לך אדם מתי יבוא קץ הגאולה אל תאמין, שנאמר כי יום נקם בלבי, לבא לפומא לא גליא פומא למאן גלי״, ור׳ זירא כד היה משכח רבנן דעסקי במשיחא אמר: במטותא מנייכו לא תרחקון יתיה, דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת משיח וכו׳. ואמונה זו בביאת המשיח היא אמונה צודקת אך דרך כלל, ולא דרך הפרטים הנאמרים בו, כי הפרטים המה נודעים רק לה׳ לבדו, וכמו שהעיר על זה הרמב״ם ז״ל בכמה מקומות מספריו ובפרט באגרת תימן, וע״כ צוה הרמב״ם שלא יטריד האדם את לבו בקריאת ההגדות הללו (שבתלמוד ומדרשים) שחברו יחידים מן האמוראים מפרטי הענינים מענין המשיח (עיין היטב בדבריו ביד החזקה הלכות מלכים פרק י״ב).

ומסבות הללו שהזכרנו מהעלמת החכמים מההמון האמונות היקרות הללו וההכרחיות, נמצאת ג״כ חכמה אחת נפלאה שהעלימו החכמים מן ההמון, והוא חשבון העבור ונקרא בעבור זה בשם סוד העבור, וצוו בזמנם לקדש החדש ע״י הראיה דוקא ולא ע״י החשבון, כמו שבררנו באריכות בספר זרבבל. ועיין להלן בתשובתנו אל הרב הגאון מ׳ ישראל נ״י אב״ד דק״ק בייטהען בארץ פרייסען.

ודרך אגב אומר פה שמצאתי לחכם גדול מהנוצרים שאמר, שאעפ״י שהיו אז בני ישראל מקדשין הלבנה עפ״י הראיה בב״ד, מכל מקום היה הב״ד גם כן

מחשבים בינם לבינם עפ״י חשבון חכמת הכוכבים, ואמת אמר כי כן כתב הרמב״ם בהלכות קה״ח פרק וא״ו ופרק י״א.

ודע יקירי! שחכמים השלמים מקדמוני האומות ומקדמונינו העלימו כמה עניני חכמה מההמון וקראום בשם סודות, סוד מעשה בראשית וסוד מעשה מרכבה (היינו הפיזיק ומעטאפיזיק) ואף חכמת הרפואה כמו שכתבנו מזה בספרנו „בית יהודה״ בשני חלקים הראשונים.

בינה בתלמוד

„האי מאן דמיבעית אע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי״ (מגילה דף ג׳). וז״ל רש״י:
„שר של כל אדם למעלה״ עכ״ל.

כבר אמרנו בספרנו בית יהודה בדרך כלל, שכל עניני השדים, וכן ענין השרים הרוחנים כגון שר של ים וכדומה, השרים הממונים על כל דבר, הנזכרים לפעמים בתלמוד ומדרשים, הכל כאשר לכל, לא על ברכי דת ישראל יולדו, אך הגיעו אל האומה הישראלית מאת חכמי האומות הקדמוניות, הודו מצרים יון וכדומה. האמינו חכמי קדם שיש לכל אדם החיים וגם המתים שר וממונה לכל אחד ואחד, ויש שהאמינו שיש לכל אחד שני שרים ממונים. והשרים או הממונים הללו, אינם שדים רעים כ״א רוחנים טובים, ונקראים אצל היונים והרומים בשם "genien„ או "geniusse„. וידוע שסאקראטעס הפילוסוף היוני התפאר שהגעניוס שלו מדבר אתו ומלמדהו רזין וחכמות (ואצל האחרונים המקובלים יקראו כאלה בשם „מגידים״) והרבה כתבו מזה הענין חכמי יון ורומא בספריהם, מהמיטהאָלאָגיע הקדמונית.

ואולם הסופר אפולעאוס בדברו על הגעניוס של סאקראטעס: (Apulei de Deo Socr. p. 50) הולך ומפרש בענין אחר את ענין הגעניוס של סאקראטעס ואמר, וז״ל: „הגעניוס הוא נשמת האדם, אחרי החפשה מן חבלי הגוף, ולפי דעתי הגעניוססע האלה היו נקראים בימים הקדמונים בלשון לאטינא בשם Lemus, והמה השדים הטובים הביתיים הנקראים Laren והן המה שהיו בחייהם טובים וישרים, ואולם אלה שהיו בחייהם רשעים, הולכים ונודדים אחר מותם באין מנוח, והמה השדים הרעים והמפחידים את אנשים הישרים אך לא יזיקו להם, ואך את הרשעים והחוטאים המה מזיקים, ואלה השדים הרעים נקראים Larven ובכלל נקראים השדים הללו הטובים והרעים יחד בשם הכולל "Manen„ ובעבור זה יכונו גם כן בשם שרים״ עכ״ל.

ההבדל הזה בין השדים הטובים הביתיים (הייזליכע) (ר״ל היושבים בבתים ובחצרות שבני אדם דרים) ובין אלה השדים הרעים אשר אין למו מנוח, ותמיד המה נעים ונדים בעולם, ההבדל הזה ממש נמצא אצל חכמי הקבלה האחרונים.

עוד מבטיחים חכמים וסופרים גדולים מהיונים והרומיים הקדמונים, כגון Lucian וכדומה, שהיו מגרשים אז את השדים או השרים הללו, כשהיו מקשקשים בברזל או בנחשת, כי את הקול הזה של המתכות הללו המה יראים מאד. וגם הענין הזה נמצא אצל קצת מקובלים אחרונים שהברזל יש לו סגולה לגרש הקליפות, ואמרו בעלי רמזיהם שאותיות ב ר ז ל הוא ר"ת: בלהה, רחל, זלפה, לאה, והמה בקדושתם מגרשים הקליפות לילית ונעמה וכו'.

כסוי הראש.

בדבר כסוי הראש לתפלה, כבר כתבנו הרבה מזה (בית יהודה 121) שאמרנו שהוא לקוח מן הרומיים (עיין היטב וואַרניקראָס צד 435 מה שכתב מן הטלית) (ועיין תלמוד מגלה דף כ"ד), ובמסכת סופרים (פרק י"ד הלכה ט"ו) אמרו שבגלוי הראש מותר להיות מתרגם התורה בצבור, אבל אין קורא בתורה, ואין עובר לפני התבה ואין נושא את כפיו וראשו מגולה, וכתב רש"י הטעם שאין כבוד לצבור, ולדעת אחרים בתלמוד שם מותר לקרוא בצבור ולעבור לפני התבה ולישא כפיו בגלוי הראש. ועיין טור אורח חיים בבית יוסף (סי' צ"ח), ועיין במצרף לחכמה (דף כ"ו ע"א) על הסדר מראש ועד סוף ובכמה דפין אחר זה. ואמר שם שבמדינת קנדיאה ויתר מדינות הולכין היהודים בראש מגולה. ועיין לבוש, ועיין בש"ע א"ח ובאר היטב; וצריך עיון היטב עוד בזרע אברהם על הספרי פרשת עקב (פיסקא מ"א). ומדברי רבינו הרא"ש ז"ל נראה שעיקר כסוי הראש הכוונה לכסות ראשו בטלית, ואין הכוונה על כסוי הראש כי אם על כסוי העינים, כי אין חוצץ בפני התאוה כעצימת עינים, (עיין בספר חובת הלבבות סוף שער הבטחון, ששם נדפס מהרב המחבר מאמר בשם הרא"ש, עי"ש והוא נמצא בכל ספרי חובת הלבבות), ומזה נבין באמת מה שהובא בתלמוד: כסו ראשיכם כי היכי דלהוי עליכון אימתא דשמיא.

ובדבר כסוי הראש לנשים הנשואות ללכת בשערותיהן, כבר כתב בזה הגאון מהר"מ אלאשקר בתשובותיו תשובה כ"ה, כמו שהזכרנו ברמז בספרנו תעודה בישראל; ועיין היטב בתשובה זו של מהר"מ אלאשקר שם שאמר שמנהג עכו"ם הוא שלא תלך האשה בשערותיה עיי"ש היטב. ואני מצאתי בתלמוד (סנהדרין דף נ"ח ע"ב) בן נח שייחד שפחה לעבדו וכו' שפרעה ראשה בשוק, ועיין רש"י שם שכתב שהיו העכו"ם הנשואות רגילות שלא לצאת בראש פרוע עכ"ל. ואני חקרתי ודרשתי פה במדינתנו אצל הנוצרים, ונודע לי שהנשואות שבהן בל תלכנה חוצה בשערותיהן בלי מצנפת, ולא ידעו בעצמן יסוד המנהג הזה, ואמרו לי שמה שנוהגות נשים הנשואות לילך בגלוי הראש בשערותיהן בלי מצנפת, הוא כמנהג עזות, ואינו כדת הנוצרית, ואני מצאתי בברית חרשה של הנוצרים שנצטוו הנשים שלא יגלו צמתן.

קדושין

חופה וקידושין או קדושין, למה נקראו קידושין עיין תוספות י"ט בריש משנה דקדושין. ואולי כמו שנהגו לקדש בטבעת, וכבר בררנו שהוא לקוח מן מנהגי הרומים (עיין ספרנו בית יהודה) כן היו נוהגים לקדש בימי קדם בתכשיט הנקרא קָדָשָׁא. בָתֵי הנפש (ישעיה ג') תרגם יונתן קָדָשַׁיָא ותרגום ירושלמי חח ונזם (שמות ל"ה) קטלין וקְדִישִׁין (עיין מתורגמן שרש קטל), ואת הנזמים אשר באזניהם (בראשית ל"ה) תרגם אונקלוס: קָדָשַׁיָא, ויקח האיש נזם זהב וגו' ואשים הנזם על אפה (שם כ"ד) תרגם אונקלוס: נזם קדשא. ואולי מה שנתן אליעזר עבד אברהם לרבקה הנזם ושם על אפה היה לשם קידושין, ועל כן נקרא בשם קידושין. ומה שהוא אצלנו בלשון רבים קדושין? יען שבלשון הירושלמי נקרא הנזם בלשון רבים: קדישין, כמו שהזכרנו לעיל, וכן נזם זהב (משלי י"א) תרגם הירושלמי: קדשיה דדהבא ג"כ בלשון רבים.

אם בזמן משה היו שואלים באורים ותומים? [1]

דע שכן נראה מן המשנה דשבועות (פרק ב' משנה ב') שלבנין המשכן שאלו באורים ותומים. וכן חלוקת הארץ לשני השבטים וחצי חלק משה על פי הגורל, והוא היה על ידי אורים ותומים, (עיין רש"י בחומש במדבר כ"ו נ"ד) והוא מן התלמוד (בבא בתרא קי"ח) שכל החלוקה לי"ב השבטים היה על פי הגורל באורים ותומים. והחלוקה לשני השבטים וחצי הלא חלק משה בעצמו, (עיין במדבר ל"ב).

קריאת שם ה'

כתב אפלטון היוני שלפני כל פעולה יאות לקרוא שם אלהים עליה, ומזה בא אל המקובלים (כי המה הלכו בעקב למודי אפלטון) ליחד קוב"ה ושכינתיה לפני כל דבר, ושעל זה תקנו אחרונים שבהם הלשם יחוד. וידוע שהשכינה הוא ספירת מלכות, והכוונה בספירת מלכות, אל הפעולות היוצאות מכח אל הפועל בנבראים ובכל מעשי ה' הגלוים; ובעבור זה תקנו חז"ל לברך על כל דבר, ואסרו ליהנות בלי ברכה. והחכם פילון היהודי (שלמודי אפלטון מדברים תמיד מתוך גרונו) כתב טעם היות השם בראש כהן הגדול, כי הקרא שם אלהים בראשית הדבר יקיימהו עכ"ל. ומזה נראה לי הטעם כאשר העתיקו התורה לתלמי המלך ביונית העתיקו אלהים ברא בראשית, כי כן היו נוהגים היונים אז על פי רבם אפלטון להקדים שם אלהים במאמר, ואף על פי ששמוש

---

[1] תשובה להמשכיל הנכבד ר' מרדכי וויינשטאק מקארענץ.

הלשון היונית דרכו בכך להקדים תמיד הפועל לנפעל, מכל מקום לא היו משגיחין על זה; כי ידוע שהקדמונים בהעתקותיהם מלשון אל לשון היו מעתיקים תמיד מלה במלה על הסדר, ובפרט בהעתקת דברי אלהים, אך שנו מטעם זה להקדים שם אלהים, ועיין דברי מלכי ישראל בבית שני.

בני אלהים

ויראו בני האלהים וגו׳ המה הגבורים (בראשית ו׳), הרד״ק בשרשיו (שרש בנה) מפרש: בני האלהים: החסידים, והם בנים לשם שהוא אוהב אותם כמו האב את הבן, עכ״ל. אמנם לי נראה שכאשר אכלו אדם וחוה מעץ הדעת שהיה בטבעו, לפי דעת החוקרים (עיין שלעצער בדה״י הכללי שלו), דבר המעכיר את הדם, ומחליש העצבים (נערפען) כיין והדומה לו שמרפה את העצבים והמיתרים ומרתיח את הדם, ומן אז התחילו בני האדם להתרחק א״ע מן הטבע (פאָן דער נאַטור) ונעשו מיום ליום עלולים יותר לכל מחלה וחולשה, ומזה בא קצור ימים, וחולשה תמידית ופנוק וענג ורכות (פערצערטלונג) (וזהו לדעתי ג״כ המליצה: כי ביום אכלך ממנו מות תמות). ואלה בני אדם המעטים אז אשר שבו אל הטבע, ע״י פרישות וכדומה, כל אשר התקרבו אל הטבע, כן הוסיפה הטבע תת כחה להם, ונוח היה אז בראשונה עדנה להתקרב אל הטבע, כי עדיין לא התרחקו ממנה אז מרחק רב, ואלה האנשים המעטים הפרושים אשר שמרו את דרכי הטבע, המה נקראו בשם בני אלהים, ר״ל בני הטבע, כי הטבע נקראת בפי משה רבינו בשם „אלהים׳ (כמו שכתבנו כבר מזה) ונקראו אלה בשם בני אלהים (נאַטור מענשען) לעמת אלה החלשים שהתרחקו מן הטבע שהיו נקראים בני אדם. ויען שהפנוק וההתענגות והרכות (פערצערטליכקייט, ווייכליכקייט) אם שמחלישים את האדם, אולם יש מזה מעלה שמיפים את האדם, כנראה היום מן אנשי החפש והשרים (אַדעל) ועל כן היו הבנות של בני אדם אלה מהמעונגים משתנים (געקינסטעלטע מענשען) וע״כ היו יפות (שעהן) וכיון שראו אותם אלה בני אלהים חמדו להן ויקחו מהם נשים, וע״כ נפלו ממדרגתם. ואולי נקראו בעבור זה בשם נפילים, והכוונה במובן המוסרי שנפלו ממעמדם הראשון, וכן נקרא בלשונות העמים החטא של אדם הראשון בשם נפילה כנודע. ומזה נבין המליצה בתהלים (פ״ב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט, והמה אנשי הסגולה והשופטים והדיינים הפרושים מכל תאות עוה״ז, ובעבור זה אנשי יושר, וכיון שלוקחים שחד ועושים עָוֶל, וכדומה בעבור התאות שגברו בהם, המה נופלים ממעלתם, וזה שאמר: אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם (נאַטור מענשען) שלא נפסדו עדיין, אכן כאדם תמותון, ר״ל תמותו כאלה שהרחיקו מן הטבע, וכאחד השרים, (הם בני החפש המעונגים) תפולו, הכוונה בפעל תפולו במובן המוסרי כדלעיל. ובמקום אחר פרשנו השרים כמו הסרים בסמ״ך (ר״ל הסרים מן

דרך הטוב), ומצאנו משרש סור גם בשי"ן שמאלית: אוי להם בשורי מהם (הושע ט') ר"ל כאשר אסורה מהם.

הגבורים הללו ובני אלהים אשר מעולם אנשי השם, המה לדעתי המפורסמים אצל היונים גם כן, והמשורר האמער בשיריו מזכירם, והמה הנקראים בשם הערום, עיין היטב בשרשים היונית ערך σαρμ ותבין פה בתורה היטב הכוונה.

אל החכמה

Pallas Athene

עוּרִי בַּת אֱלֹהִים! עוּרִי אֵם הַדָּעַת!
לִבְשִׁי הַשִּׁרְיוֹן, אַף חִבְשִׁי הַמִּגְבַּעַת,
כִּידוֹנֵךְ הַחֲזִיקִי, וּרְדִי מֵעַל לְעֶזְרָתִי,
פַּלְּטִינִי מִכַּף אֱוִיל, כִּי יִסְעַר לַהֲפִיצֵנִי,
גַּם מִלְּשׁוֹן מְחָרֵף, כִּי יֶחֱרַץ לְהַרְשִׁיעֵנִי,
כִּי לְהָרֵם בִּישֻׁרוּן נֵסֵךְ אָנֹכִי יָצָאתִי.

לא למותר נחשוב להביא פה בחתימת השיר הנשגב הזה דברים אחרים על אודות הספר הנכבד תב"י, אף כי רבות כתבנו על אודותיו בספר הזכרונות, אולם אכפילם בשנוי לשון עוד הפעם, לדעת לאיזה מטרה כתב אותו, לעת כזאת אשר היה מורדף, ואויבים רבים סביב שתו עליו. לא מקנאת סופרים ולהיות נמנה את נבונים כתב את הספר תב"י, גם לא לריב את ריב החכמה, הלא ריב לה' הוא! קץ לחשך הושם, אף גבול וזמן לממשלת הסכלות, אך ריב"ל עשה זאת לבקשת אוהביו ורעיו מנער ששחרו פניו, ויבקשו תורה מפיו, להורות להם הדרך, לדעת גדרי למודי הישראלי, לדעת הלמודים ההכרחיים לשלמות האנושית בכלל, ולשלמות הישראלי בפרט. מלבד זה נתן ריב"ל להם תשובות מספיקות על שאלותיהם בספר הזה, והעיד עליהן עדים נאמנים מהמושכל והתלמוד וכו', והראה גדל ההכרח בידיעת הלשונות והמדעים וכו'. סוף דבר! מגמת ריב"ל היתה בספר הזה להיות התורה והחכמה נאחדות, וזה הוא היסוד הראשי לכל הספרים שחבר, יהי זכרו ברוך. (המו"ל ספרי ריב"ל).

ארץ גזרה[1]

איש עשיר רב נדיבות, חשב עשות חסד חנם עם אחד מעבדיו קנין

---

[1]) לקוח מן המדרש והובא גם בחובת הלבבות שער עבודת אלהים (פרק ט') ויותר מזה במנורת המאור, והחכם הערדער העתיקו בהרחבה באשכנזית.

כספו, ויתן לו חפשה לנפשו, ויצו וימלאו אניה סחורה יקרה, ויקרא לו ויאמר: הא לך! אניה זו ומלואה, ארחות ימים עבור אל ארץ נכריה, שמה עֲרֹב מערבך כאַות נפשך, ואת אשר תמצא ידך ממסחרך לך יהי; ויקד העבד וישתחו, וירד באניה הלוך ושוט בלב ים, אך עוד ימים אחדים לא חלפו, ויהי סער גדול בים, ותרם האניה על כנפי הרוח, ותרד פלאים בין סלעי תהומות ותִשָּׁבֵר. כאבן צָלַל כל עזובונה במעמקי מים, גם כל אנשי האניה טבעו במצולה, ויִשָּׁאֵר אך הוא לבד, ובעמל הגיע אל מחוז חוף אַחַד האיים. רָעֵב, עירום וחסר כל, צעד זה הפליט הלאה לרחב הארץ, הלוך ובכה על אסונו אשר מצאו. ויהי בלכתו, וישא עיניו וירא מרחוק, והנה עיר גדולה לאלהים עומדת למולו, ומקרבה כחול עם רב ינהרו, הולכים הלוך וקרב לעמתו, בקול ששון ובתרועת שמחה יצהלו, ויקראו לפניו: יחי מלכנו! יחי מלכנו! וירכיבוהו במרכבת המלך, והובילוהו הקריה, ויבוא אל היכל מלך, שם הלבישוהו ארגמן, חבשו על מצחו הנזר והעדות, ויעלוהו על כסא פז, וכל רַבֵּי העם וגדוליו אשר סבבוהו, כרעו קרסו למולו, אפים ארץ שחו לפניו, וישבעו לו באלה מטעם כל עדתם, לעבדו בלב ונפש.

בראשיתו חשב המלך החדש את תפארת גדולתו לחזיון ליל, ויהי כי עברו עליו ימי מספר, אז ראה כי לנכון מֻלַּךְ, ויאמר אל לבו, הבין בל אוכל מעללי אלה האנשים מה ראו על ככה תת עליהם מלך איש נכרי, עני אין כל, לא ידעוני תמול שלשום, לא שאלוני אי מזה אנכי בא, והרימו אותי על כֵּס מלכותם, איכה זרים דרכי הארץ הזאת? ככה דבר המלך אל לבו, לא נח ולא שקט לדעת הנסבה, עד כי גמר אֹמר לשאול פשר דבר זה מאת רב ביתו, אחד השלישים, אשר חשבו לחכם ונבון דעת. ויאמר המלך אליו: שמע נא אתה השליש! אשאלך דבר אל תכחד ממני, מדוע נסכתוני על קהלכם לנגיד ומצוה? איכה ואיפה ידעתם כי באתי על האי הזה? גם קצי פה, הואל נא הגידה מה יהי?

מלכי ונסיכי! ענה השליש ויאמר: תושבי זה האי מילידי הרוח המה [1] בשנים קדמוניות חלו פני עליון לשלוח להם שנה שנה, איש מבני האדם למלוך עליהם, ויֵעָתֵר למו, ומן אז שנה אחר שנה, בעצם היום הזה, יבוא אחד מבני האדם על גבול האי הזה, תושביו ימהרו לקראתו בשמחות וגיל — כאשר ראו עיני כבודך — ויקבלוהו עליהם לשליט ומלך, אך ימי מלכותו לא יִמָּשְׁכוּ כי אם שנה, והיה כי תַמָּה שנתו, ובא יום הכֶּסֶא, אז ירד מהדר כבודו, יסירו ממנו עדיו ובגדי רקמתו, וכל לבוש מלכות יפשיטו מעליו,

---

[1] נקיי החומר (גייסטער).

תחתם ישימו עליו בגד ערים, ועבדיו ישאוהו בחזקה אל החוף, שמה יגורוהו באחת האניות המועדה לזה, והיא תעבירהו אל ארץ גזרה, אי משלח ונעזב. תמול היה זה מלך אדיר, מחר בא, ויבוא שם ערום, אין עבד, אין אוהב לו, אין נודד לנפשו, ואין חולה על שברו, בשנת מלכותו אם לא נהג בדעת ותבונה, אחריתו תוגה, ויחיה שמה חיי צער ויגון. ואחרי כי החרַם המלך הישן, אז בעצם היום הזה הולך העם כמימים ימימה, לקראת המלך החדש, אשר שולח למו ה׳ שנה בשנה, חק ולא יעבור, אותו יקבל העם בשמחה וששון, כמשפט הראשון, הן זאת חקת הארץ מראש, וזה משפטו מדור דור, בל יעוז מלך השביתו.

וישאלהו המלך לאמר: הגד נא לי איש הרוח! האם ידעו גם המלכים אשר היו לפני כי קצרו ימי אָשרם? ויען השליש ויאמר: אין אחד בהם אשר לא ידע זאת, אולם רבים הכו במשנה עִוָרון מנגוהות אשר סביב לכסאם, ומזיו כבודה, ועל כן שכחו הבאות, עתותי צרה וחשכה, ויבלו שנתם ולא בחכמה, ורבים מהמה שכרו מעסים גדולתם, כי עלו ראש והצליחו, לא אבו העלות על רוחם את האי השמם הלז, מיראתם פן ימר נעמם בו יתענגו בעת חיה[1]) ככה יתגעשו ויתהוללו כשכור, מגיל אלי גיל, עד כי חלפה עתם, ויקלעום לפתע באניה זו, ואז כבוא יום אידם, נחם ימלאו, ויאנחו על עִורונם, אך לשוא מר יצרחו, לא תחוס עין עליהם, לא ירחֻמו, שמורה צרתם, לא ימלטו מכף ידיה, צרה אשר היה לאל ידם טרם בואה להסב מעליהם ברוח בין.

מדברי הרוח הזה סמר בשר המלך, חלחלה אחזתהו ממקרה המלכים אשר מלכו לפניו, ויאמר בלבו: מי יתנני ואוכל הנצל אני מן הרעה הגדולה הזאת, לבו כדונג הה נמס בקרבו, בזכרו כי כבר נגוזו ועברו לו שבעה שבועות תמימים משנתו, וכי עליו למהר הפעם לכלות יתר עתותי השנה בהכשר דעת מן הימים הראשונים אשר בתהו עלו. ויפן המלך אל השליש ויאמר לו: חכם לבב! הלא השמעתני האותיות לאחור, גם גלית אזני מה קצרה פה עת שלטוני, ועתה אחלי יקירי! הואל הורני איך אעשה ואמלט מן הרעה הלזו, אשר מצאה את הנסיכים השליטים אשר היו לפני? ויען אותו הרוח וכה אליו דבר: זכר נא ארוני! כי ערום באת הלום, וערום תצא מזה, ולא תשוב הנה לנצח. אולם דע! כי עוד יש תקוה אחת לאחריתך, אם תאזין למו עצתי, כי תשים את ארץ גזרה הלזו, לאדמה פוריה, לארץ נושבת, רבת עם, הוא הדבר! אשר יוכל מלט נפשך מִלכֶד, אך הוא לבד יצילך מפיד הנורא אשר תגור מפניו בארץ הלזו הנשמה אשר תבוא שמה, ודע לך, כי את הדבר הזה

---

[1]) עיין ספרנו שרפי לבנון מחברת ראשונה שרש חיה, שהכוונה בו עת ההוה, (דיא געגענוועררטיגע צייט) וכן הוא בלשון היונית.

תוכל עשוהו, בכל אות נפשך, לפי חק ארצנו. עוד תדע כי אנשי ארצנו, כלם עבדיך הם בכל לבבם ובכל נפשם, לכל אשר תצַוֵם ולכל אשר תשלחם, ועתה שלח נא שמה רבים מעבדיך אלה, והמה בפעל כפם, את מדבר וציון הלז, ימירו בארץ טובה, גם ערים תבנה שמה, ובתי אוצרות, ותמלאמו אכל לרוב, מכל אשר יאכל. קנצי למלין: הכן לך ממלכה חדשה, אשר תושביה בדי ששון וגיל יקדמו פניך, ובתרועה יקבלוך, יום כי ישלחוך מזה, אך מַהֲרָה אל תעמוד, רגע קטן בל תעזוב לריק, כי קצרה העת, וכל אשר תוסיף בנות בית זבולך הבא, כן ירבה וכן יפרוץ אשר מגורך שמה. זכור כי מחר תתם שנתך, ובעודך חפשי, עשה נא בחפשתך זו, כאשר עושה הבורח הנבון, אשר שם מִבְטַחוֹ המלט מן הרעה, ואף אם את עצתי תָבוז, או תתמהמה, דע! כי אובד הִנֵך, אֵיד אחר אֵיד יהי גורלך, ימים אין מספר.

המלך היה איש חכם ונבון דבר, ודברי זה הרוח עשו לו כנפים, למהר מעשהו אשר זמם לעשות, ויחליץ חושים, וישלח תושבים רבים מן המקום ההוא, ויקומו וילכו שמחים וטובי לב, ויחזיקו במלאכתם ביד חרוצים, ויחל האי תִקוּן והוּטַב מיום ליום, ועד לא כלו ששה חדשים, וכבר עמדו ערים על מכונם, תוך נאות דשא ושדי חמד, ובכל מרבית העם אשר שלח שם המלך, עדן לא רפתה רוחו, ויוסף שלוח עוד עם רב לגור שם, ויגדל ששון אלה האחרונים מן הראשונים, יען באו אל ארץ נושבת, מקום מושב רעיהם וקרוביהם.

עד כה ועד כה, והנה קץ השנה הלך וקרב, המלכים אשר קדמוהו חלו ורעדו מרגע זו הקרובה לבוא, בה הלא תרד תפארתם, והוא לא כן, אך בלב שמח קוה יום בוא חליפתו, יבטח כי הולך הוא אל ארץ טובה, ארץ אשר בתבונת כפיו הכין לנפשו שמה נוה עולמים. ותתם השנה, ויאת יום הכסא, והמלך נתפש בארמונו, נזרו הרימו מעליו, אדרתו הסירו, והובא אל האניה המזמנת, אשר תביאנו ארץ החרם.

כפות רַגליו אך נתקו אל חוף האי החדש, מעבר לנהר, והנה עם רב מתושבי האי הזה החדש קדמוהו, ויאיצו לחרדו בשמחה את פניו, ויכבדוהו כבוד רב, וחלף נזרו הראשון אשר בן לילה היה ואינו, עטרוהו הפעם בעטרת תפארה, מציץ ופרח, אשר לא יבולו לעד, ובגלל כי נהג לבו בחכמה, נתן אלהים שכרו, חיי עולמים, כימי השמים על הארץ, וכחיי עבדיו אלה, וימליכו אלהים עליהם למלך עדי עד.

פתרון: זה העשיר רב נדיבות, הוא אלהי השמים והארץ; העבד הנשלח, הוא האדם בהוָלדו; האניה מלאה סחורה אשר נתן לו העשיר, ואשר טֻבעה במצולה, היא התורה אשר למד טרם בא לאויר העולם[1]) האי אשר בא בו,

---

[1]) והוא דעת חז"ל (נדה פרק המפלת) ודעת הזהר (שמות מ"א ע"ב) ודעת סוקראטע

הוא העולם הזה, ואלה אשר קדמוהו וקבלוהו בשמחה, המה הוריו, והוא נער בוכה, ערום ביום הוָלדו; הרוח אשר יעץ אותו לטוב הוא השכל והמדע; שנות שלטונו, המה ימות האדם הקצרים, והאי השמם הוא בית עולמו אחר המות; בעלי העבודה אשר ישלח שמה, המה מעשיו הטובים אשר עושה בעודו, המה לפניו יהלכון, והמלכים אשר היו לפניו מבלי שום לב אל הבאות, המה רוב האנשים הרודפים אחר תענוגי העולם, ולא יעלה על לבם יום המָותה, המה ימקו בעונם, ויהיו לדראון סלה. קרעמניץ כ"ז מרחשוון שנת והחיות רצוא ושוב לפ"ק.

שמשון

שם עצם פרטי להשופט בן מנוח הנודע בגבורתו בספר שופטים, הנודע אצלנו בשם שמשון הגבור; וכתב החכם געזעניוס בספרו השרשים ערך שמשון וז"ל: „השבעים זקנים יקראוהו סַמְפסון י) והיוסיפון לרומים אמר שהשם שמשון בעברית מורה בלשון היונית איזכירום (Ischiros) אולם הוראה זו אינה מסכמת עם הלשון, ויותר נראה ששמשון נגזר מן שמש בלשון העברית". עכ"ל.

מה שאמר געזעניוס ששמשון הוא מן שמֶש, כבר קדמוהו בזה חכמי התלמוד, ואמרו (סוטה פרק א') ששמשון נקרא על שם שמש ומגן ד', עיי"ש בתלמוד, ורש"י אומר שהוא מן שמש ועל שם גבורתו, ומה שמשיג געזעניוס על היוסיפון לרומים שאמר ששמשון יהיה בלשון העברית איזכירום ביונית, ר"ל גבור, וכאלו לא ידע כלל היוסיפון לשון עברית כלל, שחשב ששמשון הוראתו בעברית גבור, דבר שתינוק עברי יודע, אבל באמת הדין עם היוסיפון בזה, אך געזעניוס לא ירד לעומק כוונתו של היוסיפון, כי אין דעת יוסיפון ששמשון הוא בהעתקה היונית איזכירום, אולם אמר שהשם שמשון מורה על הגבורה, וכמו שכתב רש"י שהזכרנו, וכן באמת במליצת העברים יתארו את השמש בגבורה, כמו שאמר נעים זמירות ישראל במליצתו הנשגבה: „לשמש שם אהל בהם, והוא (ר"ל השמש) כחתן וגו' כגבור לרוץ ארח

ואפלטון, עיין עווידענץ להחכם מענדעלזאהן, ועיין ספרי תעודה בישראל צד 57 מהדורא ראשונה.

י) אמר המחבר: רבים התפלאו על השנוי הזה במבטא היונית מן שמשון סמפסון, וכן הולכים במבטא זו הרוסיים בהעתקת התנ"ך. ואני אומר שאין להפליא כלל כי חלוף שי"ן ימנית לשמאלית מעברית ליונית ורומית הוא דבר הנהוג, ועל הוספת פ' דגושה במבטא, הנבלעת פה באות פסי היונית, שהוא פה במקום ב' דגושה, כבר הראיתי בספרי שרשי לבנון מחברת א' שרש סמל, שמצאתי הרבה דוגמאות מתבות כאלה בלשון היונית הלקוחות מהעברית, עיי"ש.

(תהלים י״ט), וכן מיסדי התפלות אמרו במליצתם על השמש ומאורי אור בכלל: „כח וגבורה נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל״. ומקרא מלא שם בספר שופטים ה׳: „ואוהביו כצאת השמש בגבורתו״, ויען ששמשון היה גבור מופלג אין על עפר משלו, קראו אותו על שם השמש, והוסיפו לו בסופו הברות וֹן הבא על התאר, והוא הנהוג בלשון הערבית והעברית והיונית, כמו שדברנו מזה פעמים רבות בספרינו הקודמים. וידוע שרוב השמות בתנ״ך לאנשים המצוינים בדורותיהם, אינם שמות עצמיים כי אם שמות תארים, כמו שהרחבנו בזה בראיות ברורות בספרנו שרשי לבנון (מחברת א׳) ערך אסתר ובהערה שם, וחזקנו דברינו בדעת חז״ל; כי באמת בלי הטעם הזה שכתבנו לעיל שהשם שמשון נתן על שם הגבורה, יפלא מאד מדוע קראו בשם זה שמשון המורה השמש, מה לשמש אל הגבורה? אך כמו שכתבנו הוא על נכון [1]) וכן לדעתי השם הֶרקולֶס הנודע ליונים בגבורתו (ושמכנים אותו הסופרים בשם שמשון היונים, וכן בהפך יכנו את שמשון בשם הרקולס היהודים) נגזר לדעתי מן הֶרוס ביונית, שפרשו גבור (העלד) (עיין שרשי לבנון מחברת א׳ שרש גבר), ועיקר שרש הרוס Heros ביונית נראה לי שהוא מעיקר שרשו הֶר (Ηρ) ביונית שהוראתו התחלת זריחת השמש בבקר, ונראה שהוא מן אור העברית. וכן לדעתי שגם מן השם הֶליוס Helios ביונית שהוראתו שמש, נעשה באשכנזית התאר הֶלד (Held) ר״ל גבור. ועיקר שרש הֶל ביונית שממנו הליוס (דיא זאננע) נראה לי שגם הוא מיסוד לשון העברית הל, שממנו שרש הלל, על האור והזריחה, אם אראה אור כי יהל (איוב ל״ח), לא יהלו אורם (ישעיה י״ג), בהלו נרו (איוב כט), הילל בן שחר (ישעיה י״ז) וזולתם. ומזה יהי לדעתי במשקל לשון היונית: אילת השחר (תהלים כ״ב), ר״ל השמש בתחלת זריחתה, וכן בלשון היונית הליוס הכוונה לפעמים זריחה, ולפעמים התחלת הזריחה לשמש (ר״ל אור הבקר). ומן הליוס שהזכרנו שהונח ביונית על השמש ועל הזריחה (שיינען) נראה לי שנעשה באשכנזית הל Hell וכל הנגזר ממנו, ר״ל המבריק והמבהיק והנותן זהר. ועוד אומר על דרך השערה בעלמא שנקרא שמשון על שם עיר שמש שהיתה שמה במחוז שנולד שמשון, כי הנה ידוע ששמשון היה משבט דן, ומעיר צָרְעָה, כמו שנאמר: ויהי איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמו מנוח ואשתו עקרה

---

[1]) וטעם זה שכתבנו אינו רחוק גם ממליצת חז״ל שהזכרנו ששמשון היה נקרא על שם שמש ומגן ה׳ עיי״ש בתלמוד, כי כן יכונה ה׳ במליצת הקדמונים בתאר גבורה, מפי הגבורה שמענו, וגם עיקר שרש של השם אל, אלוה, אלהים, הוא גבורה, וכן השם שדי הוראתו גבורה, וגם מגן מורה גבורה, וכן נקראו גדולי העם וגבוריו מגני ארץ (תהלים מ״ז).

וגו' ותלד האשה בן ותקרא שמו שמשון (שופטים י"ג) ותמצא בגבולי יהושע י"ט נאמר: למטה בני דן למשפחותם יצא הגורל השביעי ויהי גבול נחלתם צרעה ואשתאול ועיר שמש, ונאמר אח"כ (שם י"ג): ותקרא את שמו שמשון, ויגדל הנער וגו' ותחל רוח ה' לפעמו במחנה דן בין צרעה ובין אשתאל. ויוכל להיות שאמו היתה מעיר שמש, ע"כ קראה את שמו שמשון, וצרעה ואשתאל ובית שמש עומדות זו אצל זו, והכתוב אומר פה שהיה במחנה דן בין צרעה ובין אשתאל. ודע שהרבה עירות היו בארץ ישראל שנקראו בשם בית־שמש (עיין שרשי לבנון שרש חמם), וכן היתה עיר בהר אפרים תמנת חרס (שמש) להבדילה מן תמנתה זו שירד בה שמשון, ותמנתה זו שירד בה שמשון היתה סמוכה לעיר שמש שהזכרנו (עיין יהושע ושופטים).

אהבת הזרות

(דאס איבער נאטירליכע)

את פני מבין חכמה,
ועיני כסיל בקצה ארץ.
(משלי י"ז כ"ד)

המבין מוצא נועם אף בדבר הקל מהחכמה, ואולם הכסיל לא תמתיק בפיו תבונה, אם אין בה נעלמות ונסתרות, הנשגבות מעל שכל האדם, ובכל דבר תורה או חכמה רק אחרי סתרי פלאות יבקר, אל כל נעלם, אל כל כמוס פלא! יקרא, כל רעיוניו אך על כרוב המדמה יעופו, ובין מפלשי עב חביוני הנסתר והסוד, שמה תתהלכנה מזמותיו. אזנו כי תשמע באור או פתרון בתורת אלהים, המפורש על פי חכמת הלשון והמליצה, או דרכי ההגיון, או דין מדיני החיוב והפטור, האסור והמותר, או ע"י חקירה טבעית, או פילוסופית, או ע"י למוד מוסרי, יאמת אותם שכל הישר; לא תמצא מרגוע, אולת היא תחשב בעיניו, או „מה חדשות ישמיע בו"? ישאל ביום שמעו „ומה מני יהלוך"? וכה שמעה אזני זה זמן לא כביר מאחד קדוש המתחסד לאמר: גם אנכי בימי חרפי שקדתי בלמוד הלכות ודינים, גם בדקדוק ומליצה ובספרי החכמות וכדומה, גם לשונות החלותי ללמוד, כי נכסוף נכספתי אליהם, עתה יחזה לבי, כי הבל המה גם יחד, האם אל דיני החיוב והפטור או ההגיון והדקדוק ומלאכת השיר והמליצה, או חכמת הטבע, וחכמת המוסר והפילוסופיא, שמו מטרתם הנביאים והתלמודיים הקדושים? חלילה! כי אל כל אשר יוכל שכל האדם לבוא עד תכונתו, אל זאת לא היתה כונתם, אך אל דברים רחוקים מאד משכל האדם, היא החכמה האמתית, וכן הרמב"ם והרלב"ג ובעל עקדה והדומים להם המדברים מלשונות ומעניני החכמות, האם אל החכמות המתהלכות בארץ יורו חצי מטרתם? האם אל הלשונות ידברו בהם שפתי נכר, כצרפת אשכנז וספרד וכדומה, כוונו? כאשר ידמו המתחכמים, חלילה לקדושי אל להגות באמרי רוח, יבינם כל חוקר

אנושי, וארע נאמנה כי הדיין והמדקדק, ההגיוני, וההנדסי, הטבעי, והפילוסוף, המה לא יבינו המקרא והתלמוד וספרי בעלי אסופות אלה, ולו חכמו ישכילו זאת, כי כל הכמתם היתה למו אך לשטנה, וכחומה נשגבה נצבה מול עיניהם, לא יוכלו לראות על ידה את הצפון אחריה, כה דבר אלי האיש הזה. וכאשר התבוננתי להבליו, ועמדתי על ענינו, נשאתי עליו המשל הזה ואומר:

כפרי אחד אשר לשמע אזן שמע מעודו את שם העיר תרצה היפה, קרית מלך רב, הרחוקה מהכפר מהלך שלשת ימים, כל היום התאוה תאוה ללכת תרצתה, לראות ביפיה, ויהי היום ויבא הֵלך ויט עד איש הכפרי, ויסר אל אהלו, וילן שם, ויהי בבקר וישאלהו הכפרי לאמר: אנה פניך מועדות? ויאמר: אל תרצה עיר כלילת יופי משוש ארצנו, להשתעשע בה חדש ימים, ככה אני עושה שנה בשנה, ובכל פעם חדשות בה אמצא, לא ראיתים עדן בשנה חלפה — מדי זכור אזכור את העיר העליזה זאת הומה לבי, כי לספר יפיה וגדלה אין בלשוני מלה. דברי ההלך הרהיבו מאד את תשוקת הכפרי, וישם אל לבו ללכת עמו תרצתה, ויקומו וילכו שניהם יחדו.

שרעפי הכפרי המו כנהמת גלי הים בלכתו, חזיונות מחזיונות שונות רחפו מול עיניו, ותמונות לאלף תשאינה על אברת דמיונו, ומה דמות יערוך לנפשו זאת בל יוכל — כי מגבול הכפר וחוצה לא צעדה כף רגלו מעודו — ויהי ביום השלישי כי הקריבו לבוא תרצתה, ויבֹואו לפני החומה המקפת אותה, ויאמר אליו ההלך, הנה נא ידעתי כי רגלך לא דרכה פה גם תמול גם שלשום; לכן אל נא תפרד מעלי ימין או שמאל פן תתע, אך שים לבך לכל אשר אני מראה אותך, ויגשו אל השער, ויחלו לבוא בו העירה.

כל תופש עט, כל מושך בשבט סופר, לשוא יעמול לצייר השתוממות הכפרי בחזותו לפתע את המראה הזה, כי נורא הוא, ובשמעו את הרעש החזק, וקול שאון מהמית אדם רב, וצלצלי שמע הפעמונים על המגדלים הגבוהים, וקול המרכבות אשר ישתקשקו ברחובותיה — ויוליכהו ההלך מפנה לפנה ומרחוב לרחוב, ויראהו את הגשרים הרחבים והארוכים, ואת ארמוני שיש הנשגבים, ומגדלות הרמים הבנוים לתלפיות, ואת הבארות מעשה ידי אמן המריקות מים למרחוק, ובתי התפלות הרמים, אשר שיאם לעב שמים יגיע, ואת ההיכל הנורא ומקדש מלך, בתי האסור, ובתי החפשית, בתי נכאת, ובתי עקד, מכרם גפן עד כרם זית, מגן שעשוע עד גנת ביתן המלך, לא היה מקום אשר לא הובילהו, ולא דבר נפלא אשר לא הראהו, (הכפרי ראה פער פה השתומם כרגע, כי לכל דבר חדש בעיניו, נבהל ונחפז לראשיתו, אך כרגע שבעה עינו בו ויכסוף לחדשות), ויען ויאמר: הנה המגדלים והארמונים, והיכלות, ואיה העיר? כי רק אליה מגמתי, ויאמר ההלך, הלא זאת העיר אשר לפניך! ויפן הכפרי כה וכה, וירא ויאמר: איה? איפה היא? אין זאת כי אם החומות הגבוהות, והמגדלים הרמים, עומדים לשטנה לה, והמה בגבהם יכסו את העיר עד כי לא אוכל לראותה. וכשמוע ההלך והנצבים עליו את דבריו, וישחקו עליו, ויאמרו לו: בן כסיל! אהה לכסלתך! ואחד הזקנים קם מתוך העדה אשר סללו

עליו ארחותם ויאמר: זה שאמר החכם: עמל הכסילים תיגענו אשר לא ידע ללכת אל עיר׳ (קהלת י׳ ט״ו).

אחד מענפי חכמת העולם והטבע

(תשובה להרב החכם מו״ה יעקב רייפמאן)

הנני להשיב לך על שאלתך אם באפשר שיהיו לאיש אחד שני ראשים? באמת היה זה בעיני ימים רבים מהנמנעות, וחשבתי אותו גם כן לספורי המשל והאגדה, עד שבאורך הזמן אגב גרסאי בספרי הטבע החדשים מגדולי חקרי לב, אנשי אמת, מצאתי דוגמאות כאלה, שהיה במוחלט שנולדו לפעמים תאומים כאלה, היינו שני גופים שלמים שהיו מחוברים יחד זה לזה על אופנים שונים ונפלאים מאד, ואעתיק הנה רק דוגמא אחת, והוא התאומים של שתי אחיות שם האחת הילֶני ושם השנית יהודית, במדינת אונגארען בגליל קָאמארן, בנכסי הגראף ציכי, בכפר סצאָני בשנת 1701 ביום 26 לירח אקטאבר ילדה אשה אחת שתים נקבות תאומות, לכל אחת ואחת היו אברים תמימים ושלמים כראוי, רק בחלק התחתון של העצה היינו בקצה השדרה היו חוברות זו לזו (גוזאממען געוואכסען), פתח אחד משותף היה לשתיהן להטיל רעי, וכן פתח אחד משותף להטיל מים, ובכל זאת עשתה כל אחת את צרכה בפני עצמה לעת חפצה; כי בפנים לא היו משותפות, וגם דרך נשים, ר״ל הוֶסת, הרגישה כל אחת בפני עצמה במועדה הקבוע לה, אך דמי נדתן של שתיהן יצאו דרך פתח אחד המשותף.

רופא אחד נסע עמהן בכל ארצות אייראפא להראותן לעם במחיר כסף, ויהי בהיותן בנות תשע הובאו אל ארמון הכומרות בעיר Presburg, שמה היו עד יום מותן. מהנסיעה הזו בתבל, למדו לדבר גם לשון אשכנזית וצרפתית, מוסף על לשון ארצם, היא לשון אונגאריש. שם בארמון הזה למדו גם יסודי דתם, והכתב והקריאה, גם מלאכת התפירה וכל מעשה רוקם, וכהנה ממלאכות יד הנשים.

סופר אחד מפורסם אשר ראה את האחיות התאומות האלה שם בארמון הזה בשנת 1722 (הוא שנת העשרים ואחת לימי חייהן) יספר מהן בספרו על זה האופן, וז״ל: לפעמים אחת מהן ישֵׁנה ואחת עֵרה, או האחת עשתה מלאכתה, והשנית תנוח, או אחת תאכל והשנית תשתה, וכדומה, רק הישיבה והעמידה וההליכה והשכיבה, לא היה באפשר כ״א לשתיהן יחד. כאשר היו דוברות יחד, היו פונות את פניהן זו אל זו, ע״י נטית צוארותיהן. היו משיקות לפעמים מאהבה אשה את אחותה, ולפעמים הכו באגרופיהן זו את זו בחזקה. בימים הראשונים כאשר היה עוד כחם חזק עמהם, אז כאשר היו לפעמים מריבות זו את זו, לקחה החזקה שבהן את החלושה על כתפה מרוב כעס, ותרץ עמה הנה והנה. ובכל זאת היו על פי רוב נחות ושקטות, כי בטבען היו

טובות לב, והיו קשות לכעוס. הצעירה יהודית זה לה שלש שנים נפגעת בלקותא (פלאגפלוס) ומזה הגיע לה חסרון מעט בלשונה ובשכלה, ונשתטית קצת עד הנה. כל עת שחלתה אחת מהן באיזו מחלה או חולשה, אף שאחותה לא חלתה כלל במחלה זו, בכל זאת סר גם רוחה ופניה לא היו לה, ולא מצאה מנוח בנפשה, והיתה מרגשת שערוריה פנימה, והעדר הסדר, וגם חושיה נחלשו [1].

וסופר אחר נכבד ומפורסם יספר שראה את האחיות האלה התאומות בהיותן בנעוריהן עדנה בעיר לייפציג, וחלתה אז יהודית הצעירה בחולי הקאה זמן רב, ולא הרגישה כלל אחותה, ותהי שקטה ורוחה טובה, אולם בחולי האבעבעות (פאקקען) חלו שתיהן יחד. האחיות האלה מתו שתיהן ברגע אחד בשנת 1723 בחודש פעברואר, וינתח אותן רופא אחד מופלג, ויתבונן על כל אבר ונתח בגויותיהן פנימה, וחקר כל גיד כל עורק וכל מיתריהן, הלא הם כתובים על ספרו שכתב. מה גדלו מעשיך ה'!

קורא נעים! כמה למודים יקרים ונפלאים למדו החכמים הגדולים גם בחכמת הנפש מן הענין הזה והדומה לו, הלא המה כתובים על ספריהם. מדוגמאות כאלה יש הפעם עמדי הרבה מה שקריתי, ומהם מצאתי בימים ההם אחרי כתבי זאת דוגמא אחת, והיא עוד יותר נפלאה מזו שהעתקתי פה, ואם יחייני ה' הנני להעתיקה, למען תחזינה עיניך קורא משכיל מפלאות תמים דעים, יהי שמו מבורך מעולם ועד עולם!

ואגב אמרתי לבאר לך פה מאמר אחד מספר „האמונות והדעות" לרבינו סעדיה גאון ז"ל, כי הוא מאמר סתום, והמפרש שם לא פרשו, והוא נוגע לענין זה שכתבתי פה, וז"ל מאמר יו"ד פרק ג': „גם עלו מזה עד אמרו שהוא פועל הבורא יתברך, וטענו שהוא ברא רוחות הנבראים בכדורים עגולים וחלק אותן לשנים, ומשים כל אחד באדם אחד בעבור זה כשימצא כל חלק את חלקיו הוא נתלה", עכ"ל. דע יקירי! שחכמי יון הקדמונים דברו מסבת האהבה והחשק הרבה מאד, ושונים המה בסבתה, ומהבילים מאד בענין הזה בדברי הגדה שלהם, תמצא כל מאמריהם יחד בספרי אפלטון בשיחותיו, במאמר הנקרא בשם: „שיחה על האהבה". הוא המאמר אשר הזכרתי כבר ענינים הרבה ממנו בספרי „שרשי לבנון". אחד מחכמי יון אמר שם, שהאדם (דער מענש) היה ראשונה בשני ראשים ובארבע ידים וארבע רגלים, ואח"ז כאשר חטא, חתך אותו ה' לשנים, ונעשה מאיש אחד שני אנשים זכר ונקבה, ולכן כאשר יזדמן שרואה חלק אחד את חלקו השני, ישתוקק לו, כי כל אחד מכיר את חלקו השני, ומזה תבוא האהבה, שהחשוק יכיר חשוקתו, והחשוקה את חשוקה, עיי"ש בשיחה זו [2].

---

[1]) אין דבר נעלם מחכמינו ז"ל, אמרו במדרש (שמות רבה פ' ד'): „אמר רבי ינאי מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חברו מרגיש".

[2]) ודוגמא לזו החלוקה לשנים, נודעת אצל חז"ל והמקובלים, ונקראת בשם: נסירה,

וחכם אחד מחכמי יון אמר שם בסבת האהבה ענין אחר, וזה ענינו: ה׳ ברא כדורים כעין כוכבים והמה נשמות לגופי בני אדם, ואת הכדורים האלה מחתך ה׳ לחצאין, היינו לשתי נשמות, ומשים כל נשמה בגוף אחד, וכאשר ימצא בארץ פה כל חלק את חלקו השני אז משתוקק אליו, ומזה באה האהבה בין זכר לנקבה, ואף בין נקבה לנקבה, ובין זכר לזכר (עיי״ש בשיחה זו). ומזה תבין המאמר הזה לפנינו בס׳ האמונות והדעות שהזכרנו, אך הלשון „כשימצא כל חלק את חלקיו הוא נתלה״ נראה לי שהוא משובש, וכך צריך להיות: כשימצא כל חלק את חלקו הוא נחלה, ע״ד כי חולת אהבה אני. ובבאורנו להגדול להקדמת האמונות הדעות שערנו בזה עוד גרסא אחרת.

מכתב לריב״ל

מאת הרב החכם ר׳ יעקב רייפמאן משעברעשין (משנת תר״ג).

מכתבך היקר לי מאז מן י״ח שבט באני זה ימי מספר ע״י הפאסט, כעל כל הון שמחתי עליו, ורב עונג שבעתי בדבריו היקרים והנעימים המיוסדים על אדני אמת, אולם בראותי בו כי לא תוכל לכתוב לי פעם בפעם כאות נפשי, וכי אתה איש ידוע חולי, עגמה נפשי עד מאד, וכמעט נהפכה שמחתי לתוגה, וגיל לבבי לתמרורים, וכמקרה הנודד במו אפל אשר יראה לו נוגה מרחוק, וכמעט רגע יסתר מעיניו, קרני גם אני כיום. הה! מי יתן כי ישלח ה׳ מהר לכל בשרך מרפא, והיה כאחד מן האנשים הבריאים, למען נוכל ללכת תמיד אחוזי יד בשדה החכמה, ולתור יחד אחרי אמת ואור. דע ידידי! כי הרבה חדשות וגלויות חפצתי לשלוח לך, אך דברים הרבה מנעוני מעשות זאת כעת, לכן לא אכבירה עתה אך מלים ולא ארבה עמך דברים, אך אערכה לפניך איזה דברים בקצור נמרץ, וביֶשע אלהים עוד קודם הפורים הבע״ל אשלחה לך מכתב גדול, יכלול ענינים רבים חדשים ויקרים למאד, ובתוכו יהיה רצוף גם מכתב גדול להחכם הגדול ליליענטהאל. מ״ש בשם היוסיפון בקדמוניות כי שלמה המלך חבר ספר גדול בהשבעות השדים והמזיקים, וכי עוד בימיו היה הספר הזה ביד איש יהודי ושמו אלעזר, ועשה השבעות מספר הזה לפני קיסר רומא, לדעתי נוספו הדברים האלה בקדמוניות מאיזה מעתיק

קודם הנסירה, אחר הנסירה, וכן הוא בב״ר ח׳ וז״ל: אחור וקדם צרתני, בשעה שברא הקב״ה את אדם הראשון, אנדרוגינוס בראו, הה״ד זכר ונקבה בראם וכו׳ דו פרצופין בראו ונסרו ועשאו גבייה גב לכאן וגב לכאן. עכ״ל הב״ר. (ועיין ברכות פרק הרואה ורש״י שם, עירובין פ״ב ורש״י שם). ודו פרצופין לשון יונית הוא, וכן קראם אפלטון גם בלשון זה ממש דו פרצופין, היינו „Diprosopos“ מן היחיד Prosopor. ופרוש דו פרצופין שתי צורות, ואין ספק שלקחו חז״ל מדברי אפלטון, אבל שמכוהו על הפסוק כדרכם, אמנם צריך שתדע שמלת Orosopon ביונית שהונחה ראשונה רק על הצורה נשאלה אח״כ אצל סופרי היונים אל כל גוף האדם (דיא פערזאן).

אחרון, כי בימי היוסיפון לא נודע עוד ענין השבעת השדים והמזיקים, וגם אם יתעקש מי לאמר, כי כבר נודע בימיו ענין הלזה, אבל זאת אדמה, יודה כל איש כי בימי שלמה המלך לא נודע עוד אף שמץ דבר מענין הלזה, וכי לא חבר מעולם ספר על זה, לכן רחוק הוא עד מאד להאמין על היוסיפון אשר היה חכם גדול ודורש אמת בכל מאמרי כחו כידוע, אשר יצא מפיו שקר גדול כזה; ועוד דברים יש אתי בזה, ולמועד שמור אתי אגלם לך ואגיד לך גם מי הוא האיש היהודי הנ"ל אשר היה שמו אלעזר. ודע כי יש אתי קצת מהספר הנ"ל המיוחס אל שלמה המלך בכתב יד, ויש בו הרבה דברים זרים למאד. ומה שכתב כי המונים המונים ספרים המיוחסים לשלמה המלך נמצאו בלשון ערבית אצל הערביים הקדמונים; דע כי בידי בעל הזהר היו ספרים כאלה לדעתי, והעתיק מהם הרבה דברים אל ספרו, ופעמים רבות יזכר בו ספרא דשלמה מלכא, וכן ספרא דאשמדאי מלכא דשידי, וגם ספר חכמת שלמה בספרי האפוקריפי הוא לדעתי ג"כ מספרים האלה, והוא אך מהמצאת הערביים ובמכתב אחר אדבר אתך בהרחבה בענינים האלה. — מעשה האיש עם שני ראשים המובא בתוס' מנחות בשם מדרש סתם מובא במרדכי הלכות קטנות הלכות תפלין בשם פרקי דר"א, ואיננו בפרקי דר"א אשר לפנינו, וזה יורה כי חסר הרבה מהספר הזה לפנינו, וכן בספר מטה משה מובא כי פיוט עלינו לשבח הוא שבח גדול, וג"כ אין זכר מזה לפנינו. — דבריך אודות העיר קיטור המוזכרת בתרגום שני, יקרים והדשים המה בעיני עד מאד, והנני נותן לך תודה רבה על אשר האירת את עיני בזה, מאד מאד הנני מחלה את פניך להאיר את עיני גם ביתר הספקות אשר יש לי בתרגום הזה, אנא אהובי יקירי! הפלא נא את חסדך עמי אך בפעם הזאת, ושימה את התרגום המבולבל הזה לפניך והגה בו מראשו ועד סופו בעיון רב, וכל אשר יחנן ה' אותך בו אם בגלוי מקור כל מאמריו הזרים, אם בהגהות ותקונים, תודיעני ברוב חסדיך, ואם תבטיחני עשות זה גם אנכי אשלחה לך את כל החדשות והנגלות אשר חנני ה' בהתרגום הזה, הפוש נא אם מעשה כסא שלמה ותמונתו נמצא ג"כ בקדמוניות ליוסיפון ובהאלקאראן וחסד גדול תעשה עמדי, ועוד מאה פעמים הנני מבקשך על זה, ובמוח אני בטוב לבבך, כי תפיק את זממי ותמלא את מאויי לבבי. — ואודות אבלוט אם היה תוכן גדול, הנה משבת (קנ"ו ע"ב) אין ראיה כי אם על ידיעתו באצטגנינות (אסטראלאגיא) אבל לא על ידיעתו בחכמת התכונה (אסטראנאמיא) אשר אך היא היא חכמה באמת, וגם איככה נוכל לדעת מדבר אחד הנמצא ממנו בחכמה ההיא כי הוא היה תוכן גדול? וכלל גדול אני אומר לך, כי לא תסמוך מהיום ההוא והלאה בעניני קדמוניות ובענינים אחרים על שום ספר כי אם על עיונך בעצמך על מקור כל דבר, ואז תלך תמיד בטח, ופעמיך לא ימוטו לנצח. — את ההערות על ספרך בית האוצר לא אוכל לשלוח לך כעת, כי אין הספר הזה תחת ידי כיום, ולא עיינתי בו כי אם שעות מספר, אך כאשר תשלחהו לי במתנה כאשר הבטחתני אזי אשוב להגות בו בעיון רב, ואחיש לשלוח לך את כל אשר אעיר עליו. שלחה נא לי גם את ספרך בית יהודה, אשר לא ראיתיו מעולם עם התקונים, ואולי תוכל לשלוח לי עוד קונטרסים, מה טוב ומה נעים! — אל ידידנו המליץ ר' פייבעל שיפער אודיע את דבריך; אם תחפוץ לשלוח דברים מושכלים שידפסו במכתב עת המכונה ירושלים, אשר יוציאו כעת הרואים מלבוב לאור, שלחם אלי ואנכי אשלחם להם. ההוברת הראשונה ממכתב

עתי הנ"ל ידפס עוד קודם או אחר פורים הבע"ל בעיר הלזו אצל ר' שאול מאיר האפער. לעטעריס הוא כעת מגיה בפראג בבית הדפוס של האדון האזע. ידידנו המשכיל הנכבד מו"ה שאול מאיר האפער דורש את שלומו באהבה עזה, ואודות שכר ההדפסה בעד בויגען עם נייר שלו פשוט ונקי אמר לי ככה, כי אם תחפוץ להדפים חמש מאות עטיק, תתן לו בעד בויגען חמשה רו"כ ואם שמונה מאות עטיק שבעה רו"כ, ואם אלף עטיק שמונה רו"כ, ודע כי הצענזאר אשר בלבוב לא יוכל לתת רשיון כי אם על בויגען אחד, על כן הנני אומר לך כי אם תחפוץ להדפים את ספרך פה, תכתוב את שני העקסעמפ' אשר תשלח לפה להראותם לפני הצענזאר אשר בלבוב בכתיבה דקה עד מאד למען יכילם בויגען אחד או יותר מעט, אולם בדפוס יוכל להיות ארבעה בויגען ואם בויגען אחד או יותר מעט לא יוכל להכילם יצטרך לקחת רשיון על כל בויגען בפ"ע, עתה הימינה או השמאילה כאות נפשך. עוד הפעם הנני מחלה את פניך כי תזכירני לטובה לפני החכם ליליענטהאל. מדוע לא השבת לי מאומה אודות מאמרי „משיב דברים נכוחים" ? עד כה דברתי אתך אודות מכתבך, ועתה אגידה לך עוד איזה דברים בענין אחר, והוא אודות ספר „נבואת הילד". הנה בס' ש"י (בשם הספר ההוא) כתוב: „חבר אותו ר' אברהם הלוי הזקן עם פרוש ר' שמואל הנגיד". וכן הוא בס' סה"ד והוא טעות גדול מב' פנים. א) כי ר' אברהם הלוי הזקן לא חבר את הספר ההוא אך עשה פרוש עליו. ב) כי ר' שמואל הנגיד לא עשה פרוש עליו, אך ר' דוד הנגיד (נכד הרמב"ם ז"ל) כמ"ש בס' שה"ק (ל"ה ע"א ד' זאלקאווא) וז"ל שם: „וראיתי בקונטרס שחבר ר' אברהם הלוי בירושלים שנת ה"א רע"ו שהוא פרוש נבואה שנמצאה בחרבות ירושלים, (שם ע"ב מובא בשם הקונטרס ההוא כי נמצאה בחורבה אחת בגליל התחתון בעיר טבריא, כתובה בגוילים ישנים ובלוים בתוך כלי עופרת) ואלה דבריו: „רבים ונכבדים מחכמי ברצלוניא כתבו אל הרב הגדול רבנו דוד בן בן בנו של הרמב"ם לחלות פניו להודיעם אם נמצא אצלו דבר בסוד הקץ, וישא את פניהם, וישלח להם המעשה מלידת הנער הנעים ילד שעשועים והנבואות אשר נבא, ובסוף כל נבואה קלת פרוש" עכ"ל. והנה מה שכתוב בקונטרס הנ"ל כי הנבואה ההיא נמצאה בחורבה אחת הוא בלי ספק ע"ד שמצא הרב ר' יצחק מסטנאב קונטרס מס' הזהר חבורא תניינא בי אחמתא דמלכא בבית גנזא דספריא כאשר יבין כל מעיין משכיל ואין חדש תחת השמש, ובכל זאת מסופק אנכי מאד אם היה הספר ההוא עוד בעולם, בימי ר' שמואל הנגיד, אבל זה ברור כי לא עשה פרוש עליו כי לא היה כלל מדרכו לעיין בספרים חתומים וסתומים כמו הספר ההוא אף כי לעשות פרושים עליהם כמבואר לכל מעיין בדרכיו ותכונת רוחו, ומעתה לא נוכל לדעת בברור מי ומה ומתי היה מחבר הספר ההוא, אולם בלי ספק היה אחד ממפליאי המליאות ובודי נפלאות לאחוז בהן את עיני ההמון בימי הרמב"ם ז"ל או מעט קודם לו כי נכדו כבר עשה פרוש עליו כנ"ל. והנה בספור הפלאי אשר בראש הספר ההוא כתוב, כי בשנת תל"ב לחרבן הבית השני התנבא הילד נחמן קטופא את הנבואות הכתובות על הספר ההוא, והוא שנת ד"א ר"ם לב"ע לפי דעת האומרים כי הבית השני נחרב בשנת ד"א תתכ"ח והוא שנת חתימת התלמוד בבלי. ומה מאד יש להתפלא על ערמת מחבר הספר ההוא לכוון זמן הנבואות ההן בשנת חתימת התלמוד, כי אם היה מקדים את זמנן איזה שנים היה נגלה עי"ז להקוראים המשכילים הזיוף וכי כל הספר והספור ההם היא אך המצאה כוזבת, כי היה קשה עליהם עד מאד איככה יתכן כי לא ידעו חכמי התלמוד, אשר כל מטמוני מסתרים הקדומים נגלו

למו, מאומה מהנבואות ההן? ואיככה לא הזכירו דבר מהן באגדותיהם המדברות מעניני הקץ המקווה וקורות ימות המשיח? ומדוע לא הביאו ראיה ממעשה הילד הנ"ל על אמרם: מיום שחרב ביה"מ נטלה נבואה מן הנביאים ונתנה לשוטים ולתינוקות (ב"ב י"ב ע"ב). והיא ראיה ברורה יותר ויותר מהראיה מבת רב חסדא המובאה שם כמבואר? ואיככה לא כתבו ספור פלאי כזה על ספר התלמוד להיות למשמרת עד דור אחרון? ומדוע לא נזכר שם נחמן קטופא בכל התלמוד? אולם בכל ערמתו והתחכמותו לא הועיל מאומה, כי נשכח ממנו, ותקן את הנבואות ההם בחרוזים שוי הברות אשר ע"י זה יגלה הזיוף, כי ענין עשית חרוזים שוי הברות נתחדש בינינו רק קרוב לזמן רב סעדיה גאון כידוע; ויתר הדברים אשר יש לי בזה אכנסם לך למועד שמור אתי.

מכתב לריב"ל

מהחכם ר' יעקב רייפמאן (תר"ג)

הוה נא לי דעתך על מחברתי פשר דבר אשר שלחתי לך למזכרת אהבה זה כמה, והגידה לי משפט חרוץ עליה בלי משא פנים. אולי יש אתך הערות מושכלות על המורה שלחן נא אלי ואספחה אותן אל ספרי על המורה אשר אוציאהו בקרוב בישע אלהי חסדי לאור, והוא נקוב בשם „אלון מורה", ולולא נחיצת המוכ"ז הייתי שולח לך דוגמא ממנו. הנה יש אתי ראיות נודקות כי ספר „מלות הגיון" איננו מאת הרמב"ם, כי אם מאיש מאוחר לו הרבה בזמן, מה דעתך בזה? הראית מימיך ספר ההגיון מר' שמעון עם העתקה רומית המובא בס' „שפתי ישנים"? הידוע לך בברור מי העתיקו מלשון ערבי ללשון עברי? כבדני נא בספריך בית יהודה ובית האוצר כאשר הבטחתני במכתבך הראשון אלי, או בהדפיסך אשר יכנס עוד אתך בכתובים, ואזכרה חסדך לנצח. דברי ידידך הכותב בחפזון ואסור בחבלי שנה.

תנופת ברזל

הטעם שאסרה התורה להניף ברזל לעשית המזבח, אמרו קצת מחכמי הנוצרים כדי שלא יפסלו בו איזו תמונות וצורות, ויבואו מזה לעבוד צורות של אלילים; והוא באמת דעת הרשב"ם ז"ל (עיין בפרושו על התורה), אבל רבים אחרים מחכמי הנוצרים דחו טעם זה, כמובא מכל הענין הזה בספר ד"ה לישראל, להחכם הנוצרי: Holberg Jüd. Gesch. B. 1 Seite 510

אתון בלעם [1]

ויהי כאשר הקריב בלעם בן בעור לבוא אל עיר מואב והוא רוכב על

---

[1]) אמר המחבר: ראיתי להעיר אזן את דורשי לשון עבר במדינה זו מאחינו ב"י על דבר אחד שהורגלו בו ודרך כסל למו, והוא: שכלם מקטן ועד גדול החכם והכסיל כמבין

אתונו, החל לחבר ברעיוניו שירים לברך בהם את ישראל — כי ידע בנפשו שכן הוא רצון ה׳ — ובמהלך רעיוניו הסדיר מליצות אחת לאחת במשקל השיר, ואין אמר ודברים זולת קול הברה וצלצול שפתים פעם בפעם, והאתון אשר כבר נפתחו שפתיה ותדע לדבר כאחד האדם, שאול שאלתהו לאמר: אדוני מה היה לך? ומה הקול הזה הצולל באזני? רגע תרים קולך, משנהו תשפילהו, אין אמר אין דברים זולתי קול? ויגער בה בלעם ויאמר: החשי! אל תהי לי לשטן להטותי מרעיוני, עת אנכי מחבר שירים, קצרים ושקולים, המשמחים אלהים ואנשים. ותאמר האתון בלבה, אם כה יחברו השירים אשר יתגאו במו המשוררים, הלא גם אנכי אעשה כמוהם, כי לא נופל אנכי מהם, בדבר שפתים, ולשון מדברת גדולות, אדע גם אני להרים קולי ולהשפילו, להשמיע קול הברה כאחד המשוררים הגדולים, ואולי בקול גדול מהם, ותנער האתון בקול גערה לא אחת ושתים, הרם ושפל, וירם בלעם את מטהו ויך אותה, ויאמר אל תנערי פן אכך מות! ותאמר האתון: בי אדני! הנה אמתך מחברת שירים נעימים כאשר אהבת, וירם עוד הפעם את מטהו להכותה נפש, כי אמר: הגם התל תהתל בי! ויקרא אליו מלאך ה׳ אשר נראה אליו ראשונה ויאמר: אל תרבה לענותה חנם, הטרם תדע כי גם החמורים משוררים?

כבלתי מבין מחוטב עצים עד שואב מים, כלם חשבו לחבר שירים, יוצאים בשיר ונמשכים בשיר כבעלי השיר, ולא תמצא אחד מהם שאין לו חבור שלם בשירים, ואיך לא ידעו אלה כי לא כל אדם מסוגל לזה, כי צריך לזה הכנה טבעית, מלבד ידיעה רחבה בדקדוק הלשון ובחכמת המליצה והשיר, עד שכמעט אחד במדינה אשר ראוי שיחבר שירים; אך למעוט הידיעה מדמה כל אחד בנפשו לאמר: למי הכנה וסגולה טבעית יותר ממני? יען שרואה שיש בכחו לדלג בתנ"ך ולקבץ פסוקים מקוטעים ולחרוז בשור וחמור (כמו שהמליץ על כיוצא בזה הראב"ע ז"ל), ובפרט שקוראי שיריו מהללים אותו, והקוראים ההמה ג"כ בורים כהמחבר בעצמו. והנה בכל אומה ולשון כל צעירי ימים בני עשר הלומדים בבית הספר ואשר יודעים היטב לשונם, ובפרט הדקדוק וכללי המליצה (כי מלמדיהם עוסקים עמהם בזה) מנסים את כחם לחבר מליצות יפות ושירים וחרוזים, ובכל זאת היערוב איש מהם את לבבו לאמר הנה באתי במגלת ספר ולשלחם ע"פ חוצות, הלא לשחוק יהיה בעיני כל! אם לא כי יגדל איש מהם והוא מופלג גדול בענין הזה יותר על כל אנשי דורו, אז ידרוך על סף הבימה בין החכמים והסופרים, ואדוננו הרב החכם ר׳ משה דעסויא ז"ל לא חפץ מעולם לחבר שירים, יען כי ידע בנפשו שלא היתה לו הכנה טבעית (אף שנראה משיר אחד קטן שחבר בהיותו בן עשר שנים, שהוא נחמד ויפה), וגם סוקראטום אמר כן על עצמו שלא היתה לו הכנה טבעית להמציא רעיונות חדשים לשיריו, והיה לו מההכרח בחבור שיריו לקחת ענינים מהממשל משלים עזאפום היוני — ומה יענו אחריהם אלה עירים בני אתונות בשיריהם אשר קולם כקול השירים?

מכתב לריב"ל

מהרב החכם ר' בעריש בלומענפעלד

מכתבך היקר מן ג' מנחם קבלתי, והנני נותן לך תודה על עמלך לבקר את באורי ותרגומי לספר איוב, והיה אם ימצאו חן בעיניך, זאת חלקי מכל עמלי שעמלתי שנים רבות לבאר הספר הזה, ועוד ידי נטויה לקבץ כל ההערות וההשגות שיבואו לידי ממיודעי ויודעי לשון עבר, ולהודיע אותם לכל באי שער ידיעת הלשון ומקור מחצבתה, להסיר כל מכשול ולהרים כל אבן נגף ממסלה אשר הרימותי לפני הקורא בספר איוב. ועל דבר הערותיו אשר שם במכתבו הנ"ל, מלבד שאין זה נגד רצוני, הלא אמרתי לך ובקשתי מאתך לשום עינך ולבך על הספר הזה ולהודיעני כל מה שיעלה במצודת הבקרת, אולם באלו אין דעתי מסכמת לדעתך, וזה: א) מה שרצה להוכיח על נח דניאל ואיוב שזה קדמוה במעלה כמו: ובני אברהם יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, שם חם ויפת, אין הכרע כ"כ, כי באמת לא רצה יחזקאל בזה להקדים המעלות של כל אחד, מאחר שכלם היו ישרים תמימים וצדיקים, וא"א אף אם תהיה חכמת אלהים בקרבו להבחין בשעת כתיבת המליצה מי מהם גדול במעלה משא"כ בין יצחק וישמעאל, יעקב ועשו וכו'. ב) התפיסה השנית אם היתה נכונה, אז היתה לי לבושת ולכלמה, אם לא ידעתי כי ספרי תהלים ומשלי המה מהכתובים ולא מנביאים האחרונים, אולם במחילת כבודך כי שגית בקריאה, כי אמרתי שם שיש לי ראיות מתוכן מליצתו והתדמותה במקומות רבים, למליצות נביאים האחרונים (ולמליצות) תהלים, (ולמליצות) משלי, אולם מליצות נמשכת על כל אלו, מבלי הכרח לכפול ולשלש אותה, ולא יכלתי להבינך בשום אופן את דעתך בזה. ג) במלת „ונמשך על" היטב דברת, כי נחלף מלת ונמשך במלת ורמז, אולם מה שרצה להוכיח כי מלת שדי איננו שם עצם פרטי רק שם הקריאה לכח או לגבורה העליונה, ותרגם (דיא מאכט) או (דיא אללמאכט) איננו כן, כי שם שדי יתורגם בכל מקום: דער אללמעכטיגע, וגם החכם ב"ז בספרו **אוצר השרשים**, וז"ל: „שדי שת"ז, אחד מתארי האל יתעלה". והיה אפשר ראוי שיכתב תמיד אל שדי, אולם סמכו על היודעים ולא רצו לכנות השם. וזולת זה שם שדי תואר השם יתעלה שהוא ראש לכל הכחות וראשון לכל ההשפעות. ומה שתרגם החכם הרמבמ"ן: אל מוציאם ממצרים, בלשון: דיא מאכט, הוא ליופי המליצה, ואינו ענין לכאן.

מה שכתבת בענין המלה יטוש, הם אמת הדבר כי אין טש בלשון ארמית ובתלמוד רק לשון פריחה ורחיפה, הכריחתני פה המליצה לתרגם בלשון המורה על מהירות התנועה שבא מגודל תאות הנשר להשיג השלל ביחס אל הפחד אולי תהיה מניעה בינתים, וכאשר כבר נמצא בחבקוק: כנשר חש לאכול, ושם תרגם: כנשרא דטאים למיכל, אם לא רצה התרגום לכוון את המהירות, ואם מלת טאים לא תורה על זה, מדוע תרגם כן? הלא בודאי תרגם נגד הכונה הפשוטה ממלת חש; ומה שכתבת על ההערה מדף ה' בפליאתי על החכם ב"ז כי בענין הזה כבר דבר הרמב"ם ז"ל, הן אמת שהרב ז"ל גלה דעתו בענין ספר איוב, כאשר העירותי גם אני, אולם אין זה שייך לסתירת ב"ז, כי זה איננו נוגע רק לזה אשר כתב ורצה להוכיח, שמהפרטים אשר יפרט נדע כי עיקר המעשה עם כל הקורות היו כמו שהיו, ובאמת אין מזה ראיה כי פרוטרוט הדברים המה מדרך המליצה.

את כל זה מצאתי להשיבך דבר דבור על אפניו, יהי ה' עמך ויהי נועמו עליך להחלימך ולרפאותך רפואה שלמה ושיית מוצק ובריא אולם ותתחדש נעורך ותחליף כחך כברכת אוהבך באמת וחפץ בהצלחתך ובבריאותך.

יוֹנַת אֵלֶם

„למנצח על יונת אלם רחקים, לדוד מכתם באחוז אותו פלשתים בגת" (תהלים נ"ו), עיין תרגום הארמי, רש"י ורד"ק בשרשיו שרש אלם, והבן עזרא בפרושו לתהלים שם אמר וז"ל: „על נועם פיוט תחלתו יונת אלם רחוקים" עכ"ל, ר"ל שהיה מפורסם באומה פיוט אחד שהיה בנוי על אופנים ידועים, והיתה תחלת שירו מתחיל יונת אלם רחוקים, ועל תבנית השיר הזה הולך גם השיר הזה שלפנינו. ויוכל להיות ג"כ שהיה נגון ידוע שהיה כקול היונה אשר תהגה אך נכאים, כי היונה בהיותה במעמד האלמנות, היינו שנתרחקה מבן זוגה, שלכדוהו או שנלכדה היא והביאוה אל מקום רחוק מבן זוגה, אז היא מקוננת בקול נהי ויגון ומנהמת, כנודע מהן. ובכמה לשונות הישנות והחדשות, נמצאו המונים שירים המחוברים מן יונה זו, בזה המעמד שנתרחק בן זוגה ממנה או בהפך, ונלוה זה השיר בכלי זמר, וישוררוהו בנועם נגונו, נגון אבל וקינה. ויש להעתיק „יונת אלם רחוקים" איינע פערוויטוועטע טויבע אין ענטפערנונג [1]) ובנגון של זה הפיוט היה מנגן המנצח את השיר שלפנינו, כי תוכן זה השיר שלפנינו גם הוא על התרחקותו של דוד שתפשוהו שונאיו בארצם (עיין זה השיר על הסדר).

שאלת כלי כסף וכו' מהמצריים

וישאלו איש מאת רעהו וכו' (שמות י"א) (עיין הרשב"ם שמות ג' כ"ב, ושם י"א י"ב, ועיין הבאור לתרגום אשכנזי במקומות הללו). כמדומה לי שכתב אחד מחכמי הנוצרים הטעם שנצטוו בני ישראל לשאול כלי כסף וזהב ושמלות מהמצריים, כי ראתה החכמה העליונה שהעם הזה אח"כ לא אחת ושתים יהיה מתחרט על יציאתו ממצרים (וכנראה כמה פעמים מהכתובים), לזאת התחכמה וצותה שכל איש ואשה מישראל ישאל מאת רעהו המצרי והמצרית כלי כסף וזהב ושמלות, ואז לא ישובו יותר למצרים, בידעם כי יכופו אותם להחזיר, וגם יעשו בהם המצרים שפטים גדולים בעבור זה.

---

[1]) ויהיה אֻלם שם המקרה על משקל עֻזר (דיא וויטווענשאפט) וכן נמצאו לו משקלים אחרים היינו אלמון (ישעיה מ"ז) וגם הוא שם המקרה, וכן אלמנות (בראשית ל' ח') ורחקים לדעתי גם הוא שם המקרה (דיא ענטפערנונג) על משקל הגלת שלומים (ירמיה י"ג), ובדרך כלל אומר, שבשמות תארים כאלה או בשמות עצמיים כאלה אין לדקדק כחוש השערה, כי מי יודע איך נתקלקלו ונשתנו בפי העם, זמן רב אחר שהונחו.

טיטוס

כבר ראית יקירי! שטיטוס היה מנעוריו רשע גמור, ואחר ששב מירושלים לביתו תקן את מעשיו, וגם היו לו מן אז חיי צער וצרות רבות במדינתו.

ועתה אבוא בעזר השם לבאר המאמר ההגדי במסכת גטין פרק הנזקין מטיטוס בענין היתוש. המאמר הזה מובא בשנוי לשון ובשנוי ענין עוד בכמה מקומות, היינו: בפרקי דר׳ אליעזר, ובבראשית רבה פ״י ואחרי מות רבה כ״ב, ובמדרש תנחומא, ותוכן דבריו ששנוים אלה בפי הספרים הללו שהזכרנו, זאת לעדה שאין זה מעשה אמתי, וזולת זאת הוא מוכיח ומראה, שמעשה זו הוא מעשה בדוי מחכמי התלמוד, כמו שנוהגין המשוררים והמליצים, עיי״ש כל הפרק. גם מזכיר שם שסופר אחד נוצרי בדורו, פירינטיללה שמו, בספוריו על מלכי יון, יספר מעשה זה של היתוש הנכנס בחוטם, אל אנטיוכס איפיפאני צורר היהודים בימי החשמונאים הנודע בנס חנוכה, והסופר הזה יספר המעשה הזה סתם, ולא באופנים הזרים והנפלאים שמספרים רז״ל.

ולי נראה שזה הספור של היתוש יש בו דבר משל וחידה: הן טבע בן האדם אחרי עשות איזה דבר רע, שלא ינוח ולא ישקוט לבבו, והוא החרטה וההרגשה בלב הנקראת בשם „געוויססענס ביססע״ כאלו לבבו ינשכהו, וזהו ויך לב דוד אותו (ש״א כ״ד) ופי׳ ונגף פה נקירה ונשיכה, כמו: וימן אלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את הקיקיון וייבש (עיין שרשי לבנון שרש ידע), ונקראת חרטה זו בתלמוד גם כן בתאר המורה נקירה (נעכערן) והיא הנקיפה, לבו נוקפו, והוא ממש כמו ויך לב דוד שהזכרנו. חרטה זו והרגשת כאב זה כתוהה על הראשונות נמצא אפילו ברשעים שלא חזרו למוטב, רק על רגע אחר גמר מעשיהם, כמו שאמרו: „רשעים מלאים חרטה״. ובכל זאת אחר כך חוזר לסורו, ומכ״ש שנמצאת זו ההרגשה כפולה ומכופלת באותן שחזרו מדרכם הרעה כלל וכלל, ומתחרטים בלב נשבר על העבר, כי לאלה האנשים החוזרים בתשובה באמת, הרגשות אלו הנקראות „געוויססענס ביססע״ לא יתנו למו מנוחה, ותמיד מעשיהם הקדמונים הרעים שרוים בזכרונם, ולא ימושו ממוחם, ונוקרים אותו (ומליצה זו שגורה בכל הלשונות) כמו: עס נעכערט מיר דיא געסיכן, בשרוצה לבאר איך הוא דואג על איזה דבר גדול.

עוד תדע מליצת חז״ל, כשבאו להראות פחיתות האדם ושאין לו להתגאות כלל, ושאין ראוי לו לעשות שום רע, אמרו לנו במליצתם, שמה שברא הקב״ה את האדם באחרונה, שאם תזוח דעתו עליו, אומרים לו: יתוש קדמך.

ומעתה תבין כי כאשר בא אחר כך טיטוס לרומא ותקן את מעשיו, ובודאי היה לבו נוקפו בהעלה על זכרונו את כל מעשיו הרעים שעשה מעודו עד היום הזה, והיה זה נוקר את מוחו כמה שנים עד יום מותו, והיתה זאת החרטה הולכת וגדלה מאד מיום ליום, וזו היא המליצה שנעשה כצפור דרור וכו׳. מעתה כל השנויים שיסופרו בהם זה המעשה בספרי חז״ל, אינו

מעלה ואינו מוריד, כי יתר הדברים הפרטים המה מדרכי המשל, שאין צריכים שיהיו כלולים בנמשל, וכן יוכל לפול זה המשל גם על אנטיוכוס הרשע, כי כפי המסופר בספרי חשמונאים, היה בוכה ומתחנן מבני ישראל שיתפללו עליו.

בדבר התפלין

ז״ל הגאון מהרי״ק בתשובותיו (שרש קע״ד): על אשר דקדקת על מ״ש בסמ״ג במצות תפלין וירא שמים משום ברכה לבטלה וכו׳ ואעידה לי עדים נאמנים תוספת ר׳ יהודה מפריש רבו של רבינו משה מקוצי בעל הסמ״ג שכתבו בפרק במה טומנין וז״ל: תימא אמאי סמכו העולם שלא נהגו להניח תפלין, ועוד כי אמרינן בפ״ק דר״ה (דף י״ז) פושעי ישראל בגופן כו׳, ומיהו ר״ת מפרש התם זה הוא הבועט במצוה וכו׳ עד ומיהו סומכין אנו על הפסיקתא דאומר בה למען תהיה תורת ה׳ בפיך כל הקורא בתורה כאלו מניח תפלין. ואמנם שמעתי שגורס שם איפכא כל המניח תפלין כאלו קורא בתורה וצריך עיון שם עכ״ל. ובענין זה כתב המרדכי פ״ק דר״ה בשם ראב״ן הרי לך בהדיא דחיוב עשה דתפלין קליש טובא לירא שמים דקרי ותני באורייתא, ואם אמר הסמ״ג להא מילתא בשיטת רבו אין כאן תמיה כלל, ואע״ג שהוא יסר את הרבים וידים רפות חזק להניח תפלין כאשר האריך מאד בדרשתו כמ״ש במצות ואהבת זה הוא להמון דלא גרים באורייתא אבל יראי ה׳ דגרסי וקרו באורייתא איכא למימר דמפטרי בכך, וכך רמז גם הוא בסוף דבריו וז״ל: עוד דרשתי להם שיותר הקב״ה חפץ באדם רשע שיניח תפלין מאדם צדיק וכו׳ עד ללמוד שעיקר תפלין וחיובם לאותן שצריכין יותר דבר חזוק, וקרוב זה לדברי התוספות שהבאתי לעיל וכו׳ וכו׳. עכ״ל מהרי״ק עיי״ש על הסדר.

עיין: תפלה למשה (תולדות התפילין וקורותיהן) מ״ל רדקינסון פרסבורג תרמ״ג

בדבר הקבלה

הכוזרי והרמב״ם ז״ל והקודמים להם, והנמשכים אחריהם כלם יובנו במעשה בראשית ומעשה מרכבה (הנזכרים בתלמוד, והמכונים בכלל בתלמוד בשם סתרי תורה) שניהם אל החכמות, היינו: הטבע והפילוסופיא, ר״ל הטבע ושאחר הטבע (פיזיק ומעטאפיזיק), והמקובלים היינו מהרמב״ן ואילך, יבינו בשניהם סודות חכמת הקבלה (ולא נוכל עדיין להבדיל לדעת זו ההבדל שבשניהם, היינו בין מעשה בראשית ומעשה מרכבה). ומדברי המהרש״א (ערובין דף ק״א בד״ה עד שבא זכריה ופרשו) נראה שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע (פיזיק) והפילוסופיא יחד, ומעשה מרכבה היא חכמת הקבלה, ושניהם הטבע והפילוסופיא ביחד עם חכמת הקבלה נקראו בשם „סודות״. וענין הפרד״ס שבתורה שמזכירים קדמונינו, היינו: פשט, רמז, דרוש, סוד, (ואמרו שלזה כוון המדרש באמרו: פנים בפנים דבר ה׳ עמכם, פנים תרין, בפנים תרין, הרי ד׳ אפין לתורה). והנה פשט הוא באור הכתוב על פי הפשט הברור,

והדרש הוא באור התורה והמצות על פי הלכות, היינו המשנה והתלמוד, והסוד הוא לדעתו חכמת הקבלה, והרמז הוא לדעתו חכמת הטבע והפילוסופיא הבנוים על השכל, עד כאן נראה מדברי המהרש״א למי שידקדק בדבריו וירד לעומקו. אך מאיזה זמן התחילה קבלה זו, ומי הוא הממציא הראשון, לא נודע, אך המקובלים יאמרו לנו שהיא קדמונית מזמן האבות ומשה, וע״כ נקראת קבלה, ומהם אמרו שאליהו למד עם קצת גדולי ישראל, אבל הכל דברים בלי יסוד וראיה. ומדברי הרמב״ם בכמה מקומות משמע שידע הרמב״ם מקצת יסודות הללו של הקבלה, אולם הרחיקם וחשבם לפילוסופיא קרומה, ואמר שאין להעביר הזמן בהם, וכן יאמרו הרבה חכמים זולתו שיסודי הקבלה המה מלמודי אפלטון היוני, וכן כתב הגאון ר׳ אליהו דעל מעדיקא, והגאון ר׳ יוסף קנדיא וזולתן הרבה, וחכמי הנוצרים מראים יסודי הקבלה בלמודי הגנאסטיקער, על כל הנ״ל נבוא בעזר השם במשפט לחקור בו.

לפי דעת אלה שהקבלה היא פילוסופיא קדומה של חכמי האומות הקדמונים, או מלמודי אפלטון וכדומה, ישאל השואל: הלא המקובלים מביאים סודות ודרשות הרבה בפסוקי התורה והשמות וכו׳? אין זאת, כי הדרשות והשמות האלה חדשים הם לא שערום הקדמונים.

העשר ספירות שהוא יסוד הקבלה, נמצא גם בספר יצירה, אמנם לא לבד שספר יצירה אינו קדמון ואינו מר׳ עקיבא, אלא שגם הכוונה של ספר יצירה בספירות העשר אל עשר המספרים שבמספר, והאחרונים בארו בם שהם עשר מדות של הקב״ה, וחלקן לשנים: שלש הראשונות המה אצלם בעצם ה׳, ושבע האחרונות הם כלים אצלם שבהם ברא ה׳ העולם, ונקראו אצלם ד׳ ספירות הבנין, והשבע מדות הללו לקחו כפי הנראה מן התלמוד מהדרוש של ר׳ שילא
א
(בפרק הרואה במסכת ברכות) שדרש הפסוק (ד״ה א׳ כ״ט) לך ה׳ הגדולה
ב ג ד ה ו ז
והגבורה והתפארת והנצח וההוד, ויתר השתי מדות יסוד ומלכות תלו בסוף הפסוק בדרוש רחוק (עיין מהרש״א שם).

השם בן ע״ב שמזכירים המקובלים הוא ג״כ המצאה חדשה מהם (הרמב״ם במורה ח״א פרק ס״א וס״ב אינו מזכיר כי אם שם י״ב ומ״ב עיי״ש, ועל השמות זולתם אמר שהם שמות בדויים, ונראה שם מדבריו כי כבר היו שמות רבים בימיו כבר, והיו לשחוק בעיניו) ואיכותו של שם הזה בן ע״ב נודע, והועיל להם המאמר בתלמוד (יומא דף ע״ג ע״ב) (בדבר האורים ותומים) והא לא כתיב צד״י? (ומשני) אברהם יצחק יעקב כתיב שם, והא לא כתיב טי״ת? (ומשני) שבטי ישרון כתיב שם, ובתלמוד ירושלמי שם הגירסא שבטי ישראל, ואמרו במסכת סוטה שבנימין מלא כתיב בנימין ועתה יהיו האותיות באורים ותומים סך הכל 72 ומזה יצא שם ע״ב להמקובלים או סמך (עיין מהרש״א שם).

המקובל הגדול מהרי״ק, בעל שערי גן עדן, אומר די באר, שכל חכמת הקבלה האמתית הכל בנויה על יסודי החכמה המסכמת דוקא עם השכל הישר ועפ״י דרך הטבע, וכל סודות הקבלה שהמה נגד שכל הישר ודרך הטבע, המה

שקרים וכזבים, ואמר שבזאת הבחינה תבחן הקבלה החרשה בכלל, ובזה ניכרת הקבלה המזוייפת של כת הש"צ, להבדילה מן הקבלה האמתית, וידוע שכת הש"ץ הוסיפו וקלקלו הרבה ספרי קבלה, כי כל ספרי הקבלה היו זמן רב רק בכתיבת יד, והיו רובם ככלם בידם (עיין היטב בדברי מהרי"ק שם בהתחלת ספרו).

טעם למספר ארבע כוסות בליל פסח

החיוב של ארבע כוסות בליל פסח הוא מדברי סופרים כנודע, ונתקן בבית שני בתחלתן, ואח"כ בזמן האמוראים חכמי הגמרא (זמן משך כמה מאות שנה) כבר נשתכח הרמז והטעם למספר הזה, מדוע דוקא ארבע? וחכמי האמוראים השתדלו מצוא איזה רמז וטעם לזה ע"ד השערה, ולכן שונים המה בדעותן, (והוא בירושלמי דפסחים בפרק האחרון): ר' יוחנן אמר כנגד מספר לשונות הגאולה של מצרים כי ארבעה הם, והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם, ר' יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה, וכוס פרעה בידי, ואשחט אותם אל כוס פרעה וכו' עיי"ש בתלמוד כל הענין, ר' לוי אמר כנגד ארבע מלכיות, ורבנן אמרי כנגד ארבע כוסות של פורעניות שעתיד הקב"ה להשקות את עובדי כוכבים, קח את כוס היין החמה הזאת והשקית וגו' כוס זהב בבל וגו' עיי"ש בתלמוד כל הענין, וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישראל ארבע כוסות של נחמה, ה' מנת חלקי וכוסי וכו' עיי"ש בתלמוד.

ויען שבדברים כאלה רשות נתונה לכל אדם לחוות את דעתו, לכן גם חלקי אמרה נפשי, וג"כ ע"ד השערה בעלמא: בספרנו אפס דמים בררנו כבר שכל המנהגים של ליל זה של פסח בסעודה זו, להדמות אל השרים והגדולים בסעודתן הגדולה, כפי שהיו אז בימים ההם, ולקחו הכל כאשר לכל לסעודה זו מהסעודה הגדולה של הרומיים, עיי"ש היטב בספרנו אפס דמים שיחה שלישית על הסדר, ויהיה לפי השערתנו גם זה ממנהגי הרומיים ואומר: ברומא בסעודה הגדולה היה מנהגן למזוג בשלחן מספר כוסות Cyathos יין, כמספר האותיות אשר בשמו של האוהב הקרוא לסעודה, ד"מ: אם היה שמו קאיום Caius היו מוזגין חמש כוסות, כמספר חמשת האותיות אשר בשמו. והנה כל בית ישראל מאמינים שטרם יבוא המשיח המקווה, יבוא ראשונה אליהו הנביא המבשר, וזה יהיה בפסח (כמו שאמרו חז"ל בפסח נגאלו ובפסח עתידין להגאל) וכמו שנאמר ע"י מלאכי: הנה אנכי שולח לכם את אֵלִיָּה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, וא"כ ליל פסח הוא המוכן לביאת אליהו, ולכן שותין לכבודו כוסות במספר ארבעה, כמספר הארבע אותיות אשר בשמו, היינו אֵלִיָּה, כי כן נכתב פה אצל בשורה זו שמו בארבע אותיות כזה: אֵלִיָּה [1]

---

[1]) וכמסורה ה' פעמים (ועיין רש"י בחומש ויקרא כ"ו מ"ב) וזכרתי את בריתי יעקוב.

ויוכל היות שבעבור זה הוסיפו עוד כוס אחת מספק, ויהיה ס"ה חמש כוסות, כמספר האותיות של אליהו, כמו שנכתב תמיד בספר מלכים וגם בד"ה, ולסבה זו נקראת כוס זו בשם „כוסו של אליהו", ואין שותין אותו כי הוא מספק. וכבר בררנו בספרנו אפס דמים שם שכוס זו החמישית המכונה כוסו של אליהו הוא מנהג חדש וגם אינו נוהג בכל תפוצות ישראל, רק במקומות הללו, ועיין בענין כוס חמישי ברמב"ם הלכות חמץ ומצה (פרק ח' הלכה ט') ובהג"מ שם.

נפילת פנים

ויחר לקין מאד ויפלו פניו, ויאמר ה' אל קין למה חרה לך? ולמה נפלו פניך? הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה וגו' (בראשית ד').

שאלות רבות והמון דקדוקים יש בפסוקים הללו, אך מן הבאור אשר נבארם בעזה"ש תפולנה אלה יחדו, וע"כ חדלנו להציגם לעין הקורא, וממילא יובנו אחר כך, ונאמר:

א) המאמר הנכבד הזה: הלוא אם תיטיב וגו' להיותו מאמר מדותי ומוסרי ומאלפי, ע"כ הוא בא בקוצר מלים, ובמליצה נשגבה, כדרך כל מאמר מרעיון מדותי (סענטענץ) ולהיותו ג"כ מאמר אלהי ר"ל מהערות אלהיות, ע"כ ידובר ברמז וסתום הכוונה, כדרך כל מאמרי אָראַקעל.

ב) ה' יתעלה אשר לפניו גלוים מעשי אנוש, וכל העולה על רוחו לעשות כבר לפניו ברור, אך למען תשאר הבחירה לאדם, ע"כ היה נגד חקו של השי"ת להגיד לאדם די באר כזאת וכזאת יש בלבך להרע, ולאיש זה וזה, אולם מדרכי החכמה העליונה, רק להעיר בלב האדם ע"י איזה ברק המאיר לו, אולי יתבונן בעצמו ויחזור ממחשבתו הרעה, ישים לב ויתבונן [1] אף כי ראשית הרעה זו אשר חשב איננה עוד כל כך גדולה, כקנאה ד"מ (אשר פה לפנינו) אשר בתחלתה היא עוד רעה חלושה וקלה, ובמעט כח יוכל האדם עוד לשָׁרֵשׁ אחריה, וכנצר נתעב ישליכנה, אך אם לא יקדים לשרשה בראשיתה, תגדל בקרבו, כאֲלָה עֲבֻתָּה, ותעש פרי, עד כי יבוא לידי רציחה. ולזאת העירה גם

---

[1]) ואעידה לי בזה גם דברי הפילוסוף הגדול הרמבמ"ן ז"ל. וז"ל בבאורו לדברי הרמב"ן (שמות כ"ג כ'): „כלל גדול בענין הידיעה והבחירה, שאעפ"י שתפול הידיעה על הדבר הנמסר לבחירה לא תבוא בו ההודעה מאתו יתעלה", עכ"ל. עיין היטב שם במקומו גם דברי הרמב"ן בשמות ותבין פה יותר כוונתי.

פה החכמה העליונה על אופן זה, ולא אמר לו ה׳ אחר כך: אני ידעתי מדוע פניך רעים, גם יודע אני מה שיש בלבך עוד להרע לאחיך, אבל אמר לו כאלו הוא רק מכיר איזה פזור הנפש בפניו, כאדם המכיר ברעהו, וכמו שיבוא אחר זה.

ג) כל תכונות נפש האדם לכל מדותיה אם טובה או רעה, וכל יצרי לבו בעומק מושבם להיטיב או להרע, על פניו הלא ירשמו, כבצפורן שמיר חרותים על לוח מלים די באר. וידוע בחכמת הנפש, שזה האיש אשר נכון לבו להרע לזולתו יוכר בסימן זה, שלא יכול הרם עיניו למעלה, ומביט לארץ ויירא ויבוש להביט בפני אדם זולתו, ומכ״ש בעין מי שחושב עליו להרע, וזה דבר ברוק ומנוסה, וכן יאמר ההמוני לעושה רעה עם חברו: „לא יוכל להביט בעיניו״, (ועיין מה שכתבתי בספרי שרשי לבנון מחברת א׳ שרש רפק), וחלופו באיש טוב החושב להיטיב לזולתו. ותכונה זו במחשבת האדם להרע לזולתו נקראת: נפילת פנים, ואין הכוונה פה על דלות בשר הפנים והשתנותם כדרך בעלי הצער והיגון, כמו שחשבו כל המפרשים בפסוק הזה, כי זאת נקראת בתנ״ך: רוע פנים, רע תאר, מדוע פניכם רעים? (בראשית מ׳) דלות ורעות תאר (שם מ״א), אבל נפילת פנים תורה אות מחשבה להרע לזולתו, וכמוהו לא אפיל פני בכם (ירמיה ג׳) מליצה שאולה לה׳ מבני האדם. ובהפך אות הרצון להטיב לזולתו תכונה בשם נשיאת פנים, ישא ה׳ פניו אליך וישם לך שלום (במדבר ו׳), וכאשר התבוננתי בתרגום אונקלוס ראיתי כי מעתיק ואתכבישו אפוהי, והוא מסכים מאד לדברי אלה, כי מליצה זו נמצאת לרוב בתלמוד ופניו כבושים בקרקע, ר״ל עיניו בארץ. כבוש כמו חבוש בעברית: פניהם חבוש בטמון (איוב מ׳) (עיין שרש רפק).

מעתה נבוא אל באור הפסוקים ונאמר: הכתוב יספר שקין היה לו שני ענינים, סבה ותכלית. א) חרה לו על אחיו כי התקנא בו. ב) תכלית הקנאה, והיא זממו הרע להמיתו. ואמר לו ה׳ בדרך הערה אך ברמז ובדרך רחוקה, כאלו אינו יודע מה שבלבו כיאות לה׳, אך שמכיר בו כאשר יכיר כל אדם אשר יראהו, כי יש לו איזה חרון אף, וזה יוכר תמיד בפני אדם, גם מכיר שיש בלבבו איזו מחשבה רעה, מטעם שיביט לארץ, שני דברים הללו הכרת פניו ענתה בו, ואמר: למה חרה לך? ולמה נפלו פניך? (כאלו אינו יודע הסבה) ובזה הסימן האחרון ניכר האדם לכל מסתכל בו, שיש בלבו חרון אף כזה, אשר חטא גדול כרוך אחריו, כי אם היה בלבו איזו דאגה אחרת לעשות איזה דבר טוב לזולתו, היה לו נשיאות פנים תמורת נפילת פנים. ודע כי מלת תיטיב פה היא כמו באכה ספרה וכדומה, כי זה הוא נמשך לכל אדם, כאלו אמר כן דרך האיש הרוצה לעשות טוב לזולתו, יש לו תמיד נשיאות פנים, אבל האיש אשר דאגה בלבבו שלא על דבר טוב, זה אות שכבר רובץ על פתחו (ר״ל על לבו) חטא גדול אשר יזם לעשות. גם תדע כי מלת שאת פה הוא חסר הנסמך פנים, והחסיר בכוונה, בכדי לעשות

המאמר הזה יותר סתום ויותר בדרך הרמז, ויותר נשגב לתת בו קצור דרכי המליצה, להיות נמשך על פנים הנזכר לעיל. ועתה בא ומוסיף עוד הערה ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו, ויש במאמר הזה כמו במאמר שלפניו כל מאמרי אָראַקעל, שלא נודע בתחלתו כוונתו האמתית אחר זמן רב כאשר נראה סוף המעשה, אז יבינו כוונת האָראַקעל. והנה עתה נודע לנו מסוף המעשה כל באור הכתוב הזה, וגם את חלק זה האחרון ואליך תשוקתו וגו׳. נדע תשוקה של מי היא, ואל מי הוא, ועל מי תהיה הממשלה, והכוונה לדעתי כי רמז לו מדוע אתה חושב רע עליו ר״ל על אחיך, הלא הוא יאהבך, ומשתוקק אליך כאח לאחיו (וכן מצאתי בראב״ע הובא באברבנאל על התורה עיי״ש) ואתה לא כן, אך כל מחשבותיך למשול עליו כאדון על עבדו קנין כספו, (והוא ממש כמליצה הנזכרת לעיל מזה אצל האשה ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך), וכאשר בא משה וכתב הספור הזה בתורה הוסיף בפרוש ובאור על הענין הסתום הזה בדרך כלל: ויאמר קין אל הבל אחיו, ר״ל קין הבין כי במאמר הזה מרמז לו ה׳ כל ענינו עם אחיו. ותהיה העתקתו: קין דייטעטע (דיזען אראקעל שפרוך אויף זיינעס ברודער הבל, והוסיף הפסוק כי ליץ זה לא שמע גערה (אשר בלבו) וקם עליו בשדה ויהרגהו. והמוסר הגדול היוצא מזה המאמר בכלל, להיות הקנאה הארורה תכלית כל רשע, ראשיתה מצער ואחריתה ישגה מאד, ואף בין אחים מלידה תגדל ותפריא, ובראשיתה קול ה׳ (געוויססען) קורא בלב האדם, ומזכירו שאחריתה רע ומר, כאשר כבר הכה שרש בלבו, ואז לא ישמע גערת ה׳ הקוראה בלבו, ויבצע מחשבתו הרעה [1]).

תשובה

לאחד אשר שאל ממני לפרש לו הפסוקים בזכריה מפסוק ט״ז עד סופו.

לדעתי כך פרושו: שמהיום והלאה יעלו כל המשפחות מכל הארץ לחוג את חג הסכות בירושלים, אך מי אשר לא יעלה מאלה המשפחות, אע״פ שלא עליהם יהיה הגשם, ר״ל שיהיה אז האויר צח וחורב על הארץ, כי אז לא תהיה למו שום התנצלות כי באמת המצטער פטור מן הסוכה. אבל כאשר יהיה חורב ואויר צח, ובכל זאת יזידו ולא יעלו, ועדיין אינו מפרש ענשם, והוסיף לאמר: ואף משפחות מצרים הקרובים מאד, הגרים בגבול ארץ ישראל, ובכל זאת לא

---

[1]) בימים ההם ראיתי בתנ״ך הנדפס בווילנא עם העתקה האשכנזית בסוף ספר בראשית שהכה אחד . . . נגע בקצת מה שכתבתי פה. אולם נודע לכמה משכילים פה קרעמניץ ששמעו מפי דבר זה כבר זמן רב קודם שיצאו לאור ספרי התנ״ך בווילנא, וכן שמע מפי כבר הענין הזה המליץ הנפלא ר׳ אברהם דוב הכהן גאטטלאבער, ואין זה מדברי נבואה שאין מתנבאים בסגנון אחד שני נביאים.

יעלו, ולא עליהם, ג"כ כמו לעיל, עליהם תהיה המגפה, עליהם נמשך לרישא ולסיפא. ומה שכתב רש"י והרד"ק שבמצרים אינו יורד גשם כלל, דע שלא כן כתבו כל סופרי המסעות, ולדוגמא עיין בופאן, ואמר שבחדשי כסלו טבת שבט יורד מעט גשם.

„ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה'". ר"ל שכל מה שיהיה ביד האנשים האלה, בבואם לירושלים הכל יקדישו על הבית המקדש, ואומר ע"ד מליצה שאף מצלות הסוס (אשר ירכב עליו האורח הזה הבא לירושלים) ינדב לבית המקדש ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות ביום ההוא. ידוע שהיו עומדים בחצר לפני בית ה' הסוחרים עם צידה, גם החלפנים עמדו שם בכדי שיהיו לאורחים לקנות ולהחליף (עיין במשנה דשקלים) ואמר שיהיו כל כך אורחים עד אפס מקום להסוחרים האלה, וצריך עוד עיון רב בבאור לתרגום אשכנזי בתרי עשר, ולבאור ר' וואלף היידענהיים בהפטרה של סכות.

תשובה על שתי שאלות

א) על שאלתך מה שהתקינו האחרונים לזמר ערב שבת קודם מנחה שיר השירים, ראשונה צריך שתדע כי בראשונה לא היה המנהג הזה כי אם אצל תלמידי חכמים שתורתם אומנותם, כמו רוב ענינים כאלה הנהוגים באומה, שנהגו ראשונה רק יחידים, אך ההמון המשתוקק תמיד לחַקות כקוף הנהגת תלמידי חכמים והחסידים בענינים כאלה, אחזו גם במנהג הזה.

כבר ידעת טעם המקובלים האחרונים לאמירת שיר השירים קודם מנחה בערב שבת, שהוא רומז לשכינה וזווגים, אבל לי נראה טעם פשוט, שעונת ת"ח היא משבת לשבת, כי כל ימי השבוע היו בבתי המדרש שהיו חוץ לעיר כנודע בתלמוד, וכאשר באו ערב שבת לביתם, ואחר כל ההכנות שהכינו את עצמן לקבלת שבת ברחיצת גופם והלבשת בגדים נקים ויפים, וגם נשיהם כמו כן, אז היו מזמרים השיר הזה לעורר חבה ואהבה בינם ובין נשיהם, ואל יהי לפלא בעיניך דבר זה שאמרנו, זכר נא מה שהתקין עזרא לענין הזה (עיין בבא קמא דף פ"ב ע"א).

ב) ועל שאלתך השניה מה שהתקינו האחרונים לזמר הפרשה אשת חיל (מספר משלי ל"א), דע שגם זה היה מנהג קצת ת"ח ואח"כ נתפשט גם אצל ההמון כנ"ל, ונהג זה התלמיד חכם כדי לפייס את אשתו, כי אלה התלמידי חכמים שעוסקים בתורה כל ימי השבוע בבית המדרש היו נשותיהן מפרנסות אותן ע"י מלאכתם, וכבר צוו חז"ל לפייס אשתו ולחנפה קודם הזווג, ובפרט שלולא אשתו שהיתה מפרנסת אותו לא היה יכול להגיע לתורה וחכמה ולהיות מכובד בעם ובין ראשיו, כי נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, ובפרט בבואו לביתו ומצא הכל מוכן לפניו, שלחן ערוך ומטה מוצעת ואשתו מקושטת, וגם בגדיו מקושטים ומגוהצים אשר הלבישה אותו, לכן למען תת לאשתו תודה בזה, יפתח שפתיו ברנה אחר תפלתו לאלהיו, גם להלל רעיתו המכלכלת אותו,

ולמען שלא יהלל אותה בדברים בטלים, בחרו בשיר השירים ובפרשה זו של משלי. כמו שידעת שגם עניני דרך ארץ אצל היהודים מיוסדים תמיד על עניני תורה, וכתבו הפוסקים שנוהגין בכמה מדינות לומר בבית החתן והכלה בתפלת הבקר שמתפללים שמה במקום תפלה לדוד את המזמור מ"ה למנצח על שושנים וכו'.

נפש, רוח ונשמה

נר"ן

הזהר והמקובלים שאחריו אומרים שיש באדם נפש, רוח ונשמה [1]) ובמות האדם יתפרדו אלה השלש, נפש הבהמית תשוב למשכנה בארץ, והרוח הולך אל גן עדן התחתון, והנשמה תגביה למעלה אל גן עדן העליון במרומי שמים אל מקורה הראשון וכו', ועיין בספר שפ"ט שער ד' סוד נ'ר'ן' על הסדר בכל פרקיו, ביחוד פרק ה', דברי הזהר ויחי בר"ה: אלף וחמש מאות ריחין . . . . אינון לבושי . . . כמה לבושין? תלתא אינון, חד דמתלבש ביה רוחא דבגנתא דארעא . . . וחד לבוש דלבר, דקאים ולא קאים, אתחזי ולא אתחזי וכו'. גם שם דברי הזהר בר"ה תלת מדורין . . . ואעלין לגן עדן דארעא דתמן רוחיהון דצדיקיא מתלבשין וכו'.

ואנכי אשר בינותי בספרים גם מספרי קדמוני חכמי האומות, ראיתי והתבוננתי שיסוד כל הענין הזה הוא דבר קדמון מאד לקדמוני קדמונים מחכמי האומות לסופריהם ולמשורריהם הגדולים, כגון ווירגיל [2]) ולוקרעץ [3]) ממשוררי הרומיים ועוד קודם לזה להמשורר היוני המפורסם מאד האָמער [4]) והוא האמער היה עוד בזמן השופטים לפני מלך מלך בישראל. וזה תוכן דבריהם בענין הזה: האדם בו א) נפש הבהמית, ב) רוח, וזה הרוח מרכב משני חלקים: חלק רוחני בתכלית הרוחנית, והיא הנשמה הטהורה, ב) חלק רוח חומר דק, לא גשמי ולא רוחני, והוא לבוש הנשמה, ובמות האדם אז הנפש הבהמית תשוב לעפרה, והרוח (ר"ל הלבוש של הנשמה) יורד אל תחתית העולם, והנשמה תגביה עוף אל השמים אל מקורה אשר לוקחה משם. הרוח הזה היינו הלבוש שהזכרנו יכונה אצל הרומיים בשם Imago, Idolum, ר"ל צל, צלם, דמות הצל, (בילד, שאטען בילד).

ועתה קורא משכיל! בין תבין אשר לפניך מן הרוח הזה שהוא הלבוש של הנשמה שמזכירים היונים והרומיים הקדמונים, ואומרים שהוא חומר דק

---

[1]) ואין זה מה שמזכירים חכמי המחקר בשם ראש הרופאים, שהנפשות שלש, והן: טבעית, וחיונית, ונפשית.

[2]) Virgil Aeneid B. S 80.

[3]) Lucrez de Rer. Nat. B. 1 V 121.

[4]) Homer odyss. B. XI V. 217.

מאד, לא גשמי ולא רוחני, וראה והתבונן בדברי הזהר שהזכרנו במאמרו: „וחד לבושא דלבר, דקאים ולא קאים אתחזי ולא אתחזי׳[1]).

יסוד הענין הזה שהזכרנו מקדמוני היונים והרומיים, כבר היה נודע (זמן רב עוד לפני האָמער המשורר הגדול ליונים שהזכרנו) לחכמי מצרים, ומהם קבלוהו היונים הקדמונים, ומהם אח״ז הרומיים. והא לך מקור דעה זו של המצריים הקדמונים, כפי הנמצא תוך ספרי מסתריהם הקדמונים: הנשמה מרכבת מחומר דק מאד, זך ומאירי, ומן חלק רוחני גמור הנקרא רוח (גייסט). החומר הזך והמאירי הוא חלק המגושם קצת של הנשמה הטהורה שהיא השכל (פראָנעסים בלשון היונית), ואחרי המות, היינו הפרד גוף הארצי מן הנשמה, אז תתפרד גם הנשמה לשני חלקים, היינו החומר המאירי (הנקרא Idolum) והוא הצל והוא לבוש הנשמה הולך אל תחתית הארץ (אונטער וועלט), ואולם החלק השכלי והוא הרוחני בתכלית הרוחנית, עולה לשמי מרום. ואחרי כי הבאתי מיסוד הענין הזה מהנמצא בספרי המיסתרן להמצרים הקדמונים, הנני להציג עוד מזה הענין תוכן דברי מאקראָביוס (Macrobius Somn. Scip) יש חומר נגר דק מאד, אשיי וספירי, יכונה בשם אֶטהיר[2]) או ספיריתות Spiritus בל״א גייסט, ר״ל רוח, וכל העולם כלו מלא ממנו, ממנו עצם השמש והכוכבים, והוא יסוד וראשית (פרינציפ) לכל התנועה וההרגש, ויסוד החיים, וגם בעצמו האלהות[3]). הגוף המתהוה מחדש פה בארץ יקבל החיים על אופן זה: חלק קט[illegible] כדורי מזה החומר הנגרי והמאירי שזכרנו, יורד מלמעלה והולך דרך

---

[1]) גם הרמב״ן ז״ל (עיין במפרש להלכות תשובה להרמב״ם ביד החזקה) מזכיר ג״כ לבוש של הנשמה מחומר דק, והוא מביא זאת מדעת הפילוסופים, ואינו מזכיר שהוא דעת המקובלים, ומי לנו במקובלים גדול ממנו בחכמת הקבלה; וא״כ נראה די ברור שהזהר והמקובלים קבלו דעה זו מחכמי יון ורומא אלה.

[2]) „Ather" כבר בררנו שתבה זו ביונית הוא מה שקוראים המקובלים טהירו, טהירו עילאה (הנקרא אצלם: אור אין סוף הנאצל הראשון מן הא״ס), ותבה זו לקחו היונים מלשון הסוריא (ונמצאת כמה פעמים תבה זו בתרגומים הירושלמים „טהירא״ תרגום של זהר בעברית), וכבר בררנו בספרנו שרשי לבנון ערך אברך בהערה מתוספת אות א׳ בראש התבה וכגון דא מן „טהירו״ הסורית אֶטהיר ביונית עיי״ש, ויסוד תבה זו בסוריא נראה גלוי שהוא מיסוד העברית „טהור״.

[3]) הזהר והמקובלים שאחריו אומרים שהטהירו אינו אלהות עצמו, ורק אצילות מן עצם אלהות, היינו מא״ס, אחר הצמצום, ונקרא בעבור זה אור אין סוף. אבל אם נדקדק היטב ביתר דבריהם ביסוד הענין הזה, שאומרים שאין סוף אחר הצמצום נשאר כחו ורשומו תוך הטהירו, כנשמה תוך הגוף, ואם יהיה נפרד הכח הזה מן הטהירו, יהיה חוזר הטהירו להיות כלול באין סוף כקודם הצמצום, וא״כ מדבריהם האחרונים אלה הלא די גלוי נראה שאחד הוא האין סוף והטהירו, וממש כדעה זו שהזכרנו מהיונים הקדמונים שמזכיר פה מאקראביום.

המגורה[1]) ובא אל כדור הירח, שמה יתחבר ויתקשר עם אויר קצת מגושם, ואז יש לו הכח להתלכד ולהתאחד עם חומר הגשמי, ואז ידחק ויכנס תוך הגוף המתהוה מחדש (והוא יצירת הולד בבטן אמו) ויתן בו חיים, והולך וגדול עמו, וסובל עמו, ויגדל ויקטן עמו, ולעת הגויעה כאשר חלקי הגשם נפסדים, אז החלק הקטן הזה יפרד מהגוף, ולולא התערבותו עם האויר הארצי המעכב על ידו, כבר היה חוזר להתחבר אל האיטר הכולל, כטפת מים הנופל אל הים הגדול. הרוח הזה (היינו המרכב מן האיטר והאויר המגושם קצת) ישאר בדמות צל (סאֶסטען או פאַנטוס) על תבנית גוף הזה שהיה בו (אבל אינו נראה הצל הזה לעין בשר). היונים היו מכנים את הצל הזה בשם תבנית הנשמה, ותלמידי פיטאגאראס היו מכנים אותו בשם מרכבה של הנשמה[2]) גם בשם לבוש של הנשמה.

האדם הזה אם הלך בדרך תמים בימי חייו, אז תשוב הנשמה בשלמותה, היינו המרכבה והאיטר יחד, אל הירח בחזרה, ושם יתפרדו זה מזו כבראשונה. המרכבה תשאר בהיים בעליזיאום (גן עדן או פרדס) הנמצא בירח[3]) והאיטר חוזר אל מקומו הראשון בין כוכבי שַׁבָּת, היינו אל אלהים, ואם האדם הזה היה חי חיי רשע, אז נשמתו תשאר על הארץ, והיא נעה ונדה בעולם. עד כאן תוכן דברי מאקראביוס.

ואחרי שהצעתי הדברים האלה פה, הנני אומר שאין אני מן מארי סתרי תורה, מארי מדות, שמזכיר הרעיא מהימנא, וגם לא יצקתי מים על ידי העוסקים בהני כבשי דרחמנא, אך מהחפץ הטבעי שנטעה בי יד ה׳ מעודי, לקרוא יומם ולילה בספרים שונים מן הבא בידי, לא הנחתי ידי לפעמים גם מקריאת ספרי הזהר וקצת ספרי קבלה מהמפתחות שהגיעו לידי, מעתה אם שגיתי חלילה בדבר הזה שהצעתי פה, ולא ירדתי לעומק הענין הזה של המקובלים שהזכרתי פה, יסלח לי ה׳, ונשענתי על דברי חז״ל על הפסוק: והמכשלה הזאת תחת ידך (ישעיה ג׳), שהעוסק בענינים כאלה אי אפשר שלא יטעה, ובכל זאת אהוב וחביב לפני המקום, שנא׳ ודגלו עלי אהבה, ודלוגו עלי אהבה.

אגרת פתוחה[4])

לא אל היק איש זר אשר אין לו חלק ונחלה בנו אנחנו שופכים היום

---

[1]) עיין סוף ספרנו בית האוצר מחברת ב׳, והוא הנקרא נתיב החלב, ויפה אמר חכם אחד שהוא הנקרא נהר די נור בדניאל.

[2]) גם שם זה נמצא הרבה אצל המקובלים.

[3]) אפשר הוא גן עדן התחתון שמזכירים הזהר והמקובלים.

[4]) דברי האגרת הזאת יצאו מתחת עט ריב״ל, לבקשת הנערים המשכילים — אשר נשארו בעירום ובחסר כל — בני יוסף כהנא המתגורר בעיר הבירה לאנדאן; וישלחוה אל אביהם

לב כמים, הלא לפניך אבינו היקר! נקרע סגור לבנו, לכן שמע נא אב לבנים, שמע כי אתה אבינו!

איש כי יטע נטע שעשועים תוך צַלַּחַת, יסבבנהו יבוננהו יצרנו כאישון עינו, יְסַקֵּל עפרו, ולרגעים ישקֶנו, על ראש יונקותיו ישים עין מַבָּטו; יום יראה כי נצר מטעו יציץ ציץ ויפרח פרח, אז תגל נפשו בו, ישמח וישיש לקראתו, ובלב שמח יקרא לאמר: פעל כפי הוא! מעשי ידי להתפאר! אף כי ישיש האדם על מטעי מֵעיו, כחו וראשית אונו, חותם תָּכניתו אשר הוליד בדמותו ובצלמו? בם יראה את נפשו כבמראה לטושה, בם הלא יוּלַד האדם עוד הפעם, בם יִשָּׁאֵר בחיים אחר הַמּוֹתה, ויחי לנצח לא יראה שחת, הם תקותו, הם אשרו פה בשפל, גם הם ינהגוהו על־מות עד דור אבותיו, המה יכלכלו שיבתו עת כי תם כחו חלף אונו, יום התעותו אנשי חילו, וחדל להיות לו ארח ימי בחרות. ובבוא יום הגדול והנורא, ופקודת כל האדם יִפָּקֵד עליו, המה יחדו עליו יבכיון, לבבם יקרעו, בגדיהם יפרומו, ואותו יעטפו מעיל ושמלה חדשה, יקחוהו על אברתם ישאוהו למסעיו, בית מועד לכל חי: הוי אב! יקוננו עליו, ישבו דומם לארץ עד תם שבעת ימי בכיתו, אז על שפם יעטו וישובו לבקרו בהיכלו, ועל גדישו בו יתלונן ישימו תמרור, יבנו עליו ציון ויקימו מצבת אבן, ועליה מחקה: „פה משכן אבינו, אלהים יחונן עפרו!" ובכל ימי צבאם על הארץ זכור יזכרוהו עוד, גם מולדתם אשר יולידו אחריו על שמו יקראו, ויום זה יום הלקח אביהם עטרת ראשם מעליהם, אותו יקדישו שנה שנה, חק עולם להם לא יעברונהו, יום זה צום למו וענות נפש, ויקחו עשרה אנשים מזקני העיר ויאמרו: לכו ונעלה אל משכנות אבינו ונשתחוה ונשובה, כי קדוש היום לאדוננו, וגם באורים יכבדוהו בהיכל יה ומקדש מלך, מערב עד ערב יאירו הנרות. ככה קשרה יד ה' אב לבנים ובנים לאבותם, מיתריהם לא ינתקו כל ימי עולם, הררי עד ישובון לאין, גבעות עולם תמוטינה, ובריתם נאמנת לעד, לא תמוט סלה.

ואתה הלא אבינו! למה צמנו ולא ראית, ענינו נפשנו ולא תדע? עוד מתבוססים היינו בדמינו, עוד ינקנו שדי אמנו, עזבתָּנו, אהה! לדאבון נפשנו ראתה עינינו יום יום ילדים בני גילנו עמוסים על כתף אבותם, בזרועם ינהלם,

---

בחתימת ידם בעשרים לחדש מרחשון שנת תר"ה מעיר קרעמניץ. את האגרת הזאת שמנו פה בין יתר המאמרים היקרים המשובצים כאבני נזר בספר הזה, לבעבור היותה לדוגמא Muster מאד נאות השפה הפשוטה והנקיה החודרת כליות ולב הקורא; וגם מזה יוכל הקורא להכיר ולדעת את לבו הטהור של רבינו ריב"ל, כי לא לבד בענינים כלליים רחש לבו דבר טוב, אך גם בענינים פרטיים, כמו שנראה פה גם במה שאיננו נוגע לכלל היהדות. (המו"ל ספרי ריב"ל).

ינשאם, יחבקם, ינשקם, ואנחנו כנצר נתעב השלכנו מידך למרמס כף רגל דורסת, זרה לנו נשיקת פיך, צוף דבשה לא טעמנו, אנחנו צעירי הצאן, אנחנו שיות הנדחות, במה חטאנו נגדך? הגד נא אבינו היקר! נגד ה׳ ונגד השמש, אל תעלם פשענו, כי תדע? ישפוט ה׳ בינינו ובינך! אל שגיא! גדל כח! ההיתה כזאת ברחבי תבל ארצך? ארץ! ארץ! אל תכסי דמעותינו, גם לא יכן שרב ושמש, רטובות יהיו כיום הולדן, גם מטרות עוז ומימי שלג לא ישטפון מעל פני הארץ.

אבינו היקר! הרק לבעבור זאת — אז בנשף השקך — עוררתנו מתרדמת האפס, היכל המנוחה והמרגוע, לחיותנו כיום הזה, למען תת אותנו ביד האסון הנורא להאבידנו? להיות מטרה לכל חץ רעב וצמאון וחסר כל? לראות יום יום דמעת העשוקה, הרכה והענוגה, העזובה והעצובה, אמנו רחל היקרה? [1]). אלהים! זכור חסדה וכשרון פעולותיה, ואל תמח צדקתה לדור דורים; אם לא חמלתה תהום רבה, כי עתה לברות היינו למלתעות כל אסון, וטרף לכל פגע, מבשרה האכילה אותנו, ומדמה הרותנו, ומעור עצמותיה הלבישתנו, ומדמע עיניה רפאתנו מכל חולי ונגעי הילדים, לכל כאב ופגע כי קרונו, נפשה יצאה; ואתה אבינו הפשי היית, ועמדת מנגד ביום אנוש, וברגעים האלה אתה מצאת לך מרגוע על יצועך — אם שבע או רעב — או התענגת בחברת רעים ורעיות, שכחת רישך, והיית אך שמח, הלא עמל ועבודה שנאת מעודך, ומנוחת נפשך טובה לך מעשרה בנים, ועל כן השלכת כל ימיך את יהבך על שכם אמנו לבד, ולא זכרת מוצאה ומולדתה; כי מהתענג ומרך לא נסתה לעבוד עבודת אמה, וכל סבל כבד אשר חלק ה׳ לשפחות לרקחות ולטבחות. זה שלש עשרה שנה חלפו כי תם הכסף, אזלה המחיה מביתך, וכבר הורדת עדיה מאמנו, וכל מכסה לעורה, והיו לברות לך ולנו, גם כלה מבית כל כלי, אף חדל כל כסות בקרה, אפסה כל תקוה! ולקחת מטך בידך והלכת באשר הלכת, הה! מה נורא היו אז דבריך אשר מפיך הוצאת — ממר נפש — כאשר שאלתך אמנו בפעם הזאת לאמר: ואלה הצאן מה יעשו? ענית ואמרת: „אשה קשת רוח! עשי זאת אפוא אשר אעשה גם אני, ומה? קחי הילדים ארבעתים, צא עמהם המימה, שטף מים כבירים, הוא יצילכם מכל יגון ואנחה!״ — אמרת ושמת לדרך פעמיך, וכפליטי אנשים מן אניה נשברה בלב ימים, השטים על שחיף עץ, נשארנו אנחנו.

אבינו היקר! מי יספר כל התלאה אשר מצאתנו בימים הרבים ההם, קר וחם, אסון ופגע, צר ומצוק, יגון ואנחה, רעב וצמאון לא ישבותו, וכהנה

[1]) היא המשכלת המהוללה מ׳ רחל בת מר יוסף, אשר מתה בשנת תרי״ב ערב ר״ח סיון, היא מתה לפתע פתאום, ככתוב בספר הזכרונות דברי ימי חיי ריב״ל צד ק״ב. (המו״ל ספרי ריב״ל)

רבות אין ספורות למו, הלא הם כתובים על ספר ה׳, גם בצפורן שמיר חרותים על לוח לבנו, לא ימחו נצח!

עוד כברת ארץ לא הרחקת, נערת חצנך מאתנו, ובחרת ללמוד לשון וספר, ואותנו עזבת לשאוף רוח כפראי מדבר, ריק מתורה וחכמה, ואף קרוא בספר לא למדתנו, ואותיותיו זרות היו לנו. ראינו בני גילנו נקיים, שבֵעים, עטופי לבוש, שמחים ולמודי ה׳ — ואנחנו מגאלים, עטופי רעב, חשופי שת, עגומי נפש, וכעגל לא למד. עין אמנו חסה אף על זאת, ותלמדנו את הקריאה העברית והאשכנזית, לא על ידי מורה ומלמד, אך היא לבדה, אין זר עמה, ותלמד ידינו להתוות תָו יהודית. המעט ממנה כי בנפשה תביא ממרחק לחם ביתה, אף כי כל יהבנו אך עליה לבד, היא תכלכל הבית, היא המוציאה והיא המביאה, היא תבשל והיא תאפה, ותעש כל מלאכת רקחות וטבחות בכפיה, גם תתפור הכתנות לביתה, וכל קֶרַע בכסתות בידיה תתַפש, תאַחה ותשלים, מאהבתה ומחמלתה עלינו שמה על ברזל על צוארה, הרכה זו הענוגה!

ויהי כי קרה מקרנו לאכול נתח טוב, והנה כרגע נהפך בקרבנו למרורת פתנים, כי אז ראינו דמעות אמנו היקרה שנגלשו מעל לחיה; כי אמרה: בני! אנחנו נשבעה היום בטוב, ומי יודע פן אביכם לא ברה היום לחם יבש? יהי כן ה׳ עמנו כי כנים דברינו, ואין בשפתותינו רמיה. תכונת נפש אמנו היקרה פן נְשִׁיתָ, לכן נזכירה לפניך: כאשר הָחלית לא אחת ושתים בתחלואים רָעִים ונאמנים, נפש מי מכל בית אביך חרדה עליך זולתה? מי נשא אז טרחך ומשאך וריבך בלעדיה? בדמעותיה הֶעלתה משחת חייך. כל עתותי אלה יעברו נא לפניך היום כבני מרון! גם תזכור עתות התרגֶז אליה, ולא אחת ושתים פגעת בַרכָּה וענוגה זו — כי הקצף הנורא מורשה היא למשפחת בית אבינו, והוא כברק ישלח חצו מהר, יפגע, ישחית, ויהי לאין — והיא מכלמה כי כסתה פניה, לא רעמה נגדך מעודה, לא כארח נשים זולתה, המרגיזות חוצות ורחובות קריה, אך במסתרים תבכה נפשה בירכתי הבית, וקולה לא יִשָּׁמֵעַ.

תמים היה לב אמנו עמך, וטוב לך גם עתה, ותרא את העֹני והחֶסֶר הנורא כי גבר מאד, ותבדל בינה ובינך; כי יראה פן עוד כפלים אחים לצרה יוּלָדוּ.

אבינו יקירנו! חנפי לב אשר כתרוך, הכּוּך בסנוֵרים, על כן לא תראה נכֹוחות, ימים יבואו תאורנה עיניך, כי חכם לבב אתה, תכיר כי צָדקה אמנו גם תמול גם שלשם, גם הכסף המושב זה כחמש שנים, מאת דוד אמנו הנדיב, לא היה שלמת חוב, כי משנה כסף כבר לקחת מאתו, אך מַתַּת נדבה היה; כי חמל על אמנו. הכסף הזה לעמת שבא כן הלך לו, ואבד בענין רע, חלקה

אחת לקחו הנושים ועורבים משׁאות בנשים, גם קם הבית הזה אשר ירשת מאביך ביד זרים ימים רבים, כי עוד אביך נתנו בערבון, ובא הנושה היום לקחתו מיד אמנו, ונתנה אמנו כדי גאלתו, ושבנו לאחוזתנו, וחלקה אחת הוציאה לבדק הבית, למלא החרבה, כי הורס ויהי חרב שממה, והיא ואנחנו בניה חיינו בנותר, ימים רבים כארבע שנים, ואתה ידעת כי צרכנו רב, כי חמש נפשות נחנו, הן לא נזרע, ולא נאסוף תבואה, גם משלח יד אין לנו, וכל מלאכה לא למדתנו, על כן נשארנו הפעם כמצולה חרבה, וכאלה נובלת עלה.

הגד נא אבינו היקר! הזאת תפארתך כי נפרוש היום כפינו לזרים לבקש מהם פתותי לחם יבש נקודים? לשבוע בחרפה בין עניי עירנו, הדולגים על המפתן, ואחר הדלת והמזוזה לבקש אגורת כסף או לחם צר, או נעלות בלות ומטלאות?

אבינו היקר! בצר לך שנים רבות, הלינו פני עליון, וישמע ה׳ את קולנו ורוח לך, זה כארבע שנים, ואמרנו בצלך נחיה, עתה נושע, אך אהה! תקותנו רמיה, זרים יאכלו כחך, מחילך יינק כל חונף, כל דובר הוות ולשון שקר, ואנחנו עצם מעצמיך ובשר מבשרך, אנחנו נעמוד מרחוק, רעבים גם צמאים! פרי אבינו יירש כל איש רע ובליעל, ומפינו אכל נכרת, לחמנו גזול מלפנינו ואין מושיע, איך יטעם לחכך אכל, איך תלחם מנעמיך, שלחנך מלא דשן, ובניך ירעבו, נודדים ללחם איו? הזאת תפארתך כי אתה תלבש שני עם עדנים, ואנחנו נלביש קרעים, והיינו דראון וזלות לבני אדם? זרים יאכלו על שלחנך, ומאתנו גם העצמות תחת שלחנך מנעת! המאום מאסה בך הטבע הנדיבה, ותגזול ממך לב אבות על בנים, ותנח תחתיו לב אבן יצוק נחושה?!

אבינו היקר! למה תלחם בנו בחרב נוקמת, להמית מעשי ידיך לאט לאט? כי קהה הברזל, והוא לא פנים קלקל, שונן חרבך למען תוחד, למען היות לה ברק, או צו לתערך המלטש, והסיר והתז ראשינו פעם אחת ולא ישנה! יקרה בעינינו המותה מידך אבינו, ואל נמות מחצי רעב ויגון וחסר כל! ואל תוך קברנו שום תשים המגלה הזאת, וענתה בנו השירה הזאת לעדה לפני כס יה! N. N. N. N.

אמר הכותב י״ב לעווינזאהן: אחר שהשלמתי את המכתב הזה לבקשת אלה הנערים, נפלה עלי תרדמה מיגון ואנחה (כי שמתי אל לבי מעמדם ויגונם) וארא במחזה קבר פתוח גרונו, והילדים האלה ארבעתם הוזים שוכבים בו טבוחים, כעל מזבח אשר לפני ה׳ ערוכים; וארא והנה אבן גדולה הרימה ראשה וגם נצבה, ותעמוד על קברם, ותהי למצבה, ועליה אלה הטורים כתובים, באצבע אביהם חצובים:

בְּמַעֲבֵה אֲדָמָה
הֵיכַל הַדְּמָמָה
בָּנִיתִי מִזְבֵּחַ
לִבְנֵי מַטְבֵּחַ
בִּידֵי טְבוּחִים
עוֹלְלֵי טִפּוּחִים
מֵרָעָב הַנּוֹרָא
מִצִּמָּאוֹן וְקָרָה
הוֹצֵאתִים חָפְשׁ
לִמְנוּחַת־נֶפֶשׁ
וְחָצְנִי נָעַרְתִּי
בָּדָד נִשְׁאַרְתִּי
וּבְאֵין בָּגִים
אֶלְבַּשׁ שָׁנִים
עִם עֲדָנִים
וּמִשְׁתֵּה שְׁמָנִים
אֶרְאֶה חַיִּים
תַּחַת הַשָּׁמָיִם .

ויהי כי הגיע המכתב הזה אל יד אביהם , וישב אל לבו דעת ותבונה , ויחמול כאב על בנים , ומן היום ההוא הרבה להיטיב עמהם , ישיב ה׳ לו כצדקו וכבר ידיו , חלף חסדו הגדול עם בניו , ועם כל מבקש עזרתו .

עמק רפאים

עמק רפאים , הוא החזיון בעולם האצילות אשר צפה אחד מבעלי הצופים (סָמנַבול בלעז) ע״י הפעולות והתקונים בסודות של מֶזמור (מֶזמוריזמוס בלעז) הנקרא מגניטיזמוס . בו יראה הקורא נפלאות מדברים רוחנים , ונראה בעין פקוחה מעלת הקדושים והחסידים בזמננו , נעתק מלה במלה ממכתב הנשלח מארם נהרים לארץ הקדושה , ומיוסד על הפסוק בקהלת י״ב : „כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע״ , ונעתק בשנת כמלקט שבלים בעמק רפאים לפ״ק .

המכתב הנכבד הזה , הכולל שני חזיונות בעולם אצילות , הגיע לידי

מארץ הקדושה, מאת ידידי הרב מו"ה חיים מזרחי, ובקש ממני הרב החסיד הזה לפרסם החזיונות הללו גם פה במדינתנו ארץ רוסיא, למען ישמעו וייראו, ולמען ידעו כי על כל נעלם יביא במשפט, וידעו ההבדל שבין צדיק וחסיד אמתי, ובין רמאי וחונף העושה ממש במעשיו החיצוניים כמו הצדיק והחסיד האמתי, ודומה לו ממש בכל עניניו, אשר לפי ההשקפה הראשונה כמעט אין הפרש ביניהם בעניניהם ותהלוכותיהם וכל מעשיהם הגלוים והנראים לעין מבחוץ.

המכתב הזה היה בלשון ערבית, לשון המדוברת שמה בין אחינו בני ישראל, והיא לשון המדינה שמה, ולמען יבינו גם אחינו הגרים פה, העתקתיו ללשון עברית. ויען שנמצאו במכתב הזה הערבי הרבה תארים של מושלי המדינה שמה בארצות המזרח, ומטבעות ידועות העוברות שמה בארצות האלה, ואם הייתי מניחם כמו שהם, היו זרים לאנשי מדינתנו, לזאת הצגתי במקום התארים של המושלים הללו ובמקום המטבעות הללו, תארי המושלים ושמות המטבעות אשר במדינתנו ארץ רוסיא, כגון ראטמאן וזולתו, רובל כסף וזולתו, וכן נהגתי בכל דבר הנהוג רק שמה בארצות המזרח הבלתי נודע פה במדינה.

ישאו הרים שלום לידידי יקירי החסיד המפורסם חכם השלם כבוד מ' חיים מזרחי נ"י המתגורר בקריה עליזה טבריה יעא"ל.

ימים רבים חלפו למו לא כתבתי לו, ועתה באתי להודיעהו הרבה חדשות: זה כחדש ימים בא לקהלתנו הרב המפורסם איש המופת וחכם הרזים איש אלהי כבוד מוהר"ר לוואי מארץ מצרים, היודע ומבין לשמש בסוד של מעזמור ועושה נפלאות הרבה אין חקר, ורופא ע"י התקונים האלה כמה חלאים מסוכנים ומחלות נושנות, שכבר אמרו הרופאים נואש למו והיו מחכים יום יום למות. והנה לא באתי להודיעהו ממהות ודרך הסוד הגדול הזה וענין התקונים והפעולות להחולה, ועניני חזיוני החולה בדרך כלל, כי כבר נודעו לו הענינים היטב ע"י ספרים וכתבים שקרא בסוד הנכבד והנורא הזה, זה כמה שנים. אבל אספר לו דברים פרטיים מכמה חזיונים נפלאים שחזו כמה חולים בעת שנפלה עליהם התרדמה בעת החזיון! כי אנכי עם אחזת מרעים משכילים הרבה הלכנו עם הרב.... הכהן אל כל החולים; כי בקשנו מאתו רשות ע"ז תיכף ביום השני לבואו הנה, בעת שהלכנו לקבל פניו, ויתן לנו רשות, וכה היה מנהגנו יום יום. ולפעמים היו גם הרבה אנשים זולתנו מקרוביו של החולה ומיודעיו ומשכניו. והיו לפעמים בבית חולה אחד יותר מהמשים איש מאנשים שונים ומכל הכתות: לומדים, חכמים, סוחרים, בעלי מלאכות, דיינים, הסידים, בטלנים וכדומה. ואני ואחזת מרעי הנזכרים, בערך עשרה אנשים, בראותנו כי החולים משיבים על כל שאלה ושאלה גם מדברים לפעמים מן עולם האצילות, ומדברים מה למעלה ומה למטה, מההיים והמתים ומדברים הרוחנים, בכל אשר ישאלו מהם, הוסכם אצלנו לשאול מהחולים רק מדברים מעונש הרשעים בגיהנם. ולזה בררנו לנו איש אחד והוא היה תמיד השואל, ושלשה מאתנו ישבו אל השלחן ויכתבו על הנייר בדיו כל תשובות החולים, ומחמת שהחולה היה לפעמים בדבורו מרובה

היה בלתי אפשר לאחד בלבד להעתיק דבריו. — ועתה יש בידינו חבילות חבילות כתבים שכתבנו מחזיונות נפלאים המבהילים נפש הקורא. והנני לשלח לו העתקה מכל אלה הדברים מה שכבר יש בידינו ומה שנשמע עוד. ועוד הוסכם בינינו שנשאל לפעמים על דבר חזיון אחד ששמענו מחולה אחד, גם את החולה השני, גם את החולה השלישי, וכה עשינו, ונפלא הדבר, שלא נפל דבר אחד ארצה, ושלשתם הגידו כמעט בסגנון אחד, עד שהיה לפלא בעיני כל העומדים עליהם, ומזה הוברר לנו יותר אמתות החזיונות האלה.

חזיון הראשון

בכ"ז לחדש טבת העבר באנו אל בית חולה אחד עם הרב בעל המופת .... הכהן הנ"ל, ואחר שעשה להחולה התקונים כמשפט של בעלי הסודות האלה, והנה תרדמה נפלה על החולה וירדם. וישאל אותו הרב ראשונה מהות מחלתו ורפואתו, כידוע לו, והשיב לו החולה על כל דבריו. אח"ז אמר לנו הרב: שאלו נא אותו כחפצכם, ועמד השואל ושאל בדבר הגיהנם, ויספר לנו החולה דברים הרבה מזה הענין הנורא, עד שנפלה עלינו ועל כל הנצבים עלינו אימה וחרדה גדולה, ואכתוב לו הכל על הסדר בזמן אחר, כי הכל בכתב אצלנו. — ואח"ז שאל אותו השואל: היש שם בגיהנם איזה אנשים מקהלתנו והסביבה, שמתו זה זמן לא כביר? ויען: יש ויש. וישאל אותו שנית, ומי הם בשמותם? ויען: אלו ואלו. ויהי בהזכירו לנו בין הנדונים כעת בגיהנם ג"כ כמה אנשים שהיו מוחזקים אצלנו בחייהם לאנשים ישרים, ויש מהם שנחשבים אצלנו לצדיקים גדולים וחסידים ועמודי עולם, נזדעזענו כלנו ואמרנו אליו: הלא צדיקים המה, ואיך תאמר שהמה בגיהנם? השיב לנו: השכחתם מאמר התלמודי האלהי שראה ג"כ כמונו היום בעולם הנשמות ואמר: עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה ותחתונים למעלה. ויען איש את אחיו מאתנו: ויהי מה! נשמעה מה בפיו, הלא דבר הוא. ואמרנו להשואל שישאל אותו. ויאמר לו השואל: ספר נא לי מאלה האנשים הנדונים עתה, שהיו מוחזקים אצלנו לצדיקים גדולים. ויפתח החולה את פיו ויאמר: הרב שהיה נודע לכם ב"ק... בשם ר'... והיה מפורסם לצדיק וחסיד ובעל מופת, הוא נדון כרגע זו במדור של גיהנם התחתון, הנקרא מערת הרצפה, על שם הגחלים הבוערים בו, ודנים אותו ביסורים קשים, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו. ובכל הכאה והכאה ובכל כויה וכויה שעושים בו הוא מצדיק עליו את הדין, כמו שנוהגים שם כל הנדונים. והוא מספר בעצמו בקול גדול כל מעשה הרשע, מתחלתו ועד סופו שעשה. והפנקס פתוח לפניו, הוא ספר הזכרונות שמאליו יקראו ג"כ כל מעשיו. והיה אם יכזב הנדון או שישכח מעשיו הרעים, ספר הזכרונות מזכירו. — ועתה שמעו נא דבריו של הרב הגדול: אוי לי! שהייתי מפורסם גדול לצדיק וחסיד נורא, ואז היה בכחי להטעות יותר ויותר, ואח"ז ראיתי שכל העולם מאמינים בי, ויחשבוני לצדיק וחסיד אלהי, ובעל מופת ונביא, עד שלפעמים טעיתי בעצמי, ועשיתי בנפשי

שקר, ואמרתי בלבי יכול להיות שאני בעל מופת ונביא באמת — והתחלת תרמיתי היתה ע״ז האופן. — בהיותי עוד צעיר לימים בן תשע עשרה שנה, עלה על רעיוני להטעות את העולם, כמשפט הקרושים אשר בימים ההם, וכה היה משפטי. נסעתי על שבתות ובפרט על ראש השנה מקדוש לקדוש, כדרך המאמינים בקדושים בימים ההם. ויהי בחזרתי הביתה ספרתי יום ולילה כל מעשיהם, תפלתם, שיחתם, אכילתם, עשרם, וגדולתם, והפאר של נסיעתם במרכבות וכדומה. וביחוד ספרתי נפלאותם ונבואותם אשר לא נבראו בכל הארץ, ונתקרבו אלי נערים צעירי ימים בני י״ד שנה לשמוע את הנסים והנפלאות. ואמרתי להם שהקדושים האלו לא באו לכלל זה מלמוד התורה, רק מיראת ה׳ ומתפלה ומאמונה חזקה בלב. ואני בידעי שבעיר הגדולה שנולדתי בה אינו יכול להתנהג בסלסול ורבנות, א׳ מחמת שיודעים אותי שאני עם הארץ גמור ובעל מעשים רעים, וממשפחה בזויה. גם הייתי בעצמי בקטנותי משרת. ולפעמים הייתי בע״ג אצל הקדוש ר׳ ל... שהיה מפורסם ובעל מופת אצל ההמון, ואפי׳ הייתי מיוחס ויודע ספר וכדומה לא הייתי יכול להטעות אנשי העיר הזאת, מחמת שיש בהם הרבה לומדי תורה מיוחסים, ויש בהם הרבה חכמים וסופרים, ומלומדים בחכמות שונות, והרבה סוחרים משכילים הסובבים את כל הארץ, ובקיאים מאד בהויות העולם. וכל אלה אינם מאמינים כלל בדברי נסים ונפלאות המסופרים למו, אפי׳ מגדולי הקדושים אשר בארץ. ואם אפילו היו רואים בעיניהם איזה נס או מופת שדרך ההמון להפליא עליו מאד, הם מקרבים זה אל השכל ומראים בראיות ברורות שכל דבר זה מזויף, ועושים רק על פי שקר ותחבולה. ואנשי העיר הזאת אינם אוהבים כ״א הלומדים הגדולים אשר בעולם, כמו החריפים והנגידים הגדולים היודעים כל התורה בע״פ והבקיאים באיזה חכמה, ועוסקים יום ולילה בתורה ובחכמה דוקא. אבל מי שמתנהג בתמידות בחסידות מעמי הארצים אפי׳ יעשה נסים ונפלאות כר״ח בן דוסא, הוא ללעג ולקלס בעיניהם. ע״כ בחרתי לשבת בעיר קטנה מאד, שאין בה לא לומדים ולא סופרים, לא עשירים ולא סוחרים. ואנשים אשר לגודל עניותם טרודים בפרנסתם, ואינם מבינים אפי׳ עניני העולם, ומכש״כ רמאות ותרמית, והמה מאמינים בני מאמינים בכל כזב ותרמית והבל, שואלים במעוננים ובמכשפים, מאמינים בנשים הזקנות וקסמיהן ואמרתי פה אשב. ושכרתי לי בית סמוך לבהכ״נ וישבתי סגור ומסוגר, והתפללתי בקולי קולות ובנגונים, ומחאת כפים, ותהום כל העיר לקולי ורעשי. והלכתי פעם בפעם לבית הכסא, ומשם למקוה. ובבואי לפעמים בבהכ״נ עשיתי שהיות בתפלתי ובכל דבר מצוה וספרתי תמיד נסים ונפלאות ומעלות הקדושים והנהגותיהם, עד שראה ההמון שכל הנהגות שלי מסכימים ממש להנהגות של גדולי הקדושים המפורסמים לאנשי מופת. ובעת בואי מקדוש אחד שנסעתי אליו, סבבוני כל אנשי העיר, וספרתי להם כל מה שעלה על רעיוני ממעשיות של הקדוש הזה. ונלוו אלי אחד אחד נערים וצעירי ימים, והאמינו בי עד שעשיתי מנין מיוחד. ואלו הצעירים היו מאנשי סודי וסהסרים למשמעתי. והתפללו אצלי, והיו משנים כל המנהגים הישנים

ונהגו מנהגים חדשים, והתפללו בנוסח ספרד, ובכל המנהגים שנוהגים הקדושים אשר בזמננו. ונקרא בפי כל המנין שלנו בשם מנין החסידים. ובהדרגה אחר הדרגה כזאת באתי לכלל זה לעשות כנופיא בשלש סעודות, לזמר ולומר קצת תורה. ואח"כ בגודל האמונה בי ובצדקתי, בא אלי כל מי שהיה לו פגע, חולאת, דבוק, גזלה, גנבה, אבדה, בקשה לשרים וכדומה, והביאו לי פדיונות. ואח"ז הלבשתי א"ע לבנים, והתפללתי מהסדור של האר"י זלה"ה. והיו קוראים אותי בשם רבי — אז הייתי מתחיל לנסוע בעולם. והיתה נסיעתי ראשונה בכפרים. וכאשר היה בהכרח לנסוע דרך עיר הייתי פושט את בגדי הלבנים שלי, רק להיות לבוש במצנפת (יארמילקא) לבדה. ויראתי עוד להתעכב תוך העיר. אבל נתארחתי במבוא העיר, היינו פֿארשטאט. ולא נתעכבתי כלל. ולא שהיתי שמה. והלכתי לדרכי. ועמדי היו תמיד שני אנשים צעירי ימים שבאו לכל מחזיק אורענדא טרם שירדתי מעגלה שלי. ופרסמו את שמי ומופתי. וכה נהגתי כמה שנים. עד שהייתי מפורסם בכל הכפרים והעיירות קטנות הקרובות להעיר שהייתי דר בה. וכשבאתי לעיר קטנה כזו, היה מביא אלי השוחט את החלף להראות לו. ובאם לא היה מביא אלי הסכין, הייתי מעבירו. ואח"כ באו כמה אנשים צעירי ימים על שבת ור"ה אלי, וכל בעל נגע ופגע, ונתארחו אצל בעה"ב בעירי והיה להם שפע ופרנסה עי"ז. והיה הקול נשמע בעיירות הקטנות השכנות, שברך ה' את אנשי עירי בזכות שאני מתגורר אצלם. ואנשי עירי כשהלכו לפעמים בעסק ענינים בעיירות הקרובות והרחוקות שבחו את שמי. וספרו נסים ונפלאות גדולים. לאמר כי אני מרפא כל החולים שבעולם. מעשיר עניים. ומתיר אסורים. ופוקח עורים. וכדומה. אז באו אנשים מכל העולם אלי. ונתגדלתי. גם אנשי עירי גדלו והצליחו מאד. ואספתי כסף כחול הים. ושמי נתגדל מאד בעולם. גם האנשים המשמשים אותי. כגון החזן, הסופר, הגבאי, השוחט וכדומה עלו לגדולה. ויהללו שמי ברבים. וספרו נסים ונפלאות ממני. ואיש מפי איש ששמע איזה נס או מופת. הוסיף עליו לגזם. כדרך כל העולם. ובפרט בדברים האלה. ובפרט שכל המדברים היו קלי הדעת וצעירי ימים. ואפילו לעיר הגדולה עיר מולדתי הגיע שמי הגדול. ובתחלה היו מלעיגים עלי. ואח"כ היה על כל מתנגדי אימה ופחד גדול. כי רבו יותר המאמינים מהמתנגדים. מחמת שדלת העם יותר במספר עשרת מונים מהחכמים והלומדים. ובפרט נשים וצעירי ימים כלם האמינו בי. ובפרט כי כבר מתו כל יודעי ומכירי מלפנים ומילדותי. ורבים מהמתנגדים על כרחם ענו אמן. כי היו צריכים אלי. עד שנסעתי לעיר מולדתי ג"כ. ונתקבלתי שמה בכבוד גדול. אח"ז נסעתי פעם בפעם לעיירות אחרות גדולות. והשתדלתי (לבד מאשר אספתי בכל פעם מיחידים פדיונות) שיתנו לי קצבה קבועה מדי שנה בשנה ולהיות אצלם בשם מגיד. ונתנו לי כמה עיירות קאָנסענסין שאני מגיד, לבוא פעם אחת בכל שנה להתפלל שמה. והייתי מתערב בכל עניני העיר. בהוצאותיהם ובהכנסותיהם וכדומה. וכל ריב וכל נגע בא אלי ושפטתים. ועכ"ז הייתי מגיד בכל העיירות, ובכמה עיירות הייתי רב עד"ז עד שכבשתי ערך ארבעים עיירות גדולות וקטנות.

לבד מערי הפרזות והכפרים. וחלילה היה לאחר מקרושים זולתי שיבוא בגבולי. או שיסע אחד מאנשי אליהם על שבת ור״ה. או לבקש מהם עזר לכל פגע רע. אח״ז השתדלתי להיות גבאי מאה״ק. והיה כל הכסף בידי ממעות אה״ק. וכל מי שהיה צריך לנסוע לאה״ק מהמתנגדים אפילו מהרבנים וגדולי היחוס וכדומה — היו בעבור זה מוכרחים להכניע את עצמם תחת רגלי — אוי לי! שהטעיתי את כל העולם. וגרמתי רעות רבות ועצומות לאנשים פרטיים, ולכלל ישראל. ואין קץ לרמאות ותרמית שעשיתי. ראשית כל דבר השתדלתי לכבוש כל הלבבות שיאמינו בי יותר מבנביאים ואפילו ממשה רבינו. ושאין להקשות עלי ועל כיוצא בי מהקדושים אשר בארץ שום קושיא, כמו שאסור להקשות על הש״י, ונתאמת אצל ההמון, שבכל דבר גדול או קטן שאני עושה, יש בזה סוד גדול ועצום. ואם הייתי עובר אפילו עבירה גדולה לא עלה שום ספק על לב איש שיש בזה שום איסור, אלא היה ברור בדעתם שמסתמא יש בזה סוד נורא. או שכאשר הייתי קורא בתורה בשבת ויו״ט על הבימה וטעיתי בקריאה לתומי, או מהעדר ידיעה, וכן בעברי לפני התיבה בשבת ויו״ט וטעיתי לפעמים להתפלל תפלה של חול במקום של יו״ט וכיוצא בו, לא פצה איש את פיו רק היה מוסכם אצלם שאני עושה זאת בכונה עצומה ובודאי יש בזה סוד גדול. וכאשר גדלה חטאתי ופשעי, כן גדל שמי אצלם — פעם אחת בשבת הגדול באו הרבה אנשים מעיירות קרובות ורחוקות לשבות אצלי. ויהי בבקר קודם התפלה נתאספו כל העם בביתי לילך עמי למקוה, אך בהיות גשם ע״פ חוץ אמרתי בלבי אמתין עד יחדול הגשם. ויהי בעבור כמה שעות, שמעתי כמה אנשים אומרים זה לזה שקרוב הזמן לצהרים. ורצו בזה להזכירני דרך כבוד לילך למקוה. אמרתי ע״צ הלצה אנכי נותן רשות לרתום המרכבה שלי לנסוע למקוה. וילך העם. ויצו לבע״ג שלי לאסור מרכבתי. וכן עשה ויעמוד עמה לפני ביתי. ואחד מאנשי רץ אלי לאמר כבר המרכבה נאסרה ועומדת לפני בתוכם. ואמרתי: שבת היום. ולפעמים בעשותי דבר שלא כהוגן או אמרתי איזה שקר (כי לפי ספרי גדולי הקדושים מצוה לפעמים לומר שקרים וכזבים) וידעתי שאוכל להגיד ע״ז איזה אמתלא אז אמרתי לבני ברמז שישאל אותי טעם הדבר. ואז אמרתי לפני כל עם ועדה הטעם ולפעמים ע״פ רמז וסוד. הייתי מפורסם בכל מקום (ע״י אנשים מקורבים אצלי ואשר היה להם פרנסה וכבוד על ידי) שאין עושים שום דבר במתיבתא דרקיע טרם ישאלו את פי. ואני יושב תמיד בסוד הב״ד של מעלה, ואם איני מסכים על ענין שגוזרים שמה, אינו כלום. — פעם אחת נתועדו כל הנגידים והקצינים והרבנים מכל המדינה לפקח על דבר הנוגע לכלל ישראל ולטובתם, בעיר ב... ורצו לשלוח שלוחים לקרית מלך רב, ולבקש מאת המלך הגדול והחכם בנדון זה. אז אמרתי בגערה מה לאנשים שוטים כמוכם להתערב בדבר כזה. הלא ידעתם שבלעדי לא ירים איש את ידו. ואם איני מסכים על דבר בשמים, לא יהיה כלל בארץ. הוי! קטני אמנה! עד אנה לא תאמינו בי ובקדושים כמוני? א״צ לעשות שום פעולה ע״פ דרך הטבע. אם תתנו כסף הרבה על פדיון לי ולמחותני הרב החסיד נ״י ר׳ א׳ גם להרב החסיד ש״ב

של חתני נ״י ר.... בוראי אבטל מהם כל דבר רע. הוי אבירי לב! ידעתי כי קשה הדבר בעיניכם לפזר מעות לצדקה! והקצינים הדרים בעיירות השייכים לי, נתנו מעותיהם קצתם למחותני ולש״ב הנ״ל. והשאר נתנו לי. וחלקתי חלק קטן מהסך העצום שקבצתי בעיירות לעניי עירי. כדי שיתפרסם שמי וצדקתי בעולם — וכמעט כל העיר נתפרנסו ע״י. לי באו אורחים מכל העיירות ונתארחו אצל ב״ב בעירי, ואכלו על שלחנם ושלמו במיטב כספם. וחוץ לזה, הייתי מפורסם ע״ז שאיני נהנה מכל הכסף, רק שאני גובה צדקות לעניים: לקחתי בעירי הסנדקאות מהראב״ד שהיה למרן גדול וירא שמים. השתדלתי שיבחרו ראטמאנים ופרנסי חדשים וכל התמנות דוקא מאנשים שבכת שלי. כדי שיהיה לי חיזוק ותקיפות. אף עפ״י שהיו רשעים גמורים, חמסו וגזלו ועשקו דלים. ובראותם שהיה להם פרנסה ע״י היו מחזיקים בי ביותר. ובפרט שהיו עמי הארצים גמורים. למען הגדיל כבודי. ולבעבור תהיה יראתי על פניהם וע״פ ההמון ולמען יפרסמו את שמי — ספרתי תמיד מעשיות ושמועות מבהילות מצדיקים ומגדולתי בשמים. כדי להטעות לבות ההמון וצעירי ימים ונשים. ודרשתי תמיד שמצוה יותר לספר מעשיות ונסים מצדיקים, מללמוד תורה. כמה פעמים הייתי אומר על עשיר שלא האמין בי או שלא רצה לתת לי ממון, שרואה אני עליו דינים קשים. ושירד מנכסיו, ולמלאות דברי הצתי אש בנכסיו ע״י אנשי ההולכים סביבותי. אז נפלה חרדתי על כל משטיני. באמרם כל הנוגע בי כאילו נוגע בבבת עינו. וכדומה לזה. אבל המאמינים בי אפילו העניים היו יושבים תמיד בטח. והיה להם פרנסה. את זה בחרתי לכותב ונאמן. זה לחזן, סופר, וכדומה. והרבנים ומגידים הגדולים ולומדים שהיו מריבים עמי בתם לבבם, בידעם כי אני איש בור ומטעה את הבריות. השתדלתי ע״י אנשי להוציא עליהם עלילות ושם רשע בעדי שקר להוריד כבודם. ולהשפילם בעיני ההמון. ולפעמים קצת בראותם שיש להם מפלה, באו בע״כ אלי ונכנעו לפני. ואמרו ההמון בוראי רבינו גדול מכל הרבנים ומכל המגידים שבעולם. ואסור להרהר אחריו. כי הלא הרב והמגיד זה וזה, המפורסמים בעולם ללומדים מופלגים, והיו תמיד מתנגדים להרב, עכשיו נפקחו עיניהם. וגם המה מאמינים בו. ואם המה מאמינים, מכ״ש שמחויבים אנחנו להיות מאמינים בו — כשרציתי לנסוע לעיר גדולה אשר יש בה עשירים מופלגים, למען אוכל בצוע בצע פדיונות, שלחתי שני אנשי חרש לעיר הזאת לספר מעשי ופעולותי ואותותי ומופתי להבהיל ההמון ונשים וצעירי ימים. נוסף לזה, השתדלתי תמיד לקרב כמה בטלנים מהעיר הזאת, המוחזקים ליראים, ונתתי להם די ספוקם שגם המה יספרו שמה שם תהלתי ורמזתי להם ברמז שיכתבו איזה אגרות אלי בכבוד גדול בפקודת כל גדולי העיר איך שמבקשים ממני לבוא אליהם להתפלל שמה. והיו הולכים לכל גדולי העיר שיחתמו. והאיש אשר לא יחפוץ לבוא על החתום היו הבטלנים משתדלים לדבר על לב אשתו ובניו הקטנים. והיו מאיימים עליהם. כי יודעים הבטלנים כי המה רכי לבב מאד. והמה ידברו גם על לב אביהם ובעליהם שיבואו עה״ח — בין כה וכה אספו כמת חתימות ושלחו אלי ע״י האנשים האלה. אז דברתי ושאלתי את פי האנשים האלה

ודרשתי אותם על כל גדולי העיר הזאת ונשיהם ובניהם ומעמדם עסקיהם ועניניהם. מי מהם חשוכי בנים, מי חולה, מי פגעתו רוח רעה. וכדומה לזה. וכאשר ספרו לי הכל כאשר לכל בפרטי פרטיות. אז נסעתי אל העיר הזאת. ונוח היה לי לכל איש הבא אלי לבקש עזר, להגיד לו את אשר קרהו טרם הגיד לי את שאלתו ממני. אז נתגדלתי מאד. להחזיקני לאיש אלהים. כה היה משפטי כל הימים אשר הייתי חי. ועל זה הדרך כבשתי כל עיר גדולה, ועיירות קטנות. כבשתי בדבר קל. ואם היו נמצאים ב׳ או ג׳ נגידים אשר לא אבו שמוע אליהם לבוא עה״ח, אחר כל השתדלותי, או לא באו לדרוש שלומי בבואי לעיר הזאת, חקקתי אותם בזכרוני. והשתדלתי לגרום להם היזקות ע״י תחבולות וערמות. עד אשר הכנעתי ערפם הקשה. וילכו שחות אלי. והתודו על מרדם ופשעם. הייתי מוכיח להם כל הימים, שאין להם להאמין בשום רופא ודאקטאר כלל. רק לבוא אלי ולתת לי פדיונות שאתפלל בעדם. וכאשר נחליתי אני לפעמים, שלחתי אחר הרופא או הדאקטאר היותר מפורסם, או שלחתי החולה מב״ב ללעמבערג או לווין או למרחצאות החמים, ואין איש שישאל לי בדבר הזה. כי אין שום קושיא על מעשי. ובכל זאת אמרתי בפני אנשי איזה אמתלא. פעמים אמרתי, אדם רופא ולא לו. פעמים אמרתי שהרופא אינו יכול להזיק לי כמו שיכול להזיק לשאר בני אדם. ולפעמים אמרתי להם טעם על פי רמז וסוד. שמלת רופא הוא אותיות אפ״ר. והוא בסוד עפר ואפר. ר״ל מי שהוא במדרגה זו כמוני היום ד״מ, מותר להתרפאות. כל הרביים והקדושים אפי׳ מב״ג שהיו בזמני, קטנים היו בעיני, רק שלא הייתי רודפם ומשפילם כמו שנהגתי עם הרבנים והמגידים. מחמת שראיתי שהם נוהגים ע״פ דרכי. והעם כרוכים אחריהם ג״כ. ואם אגיד שהם אינם קדושים אז יהיו מסופקים גם בי. רק הייתי אומר בשפה רפה. אמת שהוא צדיק, אבל אינו עוד במדרגה כמוני. והוא בהמה טהורה. כי אין לו דעת. אם מת אחד מקדושים זולתי, הייתי חוזר ואומר שהיה צדיק וקדוש גדול. מחמת שידעתי שלא יוכל לאחר מותו להזיק לי כלל. לא בכבוד ולא בפרנסה. ובכל זאת הייתי בוחר מחיים אחד או שנים מהקדושים זולתי להתחתן בם, ואותם פרסמתי לצדיקים ולא בחרתי כ״א מי שמתגורר רחוק מאד בקצה המדינה. שלא יוכל להרע לי, היינו לכבוש אנשים שלי לעיירות הסמוכות אלי המאמינים בי. שיש לי מהם עושר וכבוד. הייתי מקרב תמיד כל המוסרים ופאקטורים. כדי שיהיה לי תקיפות אצל אדוניהם לכל אשר אחפוץ. וכאשר שאלו אותי לפעמים מדוע אנכי מקרב אותם? והלא רשעים גמורים המה? אמרתי להם בערמה. אילו לא הייתי מקרב אותם, היו הולכים וגדלים ברעתם יותר. ולפעמים אמרתי שיש להם נשמות גדולות ואני משתדל להחזירם למוטב. ולפעמים אמרתי, אל תתחר במרעים. וכשראיתי שמסור אחד מסר ממון של ישראל מתנגד אחד לאדוניו, אמרתי להם שהמסור הזה הוא שליח בהשגחה להמתיק דינים השרויים על המתנגד הזה ובעבור זה יחזור למוטב. כשהייתי עוד צעיר לימים ולא הייתי עוד מפורסם נהגתי כך: בבואי למוכסן אורענדאר עשיר שיש לו בנים והבנתי שהוא בור וגם השכל, צויתי לאנשי שיספרו לו מקדושתי

ומגדולתי בכל העולם. ואמרתי לו שאני רוצה להתחתן עמו שכן גזרו בשמים. אם היה לו בן יחיד אמרתי שיש לי נקבה וכן להפך וכתבתי תנאים ולקחתי מתנות הרבה ממנו להחתן או להכלה ואחר זה בבואי לביתי כתבתי שמתה הכלה או החתן ונשארו החפצים בידי, ואם לא היו להמוכסן בנים כלל נהגתי עמו כמנהגי עם כל העשירים חשוכי בנים. ועד יום מותי באו אלי מכל המדינה בעלי השוכי בנים. ולקחתי מהם פדיונות במעות מזומנים ועל השאר נתנו שט"ח. וכל מי שהיה מסרב בפעם ראשונה לתת לי כרצוני הייתי מוסיף עליו כפלים וכן קם, והרביתי עליהם סכום עצום עפ"י רוב יותר מכל הקדושים שבעולם, מאה רו"כ היה אצלי דבר מועט בענין זה. ואחר שעשיתי עמהם שט"ח גזרתי על האיש ועל האשה שיסעו אלי פעם בפעם על שבתות ויו"ט ור"ה, כדי שישמעו הקידוש וההבדלה שלי ובפרט קריאת התורה וה' פקד וגו' ועשיתי בכל עת פדיונות ואמרתי להם אולי תגרום שעה זו או זו ולפעמים קרה שנפקדה ויהי לנס ופלא בכל המדינה. וצויתי לאנשי שיפרסמו את הדבר במכתבים, וכאשר לא נפקדה העקרה לא היו מפליאים כלל וכן היה בכל אותותי ומופתי. אם קרה מקרה ע"צ הזדמנות שנתקיים דברי אז פרסמו זאת בכל העולם ואם לא בתהו אבדו — ולא די שהטעיתי הבריות בחיי אלא גם אחר מותי אני מטעה אותם. ע"כ הנני נדון עתה ביסורים קשים לפי חטאותי ופשעי שעשיתי בחיי — קודם מותי באה אלי זוגתי הרבנית ובני אשר אהבתי ולא היה איש בביתי זולתי אשתי ובני והחלו לבכות במר נפשם לאמר: מה יהיה אחרי מותך? מי יאכילנו מעדנים? מי ישקנו ממתקים? מי ילביש אותנו בגדי חפש כאשר הורגלנו? אז נכמרו רחמי עליהם ואמרתי בלבי הנני לעשות בערמה כדרכי, להצליחם גם אחרי מותי. ואקרא הס! ויחשו. ואמרתי בסתר לבני הגדול שמע נא אמרי לטוב לך: ידעתי אותך היטב, שמימי נעוריך הלכת אחרי שרירות לבך ואחרי התאוות, לאכול ולשתות וללכת אחרי הזונות, ולעשות כל התועבות הרעות. ובעודי בחיים חייתי, הייתי מחפה על כל אלה. והיה כי שאלוני אנשי בריתי לאמר מדוע בנכם הולך בדרכים לא טובים? אמרתי להם, דעו כי בני הוא צדיק וחסיד גדול. אבל הוא מרמה אתכם. כי אינו רוצה שתתגלה לכם צדקתו. וגם אני הייתי בימי נעורי כמותו. ואחרי מותי תראו נפלאות ממנו. כי הוא יהיה אי"ה לבן חיל. צדיק וחסיד כמוני. ככה השבתי להם — ע"כ בני! ידעתי כי חכם אתה. גם ידעתי כי למען הרבות מחיר ולחיות חיים נעימים, ההכרח הוא להתחפש נגד ההמון אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם — לכן מהיום והלאה התראה נגד העם כצדיק. בכל בקר תטבול במים. ובפרט שמחממים כעת כל המקוואות. גם תפלתך תהיה בהתבודדות בבית קטן הנטפל לבית החסידים להתפלל בנענועים ובהמחאת כפים ובנגונים וכדומה. כאשר ראית ממני שהייתי אומר מעט תורה בשלש סעודות, גם אתה תאמר ותצוה שישאל את אחד מהיושבים על השלחן בשלש סעודות פסוק אחד ותדרוש עליו כל אשר יבוא בפיך, ופיך ידבר זרות, הכל ברמז. למען לא יבינו ההמון, ויאמינו שהוא סתרי תורה. ולפעמים תפול על ירך בשעת אמירת התורה, ותנות כאבן דומם כאילו יצאה הנשמה מהגוף. וידמו ההמון שעלתה

נשמתך לשמי מרום לשמוע הסודות הנשגבות. ואם ככה אתה עושה בני, תאסוף הון רב, וירכיבוך במרכבה מרקדה, ותעשה לך שם כשם הקדושים — ובעבור שתאמר תורה בזה האופן, לא די שלא תגלה לעם שאתה עם הארץ, אבל תהיה עוד לכל דלת העם מרוצה. כי ראה ד"מ אשר ידרוש רב או מגיד, מהלומדים דרשות בנגלה ובמדרשים בגמרא ואגדות וכדומה, אז אינם מבינים ונראים בעיניהם ובעיני הלומדים, קטנים ונבזים. אבל בדרשות שלנו הלמדן והבור שוים, ושניהם אינם מבינים, ואין מתבייש הבור, וידמה שהוא ג"כ למדן. ואם תאמר מוסר לפעמים, תראה שתהיה תוכן ענינו רק בדרך כלל מהנהגת יראת ה' בתפלה, ורק ע"י"ז יוכל האדם לבוא למדרגה, ולא ע"י הלמוד. ובזה יאהבוך ההמון ודלת העם. כי גם המה יוכלו להיות בשוה עם הלומדים ומיוחסים וגדולים מהם לפעמים. והזהר שלא תאמר מוסר פרטי כמו שנוהגים הלומדים והרבנים ומגידים. להזהיר את העם לבל יונו איש את אחיו. שיהיה להם איפת צדק והין צדק לשנוא ממון שאינו כשר. שלא לנהוג בסלסול. שלא ללבוש מלבושים יקרים ומרגליות. שלא ינהגו סחורות האסורות בפקודת המלך. שהחייטים לא יהיה להם שום יתור ממלאכתם, שהבע"מ והאומנים בכלל לא יעשו עולה ויעשו מלאכתם באמונה. ואומרים לפעמים משלים היורדים בלב השומעים. ולפעמים בדרך היתול. עד שמתביישים השומעים. שידעו השומעים שעליהם כוון — הזהר והזהר בני. גם זה דרכם כסל למו להדורשים והלומדים לדבר על למוד הבנים בתורה ובד"א. ומביישים בדרשותיהם את הלומדים שאינם לומדים באמונה. וידעתי שהמלמדים המה יסוד גדול להרבות כבודך. כי המה בכלל אנשים ישרים אצל ההמון והנשים והמה יועילוך הרבה מאד. ויהללוך בעיני כל. גם נוהגים הדרשנים להוכיח הראטמאנים שנבחרו לשבת במאגיסטראט גם יותר בעלי התמנות וכדומה, שלא יקחו שוחד, ולא שום מחיר. ומוכיחים הנגידים והקצינים שלא יגזלו העניים על אשר לוקחים מהם מס המלך יותר מכחם והמה בעצמם אין משלמים כלל. ובכלל הדורשים שלא לרדוף אחר הממון והכבוד והגדולה. שרוב העם מתאוים לזה. ומה לך ולצרה הזאת. כלך בני מדרך זו. לא ישמע דבר וחצי דבר מזה על פיך כל הימים אם תרצה שיאהבוך העם ויהיו כרוכים אחריך. אדרבא תחזק תמיד עם התקיפים. את הקצינים תכבד. ואת הממונים בעיר כמו הראטמאנים גמינעם וראשי הקהל. אטקופטשציקים אראווטשעקים פֿאקטורים בעלי טאקסים צעכמייסטערים מבעלי מלאכות. קוואטירנע קאמיסארען וכדומה, תדרוש בשלומם וטובתם. יהיו תמיד על שלחנך. ותעשה להם פדיונות שיצליחו. גם מהפֿאקטורים אל תמנע ותקרב אותם. כי מכל אלה תבין כסאך. ותאסוף הון רב וכבוד גדול ותהיה כאזרח רענן — ראשית כל אגיד לך שתנקום נקמתך מכל המשטינים כל אשר בכחך. לארוב על דמם. ועיניך יביטו תמיד להשפיל כל איש לומד תורה וחכמה. להדפו ולרדפו ולהעליל עליו עלילות. וכאשר יבוא איש אליך לשאול עצה או דבר אחר, יהיה ראשית דברך אליו שיתודה לפניך חטאיו, וכאשר יגלה לך, אזי יפחד ממך כל הימים, ויכנע מפניך — ומדי דברי בדברים האלה באו אלי אנשים קהל

רב ראשי העיר וגדוליה, ודלת העם אין מספר, כי הקול נשמע בעיר שגברה עלי מחלתי ואני בראותי אותם מתאספים שמתי יד לפה, ועצמתי עיני כמחשב דברים גבוהים. ושכבתי כשעה חדא. ואקרא אחר כך הוציאו כל איש. מלבד אלה המאמינים בי אמונה שלמה. וישארו כמה אנשים. ואקרא עוד הפעם, תנו שבעה כסאות לאושפיזין קדישין אשר באו אלי לבקרני. האם אינכם רואים אותם? ויחרדו העם חרדה גדולה עד מאד. כי הקול נשמע גם החוצה. ויתנו שבעה כסאות. אז אמרתי ברוך הבא אברהם סבא קדישא יצחק, יעקב, משה ואהרן, דוד ושלמה. ואמרתי מדוע באתם אלי קדושי עליון לבקרני. האם בקרוב לא אבוא אליכם. ומדוע הטרחתם א"ע לבוא אלי. אחרי דברי אלה הטיתי אזני כאלו שומע אני תשובתם, ואמרתי. אתם קדושי עליון אם באמת תגזרו על בני שימלא את מקומי, לא אוכל לעבור את פיכם. ובפרט שהבאתם לי נשמה טהורה. אולם צריך אני לשאול את ראשי הקהל וגדולי העיר אם יסכימו על זה. והעם בשמעם דברי הרדו ונפלו על פניהם. ויאמרו לבני יחי רבינו! יחי ארוננו! אז אמרתי לבני בפומבי, ראה בני! הנה באה העת שתגלה צדקותיך מעט ולא להיות עוד בהצנע כאשר היית. רב לך להראות בפני ההמון כרודף אחר התאוות, היה להם לרב ומורה ואנכי גם אחר מותי אהיה עמך. כי אבוא אליך פעם בפעם והפישקע אשר זרקו בה מעולם כסף פדיונות יזרקו בה גם אחרי מותי רק שיכתוב כל איש מבוקשו וימסור לך, או לזרקם על קברי, ואם יהיה לאיש דבר סתר יגלה לך. וכל ער"ח תבוא על קברי ותספר לי, ומכסף הפדיונות יקחו שמן זית להדליק על קברי יומם ולילה והשאר יהיה לפרנסה לאמך, ואחר ימים אחדים הלכתי בדרך כל הארץ — ברגע זו באו שלשה מלאכי חבלה וחטפו את הרב מ. . . . מהאש המתלקחת, ויזרקו אותו אל עמק אחד הנקרא עמק הקרח. כי בו הקרח הנורא ושלג וקפאון. והעמק הזה עמוק אלפים שנה. וישאל השואל להחולה מה זאת? ויען כה אמר הנידון. בדין הגיעני העונש הזה בעבור שהייתי מרמה את בני אדם שפעם אחד בחדש טבת עשה פאָדראטשיק אחד שהיה מאמין בי קאנטראקט עם שר צבא אחד להעמיד קמח עבור א"ה ממקום למקום מהלך מאה פרסאות וקצב לו זמן קצוב ע"ז ששה שבועות. ובינו לבינו נתקלקל הדרך מאד כי נמס השלג, ושלחתי לקרוא את הפאָדראטשיק ואמרתי לו אם תתן על פדיון שני מאות רו"כ יהיה שלג רב כי סמכתי על לוח השנה. ששם היה כתוב בחצי חדש טבת יהיה שלג, והאמין בי הפאָדראטשיק ויתן לי שני מאות רו"כ, ויהי בעבור שמונה ימים ואין שלג. ויבוא אלי הפאָדראטשיק ויחל פני בדמעות שליש. ואמרתי לו הכן לך עגלות שליטין וסוסים והיו מוכנים כי בעוד כמה ימים הנני להוריד שלג מן השמים והמתין הפאָדראטשיק עוד כמה ימים אך אין שלג ואין קרח, רק גשם ורפש וטיט ע"פ חוצות, ויהי כראות שר הצבא כי לא העמיד הפאָדראטשיק הקמח בזמנו ויקח את כל אשר לו בחזקה, ואותו נתן בבית הסהר וישלחהו אל ארץ גזרה כמשפט יושבי הארץ הזאת. וכאשר הבנתי כי יש קצת פליאה לאנשי בריתי ע"ז אף כי לא שאלוני, אמרתי שהפאָדראטשיק הוא חוטא גדול ולמענו החליפו כל שרי העליונים דהיינו שר של שלג נתמנה על מטר

ואנכי בקשתי לתמי וירד הגשם ומטרות עז, אחר זה בא בני כאשר רמזתי עליו והביא לוח השנה והראה לעין כל שגם מחברי לוחות חשבו על פי הטבע שיהיה שלג בחדש הזה ונתן הפּאָדראַטשיק שנוי גם בטבע. — הייתי מקפח שכר פרנסה בעירי מכל הבעה״ב היינו ששכרתי כל האורענדים מהמזיגה, הבשר, השמרים, השכר, הנרות והקמח וכדומה, ועשיתי זאת על ידי בני לפעמים, עד שלא הנחתי שום מחיה ופרנסה לזולתי — פעם אחת כתבתי אגרות לכל העיירות הקרובות אלי שיבואו כל המאמינים בי על הסתלקות שלי. כי שמעתי מאחורי הפרגוד שאמות בקרוב על כן הנני לחלק ברכות לכל המאמינים בי, כי לפני ההסתלקות הנני נעלה מאד. והברכות יעשו רושם. ויתקיימו ביתר שאת. ויתאספו אלי קהל גדול ועצום מאנשים ונשים וטף. בחורים ובתולות, ילדים וילדות וגם קצת מאומות העולם. וברכתי אותם וצברתי מהם הון עצום — פעם אחת נצרכתי להון עצום. כי כל המעות שהיה לי סלקתי שכירות בעד אורענדים ששכרתי עבור בני מאדון העיר על ארבע שנים. אז שלחתי ליושבי עירי שהיו בה בני אדם הרבה, וכמה מהם עשירים מופלגים. ואמרתי להם דעו כי בעוד חדש ימים תשרף כל העיר כי כן שמעתי מאחורי הפרגוד בהעלות נשמתי למרומי מרום (ובדעתי הי׳ לצוות לאחד מאנשי בריתי לשרוף את העיר אם לא ישמעו בקולי) אז פחדו וייראו כל אנשי העיר ויבואו אלי בבכי ובתחנונים לאמר: „הושיעה אדוננו! למה נאבד אנחנו גם בנינו״. אז צויתי לאסוף כל אנשי העיר לומר תהלים. וגם אנכי אמרתי עמהם ונפלתי פתאום לארון הקדש ושכבתי כשעה חדא, אחר כך הרימותי קולי כשופר ואמרתי המשחיתים בעם רוצים כופר דמי פדיונות לכן בני אל תחוסו על כספיכם ותנו יותר מאשר תשיג ידכם, כל איש כפר נפשו ובעד אשתו ובניו ובעד רכושו, אז החל העם לצבור ולאסוף ממון רב והביאו אל ביתי, עשיתי כאשר עשיתי זרקתי את הכסף הנה והנה והייתי מונה את הכסף כמה פעמים. עשיתי קידות והשתחואות ותנועות משונות. צעקתי ונהמתי. מללתי ברגלי. קרצתי בעיני. רק למען החריד העומדים עלי. ואמרתי לכו אכלו לחמכם ושתו יינכם בלב טוב. כי כבר רצה אלהים את מעשיכם.— וע״ז האופן כתבתי לפעמים לעיירות אחרות. שרואה אני עליהם דינים קשים ויפדו את נפשם בכסף פדיונות — פעם אחת בילדותי שמעתי על ראנדאר אחד שהיה עשיר מופלג. ולא היה בא אלי כדרך כל בעלי מוכסין. ולא היה לי שום תשורה ממנו כל הימים. ולא היה מאמין בי כלל. מחמת שהיה מחותן של הרב אב״ד מעירו. אז צויתי לאסור מרכבתי ונסעתי עם אנשים שלי דרך הכפר הזה — כאילו אני נוסע לאיזה עיר דרך שמה. ובאתי ללון שם. בלילה ההוא והמוכסן ההוא לא היה יכול להעיז פניו בפני ונתן לי לאכול ולשתות. ומספוא לסוסים. ומצע נתן לנו למשכבנו. ויהי בחצי הלילה. קמתי אנכי לבדי ממשכבי. והעם שוכבים הוזים בתנומה חזקה. ונגשתי למטה שבה אשת המוכסן היתה ישנה. ועמה היה שוכב ילד קטן עודנו עול ימים כחצי שנה. ולקחתי שבולת שועל אחד, ושמתי בראשי הכרכשתא של הילד מזה ומזה, ושבתי למקומי ושכבתי.

וילפת הילד וייקץ. ובכה בכי גדול. לשוא הניקתהו אמו להחרישו. וכל פעולותיה נשארו מעל עד שקם המוכסן ובניו והדליקו נר ואין להשקיט הילד הצועק בבכי מר. וייקץ כל איש. ורק אני לבדי נשארתי על יצועי כאילו אני ישן בחזקה. ואנשי אשר היו עמדי קרבו אל המוכסן ואשתו ואמרו. אין זאת כי אם רוח רעה פגע בהילד. והלואי שיעור הרב משנתו, בודאי יעשה לזה פעולה. וכך היה. הייתי נעור משנתי. ונפלו לרגלי המוכסן ואשתו ויצעקו הושיעה ארוננו! ואמרתי תנו לי מים. ויתנו לי מים. רחצתי ידי בשפע רב. ואמרתי אל הסופר סת"ם שלי לך בדוק המזוזות. ויען המוכסן כשרות הנה. אינן צריכין לבודקן. כי מחותני הרב נתארח אצלי זה ימים שלשה. ובקשתי ממנו שיבדוק את המזוזות. ואמר שהמזוזות כשרות מאד. אמרתי להמוכסן שוטה! מה יודע המחותן הרב, הוא רק למרן ולא צדיק. ואני בודאי יודע שהמזוזה אשר בפתח השמאלי הזה פסולה. ולא הילד צועק ובוכה, כ"א המזוזה, שבאתה לחסות בצל הילד הכשר הזה, שעדיין לא חטא. ויחרד המוכסן ובפרט אשתו ובניו. וילך הסופר ויבדוק וימחוק בצפרניו את הב' מן בניכם שבפסוק למען ירבו ימיכם וימי בניכם. והראה לעין כל. ויהי לנס ולפלא. והסופר לקח מזוזה הדשה. וטרם שם אותה במקומה, לקחתי הילד הזה בידי, עד שהוא גמר את מלאכתו. והוצאתי את הש"ש ממקומו. ושעשעתי את הילד וישתוק. והשיבותיו אל אמו. ותניקהו ויישן. ונפלו המוכסן ואשתו לרגלי. ויתנו לי מתנות הרבה. מעות וחפצים. וצויתי עליהם שיבואו מהיום והלאה על שבתות אלי. המוכסן ואשתו ובניו. ולהביא לי פדיונות. וכן עשו כל הימים. ולא שמעו עוד בקול המחותן שלהם. ולא פנו עוד אל דבריו. וכאשר נסעתי משם לביתי ולהמוכסן השני הסמוך להמוכסן הזה. והוא גם כן עשיר. והיה תמיד מהסרים למשמעתי, בא לקראתי ושמע מהנסים שעשיתי להילד הנ"ל. ויפול לפני מרכבתי אשר אני יושב בתוכה. ובקש ממני שאכנוס לביתו לשתות אצלו טייא. ואמרתי אין לי פנאי. ויען ויאמר: נקבה שכרך רבינו הקדוש אלי ואתנה. ואמרתי גדולה צדקה מכל דבר שבעולם. וירדתי אני ואנשי מהמרכבות. ובאנו אל בית המוכסן. ויתן בעד כל שאל טיי ששתיתי חמשים רובל א' סוג. וברכתי אותו ואשתו ובניו והלכנו משם. ויהי בבואנו סמוך לכפר אחד. ושם גר מוכסן עשיר מופלג והוא מחשוכי בנים. וגם הוא ממקורבי ומהמאמינים בי מאד. והוא כלכל אותי כל השנה בדגים וביי"ש ובקמח סלת. לבד מדמי פדיונות. וכשנודע לו שאני נוסע דרך שמה (כי ראשונה שמתי נסיעתי על דרך אחרת). ויצאו לקראתי הוא ואשתו ויבקשו בדמעות שליש לכנוס לביתם לאכול. ואמרתי עוד לא התפללתי, אין לי פנאי לעמוד אפילו רגע אחד. ויפצרו בי מאד לכנוס עכ"פ לביתם ולשהות אצלם רק רגע אחד. אמרתי להם קשה עלי לירד ולעלות במרכבה. ובכה האיש המוכסן ואשתו. ויאמרו מדוע נגרע משכננו המוכסן שזכה להכניסך רבינו הקדוש לביתו לאכול ולשתות אצלו? ונחמתי אשת המוכסן ואמרתי לה, תאמין לי שאתה חביבה בעיני יותר מכל הנשים, ממש אני אוהב אותך כגופי. אבל חי נפשי! לא אוכל. ותאמר האשה אלי אם כבר נשבעתם לא אפצר עוד בכם.

ותחל לבכות בקול מר וגעגועין. ותאמר רבינו הקדוש! אשאלה מכם עוד שאלה אחת, הא לרבינו הקדוש סך שתי מאות רו״ב ויברך אותי ובעלי. ואמרתי טוב. בואי אלי. ותקרב אלי. ושמתי ידי על ראשה ואברכה. ואח״ז ברכתי את בעלה. ותאמר הנה מצאה שפחתך חן בעיניך. אבקשך עוד הפעם. הנה לך עוד מאה רובל א׳ סוג שתעבור עכ״פ עם המרכבה שלך משער לשער דרך הקרעטשמי שלי. למען יברך ה׳ אותי ואת ביתי בגללך. ואמרתי טובה העצה שנתת בתי. ולקחתי המאה רו״כ. ועברתי דרך ביתה משער לשער דרך הקרעטשמי שלה. ושמחו המוכסן ואשתו שמחה גדולה. ובעת שפתחו השער צעק המוכסן בקול גדול פתחו שערים ויבוא גוי צדיק. ונסעתי משם לביתי״ — וכראות הרב החכם ל׳ בעל התקונים כי תש כח החולה מרוב הדבור וירף ממנו, ותיכף הקיץ החולה מתרדמתו. ויתנו לו לאכול. ויאכל וישת. וייטב לבו ויישן קצת. ואנחנו עזבנוהו. והלכנו לחדר השני עם הרב החכם ל׳.

הזיון השני

אחר שעה ומחצה כאשר שב החולה לאיתנו, ויאמר הרב החכם הנ״ל: עתה אשוב להפיל עליו עוד הפעם תרדמה. ושאלו נא אותו בראותי כי נפשכם השקה מאד לשמוע סוף הדבר הזה. ויקם הרב החכם הנ״ל ויתקן התקונים כמשפט הראשון. ויען החולה והשלשה אנשים הכותבים ישבו אל השלחן לכתוב. והשואל עמד לפני מטת החולה ויאמר: הגד נא לי ידידי מהרב... הנ״ל מה ענינו עתה? ויאמר החולה ברגע זו בא אחד מהמשטינים שכחיאל שמו. ויקרא בקול גדול אל שלשה מלאכי חבלה הנזכרים לעיל, לאמר: בשם ראש המשטינים עליו למלאכי זעם, ואנפתיאל, בעל עשרים אלף ראשים ומרבה עינים, אני פוקד עליכם להביא את הצדיק ר״נ הנ״ל אל עולם התהו. להושיבו במדור השמאלי הפונה אל גיא צלמות, הנקרא מדור המרמה. ותיכף הביאו אותו שמה. ודומה כעת שהוא חי ממש. והוא בביתו בין אנשי בריתו קרוביו ואוהביו, והוא מלובש בבגדים לבנים של שבת מצופים בכסף כמו שהוא חי, ויושב בשלחנו מעוטר ומהודר בהוד ופאר. והרבה אנשים צעירי ימים ומהם ישישים עומדים צפופים. ואין קול ואין דבור נשמע בכנופיא הזאת, רק דממה דקה. ובשלחן הרבה מיני מטעמים ומיני משקה בכלי כסף וזהב. וגביעים של זכוכית לבנה יקרות מאד. והעת עת סעודה שלישית בשבת — עתה מתחיל הרב לזמר. ואחריו כל העם משמיעים לפרקים קולות ורננים ומהאת כפים וצועק בזה״ל: לכבוד שבת! הא! הא! הא! לכבוד המטרוניתא! הא! הא! הא! הא! לכבוד הכלה האהובה היפיפיה האהובה בתענוגים — עתה הקולות יחדלון, הרב מתנועע בכל הצדדים, רוקע ברגליו, מורה באצבעותיו, ירזום בעיניו, וקול דממה דקה ישמיע ולפעמים גנוחי גנח או ילולי יליל, פעם מזמר קצת בחשאי ופעם יצעק צעקה גדולה וסביביו חשך ואפלה כי היום רד מאד ואין מצוה להדליק נר עד זמן ידוע כמו שנוהגים כל הקדושים שלא להדליק נר עד אחר אמירת התורה. וגם מצוה הרב לסגור דלתי החלונות

ועתה משנה הרב קולו הטבעי ומדבר בקול עב מאד ובהמשכה רבה ובהפסק הנשימה — הא ! הא ! הא ! הא ! מרא דעלמא כולא ! וישם פניו אל היושבים ראשונה לימינו ויאמר : שאלו נא אותי איזה פסוק , הא ! הא ! הא ! הסו ! הסו ! והנה איש היותר נכבד מלובש במלבושים הנוטים קצת למראה לבנים עמד על רגליו באימה ויראה ושאל אותו מענינא דיומא : ,אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח׳ . הפסוק הזה כולו מוקשה מראשו ועד סופו . וידום השואל וישב במקומו . והרב ענה אחריו בקול משונה : הא ! הא ! הא ! אמת ! אמת ! כולו מוקשה ! בודאי כולו מוקשה ! הא ! הא ! הא ! תולדות נח ? הא ! הא ! הא ! תולדות נח ! מה זה תולדות נח ? צדיק תמים ? היה בדורותיו ? פליאה ! הא ! הא ! הא ! תולדות נח ? הא ! הא ! הא ! תולדות נח ! מה זה תולדות נח ? צדיק תמים ? היה בדורותיו ? פליאה ! פליאה ! הא ! הא ! את האלהים ! פליאה ! פליאה ! חידוש ! חידוש ! מזמר קצת זה הפסוק ,אלה תולדות נח , נח׳ בהפסק ובזמר איש צדיק תמים היה בדורותיו , את האלהים התהלך נח ? את האלהים התהלך נח ? ועתה הוא נופל על פני השלחן וידום כאבן דומם . וכל העם מהם עומדים ומהם יושבים , והכל באימה ופחד , בחשאי רבה מאמינים שיש לו עליית נשמה ממש לקבל מן השמים מהשר של תורה בעצמו את סוד הפסוק הזה ופסוקים הרבה מסודות נפלאים מכל חי אשר על פני האדמה — ועתה מגביה הרב החסיד את פניו , וימחא כף אל כף , ומזמר וצועק , מולל ברגליו , מרמז בעיניו ואומר בקול משונה ובהפסקות ובחשאי : אלה תולדות נח הא ! הא ! הא ! המבינים אתם המבינים פירוש הפסוק הזה ? שמעו נא ושימו לבבכם . הא ! הא ! הא ! אלה תולדות נח ! נח איש צדיק תמים היה בדורותיו , את האלהים התהלך נח . (בקול צעקה גדולה ומהירות רבה) אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח . וידום כמה רגעים במתינות ! הא הא ! הא ! הצדיק ! דער צדיק ! הצדיק ! בחינת הצדיק הוא בחינת התלבשות ובעבור זה מתלבש הצדיק דוקא במלבושי כבוד כסף וזהב . גם בני הצדיק בניו ובנותיו מלובשים במלבושים יקרים ותכשיטין ומרגליות . וידוע שנח הוא בחינת מלכות , ובניו בחינת תפארת , והוא היה מלקט הניצוצות שנפלו בקליפות ובא ע״ז לבחינת צמצום . הא ! הא ! הא ! אמת ! אמת ! לבחינת צמצום ובחינת יותר מאדם קדמאה , אפי׳ מנח , והוא לשון לבוש שהיה מתלבש בלבוש מלכות . וגווני מלכות בבחינת רעוא דרעוין או שהוא ג״כ לשון חמור ולשון חמום . בדורותיו דוקא בדורותיו , בדורותיו דוקא דוקא שהוא בחינת דור מלשון דירה והוא במדרגת גוף המתלבש בטלית ומתעטף בציצית ותפלין ובזה ממתיק את הדינין והנשמות דאזלין ערטילאין ר״ל . ומחמת זה צריך לברך על שני תפלין וזה במדרגת עטרה וכתר ובבחינת כלה . נח איש צדיק תמים היה בדורותיו הא ! הא ! הא ! ומקבל השפעה מבחינת צדיק ומשפיע לכל העולם מבחינת צדיק ע״י הצנורות ע״י הצנורות בבחינת גדלות וקטנות . גדלות וקטנות הא ! הא ! הא ! ומחמת זה צריך הצדיק להתלבש בפאר וכבוד , בכסף וזהב ותכשיטין , וכל הכסף והזהב שבעולם הוא של הצדיק , כי הצדיק

הוא בבחינת משיח וזה את האלהים התהלך נח. התהלך לשון מלכות והמתקת הדינין ע״י צדקה לצדיק, הא! הא! הסו! וירום כמו שני רגעים — עתה מתחיל לזמר בנגון חדש (במתינות רב) מלה במלה את הפסוק אלה תולדות נח. נח איש הא! הא! הא! (מזמר במהירות רב) את האלהים. טאטע! טאטע! הא! הא! הא! התהלך רחום צדיק! התהלך מרא דעלמא כולא! באָם! באָם! נוא! נוא! הא! הא! בא! בא! נוא! נוא! נוא! — — עתה מצוה הרב להדליק נרות והדליקו ובשעת ההדלקה שתה הרב כוס גדול של יין שרף בבת אחת. ומביאים בקערות של כסף הרבה דגים שונים צוננים ומחלק לכל היושבים ראשונה בשלחנו מנה יפה ובפרט לאורחים עשירים מחלק בעצמו ובכבודו, אולם לאנשים היושבים רחוקים ממנו והיושבים על שלחנות אחרים, ובפרט להעניים ודלים וסופר סת״ם והחזן ולהשוחט וכדומה, לא ינתן מאומה, כי הם בעצמם הביאו איש איש מביתו סעודתו כמנהג בכל הקדושים. עתה נוטל הרב חתיכה אחת קטנה במזלגו ועומד על רגליו ומושיטה לקצה השלחן נגדו לאיש אחד צעיר לימים אורח עשיר מופלג שבא לקבל תשובה על חטאיו ולבקש ממנו שיתן לו בת הגביר המפורסם... לאשה ויאמר: קח בני! קח בני! שיש לך נשמה טהורה, אכול, ובזה יכופרו לך כל הפשעים והמרדים שעשית. וישב הרב במקומו. עתה אוכלים בשר ושותים יין הרבה. והרב הולך ומספר מעשיות מדברים המוניים ואומר שיש בדברים אלו סודות ובחינות הרבה ומסיים בזה״ל: הלואי שתדעו בעוה״ב אחד מני אלף מהסודות שאני מספר לכם עתה. עתה קורא הרב בקול עב והצהלות פנים: אורחים! אורחים! תנו תיקון! קנו תיקון! יין טוב! יין טוב! והנה היה בדעת האורחים לשלוח למוכרי יין ליקח משקה טובה, והרב אומר, הנה בדעתכם ליקח יין טוב ויקר אין בכל העיר יין כמו היין של בני הבכור ר׳ איציקיל שי׳ היושב לימיני פה ויש לו למכור הרבה יין שמוכר רק לאורחים שלי ובתוכם יין שכל ביטעלקי במקח שני אדומים והיין הזה הוא ממש מחיה, וכן אני נוהג כשאני נוסע לאיזה עיר על שבת אזי מוליכין מיין בני עגלה שלמה, וכל מי שרוצה בעיר לשלוח לי יין קונה דוקא מיין זה של בני הנ״ל כי באמת הוא מחיה ממש, מאיר עיניו של אדם. וקורא הרב: בני ר׳ איציקיל בני! בני! צוה למשרת שלך שיתן יין טוב לאורחים שלנו בוטעלקי אחת במקח שני אדומים, והביאו ברגע זו יין הרבה והעמידו על השלחן והרב ממלא את הכוס ואוחז בידיו ושותה מעט ומעמידו על השלחן ואומר לחיים ר׳ בנימין מאיר! — לחיים ר׳ אלי׳ פרנס ומנהיג דעיר.... לחיים ר׳ ישעי׳ הרב דחייטים מעיר ק. לחיים! לחיים! הלואי שגם אתם תזכו לדעת באמת אמיתות מהו יין ואפילו מה הוא יי״ש בעולם ונזכה לשתות הרבה בשמחה בדבקות! הא! הא! בדבקות! בדבקות! ולהתדבק אל אשר צריך להתדבק! הא! הא! אל אשר צריך באמת להתדבק. לחיים! לחיים! ושותה. היין הזה הוא מחיה חי נפשי וממש הוא מחיה ויש בהיין כמה סגולות ורפואות שאין לשער — ומצוה להאורחים שישתו ושתו. ועשה הרב פנים זועפים ומשמיע קול בביה מעט וקורא אל הברחן שלו ר׳ זלמן (שהיה פֿאקטער אצל הקאָזאקין על הגרענעץ) זלמן

בני ! בדחן שמחני נא מעט שמחני נא מעט כי יש לי מעט מרה שחורה כי ראיתי בהיות לי עליית נשמה הרבה דינים ומקטריגים על היהודים לפני השי"ת וגם השר של מלכות סוריא ג"כ בין המקטריגים ועומד וצווח להעביר דת היהודים, היינו שעם תינוקות ילמדו פסוק ודקדוק ר"ל, אוי דקדוק ! דקדוק ! דקדוק ! ר"ל פסוק ! פסוק ! דקדוק ! גם רוצים לגזור על קצת יהודים להיות עובדי אדמה כנכרים ובפרט העניים ודלים ושיהיה הרבה בעלי מלאכות פשוטים, וגם רוצים לגזור ר"ל שכל מי שיגנוב המכס מהסחורות האסורות יהיה לאיש חיל. גם ילמדו הנערים לשון רוסיא וחשבון. אוי ! לשונות אוי ! חשבון ! השבון ! גם רוצים לגזור שיהיו רבנים בכל עיר ועיר כמו שהיה כבר בהרבה ארצות וגם דוקא שיהיו לומדים השם ישמרנו ! לומדים אוי לומדים ! למה לנו לומדים בימים ההם ? אין צריך היום ללומדים ! אין צריך היום ללמוד ולהגות בהלכות ודינים ! יש היום נביאים בקרבנו ובזמן שהיו נביאים לא היה משנה ותלמוד ואם תזדמן שאלה אחת מכירים בטביעת עין והוא דבר פשוט אפילו לתינוק. אם אין נראה שם הויה על השאלה הוא טריפה כמו שקרה בעירנו עם תרנגולת שהלומדים ר"ל הכשירוה ואני הטרפתיה מחמת שלא ראיתי על השאלה שם הויה. אוי לומדים ! ה' יודע שלא אוכל לשמוע שם למדן כמו שם ע"ז — וכחזיר. — גם מגידים בחכמות אוי הכמות ! אוי חכמות ! שידרשו דרשות רבות כמו שהיה כבר. אני בשמעי זאת גערתי על השר ורציתי להחרימו ולבער אותו מן העולם, ואמרתי לו השכחת שאנכי והרב החסיד ר' ל' נשמתו בג"ע נתנו לך רשות לכבוש מדינה זו בתנאי שלא תגזור עלינו שום גזרה ואתה נפלת אז לרגלינו והבטחתנו ועתה אתה רוצה לשנות ! אבל השי"ת אמר לי גוזר אני עליך ר' . . . . בני שלא תעשה לו מאומה ואני ידעתי שיש לך כח להחזיר העולם לתהו ובהו מחמת שאתה צדיק, ואמרתי : מרא דעלמא כולא יהי מה ! לא אניחהו, בודאי לא אניחהו ! ויאמר לי השי"ת מבקש אני ממך בני בני הביבי ! הניחהו, ולא יכלתי עוד להעיז פני נגד השי"ת יותר. לכן בני זלמן שמחני נא בליצנות שלך. ויקם זלמן וירקד קצת הנה והנה בבית וירץ אל בת הרב בת שלש שנים הכלה וירם אותה בידה ויאמר רבי ! רבי ! תן לי אותה לאשה ואני אתן לך חצי זהב ואם לא תחפוץ אתן לך זהב שלם טבין ותקלין, והרב בשמעו זאת נתמלא שחוק פיו. אח"ז החל זלמן לשתות יי"ש ואמר להרב : לחיים רבי ! רבי ! אמת רבי ששתית יי"ש היא מצוה גדולה בגלות המר הזה, כי מיום שחרב בהמ"ק משלמים הקרבנות בשפתים שנאמר ונשלמה כו' ומי שאומר למשל פרשת נסוך היין לשלם בזה נסוך אמתי שהיה ע"ג המזבח יכול להיות לאיזה מחשבה זרה ח"ו והלב אינו מרגיש כמעט מה שבשפתיו ואולם בשתית יי"ש פיו ולבו שוין לכן יי"ש הוא חמר מדינה, אמת ? ויאמר הרב אמת ! ויען הבדחן א"כ מי ששותה יי"ש הוא מנסך יין ממש, ושותה את הכוס בבת אחת, והרב ממלא פיו שחוק וכן כל הנמצאים שם, ועושה הבדחן ליצנות מחכמי הדור מרבנים וממגידים. ואחר זה מהפך אדרת שער של כבשים ומתלבש בו ועל ראשו יצנוף מצנפת של נייר ופניו מגואל בקמח ופחמין ולוקח מגרפת ארוכה ומחזיקה בימינו על תבנית רומח ועוד דברים

של שטות ומשמח את הרב וכל האורחים הכנסי׳ ומרבה לדבר לצון ונבול פה עד שכל העם מאמינים שיש בנבול פה הזה הרבה סודות והוא מנבא ואינו יודע מה מנבא, כי לולא זאת לא היה הרב הצדיק שמח על אלו הדברים כ״כ וכן אומר הרב בפה מלא כדבר הזה וישמח העם מאד — עתה אומר הרב בגזרה רבה שבני החתן מ׳ יוסף שיושב ממולי פה לא יקרא עוד בשם יוסף ובלי תאר כבוד כלל רק בשם ר׳ יוסילי, ויפן הרב את פניו אל בנו הזה ויאמר: בני ר׳ יוסילי הנני מצוה עליך שתתפלל מהיום והלאה בקבלת שבת מעוטף בטלית כמו שאני ובני הגדולים עושים. פתאום נשמע קול בכיה רבה וצעקה בפתח הבית והנה אשה עשירה עצובת רוח באה וצעקה בקול מר: הושיעה רבינו הקדוש הושיעה, הה בני! בני יחידי הרך בשנים חולה מאד וכפשע בינו לבין המות ואומרים הרופאים שיש לו הבער בריאה. ויען הרב בכעס: מה להרופאים השוטים לרפאות חולאים? שוטים שבעולם! מי ראה כזאת להשתמש בימים האלה ברופאים? האם אין צדיק בארץ? ותען האשה ותאמר: אבל הושיעה רבינו הקדוש! ובכתה בדמעות שליש ובקול צעקה, ויקרא הרב תני תיכף על פדיון מאה והמשים רו״ב, ותאמר האשה הלא זאת רב ממני, ויצעק הרב בקול מר: מרשעת! בעבור שחרפת נפשך לאמר כי הוא רב ממך ע״כ לא אקח ממך פחות משני מאות רו״כ כי בעלך עשיר גדול ואם לא לכי לך. הוציאוה שמטוה! ותפול האשה לרגליו ותאמר כסף אין כעת בידי כי שבת עוד אצלי, ויאמר הסירי עדיך מעליך, ותעש האשה כדבריו ותתן לו השטערין־טיבעל למשכון. ותנאי היה ביניהם שבאם ח״ו ימות בנה לא יקבל הרב יותר מן 353 זהובים בערך פדיון נפש בנה. ויצו הרב לאחד מהלומדים שיכתוב שט״ח על התנאים אלו לזכרון. ויכתוב המלמד שט״ח והאשה חתמה א״ע ושני אנשים קיימו התתימה שלה בח״י ממש. ויעש הרב פדיון נפש כדרכו, אח״ז שלח עוד הפעם לקרוא את האשה ויאמר תעשי מרחץ להנער החולה מיי״ש וישב בו חצי שעה. אח״כ יעמידו לו עלוקות (פיאווקים) עשרים על רגל השמאלית שלו ויסוכו ראשו וידיו וראש חוטמו והלב והחזה בשמן זית שלי המבורך וישנו למכור אצל בתי, ותעשן את אזנו השמאלית ואצבע הקטן של רגלו הימנית בבורשטין המבורך וישנו ג״כ למכור אצל בתי הבכירה, ועל אגודל של ידו הימנית ישימו טבעת מלולב זה שאני מוסר לך ולמעה״ש תשמור אותה שלא תאבדי אותו אבל תתני עבורה מחר ח״י זהובים לאורחים פישקע, ויש בזה סוד גדול, ודעי שכל המחלה באה לו מפני שלמד אצל המלמד דייטש. והמלמד למד כ״ז בשקאָלעס של הקיר״ה. גם תקבלי בשבועה עליך בשאם ישוב בנך לאיתנו שלא ילמוד פסוק וכ״ש דקדוק ולא לכתוב אפי׳ יהודית רק לחתום מעט כמו אני ובני היקרים, וגם תראי שלא יוכל לדבר שום לשון ר״ל אפי׳ גויש ומכ״ש שום כתיבה מלשונות העמים, גם חומש לא יקרא כי אם מעט, וגמרא ג״כ לא ילמוד כ״א מעט. וכל ימיו יפנה לעבודת הקדש, לתפלה ולמקואות, ויספר כל היום מעשיות של צדיקי זמננו, ואפילו שיחת חולין של צדיקים יותר יקר אצל השי״ת מכל למוד מהלומדים והחכמים ובפרט הפילוסופים ר״ל. ואני מנעורי נוהג לברך בכל יום בבקר ברכות חדשות

בשם ומלכות (וכן כל מי שנוגע יראת ה׳ בו צריך לנהוג כן) : א) שלא עשני למדן : ב) שלא עשני בריה : ג) שלא עשני פילוסוף : ד) שלא עשני בעל חשבון : ה) שאיני מבין שום לשון שבעולם : ו) שלא עשני בעל פסוק : ז) שלא עשני בעל דקדוק : ח) שלא אוכל לכתוב ולחתום כראוי : ט) שלא עשני בעל מלאכה. ותאמרי לבנך החולה שיראה תמיד על תנועות הצדיקים איך אוכלים ושותים ונוסעים במרכבה ואיך מתלבשין בניו ובנותיו ואשתו בתכשיטין ומרגליות, כי בכל דברים אלו יש סודות גדולים ונפלאים, וכל המספר בדברים של הצדיקים הוא בונה עולמות והן הן מעשה מרכבה. וגם ילך תמיד על קברי הצדיקים להתפלל וליתן צדקה לפישקע העומדת על קבריהם וידליק שמן זית בנרות העומדים שם, גם ילך אלי בשבתות ויו״ט ובפרט בראש השנה, ואם ידור אפי׳ בעיר רחוקה ממני יסע אלי דוקא ויש בזה סוד גדול ועצום, בכל ער״ח יתן פריון נפש להצדיק ובר״ח אלול יאמר התיקוני זוהר מראשו ועד סופו, ודוקא יאמר בלי הבנה ולא ילמוד כי האמירה מסוגלת יותר מלמוד. קודם האמירה יתן ג״פ ח״יג לאורחים פישקע מער״ח אלול ועד יוה״כ וירגיל א״ע לשתות יי״ש מעט עד שיוכל לשתות שעור הראוי לברכה. ויש בזה סוד גדול ועצום. יניח תפלין של ר״ת דוקא בכל יום אחר התפלה. וילמוד ערך חצי שעה בכל יום בספר המדות למהר״ן. ובספורי מעשיות של מהר״ן ובפרט שבחי הבעש״ט. כי כל מה שכתוב שם אין לגרוע ממנו. אבל יש להוסיף אלף אלפים פעמים. וכל המוסיף תע״ב. וימלא גרונם של חסידים במה שיוכל ובאיזה משקה שירצו. ודבר זה יקרא בשם תקון, כי הוא מתקן הגוף והנפש. ואל יהי דבר זה קל בעיניו, כי הוא דבר העומד ברומו של עולם. ויתפלל בנוסח ספרד. ודוקא בדפוס סלאוויטא ואוסטרהא. ולא יביט כל ימיו בספר דפוס ווין ה׳ ישמרנו. ומכש״כ דפוס ברלין ר״ל. ישנא כל הלומדים תכלית שנאה. ובפרט הלומדים חכמות ולשונות. ירדפם ויעליל עליהם עלילות דברים ויוציא ש״ר עליהם, וילשין עליהם אצל הרשות ואדונים, ולהמעיט את כספם בכל האופנים, שימחה שמם מן הארץ. כי אין בעולם דברים המזיקים לצדיקים, כמו הלומדים והבריות שנקראים חכמים. ואם יעשה בנך איזה עון של זנות. יתודה בפני. ולמעה״ש אל יתעצב מזה מאומה כי העצבות משפילה הנפש. וסגולה היותר גדולה לזה הוא כוס יי״ש. ולפעמים שתים או שלש כוסות כפי המורגל. אלף פעמים אני מזהירך שלא ילמוד בנך אצל המלמד הרשע הזה, ותאמרי גם למי שישאלך עליו שהוא רשע גמור. כי מצוה לפרסם הרשעים. ותאמרי כי הוא חשוד על גנבה וגזלה וכדומה. וחברך חברא אית ליה. ואני תמה מאד על כמה נגידים שמשתדלים שיהיו בניהם לומדי תורה דוקא. ויש שמלמדים אותם פסוק ודקדוק ולשונות הגוים וחשבון. ויתר כמה חכמות אשר לא ידעתי שמותן. כי מה ירויחו בזה אפילו לתועלת עוה״ז. כי הלא מי שהוא למדן וחריף אינו לא רב ולא דיין ואין להם שום כבוד. וכולם הם נפוחי רעב ובעירום וחוסר כל. ולא ינתן להם שום חנינה בשום מקום מגבולינו. ואולם אנשים מכת שלי, אינם לא לומדים, ולא חכמים, ואינם יודעים בכתב ולשון — ונבחרים מהם רבנים, דיינים, סופרי הקהל,

וטאקסעס, ראשי הקהל, וראטמאנים, ואפילו דלת העם מאתנו יש להם פרנסה ונבחרים זה לחזן, זה שוחט, בעל תפלה, סופר סת״ם. וכל אחד נתמנה מן השמים. וההמון ידמו שנבחרים בעצמם — ותלך האשה לעשות לבנה כאשר צוה הרב. ובערך חצי שעה אח״כ, שלחה אשת הרב את אמתה הנערה לדעת מה נעשה להנער ותאמר אל תודעי לאיש. ותשב ותגד בלאט להרבנית כי בזו הרגע מת הנער. ותשב הרבנית למקומה. והרב קם על רגליו פתאום ויהם את העם. ויטה אזנו להחלון ויאמר: הנה העורבים העומדים על הגג מבשרים לי כי מת הנער. הוי! מת! מת! מת! (מחא כפיו) בודאי מת! ברוך דיין האמת — ויאמר אל כל העם ברכו ברכה זו. ויברכו. אחרי כמה רגעים בא משרת מבית הנער הזה והביא בשורה זו לבית הרב, ויהי לפלא גדול. ויאמר הרב ברוך ה׳ שמת הנער! כי כבר נטמא לבבו מלמוד המלמד מבראָד, ואין לו תקנה כלל. כי אם מיתה. ואם ידעה אמו זאת לא היתה בוכה עליו. אדרבא מחויבת להיות שמחה. ולי מחויבת ליתן עכ״פ מאה קערבליך, כי הצלתי נפשו ונפשה מגיהנם. ובודאי פחות לא אקח. הס! הס! ועתה נופל הרב על פניו. ושוכב כמה רגעים ומגביה ראשו במתינות ומביט הנה והנה. ופניו כאש אדומים. ויאמר אל האורח מן ז. ר׳ משה מזל טוב! מזל טוב! מעלתו נעשה עתה ברגע זו רב דק׳ פ. כך נגזר במרום. והרב הישן נ׳ ידחה ממקומו. ושכירות יתנו להרב ר׳ מ׳ כפלים כשכירות הרב נ׳. והאורחים מן עיר פ׳ הנמצאים עתה בשלחן הרב הניעו ראשם ויאמרו טוב הדבר! ויאמר הרב אל העם מז״ט לר׳ משה! ויקרא העם בקול מז״ט ר׳ משה הרב ד״ק פ. ויקרא הרב ויאמר: ר׳ משה הרב ד״ק פ. יעלה על השלחן וירקוד בשמחה רבה לקבל השפעה מן השכינה. ומרקד ר׳ משה. והרב מרקד עמו וימחא כף. וישובו למקומם — ויקרא הרב שנית מז״ט ר׳ יוסף מעיר ר. מז״ט ר׳ העניך מעיר ר. כי נתמנו ברגע זו בשמים לראטמאנים. והראטמאנים הישנים אע״פ שעדיין לא כלה זמן שלש שנים ידחו. ויפן פניו אל העם ויאמר: ראו שתתאמצו בגובערני שידחו הראטמאנים הישנים. ויעשו קלפי חרשה ויבררו אלה. ויען העם: טוב הדבר! — מזל טוב ר׳ יעקב צבי! כי נתמנה לרב דחייטים בעיר ר. מז״ט ר׳ אהרן! ברגע זו נתמנה להיות בקוואטירני קאָמיסיע, והישן ידחה בהגובערני. מז״ט ר׳ שמעון מעיר ז. נתמלא ברגע זו להיות משולח לגבות מעות ארץ ישראל. והוא יהיה משולח הראשון. ויקח מרי שבוע בשבוע שלשה אדומים שכירות. מז״ט ר׳ פייבוש! בן הרב החסיד מ״ק ל. זל״ה נתמנה להיות משולח שני לגבות מעות ארץ ישראל. היינו מהפישקע שהעמדתי בכל בית ובית במדינה זו שאני בה גבאי כולל של ארץ הקדושה — ויקח שכירות ד׳ קערבליך. ועלי נגזר מן השמים שיוסיפו לי שכירות בעד הגבאות עוד חמשה קערבליך לשבוע. ואתם המשולחים בשבוע הבאה תסעו מעיר לעיר ומכפר לכפר ולראות אם יש פישקע בכל מקום. ותפקידו בכפרים למחזיקי אורענדים. שיבואו הנה על ר״ח טבת לשכור את האורענדים אצלי. וכל אשר לא יבוא יתחרט. הפאדראטשיק א. הרשע מעיר ל. בעבור שאינו נוסע אלי על שבת והוא מתנגד על חסידים ועל צדיקים גמורים נגזר עליו מן השמים

שירד מנכסיו ע״י גנבות. — נגזר על האָטקופשטשיק שיבוא אלי ויחזור בתשובה. — נגזר שהפאָדראטשיק ר׳ מאיר מן . . . יחזיק שלש שנים הפאטשט וכל מי שיעמוד נגדו תהיה לו נפילה גדולה וירד מנכסיו. המלמד האפיקורוס נגזר עליו שלא תהיה לו שום פרנסה. נגזר במרום שהאורה הגביר ר׳ ליב יוסף מעיר ב׳ יתחתן עם החסיד ר׳ יעקיל בן הקדוש איש אלהים ר׳ משהלי נב״מ. והגביר יתן אלף אדומים נדן, וכל הוצאות החתונה והתנאים שייך הכל עליו. גם יתן לתוך הכיס של מחותנו ארבע מאות קערבליך. — מז״ט ר׳ ליב יוסף. מז״ט! מז״ט! — השוחט מעיר פ׳ נחמן ימ״ש, יעבור משחיטות מפני שמתגאה בעבור שהוא למרן. ויהיה שוחט בן המלמד שלי יצחק בן אליהו קערזניר, כי הוא ירא שמים. — הכותב מעיר ה׳ יהודה ימ״ש, גוזר אני עליו שלא תהיה לו שום פרנסה — הסופר סת״מ איכיל מעיר ל׳ יהיה סופר בעיר ק׳. — ויאמר הרב תנו מים אחרונים ונברך ברכת המזון. ויתנו מים, וירחצו ידיהם ומזמרים קצת, ומברכין בה״מ.

עתה מכריז הרב שאל יצא איש מביתו החוצה, אפילו לעשות צרכיו, ואל בנו הנער אמר: לך נא החוצה, וראה אם השמים זכים ואם הלבנה בטהרה ונלך לקדשה. וירץ הנער ויאמר: הלבנה נראה קצת. והשמים מכוסים בעבים. ויאמר הרב לך אמור אל הלבנה שתאיר בצחות מאד והעבים יעלו בתהו וימחו מן השמים, עד אחר התפלה. וירץ הנער וישב, ומתפללים במהירות כהרף עין. אחר זה שלח את הגבאי ויאמר: לך וראה אם הלבנה שמעה את פקודתי. ואם לא תאמר לה שתענש. וילך ויבוא, ויאמר: הלבנה מאירה בצחות מאד והעבים נמחו. וילכו העם והרב בראשון בראש כלם החוצה, ולפניהם המנגנים בכלי שיר (הקאפעליע) של הרב, י״ב אנשים, בחצוצרות וכנורות, נבלים ותופים ומצלתים, ובצלצלי שמע, ובחלילים, הכל מוכנים בידיהם ואינם מנגנים בהם — עתה מרים הרב את עיניו ומביט אל הלבנה וקורא חידוש! פלאי פלאי פלאות — ואל הלבנה אמר: ראי שתהיה כזהרך, ואל תחשובי עצמך, ואם לא אצוה לתת לך שתין פולסי דנורא. ויחרד העם לקולו, ומקדשין את הלבנה ברקודים ובמחאת כף ובקול הומיה וצעקה גדולה עד מאד, והכל במהירות רב. עתה כרוז קורא בחיל מהרב: מנגנים בכלי שיר! ומובילים את הרב והעם עקב בצד גודל בזמר ובנגון של מאַרש אל הבית של הרב, ומשם לחדר הנקרא חדר של משיח, והוא חדר נפלא מאד. ויש בו הרבה כלי בית יקרים. והרב מתחיל לרקד בתוך העם הנה והנה. גם מקורביו הנכבדים מרקדים ג״כ עמו. ובינו לבינו מתנדבים העם כמה מדות יי״ש ואבטיחים (אוגערקעס) מלוחים. ושותים העם וישכרו. גם הרב בעצמו שותה הרבה מאד יי״ש. ומתנבא בתוך העם וקורא: רקדו היטב! היטב! בקול זמרה רקדו! רקדו! הא! הא! הא! רחום צדיק! רקדו היטב! היטב! לכבוד שבת מלכתא! ולכבוד הלוית המלכה! לכבוד המטרוניתא! הא! הא! ניא! ניא! ניא! לכבוד קידוש לבנה! הא! רקדו! רקדו! בשמחה! בדיצה! בחדוה! בדיצא! בחדוה! בדיצא! בדיצא! ומרקד מאד הנה והנה. ויאמר: רקדו לכבוד המטרוניתא המרקדת עמנו פה! והעם מביטים איש בפני רעהו, וייראו מאד. ורוקדים ומזמרים בכל כחם.

רקדו לכבוד שרה רבקה רחל ולאה, המרקדות פה אתנו בעגול אחד. ראו נא כי מרים הנביאה אחות משה באה עם בארה של מרים שהביאה להראות לי בכום של ההבדלה שאעשה. ותמיד אני רואה את הבאר בכום של ההבדלה, כשאני מביט בו. ראו נא! גם אסתר המלכה באה. רקדו! נגנו! זמרו! מחאו כף! הא! טאטי זיסער! טאטי זיסער! רקדו! רקדו! ויושט הרב את ידו הימנית, כאלו אוחז באיזה יד של זולתו, וירקוד ויקרא: ראו כי אסתר המלכה הושיטה את ידה ותאחז בידי לרקד עמה. נגנו נגון חדש לפני אסתר המלכה, וירקוד עמה עד למדי (ויעש את עצמו כאלו עוזב את ידה). והולך בלאט אל הפתה וקורא: הסו! הסו! וידום העם והקולות הדלו, והמנגנים שבתו. וקורא הרב בקול גדול. זמרו נגון חדש, לכבוד משיח לאל עליון, לכבוד בן דוד בא פה עם אליהו המבשר. אליהו המבשר. אליהו התשבי. אליהו הגלעדי. ויתן כסאות להם וישתחו, ויאמר: ראה נא המשיח! כי הכינותי לך בית מהודר מאד, ומלאו אותו בשלחנות יקרים, שהתנדבו כל הנגידים והקצינים המאמינים בי, עד אפס מקום להעמיד עוד כלים יקרים שמתנדבים העם. עד שגמרתי אומר, שלא לקבל שום חפץ במתנה לבית של משיח. כי אם מי שיתן לי נדבה מחיר כסף שתי פעמים די שווין — רקדו! לכבוד עליון למלכי ארץ! משיח בן דוד! רקדו! לכבוד אליהו הנביא. רקדו! לכבוד שרה רבקה רחל ולאה. רקדו! לכבוד מרים הנביאה. רקדו! לכבוד אסתר המלכה רקדו!

עתה ברגע זו שבו השלשה מלאכי חבלה, ויקראו בחזקה. רשע! רשע! שוב לגיהנם. ויחרד הרב מ. . . מאד. והנה חשך ועלטה סביביו כבראשונה. ויזכור כי כבר מת. וכי יורד לגיא צלמות. ויזעק בבכי גדול מאד: אוי לנפשי כי גרמתי לי רעה בעבור תרמיתי. ואחד מהשלשה אלו לקח אותו בזרועו ויתן אותו בכף הקלע, ויקלעהו אל מקומו הראשון.

ויסב הרב ל' בעל התקונים את פניו אלינו ויאמר: אשיב ידי מההולה להחזירו למעמדו הראשון, כי כבר תש כחו ואתם לכו לאהליכם, ואני אשאר פה להכין לו תרופות, והלכו איש איש לביתו, כל זה באתי להגיד לך הפעם, ועוד חזון למועד להודיע לך הרבה דברים נפלאים מחזיונות אלה, אשר אספתי על ידי כמה חולים החוזים, ויש בידי בכתיבת יד, ואשלח לך אחד אחד.

דברי ידידך ואוהבך לנצח

חיים מזרחי

דברי צדיקים

להודיע איזה דרך ישכון אור

כולל שלש אגרות ושיחה בין שני חסידים בבית תפלתם הנקרא חסידים־שטיביל או קלייזעל אשר בק״ק אלוק על אדות ספר מגלה טמירין המיוחס להחסיד ר׳ עובדיה בן פתחיה.

א

(מן ר׳ יעקל האניפאליר אל ר׳ זאלי׳ סאקיליפקער).

בשבוע העברה עמד אורח קארדאָניר באונטער שטיביל שלי, ובאתי אליו פעם אחד וראיתי מונח על השלחן ספר אחד. וכאשר רק פתחתי השער וראיתי שהספר נקרא מגלה טמירין, הוטב לי הספר. כי ראיתי מהשם שזה הספר מחויב להיות מאנשים שלנו, וכאשר פתחתי דף השני ראיתי שיש לו עוד שער אחד, וכאשר ראיתי בזה השער, נעשיתי מלא שמחה, כי ראיתי שהספר הזה מלא תורה מהצדיקים שלנו. ואפילו על השער נכתבו שמות כמה צדיקים הגדולים מאד מאד. אך מחמת שבהשער לא נדפס באיזה מקום נדפס זה הספר, כי רק בשער הראשון היה נדפס איזה מלות דייטשעריש אשר מן הסתם היה מקום הדפוס, שאלתי את האורח אם נדפס בקארדאָן, ואמר שאינו יודע, כי אינו יכול לקרות דייטשעריש מחמת שלא למד בשקאָלים, ואמרתי אפשר מן הסתם בודאי נדפס בקארדאָן, ולא רציתי לראות בו יותר, כי אמרתי למה לי זאת מכמה טעמים. והספרים אשר נדפסו במדינתנו, ידענו בודאי שהם מאנשים טובים. כי בכל המדינה שלנו לא יש אנשים רעים, אצלנו אפילו הקל שבקלים הוא איש טוב. כי אם יהיו אפילו מה שירצו עכ״פ הוא יכנע לאחד מרביים הגדולים, ואינו עושה שום עשיה שלא יקח עצה ורשות מהרב שלו לעשות את העשיה, אצלנו הוא דבר אחר לגמרי. אבל במדינות אחרות, ובפרט בקארדאָן הם אינם אנשים. ואם ידפיסו שם איזה ספר, אשר הספר בעצמו אפילו אפשר לא יהיה רע, אנחנו מפחדים את עצמנו לקרות אותו, כי מי יודע איזה רשע עשה אותו, בפרט ששם יש הרבה מינים ואפיקורסים, ואפילו ספר תורה שכתבו מין אסור ללמור ממנו. ורבינו הקדוש שיחיה אמר אפילו על זה טעם מתוק מדבש. היינו כי ידוע שאדם אינו יכול לכתוב שום דבר, אם לא ישכב השכל שלו באותו דבר, ונמצא השכל של האיש אשר כותב שוכב בהאותיות אשר כותב ושוכב כך המחשבה שלו בתוך האותיות, כמו מים הנקרר המונח בתוך הקרח בימות החורף, שמחמת הקרירות מונח שם המים, ואם יתחמם הקרח על ידי הבל פיו של אדם, אזי יוצא המים מן הקרח, וכן המחשבה, כאשר היא

בתוך האדם, היא חמימה, כי כל מה שבתוך האדם הוא חם, וכאשר הדבר יוצא מתוך האדם נעשה קר, וכן עם המחשבה, זה שכותב איזה דבר, כותב בודאי במחשבה שהיא חמה כנ"ל. ועי"ז יוציא זה המחשבה ממנו להאותיות ונעשה קר, ומונחת כך בתוך האותיות. וכאשר בא אחד וקורא את האותיות, נתחמם המחשבה, כי נתדבקים רוהא ברוהא כידוע, ומזה הרוח נתחמם המחשבה, ודבר הנתחמם עולה למעלה כמו ההבל היוצא ממים כאשר יתבשל אצל האש, וכשיתבשל המים הרבה מאד, רוצים אפילו המים לבינו מן הקדרה, כי כל דבר המתחמם הרבה, רוצה לדבק א"ע למעלה לשרשו, כי שם עיקר החמימות כידוע שעי"ז רוקדים אנחנו בשעת התפלה ומגביהים את ידינו למעלה, כי בשעת התפלה מתחממים אנחנו מאד, ומחמת החמימות רוצים אנחנו לעלות לעילא ולעילא, אשר שם החמימות של כל החמימות, ונמצא כך עם המחשבה, אשר נתקררה, ומונחת בתוך האותות, כאשר איש אחד קורא את האותות, ונתדבקת רוהא ברוהא כנ"ל, נתחמם המחשבה ע"י הרוח של איש הקורא. ומזה החימום עולה המחשבה מהאותיות כמו הבל למעלה, וזה ההבל עולה על ידי החוטם של הקורא, לתוך המוח שלו, ונמצא נכנסים ע"י הקריאה בספרי הצדיקים המחשבות הקרושים מהצדיקים אשר היו מונחים באותיות, למוח של הקורא. ולכן תועלת גדולה מאד לקרות בספרי הצדיקים אפילו מי שאינו מבין מה שכתוב בתוכם. אבל הקורא ספר שכתב איזה רשע, נכנסים המחשבות רעות של הכותב אשר היו מונחים בהאותיות, למוח של הקורא. וזאת בודאי הוא דבר רע מאד ר"ל, כי הוא בחינת על אפי ועל חמתי, היינו על אפי הוא החוטם, ועל חמתי הוא החמימות, אשר על ידה עולה המחשבה הבאה מן הלב בבחינת חם לבי בקרבי, וזאת המחשבה אשר נתחממה בבחינת ועל חמתי הלכה להחוטם בבחינת ועל אפי, וגם היא בבחינת יעשן אפך, היינו ההבל שהוא כמו עשן עולה להאף. ואחד מאנשי שלומך שאל פעם אחד את רבינו הקדוש שיחיה; אם מותר לקרות בספרים אשר לא נדפסו במדינתנו אם סתם זה אשר רוצה לקרות בו החוטם שלו. ואמר לו רבינו הקדוש שיחיה, שבכל זאת אינו רשאי לקרות בו, כי כאשר המחשבה עולה למעלה על ידי החימום ואינה יכולה לעלות אל המוח דרך החוטם, מחמת שהחוטם נסתם, אזי דוחקת המחשבה א"ע לילך למוח דרך העינים, כי ידוע שהחוטם הוא בבחינת ברית המעור בבחינת וזכרתי את בריתי וגו' ואף היינו החוטם ועל ידי הראיה נפגם ברית המעור ר"ל כידוע, ועי"ז זה שומרים אנחנו את עצמנו מאד מאד לקרות בספרים אשר לא נדפסו במדינתנו. ולכן גם אני לא רציתי לראות בהספר מגלה טמירין, וסגרתי תיכף את הספר, ושאל אותי האורח: למה אתם לא ראיתם אפילו ההקדמה, ופתח את הספר, והראה לי ההקדמה, וראיתי דבר נפלא מאד מאד, אשר לא ראיתי מימי, כי הראשי תבות של התחלת ההקדמה הם השם של הבעש"ט זללה"ה. וההרדתי מאד, כי ראיתי שבספר הזה בודאי דברים קדושים וגבוהים מאד. ובקשתי את האורח להלוות לי הספר על שעה אחת, ונתן לי אותו, והלכתי עם הספר להדייטש אשר עושה שכר אצל האדון שלי, ואני חי עמו טוב,

מחמת שאני לוקח שכר אצלו למזיגה, ובקשתי אותו לקרות לי התבות אשר היו נדפסים על השער באותיות דייטשעריש. כי אמרתי מזה שיכול לידע באיזה מקום נדפס זה הספר. ואמר לי זה הדייטש אשר עושה שכר שנכתב שם, שהספר נדפס בווין, אצל מדפים הנקרא שטראָם, ובקשתי אותו לקרות עוד. אך אני בקשתי אותו מאד, וקרא עוד פעם אחד, ואמר לי אם אקרא זאת מאה פעמים, לא אקרא רק מה שאמרתי לך בפעם הראשון, שנדפס בווין, אצל מדפים הנקרא שטראָם ועמדתי סטאָפאָם, ולא ידעתי מה לעשות, כי איך שייך שבעיר וויען אצל מדפים דייטש בשם ידפיסו ספר טוב. אך אמרתי מה זאת, מי יודע אם גברה הכת שלנו עד קהלה פעסט, בארץ אונגארין. הלא פעסט אינו רחוק מווין, אפשר הדפים זה הספר אחד מאנשי שלומנו מפעסט, כי הדבר בלתי אפשר, שאיש אשר אין שייך לנו יתחיל ההקדמה שלו עם השם של הבעש"ט זצלה"ה, והלכתי לביתי וראיתי מעט דמעט בהקדמה. וכמעט נתבטל אני במציאות, מחמת המתיקות, ונפל לי על המוח, שבודאי עשה זה הספר צדיק גדול מאד, כי נפל לי, זאת אשר אמר לי הדייטש אשר עושה שכר, שנדפס זה הספר אצל מדפים הנקרא שטראָם. ואני ידעתי שעל כל הספרים אשר נדפסו בעת בווין נדפס שהמדפים נקרא שמיד. גם וכי שייך שאדם יקרא שטראָם, ואני ידעתי זאת מעולם. אך הדבר הוא בודאי במכוון נכתב, וזאת היה בודאי המצאה גדולה של המחבר להדפים בלשון דייטשעריש את השם שטראָם. כי ידוע שאצלם היינו אצל הדייטשען שטראָם הוא דרך, והיתה בודאי כוונת המחבר, שזה הספר הוא דרך לעבודת השם יתברך. וכאשר נפל לי זאת על המוח נעשיתי מלא שמחה, כי ראיתי עד היכן כח הכת שלנו הולך. זה לנו יותר שאפילו בווין מדפיסים ספרים שלנו. ואומרים בפירוש על הספר בלשון דייטשעריש שהוא דרך לעבודת השם ברוך הוא. ואני איני מסופק כלל וכלל, שבקרב אי"ה יקוים אז יהפוך אל העמים שפה ברורה יחד וגו'. כי כל העמים אפילו הדייטשען כלם יודו שאין על העולם יותר רק הרביים ואנשים שלומים. ואני מודיע לך כל זאת כדי שיהיה לך ג"כ תענוג מזה. ותראה להשיג זה הספר, כי אני אומר לך שספר כזה לא ראיתי מימי. אמת שאני לא קריתי בו יותר מן איפשר רגע אחת. אך זאת הוא די מאד, כי ברגע אחת, אני רואה בו הדבר יותר ויותר מאשר אני רואה כל היום בספרים אחרים, השי"ת לא יענוש אותי עבור אותן הדברים, והיה לי צער גדול מזה, שהוכרחתי להחזיר את הספר לאורח. ותו אין לחדש.

הק' יעקיל האניפאליר

ב

(מן ר' מֹגי' סאַקיליפקער הֹל ר' יעקיל סאַניפאָליר)

ני"ק והאמת אגיד לך שהדבר שכתבת לי אדות הספר החדש שראית לא ילך לי אל הראש. איך הוא אפשר שבעיר וויען ידפיסו ספר כזה. אתה לא ידעת מה זאת ווין, השם ישמרנו, אך אני הייתי שם עם הצדיק מקאָסוב.

כאשר נסע על הקבר של הרב החסיד המנוח מו״ה שמעלקע אב״ד דק״ק ניקאלשפורג, ונסע משם במיוחד לעיר מלוכה וויען, לעשות הברכה על הקיסר, ולקח גם אותי עמו לשם. וראיתי אני בעת הזאת, מה זאת וויען, השם ישמרנו ויצילנו. אתה קסבר איפשר שהיהודים אשר דרים שם הולכים כמו שהיהודים מחויבים לילך, חס ושלום! הם הולכים במלבושים של בגד (גיוואַנט) ובלי ספק נתפרו עם שעטנז. וחוץ לזה יש להם במלבושים נגד אחוריים קרע גדול הנקרא שפאַלט רחמנא ליצלן! ואין הולכים עם חגורה, ואפילו יארמילקי אין להם, ואחד היה שם שהיו מחזיקים אותו לוותיק והיה לבוש ביארמילקי. אך קסבר אתה אפשר שהיה לו יארמילקי כמו היארמילקים שלנו, חס ושלום! היארמילקי שלו היה גם כן מבגד, והיה אדום ממש, רחמנא ליצלן! אתה בודאי ידעת שבמדינה שלנו כאשר רואים איזה רשע אומרים עליו שבודאי ילבש א״ע בקובע אדום, לא ידעתי מעולם מאין סוברים הם זאת. אך כאשר הייתי עם רבינו הצדיק הנ״ל בווין, הבנתי מה שהעולם סוברים, ותוכל אתה מזה לשער לך איזה אנשים שם יש. אם איש כזה אשר לבוש ביארמילקי של בגד אדום, אצלם הוותיק, השם ישמרנו מוותיקים כזה. ואפשר קסבר אתה שיש להם זקן עם פיאות, חס ושלום! אין שם אחד שיהיה לו זקן עם פיאות ואפילו זה הוותיק שלהם הולך בלא זקן ופיאות. ורק זאת הוא החילוק שזה השוטה הוותיק שלהם מגלח את הזקן והפיאות באיזה סם, אשר עושה לו, כי עדיין סובר שבסם מותר לגלח את הזקן והפיאות, ואינו יורע שמכל שער ושער אשר יחסר מהזקן נברא קליפה, כמו פרה. ושפרות האלו דורסים על הפנים של זה האדם אשר מגלח את הזקן אפילו בסם לאחר מותו. בראותי זאת רצתי תיכף לביתי, ולא רציתי לדבר עוד עם שום בן אדם היושבים בווין, כי ראיתי שבודאי כלם ימחשמוניקום. ואם כן איך יוכל להיות שבעיר כזו ידפיסו ספר. אם אתה ראית בו רגע אחת יותר ממה שאתה רואה בספרים אחרים כל היום, הלא תראה מכל זאת, איך זאת אפשר, שבעיר כזאת ידפיסו ספר אשר ראוי לשבח אותו. ולכן בקשתי שלא תתרעם עלי שאני לא רוצה להאמין לך עד שאראה את הספר בעינים שלי.

נאום אלי׳ סאקיליפקער

ג.

(מן ר׳ ליב קרעמינעצער אל ר׳ אלי׳ סאקיליפקער)

כאשר הייתי אצל ר׳ יעקיל האניפאַלער, סיפר לי מהספר מגלה טמירין, אשר ראה אצל אורח אחד מקאַראַן, והראה לי ג״כ אגרת שלכם אשר כתבתם לו שאתם אין מאמין שבזה הספר יוכל להיות דברים גדולים. והגם שר׳ יעקיל הנ״ל סיפר לי איזה דברים ממנו, והבנתי שהוא דבר גדול, בכל זאת אמרתי מי יודע אפשר שאתם צדק, כי באמת מהיכן יבא זאת שידפיסו בווין דברים

כאלו. אך ביני לביני היה לי איזה עסק בק"ק אָליק ושמעתי שם איך שני אנשים מאנשים שלנו, מדברים בקלייזעל מזה הספר. ושמעתי מהם בזה העסק דברים גדולים ונפלאים. וישבתי א"ע לכתוב לכם כל דבור ודבור מה שהיו מדברים, כדי שתראו שר' יעקיל האניפאָליר שלנו אינו משוגע ח"ו. הגם שהוא לא ידע הסודות הגדולים אשר טמירים בהספר הנ"ל, בכל זאת היה מבין שהדברים אינם כפשוטים ח"ו. והננו כותב לכם כל דבור ודבור ממש, כאשר היו מדברים השני אנשים בהקלויז שבאָליק. ותדעו מתוכם עד היכן הדברים מגיעים.

ר' הירש איציק: חידוש גדול! לא אוכל לדעת מי חיבר ספר מגלה טמירין.

ר' העניך סופר: מי חיבר? בודאי אחד מן הבריות.

ר' הירש איציק: אתה בודאי משוגע, אשר נקרא משוגע, מה אתה אומר שוטה, פתי, בריה יש לו מוח לחבר ספר כזה. פשיטא!

ר' העניך סופר: אפשר אתה צדק. מי יודע אפשר למדן חיבר, בודאי למדן חיבר.

ר' הירש איציק: איכה נפלת דוקא על למדן?

ר' העניך סופר: מחמת שידעתי שהבריות לא שונאים אותנו כמו הלומדים, והמגיד הגדול, נשמתו בגנזי מרומים, אמר תמיד, גמירי בישא לא הוי סבא. ואמר גמירי לשון למדן, כי באמת הלמדן גרוע יותר מבריה. כי הבריות אוהבים אפילו לפעמים לשמוע ווערטליך מחסיד ויש להם הנאה מהליצנות שלנו, ונותנים לנו לפעמים נדבות. אבל הלומדים אינם מבינים אפילו הווערטליך שלנו, כי אין להם מוחות למילתא דבדיחותא, וצדקה לחסיד מאן דכר שמיה. ועוד שהבריות לא מביטים בספרים שלנו מעולם. והספר מגלה טמירין מלא ומפוטם תורת יהודים טובים וצדיקים שלנו. ופשוט אני אומר לך, אני ראיתי הספרים של הבריות, כשהייתי בקארדאָן אצל בן דודי שהוא ג"כ בריה. ואנכי היה אפילו יכול להכיר ספר של בריות בראיה ראשונה כמעט.

ר' הירש איציק: מה אתה אומר בן דודך גם כן בריה. רחמנא ליצלן. מה הוא אומר? למשל מה עושה?

ר' העניך סופר: מה לו לומר? ומה לו לעשות? הוא עושה זאת מה שעושים כל הבריות. יושב כל היום על ספרימליך ולומד א"ע שטותין, ואינו הולך עם שום אדם אפילו לפעמים לשתות יי"ש בהשענקהויז.

ר' הירש איציק: רחמנא ליצלן! פחד לשמוע. אך אמור נא אמור למשל — מה כתוב בספריהם?

ר' העניך סופר: לא ידעתי, כולו שטותים וגראמין.

ר' הירש איציק: מה פנים יש לספריהם?

ר' העניך סופר: בראשון לא נמצאו בספריהם רש"י אותיות כלל וכלל לא. ואין בו שורות ארוכות כמו בספר מגלה טמירין, רק שורות קטנות מאד מאד. אחת בולטת יוצא לחוץ, ואחת בולט לפנים. ריק מצד זה, וריק מצד זה. אחר כמה שורות יש גליונות גדולים וספר שלהם נדפס בהן ימה שמם. בדף

השני אחר השער, אין בו שום אותיות, ויש בו רק שתי תבות, ולא יותר. ובדפים הנדפסים באמצע הספר הלואי שתמצא חמשים תבות, אפילו למשל קופין צריקין ואפילו גימלין אין בספריהם רק לשון, ולא פשוט לשון, רק בחינה לשון. וקשה מאד להבין אפילו תבה אחת על בוריה, כי קשה וחד מאד כמו הפטרה לשון. ולפעמים עומד כעין מקל קטן באמצע הספר, ותחתיו פינטעלי, פתאום עומדים שני פינטעליך רצופים באורך וברוחב, ולפעמים כעין העקולי של קאפטין, ונקוד גם הוא בפינטעלי, ולא מדפיסים ספריהם בשום אופן על רביעית בויגין, רק על שמינית ועוד פחות מזה. ומזה אני משער בעצמי שהספר אשר יקרא מגלה טמירין לא חבר בריה בשום אופן רק למדן חבר.

ר׳ הירש איציק: כן תדע מחיתך לאמר, כאשר ידעת. לא בריה חבר, ולא למדן חבר, ולא שום מתנגד. ואנכי אעמוד כל אשר לי שאחד מהצדיקים הגדולים שלנו חבר בודאי.

ר׳ העניך סופר: המשוגעים נעשו השונאים שלי? גזלן אחד. מה אתה אומר? פתאום אחד מהצדיקים שלנו!

ר׳ הירש איציק: ולי לא קשה שום קשיא. כי בודאי אין הדברים כפשוטן, ויש בו בודאי סודות גדולות, וכשמו כן הוא. והוא כמו כל הספרים הקדושים שלנו. שלפי הנראה בפשוטות למי שאין לו עינים. ידמה שהמה מלא שטותים וליצנות ולפעמים נבול פה אפילו, ומכל מקום רומזים לדברים גבוהים, ומכל שכן הספר הקדוש מגלה טמירין, שהוא מלא חדושים ושכליות והמבין שיש לו מוח בקדקדו יכול לצאת כמעט על כל דבור ודבור וחדוש. מי שאינו שומר הכלל שאומר רבינו תמיד, אין בו בודאי גיד יהודית, כי הרב שיחיה אומר תמיד שצריך לדעת שיודעים שלא יודעים שיודעים כי אם לא יודעים שיודעים שלא יודעים — לא יודעים. ואתה תדמה שאני אומר על ההוה אמינא, שאולי אני אפשר יודע מה שאני אומר. ואם תבקש אותי פה, ידעתי את החסיד ר׳ עובדיה בן פתחיה כאשר ידעתי אותך.

ר׳ העניך סופר: אתה ידעת אותו אפשר מי הוא. מי הוא?

ר׳ הירש איציק: כאשר נסעתי עוד להלובלינער נשמתו בגנזי מרומים, ראיתי אלף פעמים ויותר את ר׳ עובדיה שישמש לפני הרבי ז״ל. והרבי ז״ל אמר עליו שרבי עובדיה יכול לשרוף כל העולם בהבל היוצא מפיו. אך הרבי צוה שלא לפרסם בעולם עד זמן ידוע.

ר׳ העניך סופר: באמת חדוש גדול.

ר׳ הירש איציק: ואם תבקש אותי עוד, אגלה לך רמז נפלא, ותראה פשוט שהמחבר ספר הקדוש הזה מגלה טמירין הוא חסיד, ודוקא ר׳ עובדיה. וארמוז לך במקצת, והשאר תנגח אותך בעצמך אם בעל נפש אתה.

ר׳ העניך סופר: אדרבא הגד לי, הגד לי.

ר׳ הירש איציק: מגלה עם הכולל ארבע אותיות עולה בגימטריא חסיד, מגלה טמירין במספר קטן איש חסיד, אחד עובדיה בגימטריא אחד.

כי עובדיה עולה כ"ה במספר קטן. כ"ה במספר קטן עולה ז'. זיין במלואו עולה אחד. וזה רק מנהג הצדיקים האמתים. יש מרמזים את שמותם ברמיזה בספריהם. ודוקא ברמז ולא באתגליא, כי בזה עושין תקון גדול לנר"ן, כנודע. אבל הבריות אינם יודעים הסוד הגדול הזה. גם הלומדים לא יודעים מזה הסוד. והמה שמכרו את נשמותיהן לאמה, להאי שפחה הדיוטית ומהדרין שר לשד. כי אין בהם בחינת יו"ד הרומז ליהודית, והמה המתהפכין מטה לנחש. דאיהו הויא ביש מסיטרא דסמאל כנודע, ותראה חידוש כשלמדן אחד מחבר ספר, קורא את שם הספר בשמו באתגליא דוקא והמה בסוד מחשוף הלבן.

ר' העניך סופר: אחר פשט זה לא ידעתי עתה איה אנכי בעולם.

ר' הירש איציק: מה עוד קשה לך? איני מבין.

ר' העניך סופר: קשה לי קשיא גדולה. אפילו אם הספר הקדוש הזה הוא מהחסיד ר' עובדיה הזה. מאין בא זאת שהדפיס את ספרו הקדוש בעיר ווין. וכבר ידעתי שהצדיקים אסרו דפוס ווין מכל וכל. וזכרתי שכאשר בא המעזיבאזר פעם אחד לבית המדרש הגדול בברדיטשוב במקרה, ושאלו אותו הלומדים דשם פשט בגמרא, ועמד הרבי הגדול הזה כמה שעות ולא ידע הפשט, גם העברי כמעט לא ידע. והיו שוחקים ממנו כל הביהמ"ד, כי באמת היה דבר פשוט וקל שאפילו ילדים היו יודעים את הפשט הזה, ואחר זה נתגלה הדבר מחמת שהיה הגמרא דפוס ווין, ומחמת רוחא דמסאבא השורה עליהם, נתבלבלו מוחות שלו.

ר' הירש איציק: מה אני חייב לך שאתה אין לך עינים. וכבר אמרתי לך שאין הדברים כפשוטן, ואני רואה עתה כל מה שאמר הרבי שלי שיאריך ימים הכל תלוי בפינטלי ומי שאין מתאוה לפינטילי לא ישיג לעולם הפינטילי, אתה תדמה אפשר שלהיות חסיד הוא דבר פשוט וקל? בודאי לא! וצריך לקרוע קריעה חזקה מאד עד שיגיע אפילו למדרגה להיות בריה שיוכל לעשות שתיית יין שרף כהוגן, והסטאָלינר שיחיה אמר שצריך שכליות הרבה לעשות כי טרינקבראָנפּין והוא מלאכה גדולה מאד וצריך למוחות גדולות דלאו כל מוחא סביל דאָ. וכמה פעמים שמעתי מפי הקדוש שאמר על עצמו בין עשרה טרינקבראנפּינס שאני עושה לפעמים הלואי שימצא בו אחד שעשיתי כהוגן. אצלי הוא פשוט מחמת שפגמת את הראיה שלך מחמת שהצצת בספרי הבריות כאשר היית בקארדאָן אצל בן דודך בודאי מזה באת לקטנות ר"ל ונפגמו המוחות שלך, והרבי ר' לוי נבג"מ לא היה יכול להתפלל ארבעים יום מחמת שהביט פעם אחד פתאום בחומש עם דייטשעריש, ומכש"כ אתה.

ר' העניך סופר: בזה אפשר גם אתה צדק, כי מכמה זמנים אין אני מרגיש שום טעם ביין שרף ואם עושה אפילו עשרה טרינקבראָנפין רצופים אין עושים בי שום רושם כלל וכלל, ולא אוכל לבוא להתלהבות.

ר' הירש איציק: רחמנא ליצלן עד היכן דברים מגיעים! כמה חזק כח הקליפה ר"ל.

ר' העניך סופר: לא אוכל ליתן שום עצה.

ר׳ הירש איציק: אתה תראה חידוש אם תקח על עצמך לנסוע להסטאָלינער עד שבת הבע״ל. אתה תהיה אדם אחר,

ר׳ העניך סופר: אפשר לא עקום הדבר.

ר׳ הירש איציק: מן הסתם כשאני נותן עצה בודאי אינו עקום.

ר׳ העניך סופר: אראה לעשות מה לעשות. על כל אופנים אני נוסע להסטאָלינער ואפשר עוד על שבת הזה ואם תשאלני אפשר איה אקח על הוצאות?

ר׳ הירש איציק: הן, הן, איה תקח על הוצאות?

ר׳ העניך סופר: הוצאות מהסתם נכין, אתן לי בודאי עצה בעזרת השם תראה השגחה פרטית. אתמול הלכתי עם פישקע על בקור חולים ונשאר אצלי יתור א׳ רו״כ וחצי כסף. מכבר חשבתי להוציא המעות הזה עלי על דבר מצוה ואין לך מצוה גדולה מזו בודאי ועוד עומד בבית אורחים פישקע ואמצא שם ג״כ לכל הפחות ארבעה זהובים ואם עוד לא יספיק יש לי עטרה על הטלית ואישב אותה. מה בכך? אלך בלא עטרה בשביל זה לא יגרשו מן הקלייזיל. בקיצור אני חושב שאני אצל הסטאָלינער על שבת הזה.

ר׳ הירש איציק: יש פנים שיש לך ערך שני רוביל כסף. טוב מאד טוב. אתה בודאי תשלח אחר תיקון ואתה מחויב לשלוח אחר יי״ש על כל פנים אחר חצי קוואָרט. ואפשר די יהיה לשנינו, כי כבר שתיתי פעמים שניים.

ר׳ העניך סופר: אם חפץ אתה שנשתה עוד הפעם יי״ש טוב, וצדק אתה. אפילו שני קוואָרט יתנו לי אצל השענקרין דוואָרצי. כי שכבתי אצלה עוד במוצאי שבת במשכון כמה יריעות מספר תורה. ואם אתה חפץ נלך לדוואָרצי.

ר׳ הירש איציק: ברירה יש לי שלא אלך. (הלכו ושתו יין שרף כהוגן, וחזרו להקלייזיל).

ר׳ העניך סופר: עתה אני רואה שמאד אתה צדק. ואני שתיתי עתה אפשר א׳ קוואטיריל וחצי. ואנכי מרגיש כעת התלהבות אפילו הרבה הרבה התלהבות.

ר׳ הירש איציק: אמת אתה רואה עתה בעצמך ששתיתי היום בבקר אחר התפלה בין ערך שני קוואטירליך, בודאי שני קוואטירליך, כי לא שתית פחות ממני, ולא היה לך שום התלהבות. ועתה שתית אתה דוקא לכל היותר א׳ קוואטיריל וחצי ויש לך התלהבות אשר נקרא התלהבות. ואנכי גם בבקר היה לי התלהבות, ותמיד בעז״ה יש לי התלהבות.

ר׳ העניך סופר: באמת פליאה גדולה, מאין הגעתי עתה להתלהבות כזה?

ר׳ הירש איציק: הוא דבר פשוט. ואין צריך למוחות. אפילו מחמת שלקחת על עצמך לנסוע להסטאָלינער. ומעתה תוכל אתה לשער א״ע כמה התלהבות יהיה לך כאשר תהיה באמת אצל הסטאָלינער.

ר׳ העניך סופר: אני רואה בחוש שהגעתי להתלהבות. כדי שיהיה לי כח לקבל דברים גבוהים. לכן עתה שעת הכושר שתגלה לי הסודות מספר מגלה טמירין, כאשר הבטחת לי אצל השענקערין דוואָרצי. ראשון בראשונים תתרץ לי הקושיא הגדולה, מפני מה הדפיס החסיד ר׳עובדי׳ ספרו הקדוש בעיר ווין?

וְרַבָּם יָנוּעַ, וּבַכּוֹס עֵינוֹ
יְגוֹרֵהוּ בְּחֶרְמוֹ וְטָרַף טֹרֶף
יִשְׁנֶה, יְשַׁלֵּשׁ וּמִתְרוֹנֵן מִיֵּינוֹ
לְהָבִים פָּנָיו, נוֹצְצִים כְּשָׂרָף
יִקְרָא מָלֵא: „רַעֲוָא דְרַעֲוִין"!
וְהֵד עוֹנֶה: „רַוְיָא דְרַוְיָן"! [1]

יְחַפֵּץ זְקָנוֹ, וּגְוִיָּתוֹ יְעוֹרֵר
יְעַקֵּשׁ פִּיהוּ, וְכַשֶּׁכּוֹר יְשׁוֹרֵר
כּוֹפֵל אֹמֶר עֲשֶׂרֶת מוֹנִים:
„הוֹי: דְּבֵהּ מַלְכָּא בִּגְלוּפִין"!!!
וַיִּזְנֹק, וְיִדֹּם — וְהַחֲסִידִים עוֹנִים
וְאוֹמְרִים „הַנֵּי כַּלְבִין דַּחֲצִיפִין"!

הַחֲסִידִים יְרַקֵּדוּ, וְרַבָּם יִתְהוֹלֵל
זָרוֹת יַבִּיעַ, יִנַּבֵּא, יְכַחֵשׁ
הֹמֶה כַּדּוֹב, וּבְרַגְלָיו מוֹלֵל
יַהֲפוֹךְ הַנָּבִיעַ, וְנַחַשׁ יְנַחֵשׁ. —
וּבַת קוֹל קוֹרְאָה מִתַּחַת:
„יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְּשָׁעָה אַחַת"!

במוצאי שבת וכבר קרא תגר המהרש"א ז"ל על שכורים כאלה שהיו בימיו (עיין ח"א שבת קי"ט) וז"ל: „דרך המשכרים במוצ"ש לכבוד סעודת לויה מלכה שמבטלין ק"ש של ערבית. גם בשחרית עוברים זמן ק"ש ואומרים הוי כי עדין ראשי דוי". — כן לקמן בספר הזה אחר שמזכיר חטאת דורו, הוא מביא בזה"ל: ובכל מוצאי שבת רבים הם שדרך טוב הוא להם להשתכר במוצאי שבת, ולבטל ק"ש של שחרית בזמנו" עכ"ל. מי יגלה עפר מעיני הגאון הזה ויראה המכשלה הזאת בין החסידים ורביהם כפלי כפלים וכל ההנהגותיהם הנשחתות.

[1]) שכור שבשכורים.

אָז תִּתְגּוֹדַדְנָה נָשִׁים[1] בַּבֶּהָלָה
מִפִּי הַנִּבָּא הַאֲזִין הַהַבְדָּלָה
וַתִּגַּשׁ אֵלָיו אִשָּׁה עֲקָרָה
וַתִּנַּח אֶצְלוֹ עֲדִי עֲדָיִם
וַתְּחַל פָּנָיו בְּנֶפֶשׁ מָרָה
בִּגְלַל בִּרְכוֹת רֶחֶם וְשָׁדָיִם !

„גְּשִׁי“ !— צִוָּה — „וְטַעֲמִי בִּתִּי !
מִשְּׁיֵרִית כּוֹסִי , מִשְּׂרִידֵי פִּתִּי
קִרְבִי קִרְבִי שְׁכוּלָה וַעֲקָרָה !“ —
עָלֶיהָ פָּרַשׂ כַּתַּחְמָס גַּפָּיו
וַיְבָרֵךְ אוֹתָהּ בִּשְׁתֵּי כַפָּיו
וַיִּגְהַר , וַיֹּאמַר : הִנָּךְ הָרָה ! —

(החסידים ימחאו כף ויזמרו)

הִנָּךְ הָרָה !
הִנָּךְ הָרָה
הָרַבִּי קָרָא
רָנִּי עֲקָרָה !
רָנִּי עֲקָרָה
הִנָּךְ הָרָה
הָרַבִּי קָרָא
שָׁבוּעַ טוֹב !
מַזָּל טוֹב !
שָׁבוּעַ טוֹב !
מַזָּל טוֹב !

בסנת הוי שכורי יין ! לפ"ק

[1]) הקורא יזכור פה את הנשים הנודעות בחג אליל באככוס בשם Bacchantes .

אֻלָם המשפט

בו יחקר משפט העם על דבר בתי הספר שהקימה מחדש הממשלה הטובה יר"ה לטובת אחב"י . ולתשלום כל הענין הזה שמנו נגד העם עוד אמרות נכוחות הראויות להאמר בקהל, ולמטרה אחת קולעות.

צדיק הראשון בריבו ובא רעהו וחקרו (משלי ח' י"ז).

בתי ספר כאלה לכל משפטם וחקותם אינם בישראל דבר זר וחדש, והמה נתיסדו מכבר (ועד היום) בין אחינו הספרדים, ונתיסדו היום בדמותם וצלמם אצל רוב אחינו ב"י בכל מושבותם בארצותם לגוייהם באייראפא, וגם זה מקרוב בארץ הקדושה. וכבר הרבה להלל הגאון החסיד האלהי רבינו שעפטיל הלוי בנו של רבינו הגדול בעל השל"ה זצ"ל את בתי ספר הללו של הספרדים, והעלה עד שמים שיאם, ודבר בהם נכבדות גם הרב היקר הנודע בעל שפתי חכמים (בספרו שפ"י) ומסיים שם הגאון החסיד הנ"ל ואמר: „ואני בכיתי על זה, למה ועל מה זה לא יעשה כן בארצנו, הלואי שיתפשט המנהג הזה בכל תפוצות ישראל וכו'", [ועיין ספרנו תעודה בישראל פרק ט"ו על הסדר]. — ונודע ביהודה שאחינו הספרדים היו מאז נר לרגלי כל הגולה בקצוי תבל, בתורה ובחכמה ובכל דבר טוב ומועיל, ונחשבים תמיד לרבותינו.

אך להיות דבר זה היום פה במדינתנו לרוב אחינו בית ישראל יצ"ו באמת דבר חדש, לכן אין לנו לבזותם, או לשנאותם, או להתקוטט עמהם חלילה! על כי נפשם קצה בבתי ספר הללו החדשים, וייראו מגשת אליהם לאמר: מות בסיר! כי כן אמנם דרכי בני האדם, לא מרוע לב, כי אם מחק הטבע להרחיק כל דבר חדש בעיניהם — ומכ"ש מה שנוגע אל הלמוד והדת — אף אם הוא טוב ומועיל מאד, ולהשאר בדבר הישן אף כי רע הוא [וע"ד שאמרו חז"ל (הבקיאים הגדולים בטבעי בני האדם) „אפילו מנוה הרעה אל נוה היפה"], ולכן אין להפליא כי משתדל העם תמיד מצוא סבות וטעמים להחזיק הישן ולהרחיק החדש, ומפני שמו יחתו, כי לבם יראה זרות, זכות לישן, וחוב לחדש, והאהבה והשנאה שתיהן הלא מקלקלות השורה! וגם חוש הראות מטעה אותם; כי חושי בשרים אחר רוח ונפש נמשכים. ככה ראה לב אבותינו דור המדבר עליהם השלום — ודור דעה היו לדעת חז"ל — לבחור בתבנית שור מנוול — המורגל להם מאז בארץ מצרים — וימאסו בקדוש ישראל אלהים חיים ומלך עולם! — מאסו במבחר המזון לחם אבירים וכנוהו בבוז „לחם הקלקל" ויתאוו לשום ובצלים! אשר נתגדלו עליהם מנעורם. — גם בקשו תת צוארם שנית בעֹל מצרים הקשה, כמו הפרים המורגלים לעֹל, יכופו בעצמם ראשיהם להאסר בצמד המחרשה — כי ההרגל שב להיות טבע, והחכם אמר: ההרגל על כל דבר שלטון! וכבר אמר הרמב"ם על קצת דברים שבתורה שהניחם הקב"ה באומה רק בעבור ההרגל, שלא היה אפשר להוציא מהר מלבם, והמדרש מסייעו. — וכן היו דנים לכף זכות חכמי התלמוד הקדמונים אף קצת

אומות קדמוניות בימיהם שגרו בחוץ לארץ, שהיו עובדי כו"מ, ואמרו עליהן: „גוים שבחוץ לארץ לאו עובדי כו"מ הן, אלא מעשה אבותיהם בידיהם", ור"ל ההרגל הביאם לזה שראו מאבותיהם, ולא שמו לב להתבונן כי שקר נחלו למו. — והן ידענו כי קהל גדול מישראל אנשים ונשים גם כל העם אשר ישבו במצרים — תיכף בחרבן בית ראשון — ענו ואמרו לירמיהו הנביא: „עשה נעשה וגו' לקטר למלכת השמים והסיך לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבותינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחוצות ירושלים ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו, ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל' הלא הם כתובים על דברי ירמיהו החוזה (ירמיה מד). — וכתבנית דברים הללו בערך, לדאבון נפש כל משכיל — תשמענה אזנינו יום יום מפי רוב אחינו ואחיותינו פה במדינה, על כמה הבלים ואמונות סכלות אשר השתרגו ביניהם מקרוב, ויהיו למו קדש קדשים. — נזכרתי בדברי התלמוד ירושלמי (שקלים פרק ראשון): „אמר רבי אבא בר אחא אין אתה יכול לעמוד על אופיה של אומה זו, נתבעין לעגל ונותנין, נתבעין למשכן ונותנין!" כי אמנם רוב העם [אלה: מהעדר התבוננות, ואלה: מרפיון ועצלות — כבהמה בבקעה —] ילכו בעורון עינים אחר המנהג וההרגל, אם טוב ואם רע, מבלי השׂכֵּל והקור על מעשיהם, אם נוסדו ואם ברוח עומדים, וכאמור (דברים כ"ט): „ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה" ומסיים הענין הזה שם ואמר: „ושמרתם וגו' ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון!" ועל ידי ישעיה הנביא אמר ה' (ישעיה כ"ט): „ותהי יראתם אותי מצות אנשים מְלֻמָּדָה", ר"ל ההרגל. ובעונותינו מצא ההרגל והמנהג פה אצלנו קן לו, יותר מבכל העמים סביבותינו, ואפילו במו"מ אצלנו רואה כל אחד תמיד על רעהו, וכקוף יְחַקֶּה את זולתו.

כבני מרון לו יעברו לפנינו אחינו פה במדינה, והם רבבות אלפי ישראל — יוסף ה' עליהם אלף פעמים! — לכל חברותיהם וכתותיהם הישנות והחדשות, [ירחמם ה'! כלם אהובים לנו, כי אחינו בשרנו הם, וממקום קדוש יהלכו, עם אלהי אברהם סלה!]. ואם נתבונן על אודותם בכלל, [מבלי הבט אל החלבנה המעורבת בכל חברה וכת, אם רב ואם מעט], נמצא בכללם אנשים רבים כשרים, מהם: יראי ה', מהם: תמימי דרך ושומרי מצוה, ומהם: לומדי תורה קטנים וגדולים, מהם: בקיאים בש"ס ופוסקים, ומהם: מעיינים בסתרי הקבלה הישנה והחרשה, ומרבית העם — אשר יצאו מגדר עם הארץ — המכונים בשם יְדַעְנִים, קוראים במדרשים ובספרי מוסר לעתים מזומנים, ומלבד המון הרב נבונים ובקיאים מאד בטיב דרך ארץ, במו"מ וכדומה, המתנהגים במוסר, ולהם מדות חמודות, גומלי חסד, ובעלי צדקה, ועוד ועוד.

ולכל הטוב הזה אשר נוכל באמת להתפאר בם, לא נוכל להכחיש שבאחת יבערו ויכסלו — איש איש לפי מדרגתו, וסוגו, חברתו וכתו — והוא מה שהזכרנו שֶׁרֻבָּם ככלם [מבלי הבט על איזה יחידים שבהם המעטים מאנשי הסגלה

כי יבוטלו בין יתר העם, ויאבדו כמרגלית בין החול] נמשכים בעינים עצומות — כעִוֵּר בכתף עור — אחר ההרגל שנתגדלו עליו, ואחר המנהג אשר יעלה כיונק, ויתגנב תוך העם לאט לאט — כדֶבֶר המתהלך בארץ — וישתרבב בלבותם שלא בהרגש, ושלא בדעת וכונה; אות היא כי כל פעלם לא יבחן בכור המצרף של ההשכלה הברורה.

הריני כבן שבעים שנה, ואם אשובה אראה על העבר מימי חרפי עד היום, הנני רואה הפעם באחינו פה במדינה עולם חדש, בדעות, בדינים, במנהגים וכדומה, רֻבם חדשים הם, ואם יש בהם קצת חדשים טובים, אך רֻבם רעים וזרים, ומרים כלענה, והחלופים הללו נעשו לאט לאט, שלא הרגשנו כלל בתמורתם. — ולכן החכמים שבדור וטובי המשכילים בעם, הרואים בעין חודרת עד כמה נשרשו המון דעות ומנהגים משובשים, עד שהעם יחשבום לתורת ה׳, לסודות, או למנהגים ותיקין, החכמים והמשכילים הללו אינם חושבים את אלה התועים כלם למזידים, או משגים בכוונה ורצון חלילה! אך לשוגגים בדברים הללו, ורואים עליהם בעין חמלה. ואין זה דבר הרחוק במציאות שישגו המון רב יחד, או העדה כֻּלָּהּ, ולפעמים אף בשגגה גדולה מאד שכל התורה והיהדות תלויות בה, כאמור (במדבר ט״ו): וכי תשגו וגו׳ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה וגו׳ [וכמבואר בתלמוד וברש״י שם בחומש באיזו שגגה הכתוב מדבר פה].

ולתקן המכשלה הזאת פה, יראו חכמי הדור השלמים בתורה ובחכמה והבקיאים בחכמת המדות והנפש — אחר בקשת העזר מאת ה׳ אלהי הרוחות לכל בשר — לחשוב מחשבות ולבקש סבות קרובות להסב את העם פה לאט לאט בהדרגה אחר הדרגה אל המסלה הישרה הממוצעת, אך לא בכפיה ובחזקה, ולא בפעם אחת, כי אם באהבה ובמתינות רב, ודברי שלום ומענה רך, כאשר עושים מחוקקי צדק. [וגם אנחנו לפי קטן שכלנו כתבנו לעיל כמה תקונים לכל אלה, ומהם שיבחרו מגידים משכילים שידרשו ברבים וכו׳, כמו שבארנו שם; וכי כל הקלקול הזה לדעתנו נתגבר מן אז שחדלו המגידים הללו פה במדינה, וכמבואר שם], או אז, האמת — חותם יה — תשא ברנה נס הנצחון, ולימינה תרים ההשכלה הצרופה את דגלהּ, ובני מעֻנֶּיהָ יפלו חללים לרגלהּ, כלפני גבור משכיל בשדה קרב!

„נקשש גרמין עד לא נקשש אחרנין״ [וכאמור ע״י בן כושי החוזה]. המאמר היקר הזה ראוי שישים כחותם על הלב וכחותם על יד ימין כל חכם ומשכיל, וכל מטיף לעם בדבר ההשכלה, יחפשו ויחקרו גם אחרי מומי ההשכלה הבלתי צרופה, להסיר ברדיליה וסיגיה, כי בעונינו יש היום נושאי שם תארה לשוא, והם אשר לא באו עדיה, והמה בנים זרים לה, בפיהם יאמרו כי יכבדוה, ויהי להפך כי הזילוה. ומנהגם כמנהג אחיהם אלה החונפים בדת אשר ירקעו ברגל, וימחאו יד ובכל חוצות ירנו ויצוחו: חסידות! חסידות! והמה נעו ממעגלותיה, ובהפך כי מחריביה ומהרסיה מהם יצאו [כי החסידות הצרופה בת שמים היא,

אחות להשכלה הצרופה אשרי אדם זכה בה !] ; ככה יקראו אלה : השכל ! השכל ! והמה תעו מדרך השכל. — אך בכל זאת לא נוכל לכנותם בשם משגים, או מזידים, כי אם נתורה אחר מקור הסבה נמצא כי גם נפשם שוגגת, כי נתחלפה למו — שלא בכוונה — ההשכלה הברורה בהשכלה מזויפת [כהתחלפות החסידות הברורה — לאלה החנפים שהזכרנו — בחסידות מדומה ומזויפת], כי מבלי בחון, מבלי חקור, נדחים גם הם והולכים אחרי המנהג העִוֵר, אשר יקראוהו בלשונם בשם „רוח העת״ ; כי רוח צרורה בכנפי המנהג הרע הצר הצורר, ואל אשר יהיה שמה הרוח ללכת, ילכו אחריו בעינים עצומות, כל אחד יחקה כקוף מעשה רעהו מבלי לדעת מדוע ? ולמה ? ולאט לאט מבלי משים הוגו מהמסלה בתהו לא דרך, אך לא רוע לב הוא, אולת היא ! יד ההשכלה המדומה והמזויפת עשתה זאת, כי מצודתה פרוסה על כל החיים. זאת הארורה שני פיות לה, באחד : תאלף חסר אמונה לזה, ובשני : אמונה נוספת לאחר, ושתיהן אמונה זרה, ונושאיהן יחד עובדי עבודה זרה בשגגה, כאמור. ולכן לחטא יחשב להרחיק אלה הנכשלים קצת באמונה, או לשנאותם בלבנו, חלילה ! אך בהפך, נקרבם במחמל נפש, ובאהבה ושלום נוכחה עמהם, בשכל טוב ומתינות, עדי ישימו לבם מדעתם, ויכירו אחת אחת שגגתם, וייטיבו דרכם, כי רק האהבה והשלום עם דברי חן ושכל טוב יעשו כל. הכלל, אין לך דבר העומד בפני אמונת הבל, או בפני חסר אמונה, כהשכלה המצורפת ומזוקקת שבעתים ; כי היא כתרים בפניהם, ולא אחת ושתים בררנו בספרינו, כי שתים אלה [האמונה היתרה (דער אבער גלויבע) והאמונה החסרה (דער אונגלויבע)] הנראות לנו כצרות זו לזו אמנם אחיות תאומות הנה ! וממקור אחד עולות שתיהן בקנה אחד מאחזות יד, כי שתיהן יחד בנות תפת הנה ; מהצד השוה שבהן שדרכן לילך ולהזיק. — ועל ההשכלה הזאת הזכה והצרופה עליה נאמר : ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה׳ עמו, ה׳ עמו, יען בכל דרכיו הלך אחר ההשכלה — ומכלל הן אתה שומע לאו. — וכבר בררנו לעיל הוראת שם תאר משכיל (אויפ-געקלערטע) שטעו בהוראתו היום, והאמת שהכוונה בו איש שמפלס כל מעשיו לדעת מה תכליתם לה׳ ואדם, כאמור (משלי ד): פלס מעגל רגלך, וכל דרכיך יכונו.

ועתה הא לכם יקירי ! הלכה למעשה, שמעו ואספרה : זה לי כשלשים ושבע שנים, עזבתי עיר בראָדי ובאתי לרוסיא לעיר ב. עיר רוכלת עמים, ויהי היום ואני בתוך הקרואים בסעודת ברית מילה בבית הגביר ק. ובראש הקרואים ישב איש מסרבל כדוב, עוטה מעיל בד קדש, ובראשו מצנפת כבהרת עזה כשלג, ושמעתי אומרים כי ותיק וחסיד הוא, וממקצת העם רבי יתקרי, ובשעת הדחק יעשה לפעמים פדיון למקשה לילד. — בסוף הסעודה נתגלגל הדבר לדבר מחנוך הילדים בעיר בראָדי עפ״י סדר החדש (בתבנית בתי ספר החדשים), וידבר זה הותיק קשות על החנוך הזה דברים מרים כגידים, ויקלל באָלות וארורים, ואחר כל טענותיו אמר בזה״ל : „וכבר שמעתי

שהילדים הללו לא יודעים אפילו פסוק חומש׳! — הסוכן והכותב בקאנטאר של זה הגביר היה איש בראָדי, וכשמוע הדברים האלה שלח והביא לתוך המסובין את בנו נער בן תשע או עשר שנים, שבא מבראָדי לאביו בימים ההם, אביו הראה לעין כל המסובין את בקיאת בנו, ידע כל חמשה חומשי תורה, וספרים אחרים מהמקרא, והכל כמעט בעל פה, גם בדקדוק לשה״ק, וחשבון, וארבעים דפים ממסכת בבא קמא הגיד על פה לכל אשר שאלו מאתו, ודבריו היו בנחת ובהשכל וטוב טעם ובסבר פנים יפות, כל המסובין נתפעלו מזה הנער ראשונה מאד, ויפערו פיהם ויתמהו איש אל אחיו, אך אין איש מהם ערב את לבבו להוציא משפתיו ולחוץ דבר ולא חצי דבר, כי עיניהם היו תלויות אל ראש המסובין הזה, כי מי ישנה אחר דבריו ונקה! ואחר רגעים אחדים קרא ראש המסובין בקול גדול — ושחוק מהול בקצף נראה על פניו — ויקרא ויאמר: אדרבא! אדרבא! זה האות! הוא הוא מעשה קליפה רחמנא ליצלן! — ויוסף שאת משלו ויאמר: בדרך הטבע כל ילד שוכח מה שלמד בשבוע העבר, גם אינו לומד בחשק, ומתביש לדבר בפני גדולים, גם ירא מעין הרע, וזה הנער שלפנינו משנה הוא במעשיו, האין זה מעשה קליפה? ומרבית העם הניעו ראשם, כעונים אמן אחריו. ויהי הם מריקים הכוסות, ושמו אותותם אותות, קמתי על רגלי ואקרא: מורי ורבותי! דיינים מומחים! הרשוני ואדברה, דעו כי דברי ראש הקרואים כבר בתורה מפורשים, ומלתא אלבישייהו יקירא — העם חשבו כי באתי לחזק את דברי קדשו וישתוקו, ועל דברי כבעל מטר קוו, ואען ואומר: כתיב (דברים א׳) „ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וגו׳ וגו׳, ויקחו בידם מפרי הארץ ויורידו אלינו, וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ וגו׳ ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה׳ אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו וגו׳״ ואמרו חז״ל בספרי (דברים פסקא כ״ד): ותרגנו באהליכם וגו׳ מלמד שהיו יושבים ובוכים כמת להם, ונוטלים את בניהם ואומרים להם אי לכם הוויים אי לכם סגופים, למחר יהיו צלובים מכם על הצלוב וכו׳ וכו׳. ולכאורה קשה לאיזו תכלית מזכיר פה משה „ויקחו בידם מפרי הארץ ויורידו אלינו׳? אך אם נשים לב נמצא שראותם הפירות הללו היא היתה הסבה העקרית שרגנו על ה׳ ועל משה, כי מיתר הדברים שספרו להם המרגלים מן הענקים וכדומה, לא נתפעלו כל כך, יען שלא ראו בעיניהם, וחשבו לגוזמא והפלגה כדרך רוב המספרים, אך בראותם בעיניהם הפירות הללו הנפלאים היוצאים מדרך הטבע בגדלם וכדומה, ולמדו מזה על כל דבריהם שאינם דרך הפלגה. ומשה רבינו בעצמו צוה להמרגלים טרם לכתם שיביאו עמהם פירות הללו, כמו שנאמר בפרשת שלח „וישלח אותם משה לתור וגו׳ ויאמר אליהם וגו׳ והתחזקתם ולקחתם מ פ ר י ה א ר ץ׳ והיתה כוונתו שכאשר יראו הפירות הנפלאים הללו ישמח לבם וימהרו ללכת לארץ פוריה זו, אך הקליפה הפכה בלב העם את מחשבת משה לרועץ, וצווחו אדרבא! אדרבא! „כשם שפריה משונה כך עמה

משונה״ (ועיין רש״י שם בפרשת שלח). — ואני טרם כליתי את דברי אלה, כבר נפלה תרדמה על זה הותיק, ויהי כשוכב בראש חבל, כי עברו יין, וינם ראשו על ברעיו ועל קרבו כשה תמים בליל שמורים, ואנשיו מתלחשים זה בזה, ומהם לא ירדו לתכלית דברי, ובין כה וכה ואפן ואלך למלוני.

אחרי הדברים והאמת האלה אשים דברתי אל קצת ברי לב מאחינו, אשר ששו לקראת בתי ספר אלה החדשים כשמעם ראשונה כי יוסדו מהממשלה יר״ה: אך עתה יש מהם ירעמו פנים ויעקמו שפתותם, ומהם יקראו בפיהם תגר, יאמרו אין דעתם נוחה מהם, מחסרונים, זה אומר בכה, וזה בכה. — לכן אַחי — ירחמכם ה׳! — הקשיבו אמרי, ואחר תשפטו. יהי נא כדעתכם שלא השיגו בתי ספר האלה את התכלית הנרצה, אך מי לא יודע כי כל התחלות קשות! וכי לא בעמוד על רגל אחת יבצע דבר חדש בתכלית השלמות! אולם במתינות, ובהדרגה אחר הדרגה, והזמן ישלים כל חסר. ראו נא עץ פרי מחדש נטוע, אף אם יהי בחיר העצים, ונטוע בגן מובחר, ועל ידי גנן מחכם, לא יתן פרי טוב עד אחרי עברו עליו כמה שנים, וכנזכר בתורה, וככה הוא בתבל ארצה בכל תהלוכות הטבע הנדיבה, אין נקי!

התבוננו נא בדברי אלהים חיים בתורתו, בספור בריאת הארץ, הלא תראו, כי לא באה ברגע אחת ראשונה אל תכלית שלמותה, תחלה תהו ובהו, ואחריהם חשך, וגם אחר כי נברא האור, היו משמשים עדנה בערבוביא האור והחשך זמן מה. וכן לא המטיר ה׳ ראשונה גשם על הארץ, כי אם אֵד עלה והשקה. וה׳ הלא במאמר אחד וברגע אחד קטן יכול לברוא הכל על צד השלמות; אין זאת כי להורות שׂם בלבנו, שבכל דבר חדש המיוסד לטובה, אל נבקש ממיסדהו, אף אם יהיה החכם שבחכמים, להוציא מתחת ידו בהתחלתו מעשהו שלם, לא יחסר כל בו, אך אחר עמל ויגיעה, מתינות וזמן.

לכן אל נא אַחי! יפול לבבכם, עמדו מעט התבוננו בינה בכל יסוד הענין הזה, מה מאד קשה ליסד דבר חדש, והנוגע לכלל האומה, ובפרט להתרים נגד ההרגל והנשרש, וביחוד בדבר הנוגע אל סדר למוד התורה והדעת, ועל כלם להלוך נגד כל רוח ורוח; כי בין אחינו פה כתות שונות המשונות בדעותיהן.

ואל תשכחו גם זאת, כי בתי ספר אלה נוסדו לעת כי היו בארץ רבים מכשולים, ואחר זה שערוריה ולחם שערים, וזה זמן לא כביר קרא ה׳ לשלום בארצנו, שקט ובטחה, ותכון מלכותה כמקדם. — גם הביטו אל צור רוסיא, הגבר הוקם על, אשר נחה עליו רוח חכמה רוח דעת ויראת ה׳, הוא ארונינו רוח אפינו **הקיסר אלכסנדר** השני ירום הודו. העומד לנס, הולך

לפני העם באבוקת ההשכלה, כארון כל הארץ לפנים, אלהי ישראל, בעמוד האש להאיר לעמו.

ואקוה כי תשובותי אלה הבנויות על אשיות האמת, ויסודי הצדק, תהיינה לכם די; ואם בכל אלה לא תשמעו לי, ולא תרגיעו בהן, והלכתם עמי קרי, הנני להוציא מחיקי התשובה האחרונה, הקצרה והנצחת: „אל תּראה · · · · המלאכה בעודה בחציה״! סלחו נא אַחי על הדברים הללו, האנכי הריתי? ואם אני ילדתי? משל קדמוני הוא, ואני מה?

עוד ימים יבואו — ואחר כתלנו עומדים — וכל בית ישראל יראו וידעו וישימו וישכילו יחדו כי יד ה׳ עשתה זאת וקדוש ישראל בְּרָאָהּ.

דברי הכותב והותם פה עמק קרעמניץ,
יום ו׳ עש״ק ח׳ אלול,
שנת ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנתה לפ״ק.

חזות קשה

וַיְהִי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחֲרֵי הַיְצִירָה
לְאָדָם הָרִאשׁוֹן קָרָא אֱלֹהַּ
וַיַּרְאֵהוּ בַּמָּרוֹם בַּגֹּבַהּ
דּוֹרוֹת הַבָּאִים בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה;
דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו, נְבוֹנָיו, חֲכָמָיו
מְנַהֲלָיו, מַנְהִיגָיו, נוֹגְשָׂיו, נֶעֱלָמָיו
בַּעֲלֵי הַשֵּׁמוֹת וּקְדוֹשֵׁי הַחֲסִידִים
דּוֹרְשֵׁי טוֹב לְעַמָּם וְצוֹרְרֵי יְהוּדִים,
הָדַּקְטוֹרִים עִבְרִים עוֹמְדִים בַּפֶּרֶץ
יִרְבּוּ כַּדָּגִים, יִשְׁרְצוּ כַּשֶּׁרֶץ
מַטִּיפֵי יְשֻׁרוּן בַּקָּהָל יִקְרָאוּ
וּמַלְאֲכֵי מַשְׁחִית חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים יִבָּרְאוּ
וְעוֹד רַבִּים כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה
בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שָׁנָה וְשָׁנָה.

וְהִנֵּה אֶת הָאָדָם אֲחָזָה פַּלָּצוּת וָשַׂעַר
כִּי זָרוֹת רָאָה בְּנַפְשׁוֹ לֹא שָׁעַר
„מָה אֵלֶּה הֵמָּה" הִרְעִים כָּרַעַם
שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲחֲזָה הַפַּעַם ?
שָׁם אִישׁ מַטִּיף מוּסָר לַעֲדָתוֹ
יְקַלֵּל יְנַבֵּחַ וְעַל לְשׁוֹנוֹ מִלָּתוֹ
לִבְנֵי כָל יוֹם יָכִין מַטְבֵּחַ
וְשַׁעֲרֵי גֵי־הִנֹּם לִפְנֵיהֶם פּוֹתֵחַ
יְיַסְּרֵם בְּשׁוֹטִים, גָּפְרִית יַמְטֵר עָלֵימוֹ
בַּדּוּד וּבַקַּלַּחַת יוֹם יוֹם יַשְׁלִיכֵמוֹ
מֵאַלְקוּם הָרָעָה הַזֹּאת תִּפָּתֵחַ
וּבְכָל עִיר וָעִיר יָבוֹא זֶה הָאוֹרֵחַ
לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב פִּשְׁעָם וּלְיִשְׂרָאֵל חַטֹּאתֵיהֶם
וּלְהַטְבִּיל בִּנְהַר דִּי־נוּר אֶת נַפְשׁוֹתֵיהֶם. —
וְשָׁמָּה הַשֵּׁנִי בְּשֵׁם רֶדַּקְטוֹר יִתְיַמָּר
עֶבֶד נִרְצָע לַחֲסִידוּת וְלֵאמֹר [1]
רֶדַּקְטוֹר, כָּל שָׂפָה וְלָשׁוֹן לֹא יָבֶן
כְּעֹשֶׂה בַּלְּבֵנִים בַּחֹמֶר וּבַתֶּבֶן
יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה זִמְרִי וּכְפִינְחָס שָׂכָר יְבַקֵּשׁ
יָלִיז הַטּוֹב, הַיְשָׁרָה יְעַקֵּשׁ
וְתוֹרָתְךָ, אֱלֹהַּ, שַׁעֲשׁוּעֶיךָ מְיוּמַיִם
יְקַבֵּל לִפְנֵי לְדָתוֹ רַק שְׁנוֹת אַלְפַּיִם [2]
וְאֵצֶל הַר סִינַי בְּתֹתְךָ לְעִבְרִים
תּוֹרָה חֲדָשָׁה וְחֻקִּים יְשָׁרִים
לֹא יַעֲמֹד, עַל כֵּן כָּל פֶּסֶל כָּל תְּמוּנָה
עֶגְלֵי הַזָּהָב וְטִפְלֵי הָאֱמוּנָה

---

[1]) אליל האהבה בשפת המיתולוגיה. [2]) בעלה למבחן מהקול שנה א' במאמרו „דברי שלום ואמת" יאמר עס הספר : „התורה הנתנה לנו באלפים שנה".

יַעֲרִיץ וַיִּקְרָא בְּקוֹל:
„אֱלֹהַּ אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל!"
הָהּ! אֵל צֶדֶק מִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים
לָמָּה יִבָּרְאוּ שְׁנֵי אֵלֶּה הַגְּבָרִים?

אַחַת דִּבַּרְתִּי, הֱשִׁיבוֹ מִלִּים אֱלֹהַּ
וְאַחֲרֵי דְּבָרַי לֹא אֶשְׁנֶה – אַל תַּחְשֹׁב גָּבֹהַּ –
אֵין טוֹב בְּלֹא רָע, אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשִׂיתִי
וּכְטוֹב וּכְרָע רַק לְמַעֲנִי בָּרָאתִי
וּבִמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ
שָׁם גַּם הַחֹשֶׁךְ אֶת צִלּוֹ שׁוֹלֵחַ
וּלְמַעַן יֵדְעוּ בָנֶיךָ כִּי אֵלֶּה הַשְּׁנַיִם
בְּנֵי לֹא בִינוֹת הֵמָּה, פּוֹשְׂקֵי שְׂפָתַיִם
אֶעֱשֶׂה: כִּי הַדַּרְשָׁן מֵאַלְקוּם יִנְחַל בּוּז וְקָלוֹן
בְּכָל הֶעָרִים הַגְּדוֹלוֹת כִּלְבָנָה וְאַיָּלוֹן. –
וְהַשֵּׁנִי אֲשֶׁר הַחֲסִידִים לְרֶדַּקְטוֹר יַמְלִיכוּ
אַחֲרֵי כֵן מִבֵּית מִקְדָּשָׁם כְּנֵצֶר נִתְעָב יַשְׁלִיכוּ
וְיִרְאוּ לָדַעַת כִּי נָטָה קַו בֹּהוּ
עַל עַמּוּדִים רְעוּעִים וְאַדְנֵי תֹהוּ
וְלֹא הַחֲסִידוּת עִקָּר אֶצְלוֹ אֶלָּא מָמוֹנָם
וְיֵבֹשׁוּ מִסִּבְרָם, וְיִכָּלְמוּ בְּמִשְׁעָנָם
וְאֵלֶּה מְעַקְּשֵׁי דֶרֶךְ הַשְּׁנַיִם
יָפִיצוּ אוֹר בָּהִיר עַל דּוֹמֵיהֶם אַלְפַּיִם!"

